18 augustus 2026

De auteur van de voortzetting van de Annales Rodenses is de beroemde abt van deze abdij, Nicolaas Heyendal, geboren te Walhorn, die op 5 mei 1733 is overleden.

1158 Een zekere **Bertram**, zoon van **Johannes** en **Engeltrudis** uit **Lennich**, heeft, met toestemming van de abt van **Prüm**, een allodium (vrij erfgoed) van **vijf en een halve mansus** te **Merburen** aan deze kerk geschonken. Zijn moeder is bovendien kloosterzuster geworden. Aan deze schenking was echter de verplichting verbonden dat deze kerk jaarlijks, als erkenning van de opperheerschappij van de abdij van Prüm, één corporale aan Prüm zou afdragen; aan die verplichting voldoen wij tot op de huidige dag.

Omstreeks deze tijd leefde de **heilige Gerlach**, die, nadat hij zijn loopbaan als legeraanvoerder had opgegeven, als kluizenaar een bewonderenswaardig leven leidde. Zijn levensbeschrijving is te vinden in de legende van **Rosweidus** en **Ribadeneira**. Voor onze geschiedenis is slechts van belang dat deze heilige man door de overste en de kloosterlingen van **Meerssen** uit afgunst bij de bisschop van **Luik** werd beschuldigd. Men beweerde namelijk dat hij zich in een holle eik verborgen hield en onder de hoop stenen waarop hij placht te rusten een grote hoeveelheid geld verborgen had.

De lichtgelovige bisschop gaf daarom bevel de eik om te hakken. Toen echter geen geld werd gevonden, besefte hij dat de beschuldiging een lasterlijke aantijging was geweest en dat hij zich had vergist. Om het de heilige aangedane onrecht te herstellen, ontsloeg hij hem van iedere onderwerping en gehoorzaamheid aan de genoemde overste. Vervolgens liet hij voor hem een kapel en een kluis bouwen en stelde hij hem onder de geestelijke leiding van de toenmalige abt van het klooster van **Rolduc**.

Hoewel in de levensbeschrijving van dezelfde heilige wordt vermeld dat die abt **Bruno** of **Borno** heette, die in het jaar **1141** is gestorven, staat toch onomstotelijk vast dat dit niemand anders dan **Erpo** kan zijn. Dit blijkt duidelijk daaruit dat de heilige Gerlach zich bekeerde onder **Adrianus IV**, die in het jaar des Heren **1155** tot paus werd gekozen, en onder keizer **Frederik I**, die in hetzelfde jaar werd gekroond. Bovendien bracht de heilige Gerlach na zijn bekering **zeven jaren** in Jeruzalem door, zodat de hiervoor vermelde gebeurtenissen onmogelijk vóór omstreeks het jaar **1163**, of hoogstens **1164 of 1165**, kunnen hebben plaatsgevonden. Juist in die jaren stond **Erpo** aan het hoofd van dit klooster, aangezien vaststaat dat hij zelfs in het jaar des Heren **1178** nog in leven was.

Dat in de levensbeschrijving van de heilige Gerlach wordt gezegd dat de omhouw van de eik heeft plaatsgevonden op bevel van **Obertus**, bisschop van Luik, berust duidelijk op een vergissing in de naam, aangezien deze reeds in **1121** was gestorven. Ook de legende vergist zich wanneer zij vermeldt dat de heilige Gerlach in **1155** zou zijn overleden. Ik ben veeleer van oordeel dat hij, zoals ik elders heb gelezen, in het jaar **1175** is gestorven.

In het jaar des Heren **1158** bevestigde **Frederik**, aartsbisschop van Keulen, de schenking van de tienden te **Lommerscheim**, die enige jaren tevoren door hertogin **Jutta** aan de bezittingen van deze kerk waren toegevoegd. Eveneens bevestigde hij de verkrijging van het allodium van **Luncchо** te **Amblé**, van het allodium van **Joannes de Burne**, van dat van **Werner de Mercene**, voorts alles wat het klooster destijds bezat te **Endenstorff**, alsook het allodium van **Hoignen**, verkregen van de kerk van **Floreffe**, evenals andere goederen waarvan thans in het klooster alleen de namen zijn overgebleven.[1]

In het jaar **1171** kocht abt **Erpo** van een zekere **Gunthard** een leen bestaande uit **drie mansi**, aaneengesloten gelegen nabij het dorp **Rode**, dat wil zeggen **Kirchrode**, voor **LXVI mark**, met weiden, moerassen en bossen, alsmede met alle daarbij behorende rechten. Deze aankoop werd door **Hendrik**, zoon van Hendrik en kleinzoon van **Walram**, hertog van Limburg, bekrachtigd en bevestigd bij een openbare oorkonde, die op perkament in het archief berust.

Dezelfde Hendrik schonk bovendien, tot heil van zijn eigen ziel, die van zijn vader en die van zijn moeder, bij diezelfde oorkonde aan deze kerk **zes mansi bos**, elk groot **honderd jugera**, gelegen bij **Rifersceith**, met alle tienden van de grond en van het vee. Hieraan voegde hij toe dat het klooster het recht zou hebben de gehele bossen als weide te gebruiken voor het voeden van runderen, geiten, schapen en paarden

---

[1] Deze oorkonde bevindt zich in de *Codex diplomaticus Limburgensis*, nr. 57, p. 144.

[2] De schenkingsakte van Hendrik bevindt zich in de *Codex diplomaticus Limburgensis*, nr. 60, p. 147.

en dat het klooster over honderd varkens geen tienden hoefde af te dragen, die in de volkstaal **Dethine** worden genoemd; dat het bovendien vrijelijk hout mocht kappen voor het oprichten van gebouwen op de hof, voor brandhout en voor andere nuttige doeleinden; dat het in de wateren mocht vissen en daarboven een molen mocht bouwen.

Omdat hier melding wordt gemaakt van **Walram**, de grootvader van de jongere Hendrik, moet eindelijk over hem worden gezegd wat wij tot onze verbazing in de hierboven beschreven geschiedenis niet vermeld vinden, namelijk dat hij in deze kerk begraven ligt. Zijn grafmonument staat tot op de huidige dag midden in de kerk, hoewel het door de ketters van de zuiltjes waarop het rustte, is neergeworpen. Het draagt het volgende opschrift:

Zo groot was hij in deugden, dat de keizerlijke
majesteit zijn gelijke nergens ter wereld kende:
hertog van Limburg, markgraaf van Aarlen, graaf in Luxemburg,
Walram genaamd; hertog Hendrik was zijn vader.

Het lijdt nauwelijks twijfel dat hij vóór het jaar **1151** is gestorven, het jaar waarin zijn vrouw religieuze van dit klooster is geworden; in welk jaar hij precies is gestorven, is tot dusver echter onbekend.

Het volgende is evenwel vermeldenswaard. Zes jaar geleden, namelijk in het jaar des Heren **1687**, werd onze kerk, die tot dan toe geen plaveisel had gehad, met gehouwen stenen bevloerd. Omdat dit grafmonument daarom van zijn plaats moest worden verwijderd, liet de heer abt eronder graven om te onderzoeken of onder de grond wellicht een ruimte was gebouwd om het lichaam van de hertog te bevatten. Men vond echter zijn beenderen eenvoudigweg en diep in de kale aarde begraven. Zij waren geheel gaaf en ongeschonden, iets wat des te opmerkelijker is omdat er inmiddels meer dan vijfhonderd jaar waren verstreken. Hetzelfde gold voor de beenderen van Jutta en haar kinderen. Er werden zelfs nog enkele resten gevonden van de gewaden waarin de lichamen gewikkeld waren geweest.

De beenderen van de hertog wezen op een gestalte die groter was dan die van een man van gemiddelde lengte.

Voetnoot

Tenzij dit grafmonument echter aan een andere Walram toebehoort, van wie wordt vermeld dat hij aanwezig was bij de kroning van koning Willem te Aken en dat hij bijna honderd jaar na deze tijd leefde; dat lijkt inderdaad waarschijnlijker. Zie hieronder bij het jaar **1257**. Ja, dit komt mij zelfs als zeker voor. Volgens Butkens leefde deze Walram, van wie hieronder bij het jaar 1257 sprake is, namelijk nog tot het jaar **1280**. Hij was de laatste van de hertogen van Limburg en was geen hertog van Luxemburg.

1175 Een zekere **Kuniza**, dochter van **Herimannus van Riferscheit**, schonk aan deze kerk een zekere tiend, die krachtens eigendomsrecht aan de kerk van **Lommerscheim** toebehoorde en die zij als leen (*jure beneficii*) van hertog **Godfried van Leuven** bezat. Zij droeg deze over aan deze kerk door tussenkomst van de hertog zelf, die, met instemming van zijn zonen **Hendrik** en **Albrecht**, alsmede van de hertog van Limburg, dezelfde tiend aan dit klooster overdroeg.

Van deze overdracht bevindt zich een oorkonde uit het jaar **1175** in het archief. Voorts is er een andere oorkonde uit het jaar **1176**, waarin **Philippus**, aartsbisschop van Keulen, deze overdracht bekrachtigt.[1]

1178 Philippus, aartsbisschop van Keulen, bekrachtigde de schenking van het **patronaatsrecht** (*ius patronatus*) en de **investituur** van drie kerken, welke door **Hendrik**, hertog van Limburg, kleinzoon van Walram, aan het klooster waren geschonken, namelijk de kerken van **Baelen**, **Douveren** en **Aeffden**, met al hun tienden en met alle rechten die de pastoors, die deze kerken destijds bedienden, daarin bezaten.

De reden hiervoor was dat de genoemde hertog Hendrik zich eens aan een nalatigheid jegens onze kerk van Rolduc had schuldig gemaakt en hij meende dat deze schenking moest dienen als boetedoening voor die schuld. Waaruit die nalatigheid precies heeft bestaan, wordt echter niet vermeld.

Op perkament, folio I, bevindt zich de hierboven genoemde bevestiging door de aartsbisschop, uitgevaardigd op **Grote Litanie**.[2]

In hetzelfde jaar kocht abt **Erpo** van de abt van **Sint-Martinus te Keulen** een hof (*curtis*) te **Lovenich**, die jaarlijks een cijns van **dertig diurnales** en **vier Keulse solidi** opbracht. Deze overdracht vond plaats door tussenkomst van de voogden van beide kerken en met toestemming van **Philippus**, aartsbisschop van Keulen.

Van deze aankoop zie men de op perkament gestelde akte op folio 2, opgemaakt door de abt van Sint-Martinus zelf.

Omdat zojuist melding is gemaakt van enkele goederen te **Loverich**, is het passend hier nog een andere verwerving te vermelden, die onder dezelfde abt heeft plaatsgevonden, hoewel de in het archief op perkament bewaarde oorkonde van Erpo geen jaartal vermeldt.

Een zekere **Reimarus**, deken van **Wischele**, verkocht, tot heil van zijn ziel en die van zijn ouders, aan onze kerk voor **zeventig mark** één **mansus** te **Lincenich** en drie **mansi**, namelijk het leen van **Gunthard**, onder de voorwaarde dat, ongeacht of de opbrengst groter of kleiner zou zijn, hij zolang hij leefde jaarlijks **vier mark** zou ontvangen binnen het octaaf van **Pinksteren**

Voetnoten

[1] Zie **Codex diplomaticus Limburgensis**, nr. 63, p. 151.

[2] Zie eveneens **Codex diplomaticus Limburgensis**, nr. 67, p. 156.

en jaarlijks binnen het octaaf van **Driekoningen** vier mark trouw aan het klooster zou betalen.

Na zijn overlijden zou hij in het necrologium worden ingeschreven als een bijzondere broeder (*frater specialis*), en op zijn jaardag zou anderhalve mark worden besteed aan de maaltijd van de gehele kloostergemeenschap. Een halve mark daarvan zou op het feest van **paus Sint-Clemens** voor eenzelfde doel worden aangewend, terwijl het overige ten goede zou komen aan de noodzakelijke behoeften van de broeders, opdat zijn jaargetijde des te zorgvuldiger en vruchtbaarder gevierd zou worden. Ongeveer dit is daarover bepaald.

Onder dezelfde abt **Erpo** (het jaar wordt niet vermeld) verkocht **heer Sibertus**, kanunnik van de kerk der **HH. Apostelen te Keulen**, tot heil van zijn eigen ziel en die van zijn ouders, aan onze kerk voor **tweeënzestig mark** zes **mansi** en acht **diurnales** te **Merberen**, onder de voorwaarde dat deze grond door toedoen van het klooster zou worden bebouwd. Zolang hij leefde, zou hij na de inzaai de helft van de gehele opbrengst ontvangen.

Na zijn overlijden moest op de dag van zijn jaargetijde uit die helft van de opbrengst, hoeveel die ook zou bedragen, **anderhalve ama wijn**, **zes Keulse solidi** voor vis en **vier malders tarwe** worden besteed ten behoeve van de maaltijd van de broeders; het overige moest ten goede komen aan de noodzakelijke behoeften van de kloostergemeenschap.

Merk op dat in deze tijd de **eeuwigdurende onthouding van vlees** nog steeds in acht werd genomen.

Dezelfde heer **Sibertus** verkocht vervolgens aan dit klooster een **tiend** te **Lommersheim**, die jaarlijks ruim **negen malders tarwe** opbracht. Hij bepaalde dat deze opbrengst aldus verdeeld zou worden, dat de ene helft op de sterfdag van zijn moeder **Einburgis**, namelijk op **13 december**, en de andere helft op **22 december**, op de sterfdag van zijn vader **Sibertus**, besteed zou worden aan de gemeenschappelijke maaltijd van de broeders.

Daarenboven schonk hij nog **twee wijngaarden te Arweiler**, met een gezamenlijke oppervlakte van ruim **twee diurnales**.

Dit alles heeft Erpo vastgelegd in de hierboven genoemde oorkonden, die zich bevinden op perkament, **folio IV verso**.

En dit is alles wat ons over **Erpo**, de **zesde abt** van dit klooster, is overgeleverd. Hij heeft, naar bekend is, van **1144 tot 1178** aan het hoofd van het klooster gestaan. Of hij na dit jaar nog geruime tijd in leven is gebleven, is onbekend.

Hij was zonder twijfel een zeer lofwaardige prelaat. Tot zijn lof is reeds voldoende te zeggen dat hij, zoals hierboven is vermeld, waardig is bevonden om de **heilige Gerlach** tot geestelijk leidsman te hebben. Want de geestelijke leidslieden van heiligen zijn óf zelf heilig, óf worden veelal door het voorbeeld van de heiligen tot heiligheid gebracht.

Rutcherus, zevende abt

Op **Erpo** volgde **Rutcherus**, de zevende abt van dit klooster. Hoewel onbekend is in welk jaar hij zijn ambt aanvaardde of neerlegde, staat toch vast dat hij gedurende lange tijd het klooster bestuurde. Samen met zijn voorganger vervulde hij immers bijna **tachtig jaar** het bestuur. Erpo begon namelijk in **1144** als abt op te treden, terwijl Rutcherus nog in **1217** in leven was, zoals uit hetgeen hieronder zal worden meegedeeld blijkt. Toch kan hij na dat jaar niet lang meer hebben geleefd, aangezien er oorkonden uit **1219** bestaan waaruit blijkt dat **Helmericus** toen reeds zijn opvolger als abt was.

1194 Op de **Iden van december** werd de in dit klooster gebouwde **kapel van de zieken** door **heer Isfrid**, bisschop van **Ratzeburg**, ter ere van de heilige bisschop **Servatius** gewijd. In het altaar werden relieken geplaatst van de heiligen:

- Johannes de Doper,
- de apostel Andreas,
- Laurentius,
- Vincentius,
- Callixtus,
- Georgius,
- Cyriacus,
- Sebastianus, martelaren;

voorts van de belijders:

- Nicolaas,
- Martinus,
- Udalricus,
- Aegidius;

en van de maagden en martelaressen:

- Caecilia,
- Margaretha,
- Perpetua.

(Volgens een perkamenten oorkonde.)

1202 Hendrik, hertog van Limburg, kleinzoon van **Walram** en zoon van **Hendrik**, schonk uit vrije wil en vrijwillige toewijding aan deze kerk zijn gehele **allodium**, namelijk de ontginning (*novale*) die gelegen was tussen zijn bos, **Specholz** geheten, en de openbare weg die van **Aken** naar **Herle** voert, waarvan de grenzen nauwkeurig zijn vastgesteld.

Met instemming van zijn zonen:

- Hendrik,
- Walleram,
- Frederik,
- Gerard,

en van zijn dochters:

- Jutta, de echtgenote van Goswin van Valkenburg,
- Mathilde.

Van deze schenking bevindt zich een bezegelde oorkonde in het archief. Bij het opstellen daarvan was abt **Rutcherus** aanwezig, samen met **vijftien** daarin met name genoemde broeders.[1]

1209 De kerk van **Rolduc** werd door **Philippus**, bisschop van **Ratzeburg**, gewijd ter ere van de **Aankondiging des Heren** (*Annuntiatio Domini*), hetgeen blijkt uit de naam en de titel van de wijding die zijn opgetekend. Tevens werd zij gewijd ter ere van de heilige **Petrus**.

In het hoofdaltaar, dat tevens het titelaltaar is, werden relieken bijgezet:

- van kledingstukken van de **Heilige Maagd Maria**;
- van de apostelen **Petrus**, **Paulus**, **Andreas** en **Johannes**;
- van de **Onnozele Kinderen** (martelaren);
- van de belijders:
    - Martinus,
    - Ambrosius,
    - Remigius;
- en van:
    - Maria Magdalena,
    - Agatha,
    - Gertrudis

[1] Zie ook deze oorkonde in de **Codex diplomaticus Limburgensis**, nr. 81, p. 167.

van de maagden. Op dezelfde dag werd ook het **altaar van het Heilig Kruis** gewijd. Daarin werden relieken geplaatst van:

- het hout van het Kruis des Heren;
- het bloed van de heilige Paulus;
- de martelaar Apollinaris;
- Maria Magdalena;
- een sluier (*velamen*) van de heilige maagd Agatha.

Het **altaar aan de zuidzijde** werd gewijd ter ere van:

- de apostel Jacobus;
- de bisschop Nicolaas;
- de apostel Andreas;
- Georgius;
- de martelaren Cosmas en Damianus;
- bisschop Remigius;
- Maria Magdalena;
- de maagd Caecilia;
- olie afkomstig van de heilige maagd Catharina.

Het **altaar onder de toren** werd gewijd ter ere van:

- de apostel Petrus;
- bisschop Augustinus;
- Laurentius;
- de martelaren Cosmas en Damianus;
- de martelaar Albinus;
- de belijder Hiëronymus;
- Maria Magdalena;
- Lucia;
- Agatha;
- de maagd en martelares Anastasia,

en bevatte hun relieken.

(Dit alles volgens een perkamenten oorkonde, folio 3.)

1211 In de maand april bevestigde en bekrachtigde **Hendrik**, hertog van **Lotharingen**, de schenking van de tienden van **Lommerscheim**, die door hertogin **Jutta** was gedaan. Tevens bevestigde hij het recht om langs iedere wettige weg de goederen van diezelfde Jutta, welke zich op die plaats bevonden, te verwerven.

Deze zeer uitvoerige oorkonde, voorzien van het zegel van de hertog, bevindt zich in het archief. Zij werd opgesteld in aanwezigheid van abt **Rutcherus**.[1]

1212 Hendrik, hertog van Limburg, verklaarde bij rechterlijke attestatie dat aan de kerk van **Baelen** toebehoorden:

- één **mansus** land;
- een derde deel van de tienden van alle akkerbouw,
- van ieder ingezaaid gewas,
- van vlas,
- van hooi,
- van de nakomelingen van het vee,
- van honing,
- en van het weiderecht voor de varkens,

welke laatste tiend **Dethine** werd genoemd,

met uitzondering echter van:

- het rundvee, dat **Angre** werd genoemd,
- en het koren, dat **Scholthorn** werd genoemd.

(Hierover meer in perkament, folio 5, fascikel 2.)[2]

1212 Abt **Rutcherus** kocht **51 jugera** land van verschillende personen, zonder echter te vermelden waar deze gronden lagen.

Eveneens kocht hij van een zekere **Theodericus** voor **zes mark** een jaarlijkse opbrengst van **zes varkens**, onder de bijkomende voorwaarde dat de hof te **Merberen**, waarvan deze Theodericus voogd (*advocatus*) was, na betaling van dit bedrag vrij zou zijn van het voogdijrecht (*ius advocatiae*).

In dezelfde tijd schonk een zekere heer **Rutcherus van Mere** aan dit klooster én aan het klooster van **Heinsberg** gezamenlijk een zeker **allodium** nabij **Bracht**, dat echter niet voor gemeenschappelijk gebruik kon worden aangewend.

Daarom kwam abt Rutcherus met de kerk van Heinsberg overeen dat deze jaarlijks aan Rolduc **vier malders rogge** en **drie ponden haver** zou betalen, terwijl zij zelf het allodium zou behouden.

In hetzelfde jaar schonk **Hendrik**, hertog van Limburg, met betrekking tot het allodium van de ontginning van

---

Voetnoten

[1] Zie **Codex Diplomaticus Limburgensis**, nr. 89, p. 176.

[2] Zie aldaar, nr. 90, p. 178.

Speckholtz, groot drie en een halve mansus, dat hij reeds vanaf het jaar 1202 aan het klooster had geschonken en dat hij nu opnieuw bevestigde, ontving hij van Rutcherus tweeëntwintig mark, niet als koopprijs, maar als bekrachtiging van diezelfde rechtshandeling.
(Al deze gegevens blijken uit de brieven van abt Rutcherus die in het archief worden bewaard.)[1]

1213 De inwoners van **Baelen, Stockhem, Eupen en Nurot** stelden, met instemming van abt Rutcherus, voor zichzelf een heffing vast. Uit die opbrengst richtten zij een broederschap op, met het doel de kapel van de heilige Nicolaas te Eupen te verbeteren.

Als uitvoerders van deze aangelegenheid kozen zij **Henricus van Nurot** en **Heldricus van Eynatten**. Dezen voegden uit hun eigen vermogen iets toe aan de genoemde broederschap en kochten dertig dagwand bouwland te **Lamberstorp**, die jaarlijks dertien malder rogge opbrachten. Daarvan zou de priester er vier ontvangen en de genoemde kapel jaarlijks de overige negen.
(Een dergelijke oorkonde is in het archief te vinden.)[2]

1217 Hendrik, hertog van Limburg en markgraaf van Aarlen, bevestigde de aankoop door Rutcherus van de hof van **Arnoldus Bolce** voor zeventig mark. Van dit bedrag schonk Arnoldus zelf dertig mark aan de kerk, tot heil van zijn eigen ziel en die van zijn ouders.

Tevens bevestigde hij de aankoop door diezelfde Rutcherus van andere goederen die in de oorkonde worden opgesomd. Wie dat wenst, kan deze lezen in de genoemde oorkonde, die in het archief wordt bewaard.[3]

Er bevindt zich bovendien nog een andere, ongedateerde oorkonde in het archief, opgesteld door dezelfde abt Rutcherus. Daarin verklaart hij dat hij enkele wijngaarden te **Ahrweiler**, die door een zekere Ruckerus tegen het recht in aan een zekere Gerardus waren verkocht, hoewel het eigendomsrecht daarvan aan het klooster toebehoorde, van diezelfde Gerardus ter wille van de vrede voor zestien Keulse solidi opnieuw voor de kerk heeft teruggewonnen.

Helmericus, achtste abt

Op **Rutcherus** volgde **Helmericus**, de **achtste abt** van dit klooster.

Hij heeft dit ambt niet vele jaren bekleed, aangezien hij niet eerder dan **het zeventiende of achttiende jaar van de dertiende eeuw** aan het hoofd van het klooster is komen te staan.

---

[1] Dit blijkt uit de in het archief bewaarde brieven van abt Rutcherus.
[2] Zoek een dergelijke oorkonde in het archief.
[3] De betreffende oorkonde wordt in het archief bewaard.

en hij kon niet na het eenentwintigste jaar in leven zijn gebleven, want uit onze oorkonden blijkt dat zijn opvolger in het tweeëntwintigste jaar reeds het bestuur in handen had.

Onder deze abt gebeurde het volgende.

1219 Hendrik, hertog van Limburg, stelde de pachters van de kerk van Rolduc die in het gebied van Rode woonden, vrij van iedere heffing, met uitzondering alleen van het burgerlijk recht, zoals blijkt uit zijn bezegelde brieven die hierover bewaard zijn gebleven.[1]

In hetzelfde jaar werd een overeenkomst gesloten tussen dit klooster en ridder Rutger van Beggendorff. Deze maakte jaarlijks aanspraak op een zekere kapmantel van het klooster. Walram van Luxemburg, markgraaf van Aarlen, maakte een einde aan dit geschil. Door zijn tussenkomst kwamen zij aldus overeen dat abt Helmericus aan Rutger eenmaal twee mark zou betalen en dat deze daarna van iedere verdere aanspraak afstand zou doen. Dit is ook daadwerkelijk gebeurd.[2]

1221 Paus Honorius nam de personen van dit klooster en het klooster zelf, met alle goederen die zij toen rechtmatig bezaten of in de toekomst, met Gods gunst, op rechtmatige wijze zouden verkrijgen, onder zijn eigen bescherming en die van de heilige Petrus.

In het bijzonder bevestigde hij, krachtens apostolisch gezag, aan dit klooster de bezittingen te Lummensheim, Curle, Merbure, Streiflo, Endenlsdorp en Crumbach, alsmede alle andere goederen die rechtmatig en vreedzaam in bezit waren.

Deze pauselijke brief bevindt zich op perkament, folio 6, voorzijde; hij vermeldt echter niet de naam van abt Helmericus. Of deze in dat jaar nog in leven was, is onbekend; zeker is echter dat hij het jaar 1222 niet heeft overleefd.

Marsilius, negende abt

Na Helmericus nam Marsilius, de negende abt, de zorg voor deze kerk op zich. Hoe lang hij het bestuur heeft gevoerd, is onbekend; maar in het jaar 1222 stond hij reeds aan het hoofd van het klooster

---

[1] Deze brieven bevinden zich in de *Codex diplomaticus Limburgensis*, nr. 113, p. 193.

[2] Zo heb ik het aangetroffen in de hierboven genoemde brieven van Walram. Zie de *Codex diplomaticus Limburgensis*, nr. 114, p. 193.

[3] In het jaar 1221 was abt Helmericus een van de getuigen bij een oorkonde waarin Hendrik III, hertog van Limburg, een zekere vrijheid van de Sint-Servaaskerk te Maastricht bevestigde. Zie deze oorkonde in de *Codex diplomaticus Limburgensis*, nr. 119, p. 197.

dat hij reeds in het jaar 1222 abt was, staat vast. Omdat echter in de vele oorkonden waarvan hier de hoofdinhoud wordt weergegeven de naam van de abt niet wordt vermeld, en de naam van zijn opvolger pas in het jaar 1257 uitdrukkelijk wordt aangetroffen, worden de gebeurtenissen van deze jaren hier aldus verdeeld: wat tot en met het jaar 1246 wordt aangetroffen, wordt onder deze abt beschreven; het overige, tot en met het jaar 1269, onder zijn opvolger. Vooral omdat er een afschrift is gevonden van een oorkonde betreffende Hodunck, waarvan de grote beginletter de naam van de abt aanduidt, en die meer op een C dan op een M lijkt, uit het jaar 1242. Daaruit volgt dat Marsilius tegen die tijd reeds overleden moet zijn.

1222 In het jaar 1222 sloot abt Marsilius een ruilovereenkomst met het convent van de Heilige Maagd Maria te Capella. Krachtens deze overeenkomst stond hij aan de religieuzen van dat klooster de tienden af die de kerk van Rolduc bezat in hun dorp Suephem, dat wil zeggen Guephem.

In ruil daarvoor verkreeg hij van hen vijf dagwand bouwland te Hoindorp, alsmede een stuk grond naast onze wijngaard, die *Clausa* wordt genoemd, en de tiend van drie dagwand bij Lommerscheim. Bovendien moesten uit hetzelfde dorp jaarlijks twee malder rogge en één malder haver aan dit klooster worden betaald ter vervanging van de tienden van Suephem.

Van deze overeenkomst bevindt zich nog een oorkonde in het archief.

1224 Het altaar van het Heilig Kruis werd verplaatst en op een andere plaats, dichter bij het titelaltaar, opgesteld. Het werd opnieuw gewijd, met behoud van zijn vroegere titel, door heer Conradus, bisschop van Porto en van de heilige Rufina, pauselijk legaat.

Op verzoek van de abt en de broeders van dit klooster verplaatste hij bovendien krachtens zijn gezag de dag van de kerkwijding en van de wijding van de andere altaren naar de zeventiende dag vóór de kalenden van oktober, en verleende hij een aflaat van veertig dagen op de verjaardag van de kerkwijding. Voordien viel het feest van de kerkwijding op de feestdag van de heilige Cecilia.

Van deze zaak bevindt zich een uitvoerig privilege van de genoemde legaat op perkament, folio 3, bundel 2.

1228 Op de zesde dag vóór de kalenden van september nam dezelfde Conradus, legaat van de Apostolische Stoel, de personen en goederen van deze kerk onder de bijzondere bescherming van de genoemde Stoel en van hemzelf.

In het bijzonder bevestigde hij aan deze kerk alle goederen die Jutta, hertogin van Limburg, zaliger gedachtenis, en haar dochter Margaretha ons hadden geschonken. Hij bekrachtigde dit door een daarover opgestelde oorkonde, die in het archief wordt bewaard.

Merk op dat deze Conradus een zeer heilig man was. Men vertelt namelijk in een verzameling over de heiligen van de cisterciënzer orde — tot welke orde hij zelf behoorde — dat zijn vingers, waarmee priesters het heilige lichaam van Christus vasthouden, als kaarsen straalden, zodat hij bij hun licht in de duisternis gemakkelijk kon lezen; maar toch …dat hij aan het einde van zijn leven, terwijl zijn omstanders aanwezig waren, met een zucht de volgende woorden uitsprak:

"Och, had ik toch tot op dit uur in Villers geleefd (dat was destijds zijn klooster, gelegen in het bisdom Luik), **onder de kloosterregel, en had ik daar slechts de schotels van de wekelijkse dienstdoende broeders mogen afwassen!"**

Zo groot was deze man. In hetzelfde jaar vervulde hij in zijn hoedanigheid van pauselijk legaat zijn taak in deze streken, hield hij te **Mainz** en te **Luik** voor de Kerk zeer nuttige concilies en bracht hij bij die gelegenheid ook een bezoek aan dit klooster, dat toen in grote bloei verkeerde.[1]

1225 Op **7 november** werd de heilige **Engelbert**, aartsbisschop van Keulen, gedood, omdat hij de rechten van de kerk van Essen verdedigde tegen **Frederik**, graaf van Isenberg, ook wel van Limburg genoemd, de zoon van zijn broer. Dit gebeurde in de nabijheid van **Swelman**, in het graafschap Mons.

Caesarius van Heisterbach, die het leven van deze heilige martelaar in drie boeken heeft beschreven, verhaalt dat op diezelfde dag een zekere **Ludovicus**, een religieus van het klooster van Rolduc, die naar de burcht van Rolduc was geroepen om daar de heilige diensten te verrichten, gedurende het gehele offer van de mis de heilige Engelbert naast het altaar zag staan.

1226 In het daaropvolgende jaar, **1226**, onderging de moordenaar van de heilige martelaar te Luik de verdiende straf door de dood.

Onmiddellijk na de moord op de heilige Engelbert werd de burcht **Velantia**, die aan de hertog van Limburg toebehoorde, belegerd, ingenomen en op bevel met de grond gelijkgemaakt. Zij lag in het gebied van **Merkstein**. Ik meen dat dit gebied, samen met genoemde burcht, destijds tot het aartsbisdom Keulen behoorde en pas vanaf die tijd aan het hertogdom Limburg werd toegevoegd.

Deze burcht bevond zich op de plaats die tegenwoordig **Wilniss** wordt genoemd en die in onze oude cijnsregisters voorkomt onder de naam **Welantshauss**.[3]

1226 Op **15 juli** schonk **Hendrik**, hertog van Limburg en graaf van Mons — dit is de derde Hendrik van die naam na Walram, van wie hij een achterkleinzoon was — met instemming van zijn echtgenote, de gravin van Mons, aan ons klooster de **binnenhof van Rutzelevelt**, met al zijn toebehoren, weiden, bossen en landbouwgrond, in volle eigendom, bij een plechtige oorkonde die in het archief wordt bewaard.[4]

Een zekere ridder **Reinerus** betwistte vervolgens samen met zijn broer op onrechtmatige wijze deze schenking

---

Voetnoten

1. Zie hierover uitvoeriger **Sponde**, *Historia*, bij dit jaar.
2. De burcht **Velantia** lag niet ver voorbij de burcht **Rimburg**.
3. Zie bij **Surius**, *Vita S. Engelberti*, onder **7 november**.
4. Zie deze oorkonde in de **Codex Diplomaticus Limburgensis**, nr. 135, p. 207.

namelijk de zoete Jutta en haar dochter Margareta, die kloosterlinge was geworden, bewerend dat zij samen met hen hun goederen had ingebracht en dat de abt en de broeders ten onrechte aanvoerden dat zij religieuze zusters van dit klooster waren geweest en daarom hun goederen aan het altaar hadden geschonken.

De zaak werd voorgelegd aan het **schepengerecht van Aken**[1]. Dit eiste van de abt en van vier betrouwbare broeders, onder uitsluiting van ieder ander bewijsmiddel, een eed dat de zaken zich inderdaad zo hadden toegedragen. Nadat zij deze eed hadden afgelegd, verklaarde het gerecht dat genoemde vrouwen werkelijk religieuze zusters van dit klooster waren geweest en wees het alle door hen geschonken goederen aan ons toe.

Deze uitspraak blijkt uit het vonnis van de Akense schepenen zelf, op perkament geschreven en voorzien van hun zegels, uitgevaardigd in **1231**, omstreeks het feest van de heilige Johannes de Doper.

1234 Op de **elfde dag vóór de Kalenden van juli** (21 juni) kwam een zekere bisschop, **Simeon** geheten, bisschop van **Aninië** onder het aartsbisdom **Nineve**, na een bedevaart naar de heilige Jakobus en nadat hij vele streken had doorkruist, uiteindelijk in dit klooster aan.

Nadat hij door de broeders vriendelijk was ontvangen, deelde hij mede dat hij van de paus de bevoegdheid had ontvangen om aan deze kerk een aflaat te verlenen. Daarom schonk hij voor altijd een **aflaat van vijftien dagen** aan allen die op het feest van de heilige Johannes de Doper onze kerk bezoeken.

Deze oorkonde bevindt zich in het archief.

1235 Toen tussen dit klooster en het kapittel van **Aken** reeds geruime tijd een geschil bestond over de bediening van de kapel van **Hoinbusch**, die destijds nog geen klooster was maar was gebouwd op een hof van datzelfde kapittel en daarom die naam droeg, stelde het kapittel dat onze pastoor van **Douveren** op bepaalde dagen de kapel moest bedienen, omdat hij daarvoor een halve mark ontving.

In dit jaar werd het geschil uiteindelijk aldus beslecht, dat het kapittel aan die halve mark nog **twee solidi** toevoegde, waarna de pastoor of zijn vicaris van Douveren verplicht was op de genoemde dagen daar de goddelijke diensten te vieren.

Ook hierover is een akte opgemaakt, die nog bewaard is gebleven.

1237 Op de **vijftiende dag vóór de Kalenden van juni** bevestigde paus **Gregorius IX** aan ons klooster van Rolduc de kerken van **Lommerscheim**, **Aeffden** en **Setterich**, met toestemming van de aartsbisschop en het kapittel van Keulen, samen met alle daarbij behorende rechten, en verleende daaraan apostolisch gezag.

Daarbij maakte hij slechts dit voorbehoud, dat aan de rectoren van die kerken uit de opbrengsten een passende vergoeding moest worden toegewezen.

---

[1] *Id est scabinatum*: dat wil zeggen **het schepengerecht** (de rechtbank van de Akense schepenen).

opdat zij behoorlijk onderhouden konden worden en de bisschoppelijke lasten van die kerken konden dragen. De pauselijke brieven zelf worden in het archief bewaard.

1241 Op de dertiende dag vóór de Kalenden van juni (20 mei) verkocht **Hendrik, hertog van Limburg en graaf van Dalhem**, aan onze kerk van Rolduc, onder bezwarende titel, de volledige tienden van de nieuwe parochies **Kirchrode** en **Aeffden**, zowel van reeds ontgonnen als nog te ontginnen gronden, voor de prijs van **veertig mark**. Dat was in die tijd bepaald geen gering bedrag.[1]

Omstreeks het jaar **1226** leefde **Caesarius van Heisterbach**, die als een gebeurtenis uit zijn eigen tijd het volgende vertelt.

In het dorp **Wurm**, niet ver van het klooster van Rolduc, woonde een ridder of edelman die tevens woekeraar was. Hij werd hevig door demonen gekweld. Tijdens de aanvallen van de boze geesten waaraan hij leed, at hij munten op.

Hij verzocht daarom naar het klooster van Rolduc te worden gebracht, in de hoop dat hij door de gebeden van de religieuzen van de demon zou kunnen worden bevrijd.

"Daar wonen immers goede mensen."

Maar toen hij daarheen was gebracht, zei hij, geheel ontsteld:

"Breng mij terug; want ik zie hier méér demonen dan thuis."

In het archief van het klooster van **Sinnich** bevindt zich een oorspronkelijk document waaruit blijkt dat abt **Marsilius**, toen hij besloot de kloosterzusters van Rolduc naar het nieuwe klooster van Sinnich over te brengen, hun een zodanig aandeel in de gemeenschappelijke goederen toekende dat zij ontvingen:

- alle bezittingen van Rolduc te **Sinnich**,
- **Nuedorp**,
- **Givelt**,
- **Bubarz**,
- **Bergis**,
- **Remps**,
- **Bredelo**,
- **Beggendorp**,
- **Herendorp**,
- een wagenlading wijn uit **Odorp** en **Hersele**,
- jaarlijks **vier ama's** wijn uit de wijngaarden van **Reindorp**,

en bovendien beloofde hij hun alle goederen die aan de kerk van **Scarnensem** toebehoorden.

Voorts werd bepaald dat **(...)**[2] in het nieuwe klooster zouden worden ondergebracht.

Deze akte werd bekrachtigd met de zegels van **Walram, hertog van Limburg**, **Udo**, diens dapifer (hofmeester), en van **Marsilius** zelf, dan wel van het klooster, op het feest van de **Heilige Drie-eenheid**, in het jaar des Heren dat volgens het afschrift **1232** luidt. Het is echter duidelijk dat **1242** moet worden gelezen; vermoedelijk staat dit ook zo in het oorspronkelijke document, dat de schrijver niet heeft mogen inzien.

1243 Abt **Marsilius** van dit klooster verkreeg van **Robert**, bisschop van Luik, toestemming om de kloosterzusters, die zich binnen de omheining van deze abdij en te **Scarnen** bevonden, over te brengen naar de plaats waar de bron van de Heilige Maagd Maria

---

[1] Deze oorkonde is opgenomen in de **Codex Diplomaticus Limburgensis**, nr. 157, p. 222.

[2] Hier ontbreken enkele woorden in het exemplaar dat de auteur gebruikte (*Aliqua verba a bibliopago praecisa sunt* = "enkele woorden zijn door de boekbinder afgesneden").

wordt genoemd. Hieruit mag men afleiden dat, ook nadat abt **Erpo** de kloosterzusters van **Scarnen** naar **Sinnich** had overgebracht, zoals bij het jaar **1151** is vermeld, er toch nog enige zusters op Scarnen bleven wonen om de goddelijke diensten te verrichten. Dit blijkt eveneens uit het feit dat in enkele latere documenten, hierboven vermeld, nog sprake is van een priorin van Scarnen.

Na dit jaar schijnen zij daar echter niet langer te hebben gewoond, al is het mij niet bekend welke plaats precies met de **Bron van de Heilige Maria** (*Fons Beatae Mariae*) wordt bedoeld. De toestemming tot deze overbrenging bevindt zich als authentiek stuk in het archief. Toch is het zeer waarschijnlijk dat geen andere plaats dan **Sinnich** bedoeld wordt, aangezien de brieven van paus **Innocentius IV** uit het jaar **1247** daar ondubbelzinnig op wijzen.

1244 Op 29 juli bekrachtigde **Petrus Capoccius**, kardinaal-diaken van **Sint-Joris ad Velum Aureum**, die door paus **Innocentius IV** naar Duitsland was gezonden en zich gedurende drie jaar ervoor had ingezet dat, in plaats van keizer **Frederik**, die door de paus was afgezet, **Willem, graaf van Holland**, tot koning van de Romeinen zou worden gekozen, terwijl hij in deze streken verbleef, het kapittelbesluit van de abt en de broeders van dit klooster.

In dat besluit was vastgelegd dat het aantal kanunniken (zoals de woorden van de oorkonde luiden) in deze abdij op **veertig** zou worden beperkt. Hij keurde dit goed en bekrachtigde het met apostolisch gezag, onder de voorwaarde dat, indien de bezittingen van dit klooster in de toekomst zodanig zouden toenemen dat meer dan veertig kanunniken onderhouden konden worden, hun aantal ook dienovereenkomstig mocht worden uitgebreid.

In hetzelfde jaar, in de maand **augustus**, binnen het octaaf van het feest van de heilige **Augustinus**, vond in ons klooster van **Hodonck** een opmerkelijk wonder plaats, dat niet met stilzwijgen mag worden voorbijgegaan, temeer daar wij in onze abdij van Rolduc nog steeds de kostbare schat bezitten die daaruit is voortgekomen.

Er was namelijk te **Lausanne** in Gallië een bisschop van grote heiligheid en uitzonderlijke ijver, genaamd **Bonifatius**. Omdat hij met ernstige vermaningen de slechte levenswandel en de onkuisheid van bepaalde mensen had bestreden, wekte hij zulk een haat tegen zich op dat hij, om niet door hen te worden gedood, na toestemming van de paus het bisschopsambt, dat hij tien jaar lang op voortreffelijke wijze had uitgeoefend, vrijwillig neerlegde.

Hij keerde daarop terug naar **Brussel**, zijn vaderstad, en trok zich vervolgens terug in het klooster van **Kamerijk (Cambrai)** om de rest van zijn leven in afzondering en in heilige werken door te brengen.

Toen hij door **Robert**, bisschop van Luik, werd verzocht naar het klooster van **Hodonck** te komen om de kerk en twee altaren te wijden, begaf hij zich daarheen. Daar werden hem, naast andere relieken die men hem toonde, ook relieken van het **heilige Kruishout van de Heer** (*vivifici ligni Dominicae Crucis*) voorgelegd. van het kruis, zoals men zei, een deeltje ter grootte van een vingerkootje werd getoond. De bisschop, die vroeger van een bisschop uit Gallië had vernomen dat het hout van het kruis van de Heer, in tegenstelling tot alle andere houtsoorten, niet op water blijft drijven, wilde door een proef vaststellen of het inderdaad een deel van het kruis van de Heer was. Hij liet daarom een beker met water brengen en bad vurig tot God dat Hij de waarheid van de zaak aan zijn dienaren zou willen openbaren. Nadat hij in de naam van de Vader, de Zoon

en de Heilige Geest het kruisteken had gemaakt, legde hij het stukje hout in het water. Onmiddellijk zonk het als een steen naar de bodem.

Toen de bisschop het vervolgens met zijn vingers weer uit het water nam, vloeide er uit het onderste gedeelte van het hout druppelsgewijs dik bloed. Nadat dit was opgehouden te vloeien, werd het hout voor de tweede en derde maal opnieuw in het water gelegd en weer eruit genomen; ook de tweede en derde keer kwamen er bloeddruppels tevoorschijn. Deze werden opgevangen in een kristallen vaatje, dat daarna zorgvuldig werd bewaard.

Hetzelfde wonder herhaalde zich op de tweede en derde dag op dezelfde wijze.

Op de eerste dag was een edelvrouw aanwezig, **Hildegundis** genaamd. Toen zij dit zag, raakte zij eerst als buiten zinnen. Daarna dronk zij van het water waarin de bisschop de wonderbare bloeddruppels had afgewassen. Onmiddellijk werd zij genezen van een ernstige ziekte waaraan zij reeds drie jaar leed, ondanks de vergeefse pogingen van de artsen.

De anderen die eveneens van hetzelfde water dronken, verklaarden dat het de smaak van honing had.

Een zuiver witte zijden doek, die een priester aan de bisschop aanreikte om het reliek aan te raken, bleef duidelijk rood gekleurd en met bloed bevlekt.

Nog vele andere, niet minder wonderlijke gebeurtenissen vonden plaats. Zij worden uitvoeriger beschreven in de geschriften van deze allerheiligste bisschop, opgesteld tot beschaming van de vijanden van het Heilig Kruis. Het oorspronkelijke document wordt bewaard in de abdij van **Sint-Gertrudis te Leuven**, voorzien van het zegel en de handtekening van de bisschop zelf.

Wij bezitten echter een authentiek afschrift daarvan in ons archief, evenals de kostbare schat zelf: het wonderdadige hout van het Heilig Kruis, ingesloten tussen kristallen plaatjes in een met goud en zilver versierd kruis. Toen het klooster in **Holland** ten onder ging, is dit reliek naar ons overgebracht.

Conradus, tiende abt

Marsilius kreeg als opvolger **Conradus**, de tiende abt van dit klooster. Deze stond vermoedelijk reeds in het jaar **1242** aan het hoofd van de abdij, toen een zekere abt…

..van dit klooster verkocht in dat jaar de tienden die het klooster bezat in het dorp **Summeren**, alsmede **twee Keulse solidi** aan de heer van **Postula**, zoals blijkt uit een afschrift van de betreffende verkoopakte.

De naam van de abt is in de akte afgekort weergegeven, maar de overgebleven letters wijzen eerder op **Conradus** dan op **Marsilius**, hoewel vaststaat dat het een van beiden moet zijn. Verder blijkt dat dezelfde **Conradus** ook in het jaar **1262** nog in leven was; tot **1269** worden onder zijn naam nog stukken vermeld die onderzocht kunnen worden.

1247 In de maand **september** bekrachtigde paus **Innocentius IV**, terwijl hij te **Lyon** in Gallië verbleef, de overbrenging van de kloosterzusters van **Rolduc** en **Scarnen** naar **Sinnich**. Uit zijn brieven, die nog steeds in het archief worden bewaard, blijkt dat:

- de genoemde kloosterzusters volledig rechtmatig tot dit klooster behoren;

- en dat ook de plaats **Sinnich** zelf geheel aan dit klooster ondergeschikt is.

In hetzelfde jaar, in de maand **oktober**, verklaarden **Irmengardis**, de weduwe van hertog **Hendrik van Limburg** en gravin van **Dalhem**, alsmede haar zonen **Adolf** en **Walram**, dat de schenking van het allodiale goed, oftewel het dorp **Speckholtz**, die destijds, namelijk in **1202**, door hun vader Hendrik en hun verwant Walram was gedaan, rechtsgeldig was en hun instemming genoot. Zij bevestigden dit in een openbare oorkonde, voorzien van hun zegel.[1]

1248 In de maand **mei** werd **Aken** belegerd door, naar men zegt, bijna **tweehonderdduizend kruisvaarders**. De aanleiding was dat de inwoners van Aken, die na de afzetting van keizer **Frederik** hem trouw waren gebleven, weigerden **Willem, graaf van Holland**, toe te laten. Deze was door een groot deel van de rijksvorsten tot koning van de Romeinen gekozen en moest volgens de plechtige gewoonte in Aken worden gekroond.

Het beleg duurde **zes maanden**. Zowel de belegeraars als de belegerden vochten met grote moed. Uiteindelijk zagen de burgers, bij gebrek aan levensmiddelen, zich gedwongen Willem binnen de stad toe te laten. Hij werd vervolgens, in aanwezigheid van de keurvorsten van het Rijk en verschillende hertogen — onder wie ook **Walram, hertog van Limburg** — gekroond.

Toen de keurvorsten zich tijdens het beleg vóór Aken bevonden, wilde een van hen, **Koenraad**, aartsbisschop van Keulen, de trouw van dit klooster belonen en tevens de schade vergoeden die deze kerk, naar zijn eigen verklaring, had geleden door de oorlogen van de Keulse Kerk en ongetwijfeld ook door het nabijgelegen beleg. Daarom schonk hij de **tienden**

---

[1] Deze oorkonde bevindt zich in de **Codex Diplomaticus Limburgensis**, nr. 81, p. 167.

van de ontgonnen gronden (*novalia*) te **Lommersheim** en alles wat hij daarop rechtens voor zichzelf kon opeisen, aan ons klooster bevestigde. Dit deed hij vooral omdat een zekere ridder, **Christianus van Ottenheim**, en anderen, die ontgonnen gronden bezaten, weigerden de tienden te betalen die reeds aan deze kerk toekwamen. Daarom droeg de aartsbisschop al het recht dat hij op deze ontgonnen gronden kon doen gelden aan het klooster over.

Omstreeks dezelfde tijd bezette een religieus van dezelfde orde als de onze, maar niet afkomstig uit dit klooster, met geweld en ten onrechte de kerk van **Hersel**, hoewel deze kerk reeds sinds lange tijd onder het patronaatsrecht van ons klooster viel. **Koenraad**, aartsbisschop van Keulen, zette hem echter bij definitieve uitspraak uit zijn ambt en herstelde dit klooster in het bezit van zijn vroegere rechten. Tevens zorgde hij ervoor dat niemand zich in de toekomst nog een dergelijke aanmatiging zou kunnen veroorloven.

1250 De deken en het kapittel van **Bonn** bevestigden bij plechtige oorkonde aan de toenmalige abt van dit klooster voor altijd het recht om voor de genoemde kerk van **Hersel** een kandidaat uit de eigen gemeenschap van religieuze broeders voor te dragen. De proost van Bonn moest deze, zonder uitstel of tegenwerking, in het ambt bevestigen.

Daaraan werd echter de verplichting verbonden dat de rector van de kerk jaarlijks op het feest van de heiligen **Florentius** en **Cassius** aan de proost een wagenlading wijn zou leveren; wanneer de wijnoogst was mislukt, diende hij in plaats daarvan **twee mark** en een gouden munt ter waarde van ten minste **twaalf** te betalen, alsmede een kerkkaars van twee pond.

Verder moest hij de uitvaart en de jaarlijkse gedachtenis van de kanunniken van Bonn vieren alsof hun lichaam daadwerkelijk aanwezig was. Zowel de rector als het convent van Rolduc moesten hen tijdens de mis gedenken.

(Zie hierover de oorspronkelijke oorkonde in het archief en het cartularium.)

Er wordt in de boeken van het proostschap van Bonn vermeld dat de kerk van **Hersel** vroeger een priorij was die afhankelijk was van een klooster dat niet ver daarvandaan lag en **Grawen Reindorff** werd genoemd. Daarom bezitten de religieuzen van dat klooster nog altijd de tienden van die kerk.

Daaruit blijkt bovendien zonder twijfel dat zij niet tot een andere orde behoorden dan die van de **heilige Benedictus**. Drie monniken uit dat klooster werden namelijk uitgezonden om zorg te dragen voor de kerken van **Hersel**, **Dersdorff** en **Bornheim**.

Toen deze plaatsen later tot zelfstandige parochies werden verheven en door de vrijgevigheid van vrome weldoeners voldoende waren begiftigd, kregen zij eigen doopvonten en eigen pastoors.

Van die drie parochies is voor ons alleen de parochie van **Hersel** overgebleven.

Dit is althans wat uit de overlevering blijkt.

1257 Op het feest van **Sint-Jan de Doper** werd **Conradus**, abt van dit klooster, genoodzaakt de **tienden van Capelle** voor altijd in erfpacht te vervreemden of te verkopen, voor een bedrag van **zes mark**.

De koper moest daarvoor jaarlijks aan de pastoor **veertig mudden** volgens de **Akense maat** leveren, in de vorm van met wagens aangevoerde pacht, te voldoen op het feest van **Sint-Maarten**. Daarbij gold de ontbindende voorwaarde dat, indien deze mudden op de vastgestelde

dag niet werden geleverd, de koper zijn recht op de tienden zou verliezen. Op deze wijze worden de genoemde tienden nog steeds gehouden.

De abt werd tot deze verkoop gedwongen doordat een zekere prior van **Haszweilre**, die verbleef bij de kerk van **Baelen** en pastoor was van **Baelen**, **Capelle** en **Eupen**, ondanks zijn zeer aanzienlijke inkomsten een schuld van **tien mark** had gemaakt. Deze schuld kon op geen andere wijze worden afgelost.

In de nog bestaande oorkonde over deze zaak vermeldt abt Conradus zijn voorganger **Marsilius**, die, naar het schijnt om dezelfde reden, dezelfde tienden zestien jaar eerder eveneens voor een bedrag van **zes mark**, tegen levering van **veertig mudden**, in erfpacht had uitgegeven.

In hetzelfde jaar **1257**, op **14 oktober**, schonk **Elisabeth**, vrouwe van **Sprimont** en voormalige gravin van **Kleef**, weduwe van de edelman **van Wassenberg**, aan onze kerk de **tienden van Curtils**, gelegen in de parochie **Galopiensis**, onder de verplichting jaarlijks een gedachtenisviering (*anniversarium*) te houden voor haar echtgenoot en haar zoon **Gerard**, waarbij ook de broeders ruimhartig zouden worden onderhouden.

Deze schenking vond plaats door bemiddeling van **Walram, hertog van Limburg**. Na diens overlijden werd het hertogdom met **Brabant** verenigd.[1]

1262 In de maand **augustus** beëindigde abt **Conradus**, nadat reeds lange tijd voor verschillende rechtbanken was geprocedeerd over het **kasteel van Lare**, een leen van dit klooster, uiteindelijk het geschil met de tegenpartij, **Gerard Scheringen**, door een arbitrale overeenkomst.

Daarbij werd bepaald dat Gerard het kasteel met alle toebehoren voor altijd en zonder verdere betwisting mocht behouden. Het bleef echter een leen van deze kerk. Bij de aanvaarding van het leen moest de vazal **één mark** betalen, niet meer maar ook niet minder.

Bovendien moest Gerard, ter wille van de vrede, aan de abt **tweeënveertig mark** betalen, bestemd voor het nut van het klooster. Hij voldeed dit bedrag onmiddellijk, zoals ook daadwerkelijk is gebeurd.

Van deze overeenkomst bevindt zich een oorkonde in het archief. Daaronder staan de handtekeningen van **vierenveertig kapittelleden** van dit klooster. Daaruit kan men afleiden hoe groot de gemeenschap van dit klooster in die tijd was.

---

[1] Deze schenking is opgenomen in de **Codex Diplomaticus Limburgensis**, nr. **200**, p. **253**.

1262 Op het **Pinksterfeest** zag **Theoderik**, graaf van **Kleef**, op verzoek van de hertogin van Limburg af van alles wat hem uit bepaalde **tienden van het kasteel Tomberch** jaarlijks boven een bedrag van **drie mark** toekwam. Hij schonk dit recht aan onze kerk.

Voorts bevindt zich in het archief een oorkonde uit het jaar **1269**, waaruit blijkt dat de prior en het convent van **Sinnich** van een zekere **Sibodo** goederen te **Derstorff** hebben gekocht.[1] Hieruit blijkt tevens dat de prior destijds meer gezag bezat dan de priorin, of beter gezegd dat de prior, na de abt van het klooster, de werkelijke overste was.

1288 In dit jaar werd het **hertogdom Limburg** met **Brabant** verenigd, niet zonder bloedvergieten.[2]

Cono, elfde abt

Op **Conradus** volgde **Cono**, de elfde abt van dit klooster. Hij bestuurde de abdij tot het jaar **1300**; in welk jaar hij tot abt werd verheven is onbekend.

Op **1 juni 1290** werd hij, met instemming van **Johannes**, bisschop van Luik, en van de prior en het convent van **Vallis Mariae**, gedwongen de goederen die het klooster bezat te **Dernaw**, alsmede **vier malder graan** te **Schuren**, te verkopen voor **160 Keulse mark**.

Want door de oorlogen die de vorsten van deze gewesten onderling tegen elkaar voerden, was deze abdij in zulke grote rampspoed geraakt en met zulke zware schulden en verliezen belast, dat zij een schuld van **1400 Keulse mark** had opgebouwd — een buitengewoon zwaar bedrag voor die tijd. De rente daarop verteerde vrijwel alle inkomsten van het klooster. Daarom zag men zich genoodzaakt een deel van de onroerende goederen te vervreemden, temeer daar

---

Voetnoten

(1) In het jaar **1268** verkocht **Bertolfus**, molenaar, met toestemming van abt **Conradus**, de helft van zijn molen, gelegen bij **Afden**, met het bijbehorende terrein, aan de broeders van de **Duitse Orde** te **Sertorp**. Zie: *Ritz, Urkunde und Abhandlungen zur Geschichte des Niederrheins und der Niedermaas*, Aken, 1824, p. 101.

In **1272** verkocht **W.**, abt van Rolduc, aan dezelfde broeders van de Duitse Orde de **tien Akense solidi** die Bertolfus jaarlijks uit zijn molen te Afden aan de abdij verschuldigd was. Zie dezelfde bron.

(2) De auteur vertelt dit verhaal met de woorden van **Spondanus**.

voldoende zouden zijn, zodat na betaling van de schulden uit de opbrengst van de verkochte goederen ten minste de overige bezittingen behouden konden blijven.

Daarom verkregen zij, na veel moeite en na toestemming van vele vooraanstaande personen te hebben verkregen, eindelijk verlof om dit te doen. Vervolgens verkochten zij de goederen te **Dernaw** aan de prior en het convent van **Vallis Sanctae Mariae** voor de reeds genoemde prijs.

Het lijdt geen twijfel dat destijds bovendien nog andere goederen verkocht zijn, al is daarvan geen bericht bewaard gebleven. Want wat betekende immers **160 mark** tegenover een schuld van **1400 mark**?

Later vond ik een andere vergunning, opgenomen in een boek dat met een perkamenten omslag was gebonden, uit het jaar **1296**. Daarin verleent **Hugo**, bisschop van Luik, aan **Cono**, die in de voetsporen van zijn voorganger trad, toestemming om voor **140 mark** onroerende goederen en cijnzen te verkopen aan de proost, de deken en het kapittel van **Sint-Geertruid te Keulen**, teneinde andere goederen van het klooster te bevrijden van de al te zware schuldenlast waaronder het gebukt ging.

In hetzelfde jaar en dezelfde maand legateerde **Simon van Reimersdale** aan zijn zoon, heer **Olivier**, een zekere tiend gelegen in het gebied en de parochie van **Reimersdale**, onder de voorwaarde dat na het overlijden van genoemde heer Olivier de helft van deze tiend voor altijd aan onze abdij en de andere helft aan het convent van **Sinnich** zou toevallen. Dit is ook daadwerkelijk zo uitgevoerd.

Tegenwoordig bezitten echter de adellijke dames van **Sinnich** deze gehele tiend. Dit komt doordat abt **Wormbs** deze tiend heeft geruild tegen goederen te **Bornheim**, zoals hieronder zal blijken.

De oorspronkelijke oorkonde van deze schenking wordt in het archief bewaard.

1300 Op de **octaaf van Pinksteren** werd een bezegelde oorkonde opgesteld, waarin dit klooster erkende dat het als erkenning van het opperheerlijk gezag (*dominium directum*) over onze goederen te **Arweiler** jaarlijks één cijns verschuldigd was aan de abt en het convent van **Prüm**, in het bisdom Trier.

De daar gelegen goederen werden als volgt opgesomd:

- drie wijngaarden aan de oever, samen vijf dagwerken groot;
- een wijngaard genaamd **Pelzwerck**, een half dagwerk;
- een andere te **Eytersberch**, eveneens een half dagwerk;
- een wijngaard genaamd **Plenzgere**, een half dagwerk;
- een perceel genaamd **Kissel**, anderhalve *quartalis*;
- een perceel achter **Wyler**, een half dagwerk;
- een perceel genaamd **Sneyllart**, anderhalve *quartalis*.

Voorts:

- aan deze zijde van de **Witte Steen** drie dagwerken land op twee verschillende plaatsen;
- een erfgoed boven **Stromberg**, bestaande uit veertig dagwerken bouw- en woeste grond;

- één *jugerum* land tussen **Lantershoven** en de wijngaarden die **Romershecken** worden genoemd;
- drie *quartalia* wijngaard gelegen te **Alfenroth** aan de oever;
- twee weiden van elk drie *jugera* te **Winsbach**;
- en een gedeelte van een roggeveld, **Vorstkorn** genoemd, dat in het bos groeit.

Aan deze goederen werd bovendien de gebruikelijke voorwaarde verbonden die gold voor goederen in **erfpacht** (*emphyteusis*), namelijk dat…

(De tekst loopt op de volgende bladzijde verder.)

…wanneer ons klooster de genoemde goederen zou willen vervreemden, het daarvan het convent van **Prüm** schriftelijk in kennis moest stellen en dit twee maanden bedenktijd moest geven om te beslissen of het de goederen zelf wilde kopen.

Cono leefde niet langer dan het jaar **1300**, aangezien reeds in het daaropvolgende jaar zijn opvolger als abt wordt vermeld.

Theobaldus, twaalfde abt

Als twaalfde in de rij volgde **Theobaldus** hem op. Hij wordt voor het eerst als abt vermeld in het jaar **1301**. Op de vooravond van het feest van de heilige **Maria Magdalena** verrichtte hij een visitatie van het klooster **Hodonck**. Hij trof dit klooster aan als zwaar belast met schulden. Daarom zag hij zich genoodzaakt het aantal kloosterzusters, waarvan er meer aanwezig waren, terug te brengen tot **eenentwintig**. Tevens bepaalde hij dat geen nieuwe zusters meer mochten worden opgenomen totdat door het overlijden van enkele van hen hun aantal tot dat getal zou zijn verminderd.

Uit dit besluit, dat nog in het cartularium wordt bewaard, blijkt onder meer dat dit klooster destijds volledig onder het gezag van de toenmalige abt van ons klooster stond.

1302 Op het feest van **Sint-Nicolaas** kocht dezelfde abt van een zekere **Gerard uit Keulen**, burger van **Rolduc**, een jaarlijkse rente van **twee mark** (die toen ongeveer de waarde had van twee Akense mark of van een malder rogge).

Als onderpand voor deze rente stelde Gerard zijn huis, gelegen aan de rivier de **Worm**, met het daarbij behorende erf, alsmede **veertien jugera bouwland**, gelegen bij **Retzensiph**, ter beschikking.

Van deze overeenkomst werd voor het gerecht van Rolduc een bezegelde oorkonde opgesteld, die nog steeds bewaard is gebleven.

1310 Op **22 februari** (*VIII Kalendas Martii*) bevestigde paus **Clemens V** (tenzij hier **Clemens VI** bedoeld is; in dat geval zou het om het jaar **1347** gaan), die toen in **Avignon** in Gallië verbleef, bij apostolische brief alle vrijheden en immuniteiten die door zijn voorgangers, de pausen van Rome, aan ons klooster waren verleend, hetzij door privileges, hetzij door andere gunstbewijzen.

Hij bevestigde eveneens alle vrijstellingen van wereldlijke belastingen die door koningen, vorsten en andere christelijke gelovigen aan ons klooster waren toegekend.

Deze pauselijke brief wordt in ons archief bewaard.

1314 Een zekere **Theodericus van Erstorp**, kanunnik van de kerk van **Sint-Maria ad Gradus** te **Keulen**, vermaakte aan dit klooster enkele wijngaarden te **Walperschem**, onder de voorwaarde dat onze abdij jaarlijks **één aam wijn van de beste kwaliteit** zou leveren aan de vicaris van het altaar van het **Heilig Kruis** te **Sint-Maria ad Gradus** te Keulen, in zijn eigen vat, op eigen kosten en voor eigen risico, uit de genoemde wijngaarden moest leveren.

Abt **Theobaldus** verbond zichzelf daartoe, op straffe van verlies van het legaat indien de verschuldigde jaarlijkse uitkering drie jaar achtereen niet werd betaald. Dit werd vastgelegd in een bezegelde oorkonde, waarvan zich een afschrift in ons archief bevindt.

Abten XIII–XVI

Hierna volgen de namen van vier elkaar opvolgende abten, namelijk:

- **Tilmannus**, de dertiende abt;
- **Wilhelmus van Gulik**, de veertiende abt;
- **Cono van Ruve**, de vijftiende abt;
- **Christianus van Stege**, de zestiende abt.

Van al deze abten zijn ons slechts hun namen en de volgorde van hun opvolging bekend; van hun daden is zelfs niet het geringste overgeleverd.

Misschien doet het er ook weinig toe te weten wat onder hun bestuur met betrekking tot de tucht of de wereldlijke aangelegenheden van dit klooster is gebeurd, aangezien vaststaat dat deze **veertiende eeuw**, hetzij door de rampen van de tijd, hetzij door de schuld van de abten, of door beide tegelijk, voor het klooster in hoge mate noodlottig is geweest.

Wilhelmus Mertzenhusen, zeventiende abt

Wilhelmus Mertzenhusen was de zeventiende abt. Zijn verrichtingen zijn, evenals die van de vier voorafgaande abten, in het **Liber Vitae** beschreven, want in andere geschriften wordt hij nergens vermeld. Toch bestaat er geen reden eraan te twijfelen dat de hierna volgende gebeurtenissen onder zijn bestuur hebben plaatsgevonden.

1361 Op het feest van **Sint-Maarten** werden **drie malder rogge**, jaarlijks verschuldigd volgens de maat van **Rolduc**, ten behoeve van de rector van het altaar van de **heilige Lucia** in de crypte, gekocht voor **tweeënveertig gouden florijnen**.

Deze jaarlijkse rente was verzekerd op:

- **tien jugera** land, gelegen achter **Rutzelfeld**, tot aan de tiendenpaal;
- en op een weide bij **Honthoven**, grenzend aan de **Heidense weide**.

Misschien is deze rente tegenwoordig verloren gegaan, evenals het altaar van de heilige Lucia, dat eens een wereldlijk beneficie was. Ik zeg echter **misschien**, want het is goed mogelijk dat nog een deel ervan is blijven bestaan, vooral omdat er nog steeds de weiden bestaan die **Den Heidenter Bendt** worden genoemd, evenals de gronden die aan de tiendenpaal grenzen en nog altijd de graanrente opbrengen.

Maar wie zal kunnen zeggen of dit dezelfde rente is als waarvan hier sprake is?

In hetzelfde jaar, omstreeks het feest van de **heilige Agnes**, verleende **Willem, hertog van Gulik**, op verzoek en uit gunst voor **heer Godfried van der Heyden** verklaarde hij het dorp **Schleibach** voor altijd vrij van alle diensten, heffingen, belastingen en buitengewone bijdragen. De oorkonde van deze vrijstelling, bekrachtigd met het zegel van de hertog, wordt in het archief bewaard.

Voorts bevinden zich twee afschriften van bezegelde oorkonden betreffende **Sinnich**, waarvan de ene uit **1360** en de andere uit **1363** dateert. Beide werden opgesteld onder het bestuur van de overste **Catharina van Braesbach**.

In de eerste gaf zij ongeveer **tien bunder** land in erfpacht uit tegen een jaarlijkse en eeuwigdurende cijns van **zes mudden** en **zeven vaten rogge**.

In de tweede gaf zij eveneens in erfpacht **drieëntwintig bunder en één jugerum** land uit tegen een jaarlijkse cijns van **negen mudden rogge**.

Deze gronden lagen bij **Gronsfelt**.[1] In deze laatste overeenkomst wordt melding gemaakt van de abt van **Rolduc**, en wordt de overeenkomst aan zijn goedkeuring onderworpen; in de eerste akte wordt hij daarentegen niet genoemd.

1365 In het jaar **1365** huwde **Wenceslaus**, zoon van **koning Jan van Bohemen**, met **Johanna**, dochter van **Jan, hertog van Brabant**.

1371 Op **21 augustus 1371** werd bij **Baesweiler** een hevige veldslag geleverd tussen **Wenceslaus, hertog van Brabant**, en **Willem, hertog van Gulik**.

Johannes de Rade, achttiende abt

Als achttiende abt volgde **Johannes de Rade**. In welk jaar hij zijn ambt aanvaardde is onbekend; wel staat vast dat hij in het jaar **1392** is overleden.

Uit zijn tijd is slechts **één register** bewaard gebleven. Het is bovendien het oudste van alle nog bestaande registers en bevat de rekeningen van het klooster vanaf het jaar **1381**. Daaruit blijkt dat de toestand van het klooster in de daaropvolgende jaren verre van gunstig was.

De abt at en dronk afzonderlijk van het convent. Voor zijn eigen tafel was hem **één derde van de totale inkomsten van het klooster** toegewezen; de overige **twee derde** kwamen aan het convent toe.

Iedere religieus ontving jaarlijks **zes malder rogge**, als het ware bij wijze van prebende. Daarnaast ontvingen zij de dagelijkse uitdelingen (*presentiae*), die werden uitgekeerd aan degenen die de goddelijke diensten bijwoonden.

[1] Waarschijnlijk wordt **Gronsfeld** bedoeld. Zie: **Ch. Quix**, *Schloss und Herrschaft Rimburg*, Aken, 1835, p. 43 en 131.

verloor deze uitkering wanneer hij afwezig was. Dit gebeurde vrijwel op dezelfde wijze als wij tegenwoordig zien bij de seculiere kanunniken van kathedrale en collegiale kerken.

De religieuzen schijnen echter niet bijzonder ijverig te zijn geweest om van deze dagelijkse uitdelingen te profiteren, aangezien soms **tot wel achthonderd afwezigheden** werden genoteerd. Hun nalatigheid werd overigens met geen andere straf bestraft dan met het verlies van deze uitkering.

Deze presentiegelden waren overigens geenszins gering, maar vertegenwoordigden, gelet op de geldwaarde van die tijd, een aanzienlijke som.

De abt was niet verplicht aan een van de koordiensten deel te nemen; wanneer hij echter aanwezig was, ontving ook hij de presentiegelden.

De thesaurier of sacrist had eveneens een vast aandeel in de inkomsten van het klooster toegewezen gekregen. Daaruit werden de dagelijkse uitdelingen en andere uitgaven betaald die noodzakelijk waren voor de eredienst.

De hoeven van het klooster werden beheerd door **meiers**, die de helft van alle opbrengsten ontvingen. Alle schapen en het grootste deel van het rundvee behoorden aan het klooster. De meiers leverden vrijwel uitsluitend hun arbeid. De akkers werden, althans gedeeltelijk, met het zaad van het klooster ingezaaid. Met de pachters was reeds overeengekomen hoeveel graan zij van ieder **jugerum** land aan het klooster moesten afdragen.

Ieder jaar werden één of twee religieuzen aangewezen om alle ontvangsten te innen en alle uitgaven te doen. Aan het einde van het jaar legden zij rekening en verantwoording af van hun beheer. Zo werd ieder jaar een nieuwe rentmeester (*procurator*) van het klooster benoemd, vrijwel steeds bij toerbeurt.

In die tijd bevonden zich, behalve de abt, de volgende religieuzen in het klooster:

- **Henricus van Lovenich**, prior;
- **Henricus Scheunach**;
- **Johannes van Berensbergh**;
- **Godfried Vorstheim**;
- **Johannes Weyenberg**;
- **Canister**;
- **Advocatus** (ik weet niet of dit een eigennaam is of een ambtsbenaming);
- **Arnoldus**;
- **Otto**;
- **Lambertus**;
- **Muterus**;
- en ten slotte een zekere **knaap**, wiens eigen naam niet wordt vermeld.

Destijds was het namelijk gebruikelijk dat zelfs jongens van ongeveer tien jaar in de kloostergemeenschap werden opgenomen, zoals uit onze registers blijkt.

Hoe sterk het aantal religieuzen in ongeveer **honderd jaar** (of iets meer) was afgenomen, blijkt hieruit: in **1262** telde men nog **vierenveertig** kloosterlingen, terwijl het er nu nauwelijks **tien of twaalf** waren.

Hieruit blijkt tevens overvloedig dat de wezenlijke kloostergeloften niet meer werden nageleefd, zoals uit het voorgaande reeds voldoende is gebleken.

Daarom is het terecht eerder gezegd dat deze **veertiende eeuw** voor dit klooster noodlottig is geweest, zowel wat zijn bezittingen als wat zijn kloostertucht betreft.

In die tijd werden in dit klooster, zoals vanaf het begin steeds het geval was geweest, ook de **vrije kunsten** (*artes liberales*) onderwezen. Het hoofd van de school was de **prior**, die onder zich de leraren (*pedagogi*) had; bovendien waren aan de school bepaalde inkomsten toegewezen, waarvan zowel de schooloverste als zijn hulponderwijzers leefden.

JOHANNES BERENSBERG, NEGENTIENDE ABT

In het jaar **1592**, op **12 november**, werd **Johannes Berensbergh**, de negentiende abt in de rij, tot abt gewijd. Hij stamde uit het adellijke geslacht en het kasteel Berensberg, gelegen in de parochie van de Sint-Laurentiusberg.

Van hem wordt vermeld dat hij, reeds terwijl hij abt was, aan dit beneficie een schenking heeft gedaan, die nog heden in de kapel van Berensberg aanwezig is.

Want de misbruiken van die tijd waren zo ver doorgedrongen, dat de religieuzen van dit klooster, ook wanneer zij geen kloostergeloften hadden afgelegd – dat wil zeggen, wanneer zij geen afstand hadden gedaan van hun erfrechten – toch alle goederen en rechten die hun door erfopvolging toevielen, mochten behouden en genieten. Van deze praktijk zijn vele voorbeelden te vinden in een register van Johannes Berensbergh, aangeduid met de letter **A**.

Deze abt was echter een ijverig en zorgvuldig man, een beter tijdperk waardig. Ongetwijfeld zou hij, indien hij een klooster had aangetroffen dat nog door een goede tucht werd geleid, nooit hebben toegelaten dat dergelijke misbruiken onder zijn toezicht ontstonden. Maar het is slechts aan grote mannen, die door God in het bijzonder zijn geroepen, gegeven om eenmaal ingeburgerde misbruiken en slechte gewoonten, zodra zij als wet worden beschouwd, óf te verbeteren óf zelfs maar als misbruiken te doen erkennen.

Reeds onmiddellijk na zijn aantreden trof hij dit klooster aan, zó verarmd door branden, plunderingen en schulden, dat hij sommige religieuzen wel toestemming moest geven elders een beneficie of kerkelijke bediening te zoeken, omdat zij niet langer van het kloosterbezit konden leven en zich daardoor het levensonderhoud moesten verschaffen dat het klooster hun niet meer kon bieden.

Niet minder vervallen was de kloostertucht in dit klooster, zoals uit het register met de aanduiding **A** blijkt. Voor wie dat leest, zal het duidelijk zijn dat het niet verwonderlijk is wanneer, zodra het hoofd ziek is, ook de overige ledematen van het lichaam nog ernstiger lijden.

Destijds was de toestand van de drie kloosters **Hodonck**, **Sinnich** en **Mariavallei** (Mariëndaal) buitengewoon ellendig, zodanig zelfs dat in het register van deze abdij wordt vermeld dat één van de religieuzen van Hodonck en dat een andere uit **Mariavalle** (Mariëndaal) door ontucht zwanger was geraakt, terwijl een derde uit het klooster **Sinnich** was gevlucht om een incestueus huwelijk aan te gaan; en dat alles ongeveer in dezelfde tijd.

Hij stelde voor de genoemde kloosters enige heilzame verordeningen vast, die nog altijd bewaard zijn gebleven, en hij schafte vele misbruiken af. Toch bereikte hij slechts weinig, omdat hij de wortels van het kwaad, namelijk het privébezit en het afzonderlijke levensonderhoud, niet heeft weggenomen.

In het klooster van **Sinnich** bestond reeds lange tijd geen gemeenschappelijke tafel (*mensa communis*) meer; de goederen van het klooster waren verdeeld in prebenden, zoals bij wereldlijke kapittels, zodat ieder afzonderlijk van zijn eigen aandeel leefde. Ieder ontving jaarlijks een vast aantal mudden graan als hoofdtoelage, een bepaalde hoeveelheid zout, bier en brandhout; het geld dat uit de inkomsten voortkwam werd onder de zusters verdeeld. Zo beschikte ieder over een eigen huishouding. Hetzelfde gebruik bestond in **Hodonck**; hoe het in **Mariavalle** was weet ik niet, maar het is waarschijnlijk dat ook daar volgens dezelfde regels werd geleefd. Wat hier over Sinnich is gezegd, blijkt uit een zeer oud langwerpig register dat onder de handschriften wordt bewaard.

Dit stelsel van afzonderlijke huishoudingen bleef in **Hodonck** bestaan tot aan de opheffing van dat klooster.

1399, 6 oktober. Te Luik werd een algemene kerkvergadering gehouden, waarvoor onze abt **Johannes Berensbergh**, samen met alle andere abten en kapittels van het gehele bisdom, was opgeroepen. Gezamenlijk verklaarden zij, samen met de bisschop van Luik **Jan van Beieren**, in een openbaar document dat zij, om het schisma op te heffen dat de Kerk van God destijds reeds lang verdeelde doordat er gelijktijdig drie pausen waren, en overeenkomstig de wens van de koning van Frankrijk, de bijeenroeping van een algemeen concilie wilden afwachten. Op dat concilie zouden allen die zich voor paus uitgaven afstand doen van hun aanspraken, zodat één ware en wettige nieuwe paus gekozen kon worden. Intussen zouden zij aan degenen aan wie zij tot dan toe gehoorzaamd hadden alle gehoorzaamheid opzeggen en onthouden, en alleen aan God en aan de toekomstige hemelse paus gehoorzaam zijn. Een afschrift van deze akte bevindt zich in het boek van J. Berensbergh.

1423, 6 januari. Met toestemming van **Theoderik**, aartsbisschop van Keulen, en met instemming van abt **Johannes Berensbergh**, werd de kapel **An der Hoven**, in de parochie van **Aeffden**, die kort tevoren door de adellijke echtgenoten **Jan de Leeck** en **Sophia** ter ere van de heilige evangelist Johannes was gebouwd, officieel opgericht, begiftigd en van inkomsten voorzien. Dit geschiedde onder bepaalde voorwaarden en verplichtingen, die kunnen worden nagelezen in het register van J. Berensbergh, aangeduid met de letter **A**, folio 114.

Tot de dotatie van deze kapel behoorden onder meer **tweeënhalve malder rogge**, een graancijns voorts een graancijns, vervolgens een zekere tiend die in het district **Aeffden** jaarlijks ongeveer **vijf malder rogge** opbracht, en ten slotte een weiland van **veertien morgen**, vrijgesteld van alle tienden en lasten, genaamd **der Heidenter bend**. De schenkingsakte hiervan wordt in ons archief bewaard.

Het eigendom van dit weiland kwam echter pas veel later in handen van ons klooster. De aanleiding was de volgende. Tussen de abdij en de heer **Ruyschenberg** van **Setterich**, die

beweerde dat de genoemde kapel **auf den Hoven** onder zijn collatierecht viel, waren geschillen ontstaan over de tienden en het patronaatsrecht dat dit klooster in Setterich bezat.

Toen deze twisten uiteindelijk, met toestemming en goedkeuring van de paus, in het jaar **1561** door een overeenkomst tussen beide partijen waren beëindigd, werd bepaald dat, bij wijze van ruil, alle inkomsten van de genoemde kapel volledig aan ons zouden toevallen ter vervanging van hetgeen wij in Setterich bezaten. Daarom behield abt **Wormbs**, toen hij in **1564** de overige inkomsten van de kerk van de stad Rolduc aan de pastoor toekende, uitsluitend dit weiland voor de abdij. Sindsdien, dat wil zeggen vanaf **1561**, is het onafgebroken in ons bezit gebleven.

Dit alles blijkt uit de verweerschrift (*justificatio*) van abt **J. Wormbs**, opgesteld in **1597**, toen de burgers van Rolduc zich hetzelfde weiland wilden toe-eigenen. Zie het **Chartarium** onder de titel **Herzogenrode**.

1429 De reguliere kanunniken van de **Congregatie van Windesheim** namen niet alleen het klooster **Ludinghakercka** in Friesland in bezit door de reguliere kanunniken, die aan het klooster en de abt van Rolduc ondergeschikt waren, te verdrijven; ook trokken zij zich niets aan van de protesten van abt **Johannes**. Nu eens schreven zij aan de verdreven kanunniken, dan weer aan de indringers, en vervolgens aan de overste van het klooster Windesheim, waarbij zij beweerden dat het genoemde klooster hun toebehoorde.

Toch was dit klooster reeds **driehonderd jaar** lang, evenals de andere West-Friese kloosters **Hasch**, **Achtelern**, **Berghum** en **Amghum**, onderworpen aan deze abdij. Ook ten tijde van Johannes Berensbergh oefende hij over de genoemde kloosters en over alle reguliere kanunniken en kanunnikessen van geheel West-Friesland de **volledige gewone (ordinaire) rechtsmacht** uit (zie zijn register, folio 122).

Toen echter bleek dat het genoemde klooster van **Ludigenkirch** door de Windesheimers was ingenomen, ligt de veronderstelling voor de hand dat op gelijke wijze ook alle andere Friese kloosters aan onze rechtsmacht zijn onttrokken. Daarna wordt er immers nergens meer melding van gemaakt. Dat was inderdaad de toestand van de bovengenoemde kloosters in die tijd, toen zij aan onze abten ondergeschikt waren; te wensen ware geweest dat men dergelijke Windesheimers, die toen juist in volle bloei stonden, eerder had gevolgd dan berispt. Want voor zover uit de brieven van abt **Johannes Berensbergh** kan worden opgemaakt, was de kloostertucht daar allerminst beter bewaard gebleven dan hier; ook daar was zij geheel vervallen.

1428, op het feest van **Sint-Antonius**, kocht dezelfde abt een graancijns te **Beggendorf**, bestaande uit **zes malder rogge** en **vier malder haver**, die met hypotheek was bezwaard op een hoeve genaamd **den Tinnicherhof**. Deze hoeve had vroeger aan de zusters van het klooster **Sinnich** toebehoord, maar was inmiddels verkocht aan een zekere **Johannes van Beggendorf**, onder de voorwaarde dat, indien hij op de dag van de heilige apostel Andreas de genoemde cijns niet betaalde, de hypotheek vervallen zou zijn en de genoemde hoeve opnieuw in het bezit van ons klooster zou overgaan. De akte van deze overeenkomst bevindt zich in het archief, en de inkomsten ervan bestaan tot op heden nog steeds.

Abt **Johannes Berensbergh** bestuurde het klooster meer dan **veertig jaar**. Van **1392** tot **1432** zijn er akten van hem bewaard gebleven. Hoe lang hij daarna nog heeft geleefd is onbekend; uit het verschil in handschrift in de boeken uit die tijd schijnt men echter te mogen afleiden dat hij nog tot **1435 of 1436** heeft geleefd. Hij stierf op **25 juli**.

JOHANNES VORSTHEIM, TWINTIGSTE ABT

Als twintigste abt volgde **Johannes Vorstheim** hem op. Hij bestuurde dit klooster ongeveer **dertig jaar**. Van zijn bestuur is, behalve het onder hem aangelegde cijnsboek, aangeduid met **letter B**, slechts het volgende bewaard gebleven.

1437, 11 april. Hij gaf de molen van **Baelsbruggen** in erfpacht aan een zekere **Paulus Baest**, onder de volgende voorwaarden. Behalve de **zevenentwintig malder rogge**, die jaarlijks aan de hertog van Brabant verschuldigd waren, moest hij jaarlijks aan het klooster **twaalf Aachense marken** betalen en bovendien **twaalf malder rogge**. Van deze twaalf malder kon de erfpachter één malder afkopen voor **zestien Bourgondische schilden**. Daarbij bleef echter bepaald dat het klooster en zijn pachters vrij in de genoemde molen mochten malen, terwijl de erfpachter verplicht was het graan van het klooster zonder maalrecht te malen. De genoemde graancijns moest vóór het feest van **Sint-Maarten** worden voldaan, op straffe van verval. Voorts waren zijn opvolgers verplicht de molen aan de abt over te dragen met een **gouden munt in een zijden beurs** als symbolische oplevering.

Deze overeenkomst bleef van kracht tot het jaar **1487**. Zie de daarover in het archief opgemaakte akte.

In hetzelfde jaar sloot dezelfde abt met een zekere **Catharina Erp** en haar zoon **Wilhelm** een ruilovereenkomst, waarbij hij van hen **dertig morgen** land nabij **Streiffelt**, met de daarop staande hoeve, ontving, terwijl hij hun in ruil een gelijk aantal morgen van onze goederen nabij **Merxstein** afstond. De akte van deze ruil bevindt zich in het archief.

Tijdens het bestuur van deze abt heeft het klooster veel schade geleden door een zekere **Wilhelm van Arckenteel**, voogd of baljuw, die zich als een vijand van de abt en het klooster gedroeg. Vooral op de bezittingen van het klooster pleegde hij roof, en hij voerde mensen weg en hield hen gevangen.

Omstreeks dezelfde tijd ontving **Johannes van Loen**, heer van **Heinsberg, Lewenberg, Diest** en **Sichen**, nadat hij aan de hertog van Brabant een bepaald geldbedrag had betaald, het land van Rolduc als onderpand in bezit totdat het geld zou zijn terugbetaald. Hij nam de bescherming van het land en van het klooster op zich en trad op als bemiddelaar om vrede tot stand te brengen tussen de genoemde Wilhelm en de abdij. In het jaar **1443** werd de zaak aan scheidsrechters voorgelegd en wist hij de twistende partijen met elkaar te verzoenen. Dit alles staat beschreven in het boek van abt **Vorstheim**.

1444, 20 april. Hij verkocht een jaarlijkse cijns van **vijftien malder rogge**, evenveel haver, één varken enzovoort, rustend op goederen te **Anstel** en **Schefferye**. Zijn opvolger kocht deze cijns echter in **1476** weer terug.

1448, op het feest van de heilige bisschop **Severinus**, gaf dezelfde abt **twaalf morgen bouwland** in erfpacht aan een zekere **Severinus van Crombach**. Het land lag *auf der Gracht, neben den Vehweg, vorhaupt neyst bey der gewanden vor Vronrode*. Voor iedere morgen moest jaarlijks een hoeveelheid rogge en haver worden betaald. Later kocht de erfpachter deze cijns af voor een bedrag van **zevenentwintig gouden florijnen**, zodat deze twaalf morgen vrij van alle cijnslasten weer aan het klooster toevielen.

Toch schijnen deze goederen daarna opnieuw te zijn vervreemd. Ik weet echter niet of het raadzaam zou zijn ze terug te vorderen, aangezien men ontdekt heeft dat op de heer van **Heiden** bepaalde verplichtingen rustten, waarvan de erfpachter had beloofd het klooster met betrekking tot de genoemde twaalf morgen te zullen vrijwaren. Of dit inderdaad is gebeurd, zou nader onderzocht moeten worden.

Zie de hierover opgemaakte akte in het archief, alsmede een andere erfpachtovereenkomst die hieronder bij het jaar **1454** zal worden vermeld.

1450. Deze abt wordt genoemd in een uittreksel, ontleend aan een boek de aartsdiaken van Bonn, waarin wordt vermeld dat een zekere **Frambach, genaamd Caldenborch**, vroeger regulier kanunnik van dit klooster, door hem aan de zorg voor de kerk van **Lommersheim** was voorgedragen. In **1467** werd hij echter door dezelfde abt van daar teruggeroepen, omdat hij het had gewaagd zich tegen zijn overste te verzetten en de inkomsten van het klooster, die hij uit Lommersheim ontving, door beslaglegging achter te houden.

1454, 1 oktober. Dezelfde Johannes Vorstheim gaf aan dezelfde **Severinus van Crombach** als hierboven genoemd, **zestien morgen** land in erfpacht, tegen een jaarlijkse cijns van **zestien vaten rogge** en evenveel haver. Kort daarna kocht dezelfde Severinus **acht vaten rogge** af voor **twintig gouden florijnen**, zodat voortaan nog slechts **acht vaten** jaarlijks verschuldigd bleven. Deze cijns wordt tot op heden zeer stipt betaald.

Deze zestien morgen waren bovendien aangrenzend aan de eerder genoemde twaalf morgen. Daartussen lag een huis te **Heiden**, dat met bepaalde rechten was bezwaard. Ter aflossing van die rechten verbond het klooster zich tegenover de genoemde Severinus, evenals ten aanzien van de eerder genoemde twaalf morgen, ook voor deze zestien morgen.

Wat de eerder genoemde twaalf morgen betreft, blijkt uit de akte waarop deze cijns berust en die zich in het archief bevindt, dat dezelfde Severinus deze twaalf morgen aan de heer van **Vrankenbosch** heeft verkocht, met behoud echter van de rechten van het klooster.

Deze abt schijnt er overigens gemakkelijk toe geneigd te zijn geweest kloostergoederen in erfpacht uit te geven. Zo gaf hij ook aan de monniken van **Hombusch** de hoeve van het klooster, genaamd **Hetzenrode**, in erfpacht, tegen een jaarlijkse cijns van **tien malder rogge** en evenveel haver, naast een geldsom die hij van hen bij de verkoop ontving. Deze cijns werd later, onder abt **Johannes Potens**, eveneens aan dezelfde Kruisheren verkocht, zoals hieronder zal blijken. Zie hierover de op perkament opgemaakte akte en het register **B**, folio **64**.

1454, 20 november. In de kerk van **Rolduc** werd een beneficie en altaar opgericht onder de aanroeping van de **heilige Catharina**, dankzij de schenking van een zekere **Johannes Holtzappel**. Hij begiftigde het met een jaarlijkse cijns van **vierentwintig malder rogge**, waarvan **twintig** aan de rector toevielen, **drie** aan het altaar voor wijn en verlichting, en **één** aan de koster (*aeditus*). Het patronaatsrecht bleef voorbehouden aan de wettige erfgenamen van de stichter.

De eerste rector was, krachtens een bijzondere dispensatie, **Johannes**, de natuurlijke zoon van de stichter.

Aan dit beneficie was bovendien de verplichting verbonden wekelijks **drie missen** op te dragen, en het werd officieel ingeschreven (*immatriculatum*). Zie het **Chartarium**, titel **Herzogenrode**.

1460, 25 november. Een zekere **Margaretha Stevens**, parochiane van **Aeffden**, stichtte bij testament, dat in ons archief wordt bewaard, in haar parochiekerk… …in de parochiekerk

dertien kaarsen te laten branden gedurende vier jaren, op de hoogfeesten van de **Heilige Maagd Maria**, van de **heilige Apostelen** en op de zondagen, alsmede op de feestdagen van de heiligen **Nicolaas, Catharina, Barbara, Gertrudis** en **Maria Magdalena**, namelijk tijdens de vespers, de metten en de mis. Als onderpand wees zij twee morgen weidegrond aan, gelegen bij de put van **Aeffden**, en een weide die **Hobbenbend** werd genoemd.

Deze laatste beschikking van de stichtster werd echter in **1693** door **Clemens van Beieren**, aartsbisschop van Keulen, op verzoek van onze medebroeder **Petrus Jansen**, gewijzigd, omdat zij minder nuttig werd geacht. Hij stond toe dat de opbrengst voortaan zou worden besteed aan het onderhouden van een lamp die vóór het eerbiedwaardige Allerheiligste Sacrament in die kerk voortdurend moest branden.

In hetzelfde jaar **1460** stemde de reeds genoemde abt **Johannes Vorstheim** ermee in dat de kerk van **Limburg**, die tot dan toe een afhankelijke kerk van de moederkerk van **Gulpen** was geweest, tot een **proosdij** (*praepositura*) zou worden verheven. De burgers van de stad Limburg verlangden dit zeer vurig en beloofden royaal bij te dragen aan de stichting van een nieuw klooster en aan het onderhoud van de religieuzen die onder leiding van de proost zouden staan, zodat daar het nacht- en dagofficie naar behoren kon worden gevierd.

Hij gaf zijn toestemming echter onder bepaalde voorwaarden, waarvan de voornaamste waren:

- dat de proost de zielzorg zou uitoefenen over de drie parochies **Limburg, Gulpen** en **Bilstein**, die in de nieuwe proosdij zouden worden opgenomen;
- dat bij de verkiezing van de proost de abt van Rolduc het **eerste stemrecht** zou hebben;
- en dat de gekozen proost, als teken van ondergeschiktheid, door de abt aan de aartsdiaken zou worden voorgesteld.

Deze regeling werd daadwerkelijk uitgevoerd door de toen gekozen, maar nog niet gewijde bisschop van Luik, **Ludovicus**. Als eerste proost werd benoemd **Johannes Rippelman**, destijds pastoor van dezelfde kerken en later abt van dit klooster.

Voorts bekrachtigde paus **Paulus II** in **1464** alles wat bij deze oprichting onder auspiciën van de bisschop van Luik was verricht. Hij lijfde de kerken van **Gulpen** en **Bilstein**, met al hun inkomsten, alsmede alle beneficiën en altaren van de kerk van **Limburg**, in bij de proosdij. Tevens bepaalde hij dat deze proosdij alle rechten, voorrechten, aflaten en privileges zou genieten die aan ons klooster — ja zelfs aan de gehele orde, waarvan de abdij van Rolduc toen als het ware het hoofd was — waren verleend of nog verleend zouden worden.

Bovendien verleende hij aan de proosdij het recht visitaties uit te oefenen, niet alleen over de genoemde proosdij of het nieuwe klooster, maar ook over allen van de **Orde van Sint-Augustinus** binnen het bisdom **Utrecht**, die destijds onder het kapittel van **Windesheim** ressorteerden, maar vroeger onder dat van ons aan dit klooster de zorg voor de aangesloten kloosters mocht toevertrouwen, zonder dat de privileges van dit klooster of andere rechten daardoor werden aangetast. Van deze aangelegenheid bevinden zich nog twee documenten in het archief: het ene van de abt, gedateerd **15 januari 1460**, het andere van de paus, gedateerd **eind oktober 1464**.

1464. Op **2 januari** vervreemdde dezelfde abt enkele tienden, gelegen bij **Lommersheim** op de velden **Vuscherer** en **Bullessemer**, die aan het klooster toebehoorden. Hij deed dit tegen een

jaarlijkse cijns van **twaalf mud zemelen**, met het recht van terugkoop voor **vijftig florijnen**. Het hierover opgemaakte charter is in het archief te raadplegen.

Ten slotte voegde deze abt, die vrijwel uitsluitend bekend is vanwege de verkoop van kloostergoederen, aan al deze vervreemdingen nog toe dat hij vooral het dorp **Engelsdorf** verkocht aan **Reinier van Palant**, proost van Aken. Dat dorp was reeds eerder uitgegeven tegen een geldelijke cijns van **honderd Filips-schilden**, overeenkomend met ongeveer **honderd malder rogge**. Het klooster heeft nooit een groter verlies geleden. Dat dit juist onder deze abt gebeurde, blijkt duidelijk uit **boek B**, waar zijn opvolger uitdrukkelijk zegt dat het dorp door zijn voorganger was verkocht. Ook uit het boek van **Berensberg** blijkt dat het onmiddellijk vóór deze abt nog tot het klooster behoorde.

Johannes Vorsthem overleed in het jaar des Heren **1469**, zoals voldoende blijkt uit zijn eigen aantekeningen, die in **boek B** tot dat jaar zijn terug te vinden. De dag van zijn overlijden was **17 maart**, zoals het martyrologium van **Sinnich** vermeldt.

JOHANNES RIPPELMAN, EENENTWINTIGSTE ABT

Johannes Rippelman, afkomstig uit **Berthem** of, zoals men elders leest, uit **Kerchem**, was aanvankelijk de eerste proost van Limburg. In **1469** werd hij tot **eenentwintigste abt** van dit klooster verheven, zoals blijkt uit **boek B, folio 43**. Hij overleed op het feest van **Allerheiligen** in **1480**.

In **1473**, op het feest van de apostel **Thomas**, gaf deze abt de goederen van **Freialdenhoven** in erfpacht aan de eerwaarde **Leonard Mewisch**, pastoor van Freialdenhoven en landdeken, tegen een jaarlijkse pacht van **eenendertig Bourgondisch-Filippische schilden**, waarvan ieder de waarde had van **driekwart Rijnse florijn** of **achttien Keulse albus**.

Daaraan werd de voorwaarde verbonden dat telkens wanneer de genoemde goederen een nieuwe eigenaar zouden krijgen, deze door de abt moesten worden beleend door middel van de overhandiging van een **gouden munt in een passende beurs**, en dat bij de ontvangst… …werd de houder van het goed aangesteld, die de cijns van de mede-eigenaars moest innen; en bij diens overlijden moest opnieuw het **laudemium** (overdrachtsheffing) worden betaald. Deze verkoop is de oorzaak geweest van ontelbare rechtsgeschillen, zowel over de terugvordering van de goederen als over de betaling van de bedongen cijns van de molens van **Seminarium**.

Van dezelfde abt wordt vermeld dat hij in datzelfde jaar aan een wereldlijk priester, **Johannes Kochenbecker**, het altaar van **Sint-Augustinus** in de kerk van het klooster **Mariënvallei (Vallis Sanctae Mariae)** heeft verleend.

1476. Hij kocht de jaarlijkse cijns terug van **vijftien malder rogge** en evenveel haver, alsmede andere verschuldigde prestaties die rustten op het leen van **Anstel** en **Scheffereye**, voor de som van **304 gouden munten**. Deze cijns was door zijn voorganger **Johannes Vorsthem** vervreemd.

JOHANNES VAN HUFFEL, TWEEËNTWINTIGSTE ABT

Na het overlijden van **Johannes Rippelman** op **1 november 1480** volgde **Johannes van Huffel**, afkomstig uit het pastoraat van **Lommersheim** (waarheen hij in **1473** door zijn voorganger was

gezonden, zoals blijkt uit een overeenkomst die voorkomt in het register van de aartsdiaken), hem op als **tweeëntwintigste abt** van dit klooster.

Hij vervreemdde de jaarlijkse cijns van **zes malder rogge**, die verzekerd was op het leen van **Vinckenbergh**. Deze werd echter later door zijn opvolger **Johannes Goer** teruggewonnen, zoals hierna zal blijken.

Eveneens verkocht hij de cijns waarvoor zijn voorganger het dorp **Freialdenhoven** had vervreemd, voor een bedrag van **tweehonderd gouden munten**, zoals blijkt uit een oorkonde van abt **Leonard Dammerscheit**, waarop later zal worden teruggekomen.

Ook andere daden uit de tijd van zijn bestuur lijken weinig lofwaardig te zijn geweest. Daarom werd hij reeds in het jaar des Heren **1485**, dat wil zeggen in het **vijfde jaar van zijn ambtsuitoefening**, uit zijn functie afgezet.

Hij heeft weliswaar op alle mogelijke manieren geprobeerd zich daartegen te verzetten en zijn recht te verdedigen, maar tevergeefs, omdat zijn afzetting had plaatsgevonden met instemming en gezag van de **bisschop van Luik**.

Er schijnt geen andere reden te zijn geweest waarom hij deze vernedering moest ondergaan dan dat hij de tijdelijke goederen van het klooster niet met voldoende zorg en tot voordeel van het klooster had beheerd. Zoals namelijk blijkt uit een register van zijn opvolger **Johannes Goer**, werd hij, na enige tegenwerking, voor de bisschop van Luik of diens officiaal gedwongen rekenschap af te leggen van zijn bestuur.

Toen hij zag dat hij bij de bisschop niets bereikte, ging hij in beroep bij de **aartsbisschop van Keulen**, maar ook deze poging bleef zonder resultaat.

De tekst breekt hier af met de woorden:

Prohibitum fuit ex parte saecu-...

oftewel:

Van de wereldlijke overheid werd verboden dat voortaan nog iemand van de pachters of schuldenaren hem iets zou betalen. Dit alles blijkt uit het reeds genoemde register, waaruit tevens kan worden opgemaakt hoeveel onrust en moeilijkheden deze afzetting heeft veroorzaakt.

De officiaal van de bisschop kwam naar het klooster om een visitatie te houden en zich over alles te laten inlichten. In verband daarmee werden, op bevel van de bisschop, onze pastoors en de prior, namens het gehele convent, gedagvaard en gehoord. Meermalen reisde hij naar **Luik**, **Keulen** en **Utrecht**, naar de officiaal, de bisschop en de aartsbisschop.

Ten slotte vond ik zelfs het vonnis van afzetting, door de bisschop van Luik, **Johannes van Horne**, uitgesproken tegen **Johannes van Huffel**. Het was geschreven op een los vel perkament dat uit onachtzaamheid om een oud register was gewikkeld. Daarin zette de bisschop hem af omdat hij:

- in strijd met de kerkelijke voorschriften het abbatiale ambt had aanvaard;
- de regels van zijn orde en zijn professie had overtreden;
- nalatig was geweest in het beheer van de tijdelijke goederen;

- onzorgvuldig en verkwistend was geweest;
- een losbandig leven leidde;
- zich schuldig maakte aan vraatzucht en dronkenschap;
- en bovendien belast was met andere zware misdrijven.

Daarom werd hij uit zijn ambt ontzet.

JOHANNES DE GOER, DRIEËNTWINTIGSTE ABT

Na de afzetting van **Johannes van Huffel** werd het bestuur en de zorg voor het klooster toevertrouwd aan **Johannes de Goer**. In **1485**, op het feest van de **Tenhemelopneming van de Heilige Maagd**, aanvaardde hij op bevel van de bisschop het bestuur als administrator of curator. De abtswijding en de officiële titel van abt verkreeg hij echter pas **twee jaar later**, namelijk in **1487**, op het octaaf van het **Heilig Sacrament**.

Zijn voorganger leefde toen nog. Hoelang deze nog heeft geleefd nadat hij zijn rivaal op de abtszetel had gezien, of wanneer hij precies is gestorven, is onbekend. Zijn graf bevindt zich echter in de **Sint-Annakapel**, aan de zijde van de epistellezing, zoals zijn grafsteen aangeeft, al is het opschrift grotendeels afgesleten.

Johannes de Goer wordt dus als de **drieëntwintigste abt** van dit klooster geteld. Dat hij gedurende de **eenentwintig jaren** waarin hij aan het hoofd stond met grote ijver heeft gewerkt aan het herstel van zowel de tijdelijke als de geestelijke toestand van het klooster, voor zover de omstandigheden van die tijd dit toelieten, blijkt uit de weinige gebeurtenissen die aan de verwoesting door de brand zijn ontsnapt en zijn daden vermelden.

1486. In april werd **koning Maximiliaan** te **Aken** gekroond. Bij deze kroning was **Johannes de Goer** samen met de prior aanwezig, zoals hij zelf getuigt in zijn handboek, ongeveer halverwege het boek.

1487. Op het feest van **Sint-Ambrosius** kocht deze abt de molen van **Baelsbruggen**, die vroeger onder abt **Johannes Vorstheim** aan zekere **Paulus Baest** in erfpacht was uitgegeven tegen elf malder rogge en twaalf mark, opnieuw voor het klooster terug. Daarvoor werd een jaarlijkse cijns vastgesteld van **acht malder rogge** en **twee malder haver**, rustend op goederen die met hypotheek waren bezwaard **op Zu dem Holtz**. Tevens werd een andere cijns van **één malder rogge volgens de maat van Rolduc**, met **twee kippen**, rustend op **vijf morgen** land gelegen bij **den Holtz**, voor deze molen aan de abdij overgedragen.

Daarbij werd echter bepaald dat het klooster te allen tijde het recht zou behouden deze **Holtz-cijns** af te lossen tegen betaling van **144 Akense florijnen**, hetgeen later inderdaad is gebeurd. Zie hierover de documenten in het archief.

1488. In de maand **februari** voerde de edele graaf **Philippus**, heer van **Virnenburch**, met Gods hulp de kloosterregel opnieuw in in het adellijke klooster **Mariënvallei (Vallis Sanctae Mariae)**.

De hervorming werd uitgevoerd door **zes vrome religieuzen**, die hij uit het klooster **Engelendal** (*Vallis Angelorum*) bij **Bonn** had laten overkomen, met de welwillende steun van de zeer

genadige God en van **Hermann van Hessen**, aartsbisschop van de kerk van Keulen. Dit blijkt uit een uittreksel dat in dit boek voorkomt.

Uit deze zes religieuzen werd **Margaretha van Godenau** gekozen tot overste en priorin. Over deze hervorming vindt men de volgende verzen op de omslag van een oud register van het klooster Mariënvallei:

Met Gods hulp voerde heer Philippus de kloosterregel in,
deze edele graaf;
hij sloot de wijze maagden, die olie in hun hart droegen, binnen,
en liet de dwaze ver weggaan.

Verder blijkt dat deze abt, ten behoeve van de tienden te **Lommerschem**, een jaarlijkse cijns van enige **mud rogge** heeft verkocht; eveneens **zes morgen land** bij **Crumbach**. Zowel deze cijns als dat land zijn later echter teruggekocht.

Van deze transacties bestaan nog de oorspronkelijke, inmiddels doorgehaalde of ingesneden oorkonden: de ene uit **1488**, de andere uit **1489**.

1492. Op **16 augustus** verkreeg dezelfde abt opnieuw de jaarlijkse cijns van **zes malder rogge volgens de maat van Rolduc**, alsmede **negen solidi** en **twee kapoenen**, rustend op het dorp of leen **Vinckenbergh**, terug, welke zijn voorganger **Johannes van Huffel** aan de edelman **Gerard van Cosselaer** had verkocht voor de som van **78 Akense florijnen**.

De abt voerde aan dat een dergelijke vervreemding ongeldig was geweest, en dat bovendien de destijds geldende kerkelijke voorschriften bij een verkoop niet toestonden dat de hoofdsom werd verminderd. Nadat de zaak echter aan het oordeel van de **schepenbank van Rolduc** was voorgelegd, werd beslist dat aan de koper de volledige hoofdsom van **78 florijnen** zonder enige vermindering moest worden terugbetaald, en dat Gerard voortaan de jaarlijkse cijns aan het klooster moest voldoen.

Dit blijkt uit een afschrift van het vonnis van de schepenen van Rolduc, eigenhandig geschreven door abt **Leonard Dammerscheid**, dat in het archief wordt bewaard onder de titel **Erbpacht**, nr. 5.

Vanaf die tijd werd deze cijns opnieuw aan het klooster betaald, en wel tot in de tijd van abt **Johannes Wormbs**, zoals de registers uit die periode getuigen. Onder genoemde abt hield de betaling echter op en zij is daarna nooit meer hersteld.

1497. Hervorming van het klooster Sinnich

In **1497** werd het klooster van **Sinnich** hervormd, op de volgende wijze.

Een adellijke dame uit het geslacht **van Swartzenberch** had uit een klooster bij **Neuss**, genaamd **Holtzem**, vier religieuze vrouwen naar **Limburg** laten komen, met het plan daar, indien mogelijk, een klooster te stichten waarin religieuze meisjes konden worden opgenomen.

Toen de abt van ons klooster, **Johannes de Goer**, van dit voornemen kennis kreeg en hij het klooster van **Sinnich**, waar de kloostertucht zózeer was vervallen dat men zelfs geen gemeenschappelijke tafel meer hield, wilde hervormen, wist hij deze vier religieuzen gemakkelijk ertoe te bewegen hun oorspronkelijke plan voor Limburg op te geven en naar Sinnich te komen om aan de hervorming mee te werken.

Nadat zij vanaf **Allerheiligen** tot in de maand **februari** in Limburg waren gebleven, werden zij halverwege die maand, namelijk op de **veertiende dag**, door de abt in het klooster van **Sinnich** ingevoerd.

Kort daarna nam de overste, **Maria van Walhorn**, samen met drie reeds in Sinnich geprofeste religieuzen — **Ursula van Walhorn**, de zuster van de overste, **Catharina van Kukum** en **Elisabeth van Haren** — evenals de vier genoemde uitwendige religieuzen, de hervorming aan. Op **22 februari** van datzelfde jaar werden zij allen gezamenlijk binnen de kloostersluiting opgenomen.

De vier uit Limburg meegekomen religieuzen hadden bovendien twee dochters van burgers uit die stad meegebracht, namelijk **Odilia Radloë** en **Maria Bertrand**. Van deze twee was de eerste reeds omstreeks **Pinksteren** van datzelfde jaar, nog vóór alle overige hervormde religieuzen, in het habijt gekleed en had zij de kloosterregel aanvaard toen zij het **veertiende levensjaar** had bereikt. In het daaropvolgende jaar legde zij, **na het feest van Sint-Jan de Doper**, onder grote plechtigheid haar kloostergeloften af en ontving de sluier. Tegelijk met haar legden ook de vier eerder genoemde religieuzen, samen met **Catharina Troels**, een nicht van de abt, die uit een ander klooster was overgekomen, professie af; ook de prior van het klooster, **heer Johannes Crysanten**, vernieuwde toen zijn professie.

Niet lang daarna werd de genoemde **Odilia Radloe**, samen met drie andere zusters, naar een onlangs hervormd klooster in Opper-Duitsland gezonden, waar zij gedurende **drie jaar** verbleef om de kloosterlijke leefwijze nog grondiger te leren kennen. Toen zij vervolgens was teruggekeerd, waren **vrouwe Maria van Walhorn** en haar zuster **Ursula** beiden reeds vóór **1508** overleden.

Hoewel Odilia nog slechts **vijfentwintig jaar** oud was, werd zij, na stemming onder leiding van abt **Johannes de Goer**, tot overste gekozen. De abt overleed echter nog in diezelfde tijd, zodat haar verkiezing pas door zijn opvolger **Arnoldus Vinck** kon worden bevestigd.

(Zie het handboek van Odilia zelf, waarin dit alles uitvoerig wordt beschreven.)

1497

In **oktober 1497** werd Johannes de Goer, abt van dit klooster, door de **Apostolische Stoel** ontslagen van een excommunicatie waarin hij, overeenkomstig het gebruik van die tijd, was vervallen wegens het niet betalen van een schuld van **68 Rijnlandse florijnen**, waarvoor hij verplicht was aan de proost van Limburg, **heer Johannes Opilio**. Dat is inderdaad opmerkelijk.

1508

Op **25 mei 1508** overleed deze abt, nadat hij het klooster **eenentwintig jaar** als gewijde abt had bestuurd; rekent men echter vanaf de afzetting van zijn voorganger, dan waren het **drieëntwintig jaar**.

ARNOLDUS VINCK, ABBAS XXIV

In het jaar **1508** werd na de dood van Johannes de Goer **Arnoldus Vinck** tot **vierentwintigste abt** van dit klooster gekozen.

Zodra hij zelf was bevestigd, bevestigde hij ook de nieuwe overste van **Sinnich**, **Odilia Radloe**, die reeds onder de overleden abt was gekozen. Zij was des te waardiger voor dit ambt, omdat zij

de lasten ervan met des te meer volharding had gedragen en er des te vuriger naar had verlangd daarvan te worden vrijgesteld. Want gedurende de **volle acht jaren** waarin zij voor het eerst leiding gaf, hield zij niet op deze abt hierover lastig te vallen, opdat hij haar van deze taak zou ontslaan.

Omdat zij dit echter niet kon verkrijgen zolang deze abt leefde, verwaarloosde zij intussen niets van haar ambt en gedurende de **acht jaar** waarin zij vóór haar aftreden leiding gaf, een groot deel van de gebouwen van dat klooster **vanaf de fundamenten** liet oprichten. Haar vader, **Henricus Radloe**, leverde daarvoor grote hoeveelheden kalk, lood en natuursteen. Wie hierover meer wil weten, kan het handboek van Odilia raadplegen, waarin zij dit uitvoerig beschrijft.

Na de dood van deze abt verkreeg zij van diens opvolger eindelijk hetgeen zij zo lang had verlangd. Toen hij haar eens alleen in de kerk van Sinnich aantrof, droeg zij hem de sleutels en het bestuur van het klooster over. De keldermeesteres volgde haar voorbeeld en ook zij legde haar ambt neer. Hoewel de genoemde Odilia daarna **meer dan veertig jaar** als eenvoudige kloosterzuster leefde, werd zij later, onder abt **Leonardus Dammerscheid**, opnieuw tot overste van haar klooster benoemd, welk ambt zij gedurende enkele jaren met de hoogste lof vervulde.

Van de daden van deze abt is slechts één vermeldenswaardig stuk overgeleverd, namelijk dat hij in het **eerste jaar van zijn bestuur**, dus in **1508**, op **17 september**, **31 morgen land**, afkomstig uit het goed van **Streiffelt**, in erfpacht uitgaf tegen een bepaalde geldsom, alsmede tegen een jaarlijkse erfpacht van **31 sumbrinen rogge**, volgens de maat van Rolduc, jaarlijks te betalen op het feest van **Sint-Maarten**, op straffe van verval van het erfpachtrecht. Deze erfpacht bestaat nog steeds en wordt **der Kloster wahrpacht** genoemd.

Abt **Arnoldus Vinck** overleed op **20 juli 1515**, zoals blijkt uit het hierboven aangehaalde *Manuale Radloe*.

JOANNES POTENS, ABBAS XXV

Johannes Potens werd, zoals blijkt, in het jaar **1515** tot **vijfentwintigste abt** van dit klooster gekozen. Reeds aan het begin van zijn bestuur besloot hij rond het feest van **Allerheiligen** het klooster van **Sinnich** te bezoeken. Daar stemde hij in met de **vrijwillige aftreding** van **Odilia Radloe** als overste van dat klooster, iets wat zij van zijn voorganger nooit had kunnen verkrijgen.

In haar plaats werd onmiddellijk **Maria de Emsenraedt**, dochter van **De Meer**, benoemd. Nadat zij **eenenveertig jaar** leiding had gegeven, werd zij wegens lichamelijke zwakte uit haar ambt ontslagen. Vervolgens werd opnieuw **Odilia Radloe** tot haar opvolgster benoemd, waarna zij nog **vijftien jaar** aan het hoofd van het genoemde klooster stond.

1516

In **1516** zond **keizer Karel V**, die als hertog van Brabant krachtens zijn hertogelijk recht bij zijn Blijde Inkomst bevoegd was ieder klooster binnen zijn gebied te belasten met het onderhoud van één persoon, aan dit klooster een **portionarius** (beneficiaat) genaamd **Petrus van Roden**. Over deze zaak zie ook het boek van **Berensberg**, dat op perkament is geschreven.

In die tijd boden de kloostergebouwen, die door branden of ouderdom waren vervallen, de bewoners nauwelijks nog onderdak. Daarom werd besloten middelen te zoeken om ten minste

een gedeeltelijk herstel mogelijk te maken. Men kwam tot het plan steun te verkrijgen uit de parochies die aan dit klooster ondergeschikt waren.

Daarom werd in **1517**, na een verzoek aan en goedkeuring door paus **Leo X**, de incorporatie verkregen van bepaalde tienden van de kerk van **Baelen**, namelijk die van **Bilstein**, **Mermente**, **Overaet** en **Eupen**. Deze tienden werden blijvend aan dit klooster toegewezen ten behoeve van het herstel van de gebouwen en het herstel van de geleden schade.

De bul van deze incorporatie wordt in het archief bewaard; zij is gedateerd op **13 juli 1517**.

Omdat echter het verkrijgen van deze incorporatie veel geld had gekost, meende dezelfde abt een jaarlijkse cijns van **tien malder rogge en evenveel haver**, verschuldigd door de **Kruisheren te Hombusch** uit het vroeger aan ons toebehorende goed **Hertzenrode**, te moeten verkopen en voorgoed te vervreemden. Hij verkocht die cijns voor **tweehonderd Rijnlandse florijnen**, teneinde met dat bedrag de kosten voor het verkrijgen van de genoemde incorporatie te kunnen betalen.

De incorporatie kwam inderdaad tot stand, maar zij bracht dit klooster slechts weinig, zo niet helemaal geen voordeel. Want nadat de lasten, die uit die tienden aan de koning verschuldigd waren, waren afgetrokken, bleef voor het klooster veel minder over dan de waarde van de **tien malder**, waarvoor de genoemde cijns was vervreemd.

De akte van deze verkoop bevindt zich in het archief; daarin wordt dezelfde berekening uitvoerig uiteengezet.

In datzelfde jaar **1517**, op de zaterdag na **Beloken Pasen (Quasimodozondag)**, vervreemdde dezelfde abt **Johannes Potens** door middel van een ruil onze hoeve bij **Douveren**, genaamd **Curle**. Hij droeg haar met al haar toebehoren over aan **heer Hendrik van Ruyschenberch**. In ruil daarvoor ontving het klooster van hem de **tienden van Baestweiler en Blummenrode**, die wij ook nu nog bezitten, alsmede een jaarlijkse betaling van **vijf mud rogge**, door de abdij te voldoen aan **jonker Randerrode** te Baestweiler.

Abt **Johannes Potens** overleed op **29 december 1521**, zoals blijkt uit het **martyrologium van Sinnich**.

LEONARDUS DAMMERSCHEIDT, ABBAS XXVI

Leonardus Dammerscheidt, de zesentwintigste abt van dit klooster, trad in **1510** in het klooster en werd in het jaar des Heren **1522** tot abt verheven.

Hij trof het klooster aan, door branden, plunderingen en voortdurende oorlogen, maar ook door de nalatigheid van zijn voorgangers en andere rampspoeden, in zulk een armoedige toestand gebracht, dat het de religieuzen niet langer mogelijk was zelfs maar de noodzakelijke middelen te verschaffen voor het vieren van de goddelijke eredienst. De kloosterlijke tucht was geheel ingestort en de overgebleven gebouwen stonden wegens hun ouderdom op instorten, zodat het klooster door iedereen als verlaten en geheel verwoest werd beschouwd.

Dit schrijft abt **Leonardus** zelf in een brief aan de paus, opgesteld met het oog op de hervorming van het klooster, welke brief nog wordt bewaard.

Zodra hij dus het bestuur van de abdij had aanvaard, legde hij zich met al zijn krachten toe op het herstel van de gebouwen, de goederen en ook van de kloostertucht, voor zover zijn mogelijkheden en inzicht dit toelieten. Om die reden verdient hij meer dan vele andere abten van dit klooster lof.

Het grootste deel van zijn verrichtingen is later bij een brand verloren gegaan. Van de vele gebeurtenissen die zich voordeden gedurende de **vijfendertig jaar** dat hij abt was, zijn nauwelijks meer dan de volgende bewaard gebleven.

Johannes van Huffel, de tweeëntwintigste abt van dit klooster, had de jaarlijkse geldrente waarvoor de goederen van **Freyaldenhoven** in erfpacht waren uitgegeven, verkocht. Abt **Leonardus** kocht deze reeds in het **tweede jaar van zijn bestuur**, dus in **1523**, terug. De akte van deze terugkoop, door hem eigenhandig op perkament geschreven, bevindt zich nog in het archief.

Omdat hij daarvoor echter op dat moment niet over voldoende geld beschikte, leende hij in **maart van hetzelfde jaar** tegen rente een bedrag van **driehonderd gouden munten** van de edelman **van Randerrode**, onder onderpand van de tienden van **Baestweiler**. Deze werden later weer ingelost; ook de schuldbekentenis (*chirographum*) die daarvoor werd opgesteld, bevindt zich nog steeds in het archief.

Vervolgens moest hij een rechtsgeding voeren met de bezitters van de goederen van **Freyaldenhoven** over de waarde van de **Bourgondische schildmunt** van die tijd, waarvoor deze eenendertig goederen in erfpacht waren uitgegeven. Uiteindelijk werd door de rechter beslist dat de erfpachters moesten betalen volgens de waarde die de **Bourgondische schildmunt** bezat ten tijde van het sluiten van de erfpachtcontracten, welke onder abt **Johannes Rippelman** waren aangegaan, volgens de toen geldende muntwaarde.

De muntmeesters van de stad **Keulen** verklaarden dat de **Bourgondische schildmunt** destijds slechts zoveel waard was als **achttien witte albi van Rolduc**. Zowel het vonnis uit **1536** als de verklaring van de muntmeesters worden in het archief bewaard.

1524

Op **18 april 1524** bekrachtigde keizer **Karel V** de incorporatie van de tienden van **Bilstein, Mermot, Overath en Eupen**, die onder zijn voorganger met pauselijke toestemming was verleend. De goedkeuringsakte bevindt zich in het archief.

In hetzelfde jaar zag deze abt zich genoodzaakt **vierhonderd gouden munten** tegen rente te lenen van de **Kruisheren van Aken**, hetzij om de kosten van de bevestiging door Karel V te betalen, hetzij om de hoeve **Engelsdorf**, die vroeger door **Johannes Vorsthem** was verkocht, weer voor het klooster terug te verkrijgen.

Er bestaat namelijk een brief van abt **Dammerscheidt** aan de prior van de Kruisheren te **Brandenborch**, waarin hij melding maakt van dit geld, dat wel was toegezegd maar nog niet door de Kruisheren was uitbetaald. Tegelijk schrijft hij dat hij aan een zekere **heer van Clerve**, de toenmalige bezitter van Engelsdorf, had laten weten dat hij voornemens was de hoeve spoedig voor het klooster terug te kopen. Hij had hem gevraagd uitstel te verlenen tot na de **Reliekentoning van Aken** in het volgende jaar.

Indien de eigenaar daarmee geenszins zou instemmen, of indien hij voor grotere zekerheid verlangde dat de voor de terugkoop bestemde geldsom in handen van de **Jülicher schout en schepenen** zou worden gedeponeerd, was men daartoe bereid.

Hoe het ook zij, deze gewenste terugkoop is niet tot stand gekomen. Bovendien zijn alle documenten verloren gegaan waaruit men had kunnen opmaken voor welk bedrag de hoeve was verpand en of, en onder welke voorwaarden, zij kon worden teruggekocht. Daardoor bleef er uiteindelijk geen enkele hoop meer over haar terug te verkrijgen.

Daarentegen werd later het aan de Kruisheren verschuldigde geld terugbetaald en werd het klooster van deze schuld bevrijd.

Hervorming van de rechtspraak

In hetzelfde jaar **1524** schafte **Karel V** een oud misbruik af dat in de heerlijkheidsrechtbank van onze allodiale goederen was ingeslopen. Gewoonlijk traden daar namelijk **vijftig of zestig mannen** als schepenen of rechters op. Daardoor werden rechtszaken in deze rechtbank buitengewoon kostbaar.

Na afschaffing van dit misbruik bepaalde de keizer dat voortaan **zeven schepenen** zouden worden aangesteld, die telkens gedurende **vijftien dagen** recht zouden spreken.

1525

Op **29 mei 1525** verkreeg dezelfde abt van de **Romeinse Curie** toestemming om **zes religieuzen**, afkomstig uit kloosters van de **Congregatie van Windesheim** en uit andere goed gedisciplineerde kloosters, naar deze abdij over te brengen teneinde hier een hervorming door te voeren.

In zijn verzoekschrift aan de paus verklaarde de abt dat hij reeds **veel arbeid en grote kosten** had besteed aan deze hervorming en dat zij in de abdij konden blijven en, indien nodig, opnieuw professie konden afleggen. Het verzoekschrift van de abt zelf, voorzien van de aantekening van de Romeinse Curie, is nog bewaard gebleven.

Hoewel ik niet goed zie hoe dit te rijmen valt met hetgeen hieronder over deze abt wordt meegedeeld omtrent het einde van zijn leven, waaruit blijkt dat de hervorming toen pas werd overwogen, tenzij men aanneemt dat de hervorming die hij aan het begin van zijn bestuur had begonnen, in de loop van de ruim dertig jaren waarin hij daarna nog abt was, door de tand des tijds opnieuw verloren is gegaan.

1534

Op **6 januari 1534** bevrijdde dezelfde abt het klooster van een jaarlijkse last van **vijftien malder rogge**, die aan een zekere **Antonius Assenecker** verschuldigd was krachtens een verkoop door **Johannes de Goer**, ten laste van de tienden van **Lommersheim**. Het geld dat hiervoor nodig was, verkreeg hij door hout uit de bossen van het klooster te verkopen voor een bedrag van **400 goudgulden**.

Uit het boek met de titel ***Rapport generael des geestelycken goederen***, folio 44, blijkt bovendien dat het klooster destijds uit dezelfde tienden, behalve de genoemde **15 malder**, jaarlijks nog **25 malder rogge** verschuldigd was, samen dus **40 malder**. Daar kwamen nog **26½ malder rogge** bij, waaraan vervolgens nog **16 mud rogge** werden toegevoegd, die abt **Leonardus** zelf gedwongen was te verkopen aan een zekere **Leonard Amians**, zoals hieronder zal worden verteld.

Hieruit volgt dat het klooster in die tijd jaarlijks belast was met bijna **82½ malder rogge**, nog afgezien van de **27 malder** die als koninklijke cijns verschuldigd waren wegens de molen van **Baelsbruggen**.

Daaruit blijkt tevens dat het klooster, hoewel het tegenwoordig (namelijk in het jaar **1700**) nog ongeveer **7000 pattacons** aan kapitaal bezit, waarvan jaarlijks **300 pattacons** rente moeten worden betaald, toch in een veel betere toestand verkeert dan toen. Tegenwoordig is het immers bevrijd van de koninklijke cijns van **27 malder** voor de molen en bezit het voor dit kapitaal bovendien de heerlijkheden **Kirchrode** en **Merxstein**, alsook de leenbezittingen van **Mutschhoff** te **Astenet**, die het vroeger niet bezat.

Door de aflossing van twee kapitaalschulden is dit bedrag thans, namelijk in **1700**, zo sterk verminderd dat het klooster nog slechts een kapitaalschuld van **2500 pattacons** hoeft af te lossen.

1537

In **1537** verkocht abt **Leonardus** een aanzienlijk complex aangekochte goederen bij **Kirchrode**, thans bekend onder de naam **Kochen-Erben**, voor **273 goudgulden**, waarbij hij voor zichzelf en de abdij het volledige recht op de steenkoollagen (*carbona fossilia*) voorbehield.

Over deze zaak zal hieronder uitvoeriger worden gesproken onder abt **Balduinus van Horpusch**. Daar zal ook blijken waaraan de genoemde koopsom is besteed; hier wordt dat niet vermeld.

1536, 1538, 1546 en 1550

In de jaren **1536, 1538, 1546 en 1550** kocht deze abt eerst een huis en een tuin, vervolgens nog twee andere tuinen, die hij met het huis verenigde. Deze lagen te **Aken**, in de **Kockerell** (1), die als ons toevluchtshuis dient, onder de voorwaarde echter dat het huis geen vrijstelling van burgerlijke lasten zou genieten, maar aan de gewone stedelijke verplichtingen onderworpen zou blijven. Deze vrijstelling werd echter later onder andere abten alsnog verleend. De gezegelde koopakten van deze aankopen bevinden zich nog in het archief.

1536

Op **7 mei 1536** zuiverde hij zich door een openbare akte van de laster die enkele kwaadwillige kloosterlingen tegen hun abt hadden verspreid. Zij beschuldigden hem ervan bepaalde onroerende goederen van het klooster te hebben vervreemd, terwijl hij zich juist met al zijn krachten had ingespannen om het bezit van het klooster uit te breiden.

Uit deze akte, die nog in het archief aanwezig is, blijkt dat deze abt met enkele weerspannige religieuzen te kampen had, van wie hij veel te verduren kreeg.

1540

Op **19 maart 1540** deed hij, met voorafgaande toestemming van het kapittel, afstand van zijn recht en eigendom op de steengroeve te **Koterdael**, doch uitsluitend voor zover het betrof het winnen van stenen uit de ondergrond, ten gunste van de **graaf van Rimborch**. Hij deed dit uit vriendschap en om de heren van dat destijds zeer machtige huis nauwer aan de abdij te verbinden.

De akte van deze afstand berust nog in het archief. Daaruit blijkt dat alle rechten op de steengroeven in dat gebied leenbezit (*emphyteutisch bezit*) van deze abdij waren en tot haar forum en rechtsmacht behoorden. Zelfs de steengroeven die aan de commanderij van **Siersdorf** voor een jaarlijkse cijns waren uitgegeven, blijken uit deze akte oorspronkelijk door een zuivere en kosteloze schenking van de abten van dit klooster te zijn verleend.

In hetzelfde jaar loste hij, met **400 goudgulden** die hij tegen rente had geleend, een schuld af van **veertig malder rogge**, verschuldigd uit de tienden van **Lommersheim**, zoals blijkt uit brieven die op perkament zijn overgeleverd.

1543

Toen keizer **Karel V** en de hertog van **Gelre** over het graafschap Gelre in oorlog verwikkeld waren en hun geschil met de wapens wilden beslechten, versloeg **Maarten van Rossum**, bevelhebber van het Gelderse leger, een man van eenvoudige afkomst maar uitmuntend door zijn moed, in de maand maart de keizerlijke troepen in een grote veldslag.

Na deze overwinning verwoestte hij vrijwel geheel **Brabant**, waarbij hij talrijke plaatsen van de landsheer in vlammen deed opgaan.

Daarop verscheen echter **Karel V** met een leger uit Italië, leverde slag met de vijand, overwon de Gelderse bevelhebber, nam hem gevangen en strafte vervolgens ook het **graafschap Gelre**, waarover de strijd was ontstaan.

Bij deze gelegenheid

---

(1) Dat wil zeggen: de **Eilfschornsteinstraße** (thans de Eilfschornsteinstraße te Aken).

werd het dorp **Gulpen** in de as gelegd. Het grondheerlijk gezag over dit dorp behoorde reeds sinds lange tijd aan dit klooster toe, samen met talrijke cijnzen, rechten en privileges, molens en huizen. Door deze brand leden wij zeer grote schade, omdat niet alleen de molens en huizen, waarop cijnzen rustten, verloren gingen, maar ook alle documenten en registers waarin de rechten van het klooster waren opgetekend, door vuur en verwoesting werden vernietigd.

Daarom gelastte abt **Leonardus** op **18 november 1547** de inwoners van onze heerlijke rechtbank te Gulpen voor het gerecht van **Baelen** te verschijnen en onder ede te verklaren, voor zover zij uit eigen wetenschap of uit de overlevering van hun voorouders wisten, hoe ver de grenzen van onze rechtsmacht zich uitstrekten, welke rechten het klooster daar bezat, enzovoort. Deze verklaring werd door de rechtbank van Baelen schriftelijk vastgelegd en

opgesteld als vervanging van de verloren gegane documenten. Zij bevindt zich nog in het archief onder de titel **Gulken**.

Rond dezelfde tijd, toen de **Turken** het christelijke gebied bedreigden, zag keizer **Karel V** zich genoodzaakt een veldtocht tegen hen voor te bereiden. Omdat de koninklijke schatkist door de oorlogen was uitgeput, besloot hij van de gehele geestelijkheid, zowel de seculiere als de reguliere, de helft van de inkomsten van één jaar te heffen.

Daartoe werden in alle provincies commissarissen benoemd, die nauwkeurig verslag moesten uitbrengen over de inkomsten en lasten van alle kerkelijke personen en instellingen. Naar men zegt was ook onze abt een van deze commissarissen. Zeker is dit niet meer bekend, behalve dat onder onze archiefstukken nog een boek wordt bewaard waarin alle kerkelijke goederen van de gehele omringende streek zijn geregistreerd.

Abt **Leonardus** gaf daarin getrouw de inkomsten van deze abdij op. De helft daarvan bedroeg **803 Brabantse florijnen**. Tegenwoordig lijkt dat geen bijzonder groot bedrag, maar in die tijd was het, wegens de schaarste aan geld, zeer aanzienlijk.

Omdat de abt niet onmiddellijk over dit bedrag beschikte, werd hij gedwongen de **803 florijnen** te lenen van een zekere **Leonard Amians**, burger van **Aken**, tegen een jaarlijkse rente van **zestien mud rogge**. De schuldbekentenis betreffende deze lening bevindt zich nog in het archief; zij werd opgesteld op **6 januari 1544** en de schuld werd afgelost in **1550**.

Tot aan deze tijd was het **Land van Rode (Herzogenrath)** aan de **hertog van Gulik** verpand voor **twintigduizend goudgulden**. De hertog van Brabant bezat er slechts het **opperheerlijk gezag (dominium directum et altum)**, terwijl alle overige opbrengsten aan de hertog van Gulik toekwamen.

In **1543** wilden de inwoners van dit land, hetzij uit eerbied voor de roem en macht van keizer **Karel**, hetzij uit afkeer van de ketterij waarvan de hertog van Gulik gebruik maakte, niet langer dulden dat katholieke priesters in dit land de sacramenten niet openbaar mochten bedienen of in hun kerken de goddelijke eredienst vieren.

Daarom boden zij koning Karel aan het land uit de handen van de hertog los te kopen en zich opnieuw aan zijn gezag te onderwerpen. Dit werd geregeld onder de volgende voorwaarden:

- Karel zou onmiddellijk **20.000 goudgulden** betalen;
- de inwoners van het Land van Rode zouden hem vervolgens jaarlijks **2.000 goudgulden** terugbetalen, totdat het gehele bedrag volledig was afgelost.

Met de uitvoering van deze zaak werd **abt Leonardus** belast. Daardoor verwierf hij ongetwijfeld de bijzondere gunst van de keizer. Waarschijnlijk is dit ook de reden waarom hij later tot diens raadslieden werd benoemd, zoals blijkt uit brieven die de keizer zelf aan de abt schreef.

Ten slotte verleende de **koningin van Hongarije**, aan wie de Nederlanden door haar broer Karel ter bestuur waren toevertrouwd, het klooster van **Sinnich** en onze abdij voor de jaren **1543** en **1544** vrijstelling van alle belastingen. Of dit geschiedde ter vergoeding van de schade die door de Gelderse troepen was aangericht, dan wel om de zware belastingdruk te verzachten die voortvloeide uit de hierboven genoemde heffing op de inkomsten, of om een andere reden, is niet duidelijk. Van deze vrijstelling bestaat nog steeds een perkamenten oorkonde.

Hervorming van Hodonck

In **1544** zette abt Leonardus zich in voor de hervorming van het klooster **Hodonck**, waar geen gemeenschappelijke tafel meer bestond en waar men zo schandelijk leefde dat de slechte levenswandel van de religieuzen overal met afschuw werd besproken.

Om dit nuttige en noodzakelijke werk met meer succes te volbrengen, voegde hij de koninklijke raadsheer **Carolus Serrarius** aan zich toe. Op de voorlaatste dag van maart gaf hij aan dit klooster een aantal statuten, mede door dezelfde raadsheer ondertekend, waardoor de religieuzen overeenkomstig de regel van **Sint-Augustinus** moesten leven.

Deze goede voorschriften werden echter slecht nageleefd. Zodra de abt was vertrokken, hervatten de religieuzen hun oude levenswijze en namen de ergernissen opnieuw toe. Daarom zag **keizer Karel V** zich genoodzaakt de inmiddels hoogbejaarde abt in een vermanende brief aan te sporen ervoor te zorgen dat de door hem en Carolus Serrarius opgestelde statuten in alle opzichten werden nageleefd, teneinde dergelijke schandalen uit het midden weg te nemen.

In dezelfde brief bestraft de keizer bovendien met grote scherpte de levenswijze van de oversten van deze abdij, zoals hieronder nog zal blijken.

1545

Op **16 mei 1545** kocht dezelfde abt het leenhuis van **Anstel** terug met de daarbij behorende goederen, die tot dan toe door enkele edelen in erfpacht werden gehouden tegen een jaarlijkse cijns van **vijftien malder rogge**, evenveel haver, **twee maten tarwe**, een vet varken, **twee kippen** en **vier kapoenen**. Hij kocht deze goederen terug en verkocht ze vervolgens opnieuw ten bate van het klooster, zoals blijkt uit het cijnsboek, gemerkt met **letter C**, waar **Johannes Stael**, de bezitter van deze goederen, ze overeenkomstig het recht opnieuw aan de abt overdraagt.

Het klooster bezat vroeger bij **Crumbach** een hoeve van ongeveer **veertig morgen** land. Daarvan had abt **Johannes Vorstheim** twaalf morgen verkocht en zestien morgen in erfpacht uitgegeven tegen een jaarlijkse cijns.

De heer van het kasteel en het land van **Heiden** beweerde echter dat onze hoeve te Crumbach, uit hoofde van deze hofstede, een zeer zware dienstplicht verschuldigd was, namelijk dat men **wekelijks met twee paarden en een wagen**, op eigen kosten, diensten moest verrichten voor het huis te Heiden.

Het klooster ontkende dat het tot deze dienst gehouden was. Deze kwestie werd de aanleiding tot vele rechtsgedingen.

Ten slotte werd op **16 juni 1546** een overeenkomst gesloten waarbij het klooster aan de heer van Heiden **negen en een halve morgen** van het genoemde land afstond — het enige deel dat van de gehele hoeve nog was overgebleven. Daartegenover zag de heer voor altijd af van iedere aanspraak op welke dienst of heffing dan ook. Van deze regeling werd een openbare akte opgesteld, die zich nog in het archief bevindt.

1547

In **1547** trachtte dezelfde abt, uit zorg dat de aan hem toevertrouwde gelovigen goed door zielzorgers zouden worden bediend, te **Rome** te verkrijgen dat een gedeelte van de **tienden van de parochie Baelen** zou worden afgescheiden, zodat de **Sint-Nicolaaskapel te Eupen** daarvan behoorlijk zou worden voorzien en tot een parochiekerk kon worden verheven.

Zijn verzoekschrift werd in Rome echter afgewezen. Het verzoek met de afwijzende apostille is nog aanwezig.

Nu hierover gesproken wordt, moet tevens worden vermeld dat dezelfde prelaat ook eens het plan heeft opgevat, indien dit mogelijk zou zijn, de kerk van de stad **Rode (Herzogenrath)**, die toen slechts een kapel was, te begiftigen met inkomsten van de kerk van **Afden (Afden/Übach-Palenberg)**. Tevens wilde hij alle waardigheden van de parochiekerk overbrengen naar de kerk van Rode, terwijl de parochiekerk van Afden zou worden teruggebracht tot de rang van een kapel of eenvoudig beneficie.

Daartoe was reeds een verzoekschrift aan de paus opgesteld, waarin werd gevraagd:

- de kapel van de stad Rode los te maken van de parochie **Kirchrode**;
- de parochie van **Afden** op te heffen;
- en te **Rode een zelfstandige parochie op te richten**, met toewijzing van de inkomsten van de kerk van Afden als dotatie.

Dit plan is echter nooit verwezenlijkt.

In afwachting daarvan en met het oog op dit plan verkreeg hij van **Johannes de Leeck** en **Catharina van Hartenfelt**, echtgenoten en patronen van de kapel **Auf den Hoven**, het recht van presentatie (collatierecht) over die kapel. Dit blijkt uit een akte van overdracht, die ik heb aangetroffen als omslag van een register uit het jaar **1547**. Dit presentatierecht schijnt echter later, onder een volgende abt, weer aan het klooster te zijn ontnomen.(1)

1551

Op **17 januari 1551** kocht abt **Leonardus** van de erfgenamen van **Willem van Anstel**, die vroeger bezitters van dit leen waren, verschillende jaarlijkse cijnzen terug, welke aan het huis van **Anstel** verbonden waren en grotendeels op de goederen van het klooster rustten.

Deze cijnzen bedroegen oorspronkelijk gezamenlijk:

- **zeven malder rogge**, min twee vaten;
- **twaalf en een halve malder haver**;
- **vijfentwintig kapoenen**;
- **vijftien kippen**.

Door de nalatigheid van zijn voorgangers waren daarvan echter nog nauwelijks **vijf malder rogge** en **negen malder haver** over, en ook die waren niet behoorlijk verzekerd. Van de kapoenen en kippen waren sommige geheel verloren gegaan, andere door transacties of ruil vervreemd, terwijl weer andere nog werden ontvangen overeenkomstig het jongste cijnsregister, waarin ook melding wordt gemaakt van de cijnzen die op het huis van Anstel rustten.

Voor verdere bijzonderheden over deze cijnzen verwijst de schrijver naar het archief, onder de titel **Erffpacht**.

1552

Op **5 december 1552** sloot dezelfde abt met de edelman **Johannes von dem Bergh**, genaamd **Trips**, een ruilovereenkomst.

Daarbij droeg de abt het **leenhuis van Anstel**, met alle daarbij behorende goederen, die vrij waren van iedere cijns, over, met uitzondering van het recht op de **heergewaadsplicht** (*acceptio et praestatio vaccae seu chormudae*), die bij verheffing van het leen aan het klooster verschuldigd bleef.

In ruil daarvoor ontving hij van **Johannes Trips** enige **tienden in het district Teuven**, dicht bij **Sinnich** gelegen.

Omdat deze tienden minder waard waren dan de goederen van Anstel, werd het verschil gecompenseerd doordat **308 goudgulden** aan het klooster werden betaald.

Deze ruil werd meer gesloten uit welwillendheid jegens de vrouwen van het klooster van Sinnich, die de genoemde tienden reeds jarenlang in gebruik hadden, dan uit eigen voordeel. Dat blijkt nog duidelijker uit de latere ruil van dezelfde tienden onder abt **Johannes Wormbs**.

De akte van deze ruil bevindt zich nog in het archief.

Rond dezelfde tijd werd een edelman uit **Eynatten**, die als **drost van het Land van Rode** fungeerde, op aandringen en door de bemoeienissen van abt **Leonardus**

---

(1) *Aliquot verba manuscripti abscissa sunt per bibliopergum.*

Vertaling: "Enkele woorden van het handschrift zijn verloren gegaan doordat het perkament als boekomslag is gebruikt."

maar zodra hij tot deze waardigheid was verheven, veranderde hij van een vriend van de abt in een vijand van de abt en het klooster, en liet hij geen gelegenheid voorbijgaan om het te benadelen en te kwellen.

Onder meer trachtte hij het klooster zijn rechterlijke bevoegdheid te ontnemen in burgerlijke zaken betreffende de leen- en erfpachtgoederen van het klooster en de oude leen- en allodiale rechtbank, waarover het sedert onheuglijke tijden beschikte, af te schaffen. Keizer **Karel V**, die echter van het voorrecht waarop het klooster aanspraak kon maken in kennis was gesteld, bevestigde deze rechtbank bij een besluit van **10 mei 1553**, waarvan het origineel nog in het archief aanwezig is.

Nu deze drost ter sprake is gekomen, mag een andere poging van hem om de abt te benadelen niet onvermeld blijven, al strekt zij bepaald niet tot eer van de abt zelf.

Toen de drost zich nog voordeed als een groot vriend van de abt, drong hij er bij hem op aan een zekere verwant van hem, **Willem Holtorp**, niet alleen als novice en kloosterling op te nemen, maar hem tevens tot **coadjutor**, met recht van opvolging in de abdij, te benoemen.

De abt weigerde aanvankelijk. Hij verklaarde dat hij dit niet kon doen, omdat hij niet wist of de jongeman geschikt zou blijken om het klooster te besturen en een dergelijk ambt waardig zou zijn. Bovendien zou de koning nooit zijn toestemming geven, aangezien de jongeman geen onderdaan van de kroon was.

De drost verzekerde echter dat de jongeman een goed karakter had en voldoende bekwaam was. Samen met diens ouders bleef hij de abt met voortdurende verzoeken en beloften bestoken.

Ten slotte gaf de abt, bewogen door hun smeekbeden en vertrouwend op hun beloften, toe. Sterker nog, hij nam zelf op zich voor de jongeman de koninklijke goedkeuring te verkrijgen.

Daartoe ontving hij van diens bloedverwanten **honderd Carolusdaalders**, onder de voorwaarde dat hij dit bedrag niet hoefde terug te betalen indien de zaak zou slagen; zou zij echter mislukken, dan moest hij het bedrag teruggeven alsof hij het slechts als lening had ontvangen.

Daarop reisde hij naar **Brussel**, waar hij alle mogelijke moeite deed om de benoeming van deze uitstekende coadjutor te verkrijgen, hoewel de jongeman nog niet eens religieus was. Vooral maakte hij gebruik van de invloed van twee raadsheren, aan wie hij ieder een wagenlading van de beste wijn had beloofd indien zij hem de verlangde gunst zouden weten te bezorgen.

Deze heren slaagden erin de gunst te verkrijgen en verwierven voor de jongeman de benoeming waarop hij aanspraak maakte.

Toen de abt uit Brussel terugkeerde, verwachtte hij grote dankbaarheid van de ouders en verwanten van de jongeman, omdat hij de brenger van zo'n verheugend bericht was.

Maar al spoedig moest hij tot zijn verdriet vernemen dat hij zich vergeefs aan zoveel dwaasheid had schuldig gemaakt. Want de ouders bedankten de abt wel voor de moeite die hij zich had getroost, maar verklaarden namelijk dat zij voor hun zoon **bij de heer Van Ruyschenbergh** reeds een kanunniksplaats te Aken hadden verkregen, waarmee hij voorlopig tevreden zou kunnen leven.

Zij gingen zelfs zo ver dat zij weigerden de onkosten die de abt voor deze moeilijke aangelegenheid had gemaakt te vergoeden, of zelfs de twee wagenladingen wijn te betalen die aan de raadsheren waren beloofd en reeds geleverd. Integendeel, enkele jaren later dwongen zij de abt zelfs langs gerechtelijke weg de eerder genoemde **honderd daalders**, vermeerderd met rente, terug te betalen.

Een grote ondankbaarheid, maar tevens een verdiende straf voor zijn onbezonnenheid.

Dit alles wordt door abt **Leonardus Dammerscheidt** zelf verhaald in een geschrift waarin hij zijn klachten tegen de drost van **Eynatten** uiteenzet. Dit stuk bevindt zich in het archief onder de titel **Closterroder**.

Hervormingsplannen van de abdij

In 1554, evenals in de voorafgaande jaren, eiste de pest alle oude religieuzen van dit klooster weg, met uitzondering van slechts twee.

De abt meende daarom dat de gelegenheid eindelijk gekomen was om het klooster te hervormen, hetgeen altijd zijn voornemen was geweest, vooral nu hij inmiddels alle kloostergebouwen in hun vroegere luister had hersteld, zodat, zoals hij zelf zegt, **in een nieuw klooster ook een nieuw levensideaal kon worden ingevoerd**.

Er was nu geen enkele weerspannige kloosterling meer over die zich tegen een hervorming kon verzetten.

Omdat hij wist dat de reguliere kanunniken van de **Congregatie van Windesheim**, die in die tijd bijzonder bloeide, hun generaal kapittel in het klooster **Valis Viridis (Groenendaal)** zouden houden, begaf hij zich daarheen. Hij verzocht hun zes of acht religieuzen van hun orde af te staan, zodat hij met hun hulp zijn abdij kon hervormen.

Zij antwoordden bereidwillig dat zij daartoe gaarne bereid waren, **mits** de abt zichzelf, zijn kloosterlingen en zijn kapittel aan de Congregatie van Windesheim wilde onderwerpen.

De abt antwoordde echter dat hij aan deze voorwaarde niet kon voldoen, omdat deze abdij vanaf haar stichting altijd onder de rechtsmacht van de bisschop van Luik had gestaan en nog steeds stond. Daardoor kon hij de religieuzen die hij van de Windesheimers verlangde, niet verkrijgen.

Daarom besloot hij een andere weg te bewandelen. Hij wilde van de paus toestemming verkrijgen om, **met instemming van het klooster van Sint-Maarten te Leuven**, enkele religieuzen van dat klooster naar Rolduc over te brengen. Daarbij vroeg hij slechts de toestemming van het Leuvense klooster zelf en niet die van hun hogere oversten. Vervolgens wilde hij daarnaast enkele studenten van de **Universiteit van Leuven**, die een goede levenswandel hadden, naar Rolduc halen om hen overeenkomstig de nieuwe leefregel op te leiden.

Of dit plan werkelijk is uitgevoerd, is niet bekend. Dat de abt dit voornemen werkelijk heeft gehad, blijkt echter uit zijn eigen brieven, die nog steeds in het archief worden bewaard.

Het is aannemelijk dat de abt des te gemakkelijker toestemming voor deze hervorming had kunnen verkrijgen uit de brieven van **keizer Karel V**, die hij herhaaldelijk aan hem richtte. Daarin vermaande de keizer hem ernstig het klooster van **Hodonck** en dat van **Sinnich** te hervormen, voldoende religieuzen toe te laten om de goddelijke eredienst naar behoren te kunnen vieren, de pastoors van deze abdij terug te roepen, de religieuzen die zich ergerlijk en nalatig in de parochies gedroegen met behulp van de wereldlijke arm daartoe te dwingen, en in hun plaats vrome en geleerde religieuzen aan te stellen voor de zielzorg. Afschriften van deze brieven bevinden zich in het archief onder de titel **Hodonck**.

Ten slotte wilde deze abt ook voorzien in de toestand van het klooster van **Sinnich**, waar na de hervorming die onder abt **Johannes de Goer** was begonnen, opnieuw klachten aan het hof werden voorgelegd. Daarom reisde hij met daartoe aangewezen commissarissen naar **Brussel**, waar hij bewerkte dat de overste van dat klooster, die wegens haar hoge leeftijd en andere lichamelijke gebreken ongeschikt was geworden om het bestuur uit te oefenen — dit was **Maria de Emsenraedt**, die het klooster eenenveertig jaar had bestuurd — uit haar ambt werd ontzet. In haar plaats werd opnieuw gekozen en bevestigd **Odilia Radloe**, die reeds eerder gedurende acht jaar priorin was geweest. Nadat ook zij later afstand had gedaan van haar ambt, bestuurde zij het klooster vervolgens nog vijftien jaar met lof als tweede overste. Deze gebeurtenissen vonden plaats op **19 augustus 1556**. Zie hierover het **Manuale van Odilia Radloe**.

Op 15 oktober 1557 overleed de overste van deze abdij, **Leonardus Dammerscheid**, nadat hij de abdij vijfendertig jaar en enkele maanden had bestuurd. Hij had vrijwel het gehele klooster vanaf de fundamenten herbouwd. Uit zijn tijd zijn nog de oude muren van beide slaapzalen en het kapittelhuis bewaard gebleven. Hij bouwde het koor van de kerk, bevrijdde de abdij van vele lasten, verwierf bovendien nieuwe bezittingen voor het klooster, was een zorgvuldig kroniekschrijver van alle gebeurtenissen en vooral de belangrijkste behoeder en uitbreider van de graanrenten van de abdij. Slechts één ding valt over hem te betreuren: dat hij in een tijd leefde die voor zijn plannen allerminst gunstig was.

Ten slotte mag ook niet onvermeld blijven dat hij de abdij verrijkte met de **tienden van Schleibach**, die aan zijn vader **Johannes Dammerscheid** toebehoorden. Toen diens zoon tot de orde toetrad, droeg de vader deze tienden aan de abdij over, althans deed hij daarvan afstand

ten gunste van de abdij. Hoewel het vreedzame bezit ervan lange tijd werd betwist, werd het geschil uiteindelijk door een overeenkomst beëindigd, zoals later zal worden uiteengezet.

JOHANNES WORMBS, ABDT XXVII

Johannes Wormbs, de zevenentwintigste abt van dit klooster, stamde uit het adellijke geslacht van het kasteel **Tomberch**. Nadat in **1547** Johannes van Linnich was overleden, werd hij tot pastoor van **Baelen** benoemd. Na tien jaar dit pastoraat te hebben uitgeoefend, namelijk op **4 februari 1558**, werd hij na de dood van abt **Leonardus Dammerscheid** tot diens opvolger gekozen en tot abt uitgeroepen.

Hij trof de abdij aan in een ellendiger toestand dan nauwelijks onder woorden kan worden gebracht. Bovendien ontbrak het de abdij aan een voldoende waakzame overste. Door deze dubbele oorzaak kwam het zover dat het klooster onder zijn bestuur dichter bij zijn ondergang en ondergang stond dan ooit tevoren, hoewel hij het bestuur **tweeënveertig jaar** uitoefende.

Om in het kort zowel de wereldlijke als de geestelijke toestand te schetsen: onder deze abt leefden de religieuzen niet alleen slap en nalatig, maar zelfs ergerniswekkend.

Zo was **Walram Klocker**, een geprofeste religieus van dit klooster, die in **1563** als pastoor naar **Baelen** was gezonden, onder diens bestuur openlijk samenwonend met een bijzit. Bij haar verwekte hij drie kinderen. Voor hen bouwde en bezat hij in het dorp huizen en landerijen, terwijl hij toch **vijftig jaar** pastoor van die plaats bleef.

Ook in **Douveren** was **Nicolaus Dautzentberch**, eveneens religieus van dit klooster, pastoor. Ook hij hield niet alleen een bijzit, bij wie hij een buitenechtelijk kind verwekte, maar verkreeg bovendien van de abt de schandelijke toestemming om ten gunste van zijn bijzit en zijn kind een testament op te maken — iets wat hij zelfs niet voor vrome doeleinden had mogen doen.

Ik meen mij bovendien iets gelezen te hebben over de zoon van de pastoor van **Kirchrode**. Hieruit blijkt voldoende hoe nalatig deze abt in zijn ambt was en hoe weinig hij zich bekommerde om de zeden en de naleving van de kloosterregel.

Ook aan het beheer van de wereldlijke goederen schijnt hij weinig zorg te hebben besteed, vooral wanneer hij met de adel te maken had, tegenover wie hij blijkbaar al te toegeeflijk en welwillend was.

Onder zijn bestuur ging namelijk de jaarlijkse cijns van **zes malder rogge**, verschuldigd uit het leen van **Vinckenberch**, verloren. Deze cijns was voordien steeds door een adellijke leenhouder betaald, maar onder deze abt hield de betaling op; om welke reden is onbekend.

Onder zijn bestuur gingen bovendien **vier malder rogge**, die het huis **Rimburch** uit de hoeve **zur Hostart** verschuldigd was en tot dan toe had betaald.

Onder dezezelfde abt hield, naar het schijnt, de edelman **Johannes de Kuckum** niet alleen op verschillende graancijnzen te betalen die hij aan het klooster verschuldigd was uit goederen gelegen **op de Köllberg**, met de daarbij behorende hoeve (*Kornmuda*), maar hij onttrok deze goederen ook aan de rechtsmacht en het domein van het klooster en voegde ze bij het rijksleen dat bekend stond als **das Kuckemer Leen**. Zie hierover het cijnsregister, boek **B**, folio **27**.

Ten slotte verloren wij onder zijn bestuur door een overeenkomst ook de **tienden** en de **rechten** in **Setterich**, al bracht dit het klooster uiteindelijk geen zeer groot nadeel toe.

Toch moet worden erkend dat deze abt in zo rampspoedige tijden leefde, dat zelfs de meest waakzame bestuurder nauwelijks de moed of de middelen zou hebben gehad om overal toezicht te houden. Onder zijn bestuur werd het gehele klooster immers **drie maal volledig door brand verwoest**, en bovendien herhaaldelijk geplunderd.

Fernando Álvarez de Toledo, de **hertog van Alva**, die uit Spanje was gezonden om de zich over de Nederlanden uitbreidende "slang" van de calvinistische ketterij uit te roeien en de opstandige bewegingen te onderdrukken, trad met zulk een wreedheid tegen de schuldigen op, dat hij het grootste deel van de onderdanen van de koning tot afval bracht. De ketters werden hierdoor zo verbitterd, dat zij besloten zich overal waar zij konden met vuur en zwaard te wreken.

Daarom bedreigde **Willem van Nassau, prins van Oranje**, leider van de opstand en opperbevelhebber van de verbonden troepen, in **1568** ook dit klooster met brandstichting, tenzij hem onmiddellijk **tienduizend rijksdaalders** zouden worden betaald.

Omdat het onmogelijk was een zo groot bedrag op te brengen en de hertog van Alva ten strengste had verboden de vijand geld te geven, werden alle kostbaarheden in veiligheid gebracht en werd het klooster, overeenkomstig het bevel van de hertog, aan de vijandelijke vlammen prijsgegeven. Nog in hetzelfde jaar werd het klooster daardoor **volledig verwoest**, evenals de kerk.

Zes jaar later, dus in **1574**, trof het opnieuw hetzelfde lot en werd alles wederom tot as gereduceerd.

Nog eens **zes jaar later**, namelijk in **1580**, drong een troep soldaten het klooster binnen. Niet tevreden met de plundering vulden zij de kerk met duizenden bundels stro en staken deze in de **Sint-Annakapel** in brand. Hierdoor ontstond een zo hevige brand, dat het gewelf van deze kapel door de hitte instortte. Ook zouden nog vele andere delen van het gebouw door de vlammen zijn verwoest, **als de eerdere branden niet reeds het dak van de kerk en andere brandbare delen hadden vernietigd** waardoor de kerk, die aan de buitenzijde reeds was uitgebrand en slechts haar gewelven als dak had behouden, nu ook van binnen geheel werd verwoest en verkoold.

Of deze brand, die door het stro werd veroorzaakt, als de **derde verwoesting** van het klooster moet worden gerekend, of dat onder deze abt nog een andere brand heeft plaatsgevonden, weet ik niet. Wel leest men in verscheidene brieven en geschriften uit die tijd dat het klooster onder zijn bestuur **drie maal** is afgebrand.

Ondertussen waren de religieuzen gedurende vrijwel die gehele periode verstrooid, en ieder hield zich op waar hij maar kon. De goddelijke diensten lagen stil en nauwelijks één monnik durfde zich nog in een hoek van het klooster op te houden, niet zozeer om het te bewaken, als wel om als getuige en boodschapper van de plunderingen te dienen.

In **1562**, dus zes jaar vóór de eerste brand, was het klooster reeds eenmaal geheel geplunderd door **zestien of achttien rovers**, die ook elders dergelijke rooftochten uitvoerden, onder meer in het klooster van **Keizersbosch** en op andere plaatsen.

Maar uiteindelijk werd een groot deel van hen gevangengenomen. Hun aanvoerder, **jonker Luddoick Kaurgieters van Tongeren**, werd te **Diest** verbrand; vier anderen ondergingen hetzelfde lot te **Aalst** in Vlaanderen en vier te **Leuven**. Enkele anderen werden te **Heinsberg** gevangengenomen en gestraft.

Deze bijzonderheden zijn ontleend aan het **Memoriale** van de prior van **Hodonck** en aan enkele brieven van deze abt zelf.

Deze plundering vond plaats op de **feestdag van Sint-Hubertus**.

Wereldlijke aangelegenheden

Wat de wereldlijke goederen van het klooster betreft, verdienen onder deze abt vooral de volgende gebeurtenissen vermelding.

Op 10 februari 1558 voerde hij de reeds door abt **Leonardus Dammerscheid** voorbereide ruil met de nonnen van **Sinnich** uit.

Krachtens deze overeenkomst ontving het klooster van hen hun bezittingen te **Hondorp**, **Brenich**, **Derstorp** en **Bornheim**.

De nonnen ontvingen daarentegen van ons de **tienden** die Leonardus Dammerscheid in plaats van het leen van **Anstel** van **Johann Trips von dem Berch** had verkregen, gelegen bij **Teuven**, alsmede **zes en een halve speltmudden** die in **Opsinnich** en **Teuven** aan onze abdij verschuldigd waren.

Om de ruil volledig gelijkwaardig te maken voegde de abt bovendien **100 daalders** en **55 Brabantse florijnen** toe, die hij aan de nonnen uitbetaalde.

Op deze wijze kwam het goed **Bornheim** in het bezit van onze abdij.

Over deze gehele ruil verwijzen wij naar de akten die in het archief berusten, alsook naar het **Memoriale van Odilia Radloe**, overste van Sinnich, onder wier bestuur deze ruil plaatsvond.

Voorts heeft de genoemde abt door een **ernstige vergissing** de hiervoor genoemde goederen uit handen van de edelman **Schiffaert**, drost van **Bornheim**, **als ware het een leen** ofschoon het in werkelijkheid allodiale goederen waren en dus vrij van een dergelijke verplichting tot betaling van laudemium (overdrachtsheffing). Deze vergissing werd de oorzaak van vele langdurige rechtsgedingen. Toen de abt zich namelijk van zijn dwaling bewust werd, begon hij de genoemde landsheer krachtig aan te spreken om terugbetaling van hetgeen hij als laudemium had moeten voldoen. Over deze zaak werd geprocedeerd tot in de tijd van abt Caspar Duckweiler; pas onder diens bestuur werd het geschil ten gunste van het klooster beëindigd.

Omstreeks dezelfde tijd sloot de genoemde abt een overeenkomst met de heer van Setterich. Met vooraf verkregen toestemming van de paus werden bij wijze van ruil de goederen van de kapel **Auf den Hoven** aan het klooster overgedragen. In ruil daarvoor schijnt de heer van Setterich het patronaatsrecht over die kerk en enkele tienden, die het klooster daar bezat, te hebben verkregen. Van deze transactie is nauwelijks meer bekend dan uit een antwoord van abt Joannes Wormbs op enkele bezwaren van de burgers van Rode, die beweerden dat de Heideweide (*pratum Heidense*) tot de parochie van de stad behoorde. Daarbij merkt de abt tevens op dat destijds een pauselijke bul over deze transactie was uitgevaardigd, maar dat deze inmiddels verloren was gegaan.

In **1561** begon de abt een rechtsgeding tegen de bezitters van de goederen te Freialdenhoven, omdat zij wegens wanbetaling onder de ontbindingsclausule (*lex commissoria*) vielen. Het proces duurde lange tijd en werd uiteindelijk eerst onder abt Stralen beëindigd.

In **1564** bereikte dezelfde abt, na langdurige onderhandelingen met de burgers van Rode over de oprichting en dotatie van de kerk van de stad — die tot dan toe slechts een kapel zonder zielzorg

was geweest en afhing van de parochiekerk van Kerkrade — uiteindelijk een overeenkomst. De abt stond voor het onderhoud van de pastoor vooral de tienden af die vroeger aan de kapel **Auf den Hoven** hadden toebehoord, alsmede enkele andere jaarlijkse cijnzen. De burgers brachten op hun beurt een aantal goederen als dotatie in. Ook zouden de inkomsten van de Sint-Annabroederschap en, indien mogelijk, die van het Sint-Catharina-altaar eraan worden toegevoegd. Dit alles staat uitvoeriger beschreven in de akte van overeenkomst, die in het archief wordt bewaard onder de titel **Hertzogenrode**, nr. 5. Ongeveer dertig jaar later begonnen de burgers de abt echter opnieuw over dezelfde kwestie lastig te vallen, zoals hieronder zal blijken.

In datzelfde jaar, op **21 juli**, werd het klooster van Hodonck door onbekende misdadigers in brand gestoken, zodat het klooster en de kerk geheel in de as werden gelegd (*Ex Memoriali prioris in Hodonck*).

Vanaf dat ogenblik hield de gemeenschappelijke tafel (*mensa communis*), die slechts korte tijd had bestaan, opnieuw op te bestaan en zij kon tot aan de opheffing van het klooster nooit meer worden hersteld, hoeveel moeite de abten Stralen, Horpusch en Duckweiler daartoe ook samen met de bisschoppen van 's-Hertogenbosch deden.

In **1565** bezocht dezelfde abt het inmiddels herbouwde klooster. In het daaropvolgende jaar schonk hij, nadat de kerktoren was voltooid, de zusters een klok.

In **1571** werd hij door de hertog van Alva streng berispt wegens het ergerlijke leven van de religieuzen. Tegelijkertijd bezocht de bisschop van 's-Hertogenbosch opnieuw het klooster en legde hij hun verschillende voorschriften op. De hardnekkigheid van het kwaad maakte echter iedere remedie vruchteloos. Zie het hoofdstuk **Hodonck**, nr. 8.

In **1566** verloste hij de molen van Braelsbruggen van een jaarlijkse last van zevenentwintig malder rogge en veertien kippen, door aan de koning negenhonderdvijftig Brabantse gulden te betalen. Dit bedrag had hij als lening ontvangen van de abt van Gladbach. Deze aflossing bleef echter slechts van kracht tot **1590**, toen de koninklijke rentmeester wegens het terugbetalen van de hoofdsom opnieuw aanspraak maakte op de oude jaarlijkse cijns.

Abt **Joannes Goer**, zaliger gedachtenis, had de genoemde molen ooit van de erfpachter teruggekocht. In plaats van de koopprijs had hij hem een jaarlijkse cijns verleend van acht malder rogge en twee malder haver, naast enkele andere lasten op de goederen **Zu dem Holtz**, onder de voorwaarde dat het klooster altijd het recht zou behouden deze Holtz-cijns voor **141 Akense gulden** af te lossen. Deze bepaling voerde abt **Joannes Wormbs** uit: na betaling van de overeengekomen afkoopsom aan Joannes Koch kocht hij in **1575** de genoemde cijns terug.

De pastoor van Baelen, **Wilhelmus Florin**, een geprofeste religieus van dit klooster, had de eer van zijn vader bezoedeld. Op bevel van de abt moest hij, krachtens een uitspraak van de Brabantse Raad, een plechtige herroeping afleggen en voor de rechtbank van Baelen openlijk vergiffenis vragen aan degenen die hij had beledigd. Zo werd hij in **1567** gedwongen de eer van zijn abt te herstellen.

Na al de branden en rampen van de oorlogen die het klooster hadden getroffen, spanden allen zich samen met deze abt in om het klooster opnieuw op te richten en te ondersteunen, alsof zij een instortende muur wilden stutten en een vervallen gebouw wilden oprichten. Daarom ontstonden in die tijd ook verschillende langdurige rechtsgedingen.

Een edelman uit Heiden, die zich weinig gelegen liet liggen aan de overeenkomst die hij in **1543** met abt Leonard Dammerscheid over een vermeende dienstbaarheid had gesloten, begon in **1584** opnieuw dezelfde verplichting van een pachter uit Crombach te eisen. Hij behaalde aanvankelijk bij zijn eigen rechtbank te Richterich succes, maar nadat de abt bij het gerecht van Gulik in beroep was gegaan, verloor hij daar de zaak. Vervolgens stelde hij nog hoger beroep in te Düsseldorf, maar ook daar werd hij opnieuw in het ongelijk gesteld. Zelfs toen gaf hij zich niet meteen gewonnen; uiteindelijk zag hij zich, vermoeid door de lange procesvoering, genoodzaakt de zaak te laten rusten. Over dit proces kunnen de processtukken en gerechtelijke akten uit de jaren **1584–1588** worden geraadpleegd onder de titel **Crombach**.

1591. De gemeenschap van **Kirchroda** begon een proces over de belastingen die zij beweerde te zwaar te moeten dragen op de goederen van het klooster, in vergelijking met de goederen van de overige edelen en kerkelijke instellingen. Daarbij beriep zij zich niet op de vrijstelling die het klooster van de landsheer had verkregen wegens de branden en de onherstelbare schade die het in de voorafgaande oorlogen had geleden. Dit geschil werd voortgezet onder de eerste en tweede opvolger van deze abt, terwijl de eisen van de gemeenschap steeds verder werden uitgebreid. Uiteindelijk werd de zaak onder abt **Horpusch** door een minnelijke schikking beëindigd. Zie **Kirchrode**, fascikel A, nr. I.

Reeds sinds de eerste jaren van heer **Leonard Dammerscheid** genoot het klooster vrijstelling van de tienden van het dorp **Schleibach**, omdat **Joannes Dammerscheid**, de vader van Leonard, daarvan ten gunste van de abdij afstand had gedaan. Na de dood van abt Dammerscheid begonnen diens erfgenamen echter deze afstandsverklaring aan te vechten en beweerden zij dat de tienden hun nog steeds toekwamen. Daaruit ontstond een uiterst verbitterd proces, dat vrijwel alle rechtbanken doorliep. Uiteindelijk werd het in **1598** door een derde schikking beëindigd, die, naar het schijnt, niet geheel zuiver en canoniek was.

Want **Joannes Weiler**, de vader van heer **Wilhelmus Weiler**, die vroeger religieus van dit klooster was geweest, had als erfgenaam van zijn vrouw recht op een derde deel van de vordering betreffende de tienden. Hij deed hiervan afstand ten behoeve van de opname van zijn zoon in het klooster, onder de voorwaarde dat het klooster geen andere bruidsschat van hem zou verlangen en bovendien alle kosten van kleding, professie en studie van heer Wilhelmus zou dragen. Nadat deze overeenkomst later bekend werd, baarde zij niet weinig zorg en onrust, uit vrees dat hierdoor onbewust sprake zou zijn geweest van **simonie** (het kopen of verkopen van kerkelijke gunsten).

Voorts had de genoemde rechtsvordering betreffende de tienden voor een derde deel betrekking op de adellijke familie **de Wallum**, ook wel **Horpusch** genoemd.

Onder **abt Matthias Stralen** werd in **1601** het aandeel van de erfgenamen voor **zeshonderd daalders** afgekocht. Daardoor bleef het dorp **Schleibach** voortaan vrij van de verplichting tot betaling van deze tienden. Zie hierover de gezegelde akten die in het archief worden bewaard.

1597. De burgers van het stadje **Rolduc**, verontwaardigd over het verlies van **heer Leonard Cruchten**, een bekwaam en rechtschapen man, die wegens de geringe inkomsten van de pastorie van Rolduc naar **Douveren** was overgeplaatst, keerden zich tegen de abt. Zij bestookten hem met scherpe en bijtende geschriften, waarin zij eisten dat óf de inkomsten van de pastorie moesten worden verhoogd zodat een bekwaam en waardig priester daarvan kon leven, óf dat de abt afstand zou doen van zijn patronaatsrecht.

Onder andere beschuldigden zij de abt ervan dat hij zich het weiland dat **Heidenter Bend** werd genoemd, had toegeëigend. Volgens hen had dit vroeger bij de pastorie behoord, maar was het door de abt daarvan afgescheiden en aan de goederen van het klooster toegevoegd. De abt weerlegde deze beschuldiging echter gemakkelijk en toonde overtuigend aan dat niets minder waar was, aangezien dit goed juist ná de opheffing van de kapel **Auf den Hoven**, waaraan het verbonden was geweest, krachtens een pauselijke vergunning aan de abdij was geïncorporeerd. Zie **Hertzogenrode**, nr. 3.

In de tijd van deze abt waren ook de altaren van **Sint-Lucia** en **Sint-Dionysius** wereldlijke beneficies geworden, die door de abt aan leken werden verleend, zoals uit de nog bewaard gebleven collatieakten blijkt. Bovendien bevond zich volgens zeer oude gewoonte nog steeds een school in het klooster, waar jongens van heinde en verre bijeenkwamen. In vroegere tijden werd deze school door de kloosterlingen zelf geleid; later werd daarvoor een afzonderlijke schoolmeester aangesteld. Zie het **Register van abt Wormbs**.

Ten slotte wordt verteld dat onder deze abt de **jezuïeten** zich bijna van dit klooster meester hadden gemaakt. Nadat het klooster voor de derde maal in as was gelegd en gedurende de rampzalige oorlogsjaren verlaten was geweest, waren zij, die kort tevoren voor het eerst naar **Aken** waren gekomen en wegens gebrek aan een eigen verblijf nog in de kloostergangen van de kerk van **Onze-Lieve-Vrouw** woonden, naar Rome gegaan. Daar stelden zij voor dat zich vlak bij Aken de verlaten ruïnes bevonden van een oud klooster, dat door niemand meer werd bewoond en hun van groot nut zou kunnen zijn, indien de paus het aan hen wilde schenken.

De abt zorgde er echter voor dat de paus beter werd ingelicht, zodat de jezuïeten niets bereikten. Toen vervolgens de **deken van Aken**, die een broer van abt **Wormbs** was, hun plannen vernam, ontstak hij in grote verontwaardiging en verdreef hij hen uit de kloostergangen.

Er wordt bovendien verteld dat, toen er eens gezanten waren uitgezonden om te onderzoeken in welke toestand het klooster verkeerde en hoe de jezuïeten het eventueel zouden kunnen herstellen, de abt vooraf van hun komst op de hoogte was gebracht. Hij liet daarop uit de omgeving zoveel mogelijk priesters bijeenroepen, hulde hen in koorkappen of rochets, plaatste hen in de koorbanken en liet de kerk met hun gezang vullen, zodat de bezoekers door deze list zouden denken dat het klooster nog volledig bezet was. Dit verhaal berust echter uitsluitend op mondelinge overlevering van oudere personen; een schriftelijke bron heb ik daarvoor tot nu toe niet kunnen vinden.

Abt **Joannes Wormbs** overleed in het jaar **1600**, op **28 mei**, na **tweeënveertig jaar** het ambt te hebben bekleed. Zijn neven, aan wie hij de sleutels van al zijn bezittingen had toevertrouwd, plunderden zijn nalatenschap, hoewel hij ten behoeve van zijn opvolger documenten had opgesteld om de rechten van het klooster tegenover de erfgenamen van de familie Wormbs veilig te stellen.

Dat hij zijn verwanten al te zeer had bevoordeeld, blijkt onder meer uit het feit dat hij tijdens zijn gehele ambtsperiode de **tienden van Lommersheim** voor een zeer geringe prijs aan zijn broer, heer van **Bodenheim**, had overgelaten. Daardoor liep het klooster, naar zijn opvolger meende, aanzienlijke inkomsten mis. Toch is gebleken dat in de laatste tien of twaalf jaren uit deze tienden helemaal niets meer werd ontvangen. Daarom stelde zijn opvolger, zoals hieronder zal blijken, een rechtsvordering tegen de erfgenamen in.

Matthias Stralen, abt XXVIII

In het jaar **1600** werd **Matthias Stralen**, die toen pastoor van **Hersel** was, tot abt gekozen. Op **17 oktober** werd hij voorgedragen om de abtszegening te ontvangen. Hij was de **laatste abt die nog canoniek door het kapittel werd gekozen**; daarna begonnen de koningen zelf de abten te benoemen.

Bij zijn aantreden trof hij in het klooster nog slechts **drie religieuzen** aan:

- **Urbanus Harzé**, de prior,
- **Joannes Van der Maar**,
- **Wilhelmus Weiler**.

Het klooster was zo verwoest dat hij zijn medebroeders slechts met de grootste moeite ertoe kon bewegen, en nauwelijks kon overhalen, de zorg ervoor op zich te nemen. De kerk en de kloostergebouwen waren immers afgebrand en bleven vrijwel tot aan zijn aantreden onhersteld.

Hij was een ijverig en toegewijd religieus, die zich met grote inzet wijdde aan het herstel van de kloostertucht en aan de wederopbouw van de kloostergebouwen. Hij besteedde bijzondere zorg aan het opnemen van bekwame en geleerde mannen in de orde, die zich evenzeer beijverden de kloostertucht te herstellen. Daarom verzochten zij hem eensgezind om voor hen nieuwe statuten op te stellen, opdat zij overeenkomstig die regels hun kloosterleven weer konden inrichten.

De abt nam dit verzoek graag aan. Omdat de oude statuten van dit klooster, waarnaar vroeger hier was geleefd, door de brand waren vernietigd of althans door nalatigheid verloren waren gegaan, zodat zij nergens meer konden worden teruggevonden, wendde hij zich tot de **abt van Sint-Gertrudis te Leuven**. Hij verzocht hem een afschrift te sturen van de statuten van diens klooster, die sterk overeenkwamen met de oude constituties van dit klooster. Of deze inderdaad identiek waren aan de oude statuten van Rolduc, die hij vervolgens aan zijn religieuzen ter naleving voorschreef, dan wel of zij slechts dezelfde titel droegen terwijl de eigen statuten van dit klooster later elders zijn teruggevonden, valt niet met zekerheid vast te stellen.

Wel is duidelijk dat de constituties die hij invoerde tamelijk streng waren, hoewel zij niet in alle opzichten volledig waren uitgewerkt. Zij bestaan nog steeds onder de kloosterarchieven, onder de titel **Closterrode claustralia**, en het blijkt dat zij onder zijn bestuur althans gedeeltelijk in acht werden genomen.

Sterker nog, overeenkomstig de voorschriften van het **Concilie van Trente** wenste dezelfde abt alle kloosters van onze orde die over de Nederlanden verspreid lagen tot één congregatie te verenigen en een algemene visitator aan te stellen. Deze zou, zoals in andere congregaties gebruikelijk was, belast worden met het verbeteren en hervormen van alles wat strijdig was met de religieuze leefregel. Daartoe voerde hij een uitvoerige correspondentie met de **abt van Sint-Gertrudis te Leuven**. Deze laatste achtte dit plan echter eerder prijzenswaardig dan uitvoerbaar en weigerde eraan mee te werken.

De abt herstelde niet alleen de afgebrande gebouwen van het klooster, maar liet ook op een andere plaats nieuwe gebouwen optrekken, op de plek waar later, in **1671**, het nieuwe abdijgebouw werd gebouwd. Ook bouwde hij ons **Aachense refugiehuis** geheel opnieuw op en voltooide het in het jaar **1606**. De uitgaven daarvan zijn nog terug te vinden in een afzonderlijk rekeningboek.

Hij moest talrijke rechtszaken voeren:

- met de bestuurders van de gemeenschap van **Kirchroda**, over de belastingheffing op de kloostergoederen die onder hun rechtsgebied lagen;
- met de inwoners van **Freialdenhoven**, over onze jaarlijkse cijns;
- met de edelman **Schiffaert** van **Bornheim**, over een weiland dat hij opeiste als erkenning van de heerlijke rechten op onze goederen te Bornheim;
- en met de inwoners van **Lommersheim**, over de belasting op onze tienden.

Al deze processen had hij van zijn voorganger geërfd. Hij overleed voordat zij waren beëindigd en liet het grootste deel ervan aan zijn opvolger over om af te handelen.

Sommige zaken moest hij echter wel op zich nemen, omdat zij hem gedurende vrijwel zijn gehele bestuur voortdurend bezighielden. Vooral toen de inwoners van **Lommersheim** onze tienden, die reeds op de akkers bijeen waren gebracht, in beslag lieten nemen, omdat zij beweerden dat deze voor de winterkwartieren van soldaten en andere lasten moesten dienen. Nadat het beslag was opgeheven, zorgde de abt ervoor dat de tienden naar onze tiendenschuur werden overgebracht. Daarbij ontdekte hij dat de abdij reeds meer dan veertig jaar lang bij de verpachting van deze tienden voor meer dan de helft was benadeeld.

De overleden abt **Joannes Wormbs**, zaliger gedachtenis, had deze tienden namelijk aan zijn broer, de heer van **Bodenheim**, verpacht voor slechts **150 goudguldens** per jaar, terwijl zij in werkelijkheid meer dan **300** waard waren. De huidige abt **Matthias Stralen**, die daarvan niets wist, liet dezelfde pacht gedurende de eerste drie jaren van zijn bestuur voor hetzelfde bedrag van 150 goudguldens voortduren ten gunste van de weduwe en de kinderen van de overleden heer van Bodenheim.

Toen hij echter de werkelijke waarde van de tienden had leren kennen, begon hij tegen de erfgenamen van de familie **Wormbs** een rechtszaak. Hij vorderde zowel de vernietiging van het contract wegens benadeling als vergoeding van de schade, en bovendien betaling van de opbrengsten van de laatste tien of twaalf jaren onder abt Wormbs, waarvan in de registers niets was terug te vinden.

De erfgenamen stelden zich echter, gesteund door de macht van hun familie en vrienden, krachtig tegen de abt teweer. Door allerlei uitvluchten, excepties en kunstgrepen wisten zij zich zo fel te verdedigen dat noch hijzelf, noch zijn opvolger **Boudewijn van Horpusch**, ooit het einde van deze buitengewoon lasterlijke rechtszaak heeft mogen beleven.

Zij schaamden zich zelfs niet de zwartste laster over de eerbiedwaardige abt te verspreiden, om zich zo aan de rechtszaak te onttrekken. Zij beweerden onder meer dat hij, toen hij nog pastoor van **Hersel** was, een ongeoorloofde verhouding had onderhouden met zijn nicht **Agnete**; dat zij, wanneer zij zwanger was geworden, door hem enkele maanden naar elders werd gestuurd om haar kind ter wereld te brengen; en dat zij daarna was teruggekeerd en opnieuw een incestueuze relatie met hem onderhield.

Deze uiterst schaamteloze beschuldigingen verdwenen echter zodra zij aan een rechter werden voorgelegd. Niemand kon ook maar de geringste aanwijzing vinden die afbreuk deed aan zijn eerbare en godvruchtige levenswandel.

Ten tijde van abt Wormbs werd de heer Theodorus Pillich, religieus van dit klooster en pastoor te Lommersheim, in dezelfde periode waarin dit klooster lange tijd door de ketters werd verwoest, van al zijn bezittingen beroofd, door hen gevangengenomen en in de gevangenis opgesloten. Omdat hij noch geld bezat om zichzelf vrij te kopen, noch voldoende krediet had om op eigen naam een lening te verkrijgen, wendde hij zich tot zijn abt. Deze sloot daarop, gebruikmakend van de naam van het kapittel, maar zonder medeweten of toestemming daarvan, ten laste van de tienden van Lommersheim bij een Keulse burger een rentedragende lening af van tweehonderd Keulse daalders ten behoeve van genoemde heer Theodorus.

Na de dood van abt **Joannes Wormbs** eiste de erfgenaam van deze Keulse burger, genaamd **Veltman**, van het klooster de hoofdsom met de verschuldigde rente terug. Toen de abt dit weigerde, met het argument dat zijn voorganger het klooster zonder medeweten en toestemming van het kapittel niet had mogen bezwaren, liet Veltman onze wijn in het Keulse land in beslag nemen.

Hieruit ontstond een uiterst moeilijke en kostbare rechtszaak, die deze abt nog heeft meegemaakt en die uiteindelijk pas onder abt **Duckweiler** werd beëindigd, nadat de hoofdsom, namelijk de tweehonderd daalders, was terugbetaald.

Abt **Wormbs** had bovendien aan de pastoor van **Douveren**, die als concubinaris bekend stond, een onrechtmatige vergunning verleend om ten gunste van zijn bloedverwanten en zijn bijzit een testament op te maken. Hoewel Stralen dit testament niet ongeldig verklaarde, trof hij na enige onderhandelingen en geschillen met de betrokkenen een regeling. Vrijwel alles wat uit de nalatenschap van deze pastoor aan het klooster toeviel, besteedde hij aan de aanschaf van kerkelijke sieraden voor de kerk van **Douveren**.

Het klooster **Mariae Vallis** was reeds vele jaren van dit klooster afgescheiden en stond onder commissarissen van de aartsbisschop van Keulen. De laatste van deze commissarissen, de heer **Lommersheim**, landdeken van dit district, was er de oorzaak van — of had er althans aan meegewerkt — dat de nonnen van dat klooster een van hun beste hoeven, **Niederdriesch** geheten, voor een zeer lage prijs en zonder enige dwingende noodzaak verkochten.

Hierdoor verlangden de nonnen, zoals blijkt, weer onder onze rechtsmacht en zorg terug te keren. Dit gebeurde in **1607**, toen abt **Matthias** hun opnieuw als prior de heer **Clemens Mondt** aanstelde, een man die voor deze taak bijzonder geschikt was.

Wat de verkochte hoeve betreft, wilde de zaliger gedachtenis **abt Petrus van der Steghe** haar ten behoeve van de nonnen terugkopen. Toen de bezitters hiervan hoorden, lieten zij door een openbare aankondiging aan de kerkdeur de hoeve formeel te koop aanbieden. Maar omdat kort daarop de oorlog uitbrak, kon hij de aankoop niet onmiddellijk verwezenlijken. Wel zorgde hij ervoor dat de rechtsvordering van het klooster, waardoor het ook in de toekomst steeds aanspraak op de genoemde hoeve zou kunnen maken, officieel werd vastgelegd.

Ook moest dezelfde abt zich bekommeren om het beklagenswaardige klooster **Hodonck**, dat hij niet naliet te bezoeken en te verzorgen, vooral nadat kort tevoren een schandaal was ontstaan door een zekere **Margaretha Oudaerts**, een religieuze van dat klooster. Zij had namelijk het klooster verlaten, was in **Holland** getrouwd met een edelman uit het geslacht **van Eynatten**, en werd vervolgens moeder van drie zonen die zij bij hem kreeg.

Ook met de inwoners van **Eupen** had hij een niet onbelangrijk geschil, vooral over de pastorie. Deze had tot dan toe als woning voor de schoolmeester gediend, omdat zij voor het gebruik van de school bestemd was geweest, maar was inmiddels als woning voor de pastoor aangewezen. Enkele weerspannigen probeerden hetgeen aanvankelijk was vastgesteld ongedaan te maken; maar door tussenkomst van de aartshertogen werden zij uiteindelijk gedwongen zich bij de gemaakte afspraken neer te leggen.

Abt **Matthias Stralen** stierf op **8 mei 1614**, nadat hij het ambt bijna veertien jaar op prijzenswaardige wijze had bekleed.

BALDUINUS VAN HORPUSCH, XXIXe ABT

Op **12 juni 1614** werd **Balduinus van Horpusch**, afkomstig uit het adellijke huis en geslacht **van Kuckum** in onze omgeving, benoemd tot opvolger van de kort tevoren overleden Matthias Stralen. Hij was de eerste die, zonder voorafgaande canonieke verkiezing, door de hertog van Brabant rechtstreeks door benoeming tot abt werd verheven.

Zijn gehele bestuur was voorspoedig. Onder de aartshertogen **Albrecht** en **Isabella** genoot hij de gunstige twaalfjarige periode van bestand en vrijstelling van alle koninklijke heffingen.

Het eerste jaar van zijn bestuur bracht echter een ongeluk met zich mee. Op **25 juli 1614**, nauwelijks vijf of zes weken na zijn aantreden, brak brand uit in de brouwerij. Van daaruit greep het vuur om zich heen tot aan de kerk en werd het gehele slaapgebouw (dormitorium) verwoest.

De abt liet het echter onmiddellijk herbouwen. Bovendien maakte hij goed gebruik van de welvaart van die jaren om nog vele andere werken uit te voeren ter verfraaiing van het klooster. Hij liet het gewelf van het kerkkoor aanbrengen, zorgde persoonlijk voor de vervaardiging van het hoofdaltaar en het orgel, bouwde een hoge kerktoren, voorzag deze van klokken en verrijkte het klooster met talrijke herstellingen en een overvloedige kerkelijke uitrusting.

Toch had hij één ijdele zwakheid: bij vrijwel alles wat hij liet bouwen of herstellen, zelfs bij de kleinste werkzaamheden, stelde hij er bijzonder prijs op zijn **wapen** of **familiewapen** erop aan te brengen.

In het jaar 1615 sloot hij een overeenkomst met de gemeenschap van **Kerkrade**, waarmee zijn voorganger gedurende zijn gehele bestuur had moeten procederen over de belastingheffing op de goederen en tienden van het klooster. Men kwam onderling overeen:

- dat de plaatsen die binnen de omheining van het klooster lagen en **"Den Beyfang"** werden genoemd, samen met de tienden, van alle belastingen en lasten vrijgesteld zouden blijven;
- dat de overige goederen van morgen tot morgen zouden worden opgemeten en alleen in de gewone koninklijke beden, niet echter in de buitengewone lasten, zouden worden aangeslagen;
- dat hetzelfde zou gelden voor de bossen van het klooster, met slechts één uitzondering, namelijk dat **twee morgen bos** voor de belasting zouden worden gelijkgesteld met **één morgen bouwland**.

Deze abt was een ernstig en streng man en een voortreffelijk handhaver van het gezag van zijn abtelijke waardigheid, zoals de volgende voorbeelden spoedig zullen aantonen.

De kloosters **Hodonck** en **Marienthal** hadden dringend behoefte aan hervorming. De bisschop van **'s-Hertogenbosch** drong hierop aan voor het eerste klooster, en de aartsbisschop van **Keulen** voor het tweede. Omdat zij zagen dat de abt van Rolduc, hun gewone overste, dit zo noodzakelijke werk verwaarloosde, besloten zij zelf zijn nalatigheid aan te vullen door deze kloosters te visiteren en de nodige verbeteringen door te voeren.

De aartsbisschop had hiervoor een zekere **heer Weyers**, doctor uit Keulen, aangesteld. Deze wilde in het klooster **Mariae Vallis (Marienthal)** op alle mogelijke wijzen de kloostersluiting (*clausura*) en het gemeenschappelijke kloosterleven herstellen; maatregelen die zeker noodzakelijk en heilzaam waren.

Onze abt **Balduinus** verzette zich echter tegen diens voornemen, omdat hij meende dat hierdoor afbreuk werd gedaan aan zijn eigen rechtsmacht en gezag. Hij voerde bovendien aan dat hij zelf voldoende in staat was misstanden te verbeteren en beloofde de noodzakelijke hervormingen uit te voeren. Daardoor liep de zorg van de aartsbisschop op niets uit en werd de hervorming niet doorgezet.

Ten aanzien van de bisschop van **'s-Hertogenbosch** bleef Balduinus evenwel minder standvastig. Hij kon niet verhinderen dat hij samen met deze bisschop het klooster **Hodonck** moest visiteren, omdat een bevel van de koning daarop aandrong.

Maar ook daar kwam uiteindelijk geen werkelijke hervorming tot stand. Hoe heilzaam de genomen besluiten overigens ook waren, zij hadden geen uitwerking, omdat men — om mij onbekende redenen — gezamenlijk had besloten de nonnen voorlopig een afzonderlijke tafel (*mensa singularis*), dat wil zeggen een afzonderlijke huishouding of eigen onderhoud, toe te staan, of althans te gedogen.

Zie hierover de stukken in het archief onder de titels **Hodonck** en **Marienthal**.

Een zekere **Laurentius Werius**, afkomstig uit **Luik**, legde in deze abdij zijn kloostergeloften af. Hij was een vreemdeling en opvliegend van aard. De overige religieuzen hadden een afkeer van hem vanwege zijn afwijkende taal en zeden en zijn merkwaardige karakter. Omdat hij bovendien zeer driftig was, geraakte hij herhaaldelijk met hen in hevige woordenwisselingen. Langzamerhand ontstond er zulk een wederzijdse afkeer, dat zij elkaar niet langer konden verdragen. Uiteindelijk verliet hij na een twist het klooster en verklaarde dat hij nooit meer zou terugkeren.

De abt riep daarop het kapittel bijeen en ontnam hem, met algemene instemming, plechtig het lidmaatschap van de kloostergemeenschap, aangezien hij uit eigen beweging was vertrokken, met het verbod hem ooit nog opnieuw op te nemen.

Kort daarna kreeg Laurentius berouw. Zowel persoonlijk als via brieven van zijn ouders vroeg hij vergiffenis en toestemming om terug te keren, maar hij kon die niet verkrijgen. Hij wendde zich vervolgens tot de bisschop en diens official en probeerde langs juridische weg zijn terugkeer af te dwingen, doch zonder succes.

De abt bleef onvermurwbaar, zowel voor zijn smeekbeden als voor zijn dreigementen en zelfs voor de brieven van de bisschop. Daardoor was de ongelukkige man genoodzaakt zich ongeveer

drie jaar lang bij zijn ouders schuil te houden. In die tijd raakte hij geestelijk krankzinnig en stierf hij in die toestand in het jaar **1628**.

Zie hierover **Clausuralia**, folio C, nr. 19.

Gasparus Beeck, eveneens religieus van dit klooster, bezorgde deze abt eveneens veel moeilijkheden.

Hij was afkomstig uit **Neuss (Novesium)** en werd in **1603** in de orde opgenomen; in **1605** legde hij onder abt **Matthias Stralen** zijn professie af.

Hij was een man van grote begaafdheid, goed onderlegd in de wetenschappen en bekwaam in wereldlijke aangelegenheden. Maar naar zijn eigen oordeel achtte hij zich geleerder en verstandiger dan hij in werkelijkheid was; als gevolg daarvan hield hij hardnekkig vast aan zijn eigen oordeel, tot ongehoorzaamheid en eigenzinnige tegenspraak toe.

In **1607** werd hij naar **Sinnich** gezonden om daar het ambt van prior te vervullen. Maar zoals hij in de abdij niet met de abt kon opschieten, zo kon hij ook daar niet in harmonie leven met de overste en de nonnen.

Toen hem vervolgens werd gevraagd gehoorzaam naar het klooster **Mariae Vallis (Marienthal)** te gaan, weigerde hij.

In **1608** werd hij naar **Baelen** gezonden om de oude pastoor **Walram Klocker**, berucht om zijn vroegere misstappen, bij te staan. Indien men de getuigenverklaringen mag geloven, leefde hij daar volkomen kuis en onberispelijk. Daarom werd hij door iedereen een **"jezuïet"** genoemd — een benaming die destijds gold voor iemand die buitengewoon streng en nauwgezet was, zoals men tegenwoordig iemand wellicht **scrupuleus** of **jansenistisch** zou noemen. Vooral kreeg hij die bijnaam omdat hij weigerde de concubine van de pastoor absolutie te verlenen.

In het jaar **1610** werd hij als pastoor naar **Eupen** gezonden. Hij mocht daar echter zijn priesterlijke werkzaamheden niet uitoefenen tot het jaar **1612**, omdat sommige inwoners niet wilden toestaan dat de school, zoals aanvankelijk was afgesproken, aan de pastoor als woning werd afgestaan, en bovendien nog andere moeilijkheden veroorzaakten. Nadat deze geschillen waren bijgelegd, bestuurde hij de parochie van **1612 tot 1619** op lofwaardige wijze. Hij verdedigde daar de katholieke leer met grote welsprekendheid tegen de ketters uit die streek.

In **1619** werd hij echter door een zekere **Matthias Becker**, een oude tegenstander van hem, bij de official van de bisschop beschuldigd van een zeer ernstig misdrijf, namelijk dat hij zijn eigen dienstmeid zwanger zou hebben gemaakt. De dienstmeid zelf verklaarde daarentegen steeds vol te houden dat **Matthias**, de zoon van Becker, de vader was.

Niettemin werd Gasparus door dienaren van de official 's nachts in de pastorie gearresteerd en in hechtenis genomen. Daar werd hij niet alleen ondervraagd over de vermeende zwangerschap, maar ook over tal van andere zaken waarvan men beweerde dat hij zich, toen hij in **Baelen** als vicaris werkzaam was, niet prijzenswaardig had gedragen. Hij wist zich op al deze punten te verdedigen, maar zijn vrijlating verkreeg hij slechts door tussenkomst van abt **Balduinus**.

Na zijn vrijlating keerde hij naar het klooster terug. Met geschriften en andere juridische middelen beijverde hij zich zijn onschuld aan te tonen en de tegen hem geuite laster te weerleggen. De abt stond hem daarin bij, om de eer van zijn klooster te beschermen.

Na zijn terugkeer kon hij echter niet in vrede in het klooster blijven. Om redenen die, naar men zegt, door allerlei beïnvloeding waren ingegeven, bracht hij de gemoederen van zijn medebroeders in beroering. Daarom werd hij in **1621** naar **Lommersheim** gezonden om daar het pastoraat waar te nemen.

Aanvankelijk begon hij daar geschillen met de kerkmeesters en andere parochianen over verschillende kwesties, zonder dat daarvoor een goede grond bestond. Toch hoeft het een pastoor niet kwalijk te worden genomen wanneer hij zo nodig tegenover zijn parochianen voor zijn rechten opkomt, indien geen andere weg openstaat om die rechten te verkrijgen of te verdedigen.

Dit had men nog kunnen verdragen, wanneer hij niet ook tegen zijn eigen abt een proces was begonnen.

Reeds lange tijd werd met de erfgenamen van **Wormbs** geprocedeerd over de tienden van **Lommersheim**. Reeds onder abt Wormbs was deze zaak gevoerd, tot groot nadeel van het klooster. Abt **Balduinus** zette dit proces slechts lauw voort, zodat het vrijwel was stilgevallen.

Toen **Gasparus** de zaak in die toestand te **Brussel** aantrof, nam hij haar opnieuw op, voor zover zij betrekking had op de door hem geclaimde pastorale tienden. Hij beweerde namelijk dat een deel van de tienden aan het pastoraat toekwam. Die tienden waren echter door abt **Matthias Stralen**, samen met de kloosterlijke goederen, uit handen van de familie **Wormbs** teruggekocht en sindsdien rechtmatig door de abdij behouden.

Daardoor was zijn geschil niet langer gericht tegen de familie Wormbs, maar tegen zijn eigen abt. Hij durfde de abt zelfs gerechtelijk aan te spreken om teruggave van het door hem geclaimde deel van de tienden af te dwingen. Deze hardnekkigheid van Gasparus wekte grote ergernis, zowel bij abt **Balduinus** als bij de overige kloosterlingen.

Ten slotte liet **Gasparus** zich, bewogen zowel door de dreigende en bestraffende woorden van de abt als door de vermaningen van zijn medebroeders, van zijn voornemen afbrengen. Na herhaaldelijk – twee- of driemaal – schriftelijk om vergiffenis te hebben gesmeekt, verkreeg hij die uiteindelijk met moeite van de abt, die zijn karakter goed kende.

Later echter, om een mij onbekende reden daartoe aangespoord, nam hij in **1633** opnieuw hetzelfde geschil tegen de abt op en begon met hernieuwde verbetenheid de teruggave van de tienden te eisen. Daarbij besefte hij onvoldoende dat alle tienden van die plaats reeds vanaf de eerste schenking aan het klooster waren geïncorporeerd, onder de enige verplichting dat aan de pastoor een passend aandeel zou worden toegewezen, zodat deze behoorlijk kon leven en de lasten van het pastoraat en de bisschoppelijke verplichtingen kon dragen. Dat de pastoor van **Lommersheim** daarvan niet verstoken was, kon gemakkelijk worden aangetoond.

Intussen gebeurde er nog iets dat vermelding verdient, waardoor de pastoor zich niet langer met het terugvorderen van de tienden of het vergroten van zijn inkomsten bezighield, maar zich moest bekommeren om zijn bevrijding uit de gevangenis.

Naar Gasparus zelf steeds heeft verklaard, hadden vrienden hem aangeraden wat comfortabeler te gaan leven om zijn door ziekte verzwakte gezondheid te herstellen. Daarom nam hij eindelijk een kokkin in dienst, terwijl hij voordien zonder vrouwelijke hulp had geleefd en daarover zelfs beledigingen had moeten verduren.

Kort daarna kreeg hij een vorm van **schurft of huiduitslag** (*impetigo*), een ziekte die destijds in die streken door het gure klimaat veel voorkwam. Om zich te laten behandelen raadpleegde hij in **Keulen** een bekwaam chirurg.

Na zijn terugkeer naar de pastorie kreeg ook de dienstmeid dezelfde kwaal. Hij stuurde daarom ook haar naar Keulen om zich door dezelfde arts te laten behandelen, van wiens bekwaamheid hij overtuigd was.

Maar wat gebeurde er? Er begon een gerucht te circuleren dat de dienstmeid besmet was met een **geslachtsziekte**, en dat zij daarom door hem naar dezelfde chirurg was gestuurd, bij wie ook de pastoor zelf eerder van diezelfde ziekte genezen zou zijn.

Dit gerucht vond niet alleen, zoals gewoonlijk, gemakkelijk geloof onder het gewone volk, maar ook bij de abt, te meer omdat diens gemoed reeds verbitterd was tegen Gasparus en hij bovendien nog de verdenkingen kende die vroeger in **Baelen** en **Eupen** tegen hem waren gerezen.

Wat volgde? Er werd een officieel onderzoek ingesteld, getuigenverklaringen werden opgenomen en ook de oude beschuldigingen uit Baelen en Eupen werden opnieuw naar voren gebracht.

Daarop werd Gasparus door de dienaren van de official gearresteerd, schuldig of onschuldig, en naar de gevangenis van **Hacht** (bij Keulen) overgebracht. Daar bleef hij **negen volle jaren** opgesloten.

Tijdens zijn gevangenschap voerde hij zijn eigen verdediging door talrijke geschriften op te stellen. Op kosten van de abdij werd hij onderhouden. Hij heeft in die gevangenis vele ellenden doorstaan en ontberingen geleden, behalve wat voedsel betreft, waaraan hij geen gebrek had.

Toch liet hij ook daar niets af van zijn strijdlust en zijn verbittering tegenover de abt. Alleen daarom al verdient hij afkeuring, ook al zou hij overigens onschuldig zijn geweest, omdat zijn brieven een al te scherpe en bijtende toon tegenover zijn overste vertoonden.

Men mag echter evenmin vergeten dat de geest van zachtmoedigheid – die zich niet laat verbitteren en de liefde bevordert – ook de abten had moeten bezielen. Wie zal zeggen dat wij, die niet door dezelfde hartstochten worden meegesleept, niet milder over de daden van onze voorgangers oordelen, zoals onze nakomelingen later ook milder over de onze zullen oordelen dan wijzelf, die door onze eigen gevoelens worden verblind?

Eindelijk werd **Gasparus** uit de gevangenis van Hacht vrijgelaten. Nadat hij vervolgens nog geruime tijd onder bewaking bij de minderbroeders had verbleven, werd hij – naar ik meen in **1644** – naar deze abdij teruggebracht. Daar kreeg hij een kamer toegewezen die hij als een gevangenis beschouwde. Hij bracht er vele jaren biddend en lezend door en verliet haar nooit meer. Zo maakte hij van een noodzakelijke gevangenschap een vrijwillige afzondering, ook al had abt **Winandus Lamberti** hem welwillend toestemming gegeven om naar buiten te gaan.

Hij stierf in **1654**, na bijna **vijftig jaar** professie te hebben afgelegd.

Zie hierover verder de hoofdstukken **Eupen** en **Lommersheim**.

In **1616** gaf abt **Balduinus** opdracht een zeer winstgevende **steenkoolmijn** te openen in **Steinbusch**. Het volgende jaar liet hij daarboven een loods bouwen om de steenkolen te drogen. Gedurende vele jaren werd daar een grote hoeveelheid steenkool gewonnen, waarvan de abdij aanzienlijke inkomsten genoot.

Abt **Leonardus Dammerscheid** had een bepaald gebied, dat zich uitstrekte vanaf de rivier de **Worm** tot aan de weg naar **Aken** en door vaste grenzen bij Steinbusch werd omsloten, voor de abdij verworven. In **1537** had hij dit weliswaar aan enkele kolonisten verkocht, maar hij had uitdrukkelijk het recht van de abdij voorbehouden om daar steenkool te delven.

Daarom behoorden deze kolenmijnen rechtmatig aan de abdij toe. Wie hierover meer wil weten, raadplege het archief onder de titel **Kohlwerck**, waar ook de grenzen van het gebied waar de abdij haar steenkool mocht winnen nauwkeurig zijn aangegeven.

Verder moest abt **Balduinus** in **1620** een proces voeren tegen een zekere **Balthazar Savelberch** over een erfelijke geldrente, die volgens deze laatste op enkele aangrenzende goederen rustte. Dit geschil werd uiteindelijk in **1621** door een schikking beëindigd, waarvan hierboven reeds melding is gemaakt.

De steenkoolmijnen aan die grens worden in de volksmond **Krehaen** genoemd.

Deze abt bevrijdde het klooster niet alleen van alle schulden die erop drukten, maar breidde het ook uit met de twee heerlijkheden **Kerkrade** en **Merkstein**, zodat de abdij onder zijn bestuur in een uitzonderlijke bloeiperiode verkeerde.

De **heerlijkheid Kerkrade** verwierf hij op **17 augustus 1630**: eerst de helft ervan van **de heer De Spies van Erenstein**, daarna, nadat **baron De Trips van Anstel** als medeheer was toegetreden, het overige deel. De koopprijs bedroeg **9600 Brabantse florijnen** (zware munt). Deze aankoop werd later echter de aanleiding tot zeer ernstige moeilijkheden en langdurige processen met de inwoners van Kerkrade. Daarover zie men het archief onder de titel **Kirchrode**; ook verderop zal hierover nog worden gesproken bij de abten **Duckweiler**, **Lamberti**, **Amezaga** en **Joannes Bock**.

De **heerlijkheid Merkstein** verwierf hij eveneens in **1630**, voor **5600 Brabantse florijnen**. Tot dan toe had dit dorp met al zijn onderhorigheden tot het **Land van Rode** behoord. Daarom moest de abt ook een rechtsgeding voeren tegen de **drossaard van Rode** over twee buurtschappen van Merkstein, namelijk **Rützelfeld** en **Noppenberg**. De drossaard beweerde dat deze niet binnen de grenzen van de heerlijkheid Merkstein vielen, maar onder zijn eigen rechtsmacht bleven. Uiteindelijk erkende hij echter in **1633** het wettige recht van de abt en liet hij zijn aanspraken varen.

In die jaren hadden de **Hollanders Limburg bezet** en maakten zij aanspraak op de gehele provincie Limburg. Daarom eisten zij in **1633** van alle vooraanstaande inwoners een **eed van trouw**. Ook onze abt **Balduinus** werd, samen met de anderen, gedwongen die eed af te leggen, hoewel hij daartegen bezwaar maakte. Bovendien liet de koning van Spanje door zijn ambtenaren een onderzoek tegen hen instellen.

Er rees twijfel of het afleggen van een dergelijke eed wel geoorloofd was. Daarom werden theologen geraadpleegd. Hun oordeel luidde dat dit geoorloofd was, mits de eed niet aan de ketters werd afgelegd, maar aan de **hertog van Limburg**, aan wie krachtens het oorlogsrecht het gezag was toegevallen.

Vanaf dat ogenblik begonnen echter de rampspoedige tijden die de beide opvolgers van Balduinus, **Duckweiler** en **Lamberti**, op zo ellendige wijze zouden teisteren.

Abt **Balduinus** stierf in **1635**, nadat hij de abdij **twintig jaar** lang in grote voorspoed had bestuurd. Hij liet het klooster echter achter in de noodlottige omstandigheden die door de

oorlogsomstandigheden na zijn dood begonnen en ertoe leidden dat de abdij gedurende meer dan een jaar **zonder abt** bleef.

Zijn overlijden vond plaats op 18 december. Daarna volgde al spoedig, in het daaropvolgende jaar, de vrijwel volledige verlatenheid van het klooster.

Niet alleen de religieuzen van onze abdij, maar vrijwel alle pastoors en priesters van de gehele provincie Limburg zochten hun toevlucht in veilige plaatsen of leefden, hun habijt afgelegd, verborgen op onbekende schuilplaatsen, om niet door de Hollanders gevangen genomen te worden. Deze rechtvaardigden dit met het voorwendsel dat enkele van hun predikanten of dienaren door de Spanjaarden waren mishandeld en naar **Breda** weggevoerd en daar gevangen gehouden. Daarom hadden zij hun soldaten bevel gegeven, bij wijze van vergelding, overal waar mogelijk katholieke priesters in de provincie Limburg gevangen te nemen. Dit bevel gold met name voor de abten van **Rolduc** en **Val-Dieu (Vallis Dei)**.

Casparus Duckweiler, dertigste abt

Op abt **Balduinus** volgde uiteindelijk in **1637 heer Casparus Duckweiler**. Op hem verenigden zich de stemmen van alle stemgerechtigde kanunniken van het kapittel, omdat men er niet meer aan twijfelde dat de katholieke koning hem tot abt zou benoemen. Hij was namelijk door **Jan van Werth**, de beroemde veldheer van de keizerlijke legers uit die tijd en tevens zijn verwant, bij de koning aanbevolen.

Nu de koning bij de verkiezing van de zojuist overleden abt voor het eerst het recht van vrije verkiezing had beperkt, meenden de kanunniken hun invloed het best te kunnen behouden door zich unaniem te scharen achter degene van wie zij voorzagen dat de koning hem toch boven alle anderen zou verkiezen.

In de jaren **1635** en **1636** werd het land geteisterd door een hevige pestepidemie, die een groot aantal mensen wegmaaide.

Onder de slachtoffers bevonden zich ook vier van onze pastoors:

- in **1635** overleed de zeer verdienstelijke **Joannes Vinck**, pastoor van **Eupen**;
- in **1636** stierven:
    - **Theodorus Vischer**, pastoor van **Henrici-Capella** (Henri-Chapelle),
    - **Henricus Wassemberg**, pastoor van **Douveren**,
    - **Joannes Dautzenberg**, pastoor van **Lommersheim**.

Allen waren reguliere kanunniken van deze abdij.

Doordat het aantal religieuzen van onze abdij hierdoor zo klein was geworden, kon zelfs niet voor één van deze opengevallen pastorieën onmiddellijk een opvolger uit de eigen gemeenschap worden aangewezen. Daardoor kwam de zielzorg op deze plaatsen gedurende lange tijd in een zorgwekkende toestand te verkeren.

Gedurende geruime tijd moest één enkele pastoor tegelijk zorg dragen voor zijn eigen parochie **Baelen**, voor **Eupen** en bovendien voor de kapelparochie. Daardoor moest hij op zon- en feestdagen achtereenvolgens alle drie de kerken bezoeken: in de eerste en de tweede vierde hij de mis, terwijl hij in de derde slechts het **Salve Regina** of een ander gezang in plaats van de

volledige goddelijke dienst liet zingen. Ondertussen verspreidden de ketters ongestoord hun leer onder een volk dat van een eigen herder en onderricht verstoken was.

Zodra abt **Casparus** daartoe in staat was, voorzag hij de genoemde plaatsen weer van pastoors. Omdat er, zoals reeds gezegd, geen religieuzen beschikbaar waren om zelf de zielzorg op zich te nemen, benoemde hij overal seculiere priesters.

De pastorie van de kapel vertrouwde hij toe aan de heer **Sittaert**, een man die zich voor dat ambt buitengewoon geschikt betoonde en gedurende vele jaren met grote vrucht voor de zielen en onder algemene waardering zijn pastorale taak vervulde.

De pastorie van **Eupen** gaf hij aan **Theodorus Van der Spycker**, een man die in levenswandel en karakter zeer verschilde van zijn voorganger. Van deze voorganger werd namelijk verteld dat hij een andere vrouw in huis had dan zijn eigen zuster, die hij daarvoor uitgaf. Om die reden zou hij ook uit zijn ambt zijn verwijderd. Zijn opvolger werd een andere wereldheer, die in **1650** door abt Casparus in de plaats van Theodorus werd benoemd, namelijk **Johannes Fridericus Soetens**, een priester die nauwelijks minder waardig was dan zijn voorganger.

Deze Johannes werd echter reeds het volgende jaar, **1651**, door abt **Winandus Lamberti** wegens zijn ergerlijke levenswandel uit zijn ambt ontzet. Daarna verliet hij het katholieke geloof, trok naar Holland, huwde daar en bracht er nog vele jaren in ellende door, totdat hij onboetvaardig stierf.

Voor de pastorie van **Lommersheim** zorgde de abt door haar toe te vertrouwen aan **Jacobus de Rutsheim**, die in die streek later landdeken werd.

Ten slotte vertrouwde hij de zielzorg van **Douveren** toe aan **Johannes Sellarius**, vroeger kapelaan van **Jan van Werth**. Deze bleef van **1638** tot **1682** in leven, maar liet bij zijn dood aan zijn opvolger een pastoraat na dat zowel geestelijk als stoffelijk in de hoogste mate verwaarloosd en vervallen was.

Men kan nauwelijks geloven hoe rampzalig de regering van deze abt niet alleen voor het klooster, maar voor het gehele land was. De Hollanders, die oorlog voerden tegen de katholieke koning, drukten het land voortdurend met zware belastingen, vergeldingsmaatregelen, represailles en gedwongen heffingen uit. Tegelijkertijd eiste onze koning enorme geldsommen voor de oorlogskosten. Daarbovenop kwamen de voortdurende winterkwartieren van zowel eigen als hulptroepen, inkwartieringen, plunderingen en ontelbare andere rampen.

Ook de troepen van **Karel, hertog van Lotharingen**, die door de koning van Frankrijk uit zijn hertogdom was verdreven, evenals die van de **prins van Condé**, die eveneens de Franse koning had verlaten, vielen het land niet minder lastig dan de vijand.

De provincie kon zich slechts van de troepen van de hertog van Lotharingen bevrijden door onmiddellijk **500.000 Brabantse florijnen** te betalen. De hertog had dit bedrag namelijk als lening aan onze katholieke koning verstrekt ter financiering van de oorlog en hield sinds **1646** Limburg als onderpand bezet, terwijl zijn eigen soldaten het land met allerlei afpersingen teisterden.

Om de provincie van deze Lotharingse bezetting te bevrijden, kwamen in **1649** de hertog **Leopold van Oostenrijk**, toenmalig landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden, en de vertegenwoordigers van de provincie overeen dat de provincie een bijzondere belasting tot **500.000 florijnen** zou opbrengen om de hertog terug te betalen. De katholieke koning zou daartegenover alle gewone belastingen van de eerstvolgende vijf jaren aan de hertog afstaan,

zodat de provincie gedurende die vijf jaar vrij zou zijn van heffingen, leveringen en inkwartieringen.

Dit werd inderdaad uitgevoerd, behalve dat de provincie uiteindelijk niet de beloofde vrijstelling van inkwartiering en levering van voer en levensmiddelen verkreeg.

Ook ons klooster droeg zijn aandeel bij in de betaling van de **500.000 florijnen**, maar genoot niet de vijfjarige vrijstelling. Integendeel, juist gedurende die vijf jaren werd het meer dan ooit tevoren door de Hollanders gekweld, zoals later nog zal blijken.

Niet alleen oorlogen, maar ook rechtszaken bezorgden deze abt voortdurend moeilijkheden.

Zo moest hij in **1639** en **1640** procederen tegen de baron van **Rimburg** over het jachtrecht, omdat deze onze jagers in het bos dat **Abbatissae** werd genoemd, onder **Ubach**, hun geweren en netten afnam. Uiteindelijk werd de baron door de Brabantse Raad niet alleen veroordeeld tot teruggave van het afgenomen materiaal, maar ook tot vergoeding van de proceskosten.

Eveneens moest hij procederen tegen de inwoners van **Lommersum**, die onze tienden met openbare lasten wilden belasten.

Ook moest hij optreden tegen de gemeenschap van **Broeck**, die probeerde ons dorp aan belastingen op handel en nijverheid — in de volkstaal **Gewinn und Gewerb** — te onderwerpen. Daarbij kwam echter de oude, sinds onheuglijke tijden geldende vrijstelling van ons klooster, door de hertog van Gulik verleend, met succes aan het licht, zodat het klooster in het gelijk werd gesteld.

Tegen de gemeenschap van **Broeck**, die trachtte ons dorp te onderwerpen aan belastingen op handel en nijverheid (in de volkstaal **Gewinn und Gewerb** genoemd), kon het klooster zich met succes beroepen op het bezit van een **van oudsher bestaande vrijstelling**, die door de hertog van Gulik was verleend. Daardoor bleef het dorp vrijgesteld van belastingen op ambachten en nijverheid.

Tegen de **tolbeambte van Ottweiler**, die van de meier te **Altenmerberen** een tol eiste die nooit eerder was geheven, werd eveneens met succes opgetreden; ook diens poging werd door de hertog van Gulik afgewezen.

Eveneens werd geprocedeerd tegen de heer van **Bornheim**, die zonder enige rechtsgrond beweerde dat de bezittingen van het klooster aldaar als leen van hem gehouden werden en daarom bij iedere opvolging een **laudemium** (leenheffing) verschuldigd zouden zijn. Ook in deze zaak verloor hij het proces.

Bij deze en de meeste andere zaken die het klooster betroffen maakte de abt veelvuldig gebruik van de arbeid en de bekwaamheid van **Winandus Lamberti**. Daarom stelde het kapittel van Rolduc hem in **1647** voor als **coadjutor** (hulpabt) met het oog op zijn latere opvolging. Men hoopte zo een groot deel van de zorgen van het abbatiaal bestuur op hem over te dragen, omdat de abt zelf wegens zijn veelvuldige jichtaanvallen en andere lichamelijke ongemakken daarvoor steeds minder geschikt was. Op **27 augustus** werd Winandus Lamberti dan ook met algemene stemmen van alle kapittelheren tot coadjutor van de abt gekozen.

In **1642** besloot onze katholieke koning de heerlijkheden die hij in **1630** voor een bepaalde geldsom in leen had uitgegeven, openbaar te verkopen aan degene die het hoogste bod zou doen.

Toen de **baron van Rimburg** dit vernam, bood hij de koning **3000 Brabantse florijnen** méér dan abt Balduinus destijds had betaald, om zo de heerlijkheid **Merxstein** te verkrijgen. Hij meende dat dit hem zeer van pas zou komen, omdat daardoor een einde zou komen aan de processen die de inwoners van Merxstein tegen hem voerden over hun tienden en over de belastingen waaraan zij werden onderworpen. Bovendien had de Raad van Brabant hem reeds voorlopig veroordeeld om met zijn tienden bij te dragen aan de openbare lasten, terwijl tevens nog een geschil liep over de vraag of het dorp **Hoffstadt** van de gemeenschappelijke lasten was vrijgesteld; de koninklijke besluiten gaven daarbij steun aan de gemeenschap en niet aan de baron.

Toen de inwoners van **Merxstein** hoorden dat hun tegenstander heer van de plaats dreigde te worden, besloten zij met alle mogelijke middelen dit te verhinderen.

Abt **Casparus** besloot intussen niets méér dan de reeds door abt Balduinus aan de koning betaalde **5600 florijnen** voor deze heerlijkheid te betalen, omdat de opbrengsten ervan gering of zelfs vrijwel nihil waren. Hij gaf er de voorkeur aan het reeds betaalde geld elders winstgevender te besteden.

Daarop besloten de inwoners zichzelf uit iedere wereldlijke afhankelijkheid vrij te kopen. Zij betaalden aan de koning **3200 florijnen**, onder de voorwaarde dat zij gedurende de eerstvolgende **vijftien jaar** onder het wereldlijk gezag van de abt van Rolduc zouden blijven. Binnen die termijn zouden zij de abt zijn **5600 florijnen** terugbetalen. Na afloop van die vijftien jaar zouden zij nog eens vijftien jaar onder hun eigen recht staan en slechts een middelbare en lagere rechtspraak mogen uitoefenen. Gedurende die gehele periode mocht de heerlijkheid aan niemand anders worden verkocht of verpand.

De koning stemde met deze regeling in en ook de abt gaf zijn toestemming. Zo kwam een overeenkomst tot stand waarbij de inwoners van Merxstein jaarlijks uit de opbrengsten van de onlangs aan de baron van Rimburg belaste tienden een bepaald bedrag aan de abdij zouden betalen, totdat de volledige som van **5600 florijnen** met alle daarop rustende verplichtingen was terugbetaald.

Hierdoor bleef de abdij de heerlijkheid **Merxstein** behouden tot **1664**, hoewel de inwoners vóór die tijd nog in het geheel niet aan hun verplichting tot terugbetaling hadden voldaan. De daaropvolgende abten werden hierdoor echter in een lange reeks processen verwikkeld, die uiteindelijk pas in **1692** werd beëindigd, zoals later zal worden verteld.

De oorlog tussen de katholieke koning en de Hollanders duurde voort tot **1648**, toen eindelijk te **Münster in Westfalen** vrede tussen beide partijen werd gesloten.

Voor onze abdij bleek deze vrede echter buitengewoon bitter. Want toen de vredesonderhandelingen reeds zo ver gevorderd waren dat men slechts nog de officiële afkondiging afwachtte, en bovendien was overeengekomen dat ieder bij de afkondiging zou behouden wat hij op dat ogenblik bezat, deden de Hollanders onverwacht een inval. Zij bezetten de steden en burchten **Dalhem**, **Valkenburg** en **'s-Hertogenrade (Rolduc)**, die vrijwel zonder verdediging en zonder garnizoen waren achtergelaten. Zij legerden er troepen, stelden eigen bevelhebbers aan en namen, samen met hun eigen drosten, schouten, schepenen en andere ambtenaren, het bestuur van deze drie heerlijkheden over, nadat zij alle koninklijke functionarissen hadden verdreven.

Toen deze gebeurtenis aan de onderhandelaars van de Vrede van Westfalen werd voorgelegd, besloot men de afkondiging van de vrede niet uit te stellen. Wel werd bepaald dat dit geschil onbeslist zou blijven totdat een zogenoemde **bipartiete kamer** van door beide partijen benoemde rechters bijeen zou komen, aan wie de hoogste bevoegdheid werd toegekend om alle geschillen die uit de uitvoering van het vredesverdrag zouden voortvloeien definitief te beslissen, en wier uitspraak door beide partijen zonder voorbehoud moest worden aanvaard.

Doordat de Hollanders de beslissing van deze kwestie echter door allerlei listen en telkens nieuwe verwikkelingen eindeloos wisten te rekken, bleef het ongelukkige land gedurende vele jaren blootgesteld aan de belastingen, gewelddaden, represailles en alle andere ellende die een volk pleegt te treffen wanneer het tegelijkertijd twee elkaar tegensprekende heren moet gehoorzamen.

Maar de abdij van Rolduc leed in die tijd onvergelijkelijk meer dan alle anderen. De ketters waren namelijk met de gretigheid van uitgehongerde wolven uit op alle kerkelijke goederen. Zij wilden dit kostelijke bezit, dat zij reeds als hun zekere buit beschouwden, niet meer uit hun muil laten rukken.

In **1649** werd in de drie overzeese kwartieren een plakkaat van de Hollandse Staten aangeplakt, waarin alle goederen van kloosters, pastorieën en kerken, alsmede tienden, cijnzen, inkomsten en heerlijkheden, verbeurd werden verklaard. Bovendien werd kerkelijke en religieuze personen, op straffe van verlies van iedere hoop op levensonderhoud van staatswege, bevolen alle eigendomstitels en originele documenten betreffende hun bezittingen aan de ambtenaren van de Staten over te dragen.

Onmiddellijk na dit plakkaat namen zij bezit van beide heerlijkheden van de abdij, namelijk **Kirchrode** en **Merckstein**, en eisten alle inkomsten daarvan op. Ook eigenden zij zich al onze pastorieën in het gebied van Rolduc met hun inkomsten toe, evenals de dorpen, tienden, cijnzen en uiteindelijk alle goederen van de abdij binnen het gebied van 's-Hertogenrade. Zelfs werd het verboden in onze bossen hout te kappen dat noodzakelijk was om het haardvuur te onderhouden.

Pas na vele aandrang van de gezant van de koning en andere invloedrijke vrienden werd toegestaan dat de abdij gedurende nog één jaar de tienden, dorpscijnzen en andere inkomsten mocht innen, zij het onder de verplichting daarvoor een aanzienlijke geldsom aan de Hollanders te betalen.

Intussen naderde voor abt **Casparus** zijn levenseinde. Toen hij in de herfst van **1650** naar het gebied van Keulen was gereisd om daar de druivenoogst bij te wonen, werd hij door jicht en koorts getroffen. In ons klooster **Mariavallis** ontsliep hij vroom in de Heer op **12 december**, in het veertiende jaar van zijn regering als abt. Vervolgens werd zijn lichaam naar de abdij overgebracht en daar met de gebruikelijke plechtigheden begraven.

Tegelijk met de abt ging in datzelfde jaar ook het klooster van Hodonck ten onder.

Dit klooster, gelegen in het bisdom 's-Hertogenbosch, was door de Hollanders bij de Vrede van Westfalen in volle eigendom verkregen om het voortaan voor altijd te bezitten. Daarom eigenden zij zich alle kerkelijke goederen toe, waaronder vanzelfsprekend ook die van het klooster van Hodonck. Aan ieder van de nog levende religieuzen werd echter een levenslang pensioen toegekend.

Het lot van dit klooster zou des te betreurenswaardiger zijn geweest indien het nog langer onder een katholieke vorst had kunnen voortbestaan. Nu is het ten minste enige troost dat het door de ketters weliswaar werd opgeheven, maar toch een eervolle begrafenis heeft gekregen; anders zou het wegens zijn eigen onregelmatige toestand wellicht een eeuwige schande hebben ondergaan.

Winandus Lamberti zorgde destijds bovendien tijdig voor authentieke afschriften van alle documenten van genoemd klooster, voordat de Hollanders de oorspronkelijke stukken opeisten.

WINANDUS LAMBERTI, XXXIe ABT

Ook deze abdij zou hetzelfde lot als het klooster van Hodonck hebben ondergaan, indien God haar niet uit de meest onmiddellijke ondergang had gered.

Daar de goddelijke voorzienigheid haar barmhartige blik op deze plaats had gericht, die hier in de toekomst nog tot heil van velen zou dienen, achtte zij het passend een abt te schenken die zich onderscheidde door vurige godsvrucht, standvastigheid van karakter, zachtmoedigheid, beminnelijke omgangsvormen, bekwaamheid in het bestuur en ten slotte door alle natuurlijke en bovennatuurlijke gaven die noodzakelijk waren om dit klooster van de ondergang te redden, waaraan het niet meer scheen te kunnen ontkomen.

Onmiddellijk na het overlijden van de vorige abt kwamen de kanunniken bijeen. Hoewel zij slechts met weinigen waren, waren zij allen eensgezind in hun keuze voor **Winandus Lamberti**, die zich toen in **Den Haag** bevond om de belangen van de abdij te behartigen. Om een door de Hollanders verwachte verhindering van de verkiezing van een nieuwe abt vóór te zijn, zonden zij zonder uitstel de secretaris van het klooster met de stembrieven en de overige vereiste documenten naar Den Haag, om Winandus van zijn verkiezing op de hoogte te brengen.

Toen hij dit bericht had ontvangen, aarzelde hij eerst; daarna legde hij zich in vertrouwen neer bij Gods wil. Gewapend met aanbevelingsbrieven van de gezant van de katholieke koning, **De Brune**, vertrok hij uit Den Haag en spoedde zich over het ijs naar Brussel. Daar verkreeg hij reeds op de **vijftiende dag na het overlijden van zijn voorganger** zonder moeilijkheden de benoeming tot abt van aartshertog **Leopold**. Omdat uitstel gevaarlijk was en men de uitgifte van de officiële benoemingsbrieven niet kon afwachten, nam hij met voorlopige volmachten onmiddellijk bezit van de abdij.

Daarna keerde hij naar Den Haag terug om de zaak verder af te handelen, waar hij vervolgens ook de officiële benoemingsbrieven ontving die hem vanuit Brussel waren toegezonden.

Toen de Hollanders van de dood van de abt hadden vernomen, verboden zij de kapittelheren namens de Staten een nieuwe abtsverkiezing te houden, omdat zij vast besloten waren het klooster geheel op te heffen. De religieuzen antwoordden echter dat de zaak reeds was beslist en dat de waardigheid van abt inmiddels door de katholieke koning was verleend.

Daarop besloten de Bataafse (Hollandse) bestuurders het klooster volledig van het beheer over zijn goederen uit te sluiten. Zij verboden onze rentmeesters met de grootste strengheid nog langer de cijnzen aan het klooster te betalen; voortaan mochten zij deze uitsluitend afdragen aan **Marcellus Thiens**, die door de Staten als ontvanger was aangesteld.

Een heel jaar lang moest abt Winandus zich inspannen om het beheer over de goederen van de abdij terug te krijgen. Dat gelukte hem pas nadat de Hollandse ambtenaren door hun onrechtvaardigheid, afpersingen en plunderingen — die zij niet zozeer ten bate van het land als wel uit eigenbelang bedreven — zelfs de afkeer van de afgevaardigden van de Staten van Holland en West-Friesland hadden gewekt.

Inmiddels hadden de zes overige Verenigde Provinciën reeds besloten het klooster op te heffen en alle goederen in bezit te nemen. De afgevaardigden van Holland en West-Friesland kregen echter verschillende brieven van de abt onder ogen, die hij aan **Ceulenborch**, vertegenwoordiger van de provincie Limburg, had geschreven. Daarin beschreef hij uitvoerig de onrechtvaardigheden van Marcellus Thiens en andere dienaren van de Staten, evenals de giften en steekpenningen die zij van de inwoners afpersten.

De Staten lieten daarop de vertegenwoordiger Ceulenborch, alsof hij schuldig was aan een misdrijf, gevangenzetten. Om de waarheid nog beter te kunnen onderzoeken riepen zij tevens abt Winandus naar Den Haag, als vermeende medeplichtige van zijn vertegenwoordiger, terwijl zij hem schriftelijk volledige veiligheid beloofden.

De abt wist echter maar al te goed hoe gemakkelijk de Hollanders een eenmaal gegeven woord verbraken. Daarom stelde hij weinig vertrouwen in hun beloften. Eerst begaf hij zich naar de doorluchtige keurvorst van Keulen, **Maximiliaan**, en liet zich door hem benoemen tot ere-raadgever. Onder bescherming van deze waardigheid, en nadat de keurvorst voor hem officiële aanbevelingsbrieven en een vrijgeleide had verkregen, maakte hij voortaan van deze titel gebruik telkens wanneer hij naar Holland moest reizen.

Toen hij in **Den Haag** aankwam, werd hij vriendelijk ontvangen door de burgemeester van **Amsterdam** en de overige afgevaardigden. Uit een eerder gesprek met **Ceulenborch** had hij reeds vernomen waarom hij was opgeroepen.

Zij verlangden van hem de belofte dat hij alle gestelde vragen naar waarheid zou beantwoorden. Dat beloofde hij te doen, voor zover dit met een goed geweten verenigbaar was, maar onder de voorwaarde dat ook zij op hun beurt zouden beloven ervoor te zorgen dat hij het vrije beheer over de goederen van zijn abdij terug zou krijgen. Deze voorwaarde werd door hen aanvaard.

Vervolgens ondervroegen zij hem over het beheer van de abdij en over de handelwijze van de Hollandse ambtenaren. Hij antwoordde op iedere vraag met zoveel openheid, eerlijkheid en overtuigingskracht, dat zij bij zijn vertrek hun belofte om hem het beheer van de goederen terug te geven opnieuw bevestigden. Enkele dagen later verkreeg hij deze toezegging ook van de Amsterdamse burgemeester **Bicker**.

Daaraan was echter een zeer zware voorwaarde verbonden: voortaan moest hij jaarlijks **achthonderd rijksdaalders** uit de goederen van de abdij betalen voor het onderhoud van de protestantse predikanten.

Deze gebeurtenissen vonden plaats tegen het einde van **december 1651**.

Na zijn terugkeer in de abdij liet abt **Winandus** de Hollandse drost schriftelijk weten, evenals de ontvanger **Marcellus Thiens**, die zich het meest op de abdijgoederen had verrijkt en in Holland voortdurend op volledige confiscatie had aangedrongen, dat op **1 januari 1652**, op het feest van de Besnijdenis des Heren, het besluit van de Staten officieel aan hem was meegedeeld. Volgens dit besluit moest hij, onder de genoemde jaarlijkse betaling van achthonderd rijksdaalders, opnieuw het vrije beheer over de goederen en heerlijkheden van de abdij verkrijgen.

Juist daarom, en vooral omdat hun misbruiken inmiddels bij de Staten-Generaal aan het licht waren gekomen, werden Marcellus Thiens en de andere Hollandse ambtenaren voortaan de bitterste vijanden van de abt. Niet alleen hitsten zij de Hollandse autoriteiten zo vaak mogelijk tegen hem op, maar zij beraamden zelfs aanslagen op zijn leven.

Toen hij eens, begeleid door enkele wachters voor zijn veiligheid, door het **Aachener Woud** reisde, vuurde een zekere **Johannes Bouschet**, een soldaat uit Aken, vanuit een hinderlaag een schot op de abt af. Het schot miste echter zijn doel. Nadat hij door de begeleiders van de abt was gegrepen, ontkende hij aanvankelijk de misdaad en beweerde hij slechts op een vogel te hebben geschoten. Maar nadat hij naar de gevangenis van Aken was gebracht en hem straffloosheid was beloofd indien hij de waarheid zou vertellen, bekende hij dat enkele ketters — wier namen volgens de schrijver niet genoemd hoeven te worden — hem tegen betaling, onder belofte van een nieuw kledingstuk en bovendien een geldsom, hadden ingehuurd om de aanslag te plegen. Daarom werd hij ter dood veroordeeld. Alleen doordat abt Winandus voor hem tussenbeide kwam en hem als een moordenaar vergiffenis schonk, werd zijn leven gespaard; hij werd echter door de rechters uit het land verbannen.

Intussen vertegenwoordigde **De Brune**, gezant van de katholieke koning van Spanje, in Den Haag de belangen van de drie overzeese provincies. Abt Winandus verschafte hem alle instructies en alle gegevens die nodig waren om de zaak voor de rechters van de zogenoemde **tweekamerige commissie** (*camera bipartita*) voor te bereiden. Dat deed hij met zoveel inzicht en bekwaamheid, dat de gezant in vrijwel alles op zijn oordeel vertrouwde en in deze zaak nauwelijks nog iets zonder zijn advies ondernam.

In **1653** had Winandus reeds vijftien maal, deels als regerend abt en deels nog namens zijn overleden voorganger, in Den Haag over de belangen van de abdij onderhandeld. Hij had bovendien talloze reizen gemaakt, nu eens naar **Brussel**, dan weer naar **Mechelen**, of naar andere plaatsen, telkens wanneer de gezant hem daartoe opriep. Toch was er in de hoofdzaak nauwelijks vooruitgang geboekt. De Hollanders, die de feitelijke bezitting van de goederen in handen hadden, deden er alles aan om door eindeloze vertragingen en het opwerpen van nevenprocedures de beslissing in de hoofdzaak zo lang mogelijk uit te stellen. Ondertussen werd het land van de beide strijdende heren steeds verder uitgezogen, terwijl beiden aanspraak maakten op de hoogste rechtsmacht.

In hetzelfde jaar **1653** kende de katholieke koning, op verzoek van abt Winandus en als vergoeding voor alle inspanningen, kosten en schade die hij had geleden in dienst van de koning en ter verdediging van diens soevereine rechten, een schenking toe van **drie duizend rijksdaalders**. Dit bedrag moest worden uitbetaald aan **Johannes Guilielmus Bonaerts**, schepen van Limburg. Deze schenking bleek echter niet alleen nutteloos, maar zelfs uiterst schadelijk voor de abdij. Hoe dat kwam, zal uit het vervolg blijken.

Reeds in **1648** had abt **Casparus Duckweiler** van dezelfde **Guilielmus Bonaerts** een lening van **drie duizend rijksdaalders** tegen rente opgenomen. Daarvan waren twee schuldbekentenissen opgesteld. In de ene verklaarde de abt bovendien dat hij reeds in **1644** nog eens **zes duizend rijksdaalders** van hem had geleend — vermoedelijk om, onder het Hollandse bewind, steeds over voldoende geld te beschikken om rente te kunnen betalen zonder zichzelf of zijn geldschieters in gevaar te brengen. In de andere schuldbekentenis werd daarentegen verklaard dat hij slechts **drie duizend rijksdaalders** had ontvangen, terwijl ook Guilielmus Bonaerts in een afzonderlijke verklaring bevestigde dat hij inderdaad niet meer dan dat bedrag had uitgeleend.

De vader van Guilielmus was ontvanger van belastingen te **Jülich** namens de koning van Spanje en bleef dat tot **1636**. Bij zijn overlijden bleek hij de koning meer dan **dertigduizend Brabantse florijnen** schuldig te zijn.

Daarom had de katholieke koning in **1652** de genoemde **vijfduizend rijksdaalders**, die diens zoon aan de abdij had geleend, laten blokkeren, totdat Guilielmus Bonaerts als erfgenaam van zowel de goederen als de schulden van zijn vader diens schuld aan de koning zou hebben voldaan.

Ondanks deze blokkering bleef Guilielmus Bonaerts de abt aansporen hem rente en zelfs de hoofdsom te betalen. Daarom had de abt, zoals hierboven vermeld, van de koning een schenking van **drie duizend rijksdaalders** verkregen, om daarmee de verplichtingen van Guilielmus jegens de koning uit de nalatenschap van zijn vader af te lossen.

Guilielmus ontkende echter dat hij de erfenis van zijn vader had aanvaard en weigerde daarom ook diens schulden te betalen. Daaruit ontstond een proces dat duurde tot **1656**. Hoewel de abt dit proces uiteindelijk won, kostte het de abdij veel meer dan wanneer zij de zaak onmiddellijk had verloren, zoals later zal blijken.

Toen Winandus tot abt werd gekozen, waren er nog maar **drie of vier religieuzen** in de abdij over. Hij wilde daarom nieuwe kandidaten in de orde opnemen, maar de Hollanders verboden dit ten strengste. Geen enkele tussenkomst van enig gezag kon daarvoor toestemming verkrijgen. Toch kleedde hij, ondanks dit verbod, omstreeks **1652**, **1653** en daarna in het geheim enkele kandidaten in en liet hen professie doen.

Het jaar **1656** bracht opnieuw een zware ramp voor de abdij. Op **2 mei** brandde het toevluchtshuis (*refugium*) van Rolduc te **Aken** tijdens een grote stadsbrand geheel af. Daarbij gingen ook twee langwerpige kisten met gewelfde deksels verloren, waarin zich vrijwel alle oude oorkonden en documenten van de abdij bevonden. Dat blijkt uit een later opgemaakt getuigenis van **Leonardus Merckelbach**, die destijds secretaris van de abdij was en kort daarvoor acht dagen lang met de abt bezig was geweest de stukken te ordenen.

Eén kist kon echter nog juist uit de brand worden gered; daarin bevonden zich enkele oorspronkelijke oorkonden.

In **datzelfde jaar**, op **1 juni**, werd het proces tegen **Guilielmus Bonaerts** beslist. Hij werd veroordeeld de schulden van zijn vader te betalen en dientengevolge de **drie duizend rijksdaalders**, die hij aan de abdij had geleend, prijs te geven. Toch bracht deze uitspraak de abdij in het grootste gevaar.

Want Bonaerts week, dreigend met vergelding, uit naar **Maastricht** onder bescherming van de Hollanders. Vervolgens droeg hij door middel van een schijnbare cessie de schuldvordering die hij op de abdij bezat over aan een zekere **Johannes Jorissen**. Onder diens naam begon men in **Den Haag** voor de Bataafs-Brabantse Raad een proces tegen de abt. De rechters, die maar al te graag een aanleiding zochten om de abdij geheel op te heffen, verleenden zonder de abt te horen onmiddellijk verlof tot executie. Daardoor werd de abt door Hollandse deurwaarders gedwongen niet alleen de hoofdsom en de rente te betalen, maar ook de proceskosten en bovendien tweehonderd rijksdaalders extra. Het totaal bedroeg **vierduizend vierhonderd rijksdaalders**.

De abdij had dit geld nooit van Bonaerts ontvangen. Daarom moest het gehele bedrag onder de namen van vrienden van de abdij worden geleend, aangezien het de abdij onder Hollands bewind verboden was zelf een lening aan te gaan. Zo betaalde de heer van **Opsinnich**

vierduizend rijksdaalders, waarvoor een schuldbekentenis werd opgesteld op naam van de heren **Pelser**, **Quoitbach** en **Bongaert**, vrienden van de abdij. Het overige geld werd elders geleend.

Van deze vierduizend rijksdaalders betaalde later abt **Amezaga** de helft terug en de andere helft werd voldaan door abt **Petrus van der Steghe**.

Dit alles was echter gering vergeleken met de rampen die voortkwamen uit de koninklijke schenking van **vijfduizend rijksdaalders**.

De genoemde Bonaerts had namelijk een afschrift bemachtigd van het verzoekschrift waarmee abt **Winandus** bij de koning deze schenking had verkregen. Daarin had de abt alle inspanningen opgesomd die hij had verricht om de gebieden van de koning te behouden, evenals de geldbedragen die hij ten dienste van de koning had moeten voorschieten. Tevens had hij, zonder grootspraak, verklaard dat hij daarvoor grotendeels nog geen vergoeding had ontvangen, omdat de overzeese provincies nog niet geheel verloren waren gegaan.

Dit verzoekschrift legde Guilielmus Bonaerts voor aan de Hollandse Staten. Zij meenden daarin voldoende aanleiding te vinden om tegen de abt een strafproces te beginnen, alsof hij zich aan **hoogverraad** schuldig had gemaakt en een vijand van de staat was.

Dit was slechts een gezocht voorwendsel om eindelijk de volledige opheffing van de abdij te kunnen doorzetten. Reeds het jaar daarvoor hadden de Staten immers opnieuw bevolen dat alle kerkelijke personen en religieuzen de eigendomstitels en originele documenten van alle kerkelijke goederen moesten inleveren. Juist daarom had men het archief naar **Aken** overgebracht, waar, zoals hierboven vermeld, bij de stadsbrand zoveel kostbare documenten onherstelbaar verloren waren gegaan.

Daarop kreeg de drost **Ittersum** bevel de abt met gewapende soldaten te arresteren en naar het kasteel van **Rolduc** over te brengen.

Deze drost, die de abt gewoonlijk zeer welgezind was en ook door de abt vriendelijk werd behandeld, had hem op **Sint-Nicolaasdag van 1656** nog persoonlijk uitgenodigd om bij hem te komen eten. De abt ging, alsof hij onheil voorvoelde, pas tegen het middaguur naar hem toe. Nadat hij vriendelijk was ontvangen, dwong de drost hem zelfs tot het avondmaal te blijven. Maar na afloop van de maaltijd besefte de abt dat hij geen gast was geweest, maar een gevangene. Hij werd namelijk ter plaatse opgesloten en bleef **tien maanden en tien dagen** onder de strengste bewaking gevangen.

Intussen werd tegen hem een proces aangespannen. Hij werd tot vijand van de staat verklaard, vervallen verklaard van al zijn rechten als abt, alle goederen van de abdij werden aan de staatskas toegewezen en bovendien werd tegen hem verbanning uitgesproken.

Vervolgens werden Hollandse soldaten uitgezonden. Zij bezetten het klooster bij het invallen van de avond en hielden het gedurende **zes maanden** als garnizoen bezet.

Ondertussen probeerde men met bedreigingen, vleierijen en beloften zowel de abt als de religieuzen ertoe te bewegen de eigendomstitels van het klooster af te geven en in te stemmen met de opheffing ervan. Men beloofde de abt een zeer ruim levenslang pensioen, gelijk aan het inkomen van een kanunnik van een kathedraal, en aan iedere religieus een jaarlijkse uitkering van **honderd dukaten**, mits zij afstand deden van hun rechten.

De abt bleef echter onwrikbaar standhouden. Hij verklaarde liever iedere vorm van dood te ondergaan dan ook maar het geringste te doen waardoor de rechten van de koning of van de abdij zouden worden geschaad.

Onder de religieuzen waren er wel enkelen die begonnen te wankelen en geneigd waren de aangeboden toelage aan te nemen. Toen de abt hiervan hoorde en hij geen gelegenheid meer had hen persoonlijk of schriftelijk toe te spreken, schreef hij op de binnenzijde van het deksel van een drinkbeker, waarin men hem gewoonlijk zijn drank uit het klooster bracht, slechts deze woorden:

maledicta pensio
"Vervloekt pensioen."

Deze woorden gaven de twijfelaars nieuwe moed, zodat de Hollanders uiteindelijk niets van hen konden verkrijgen.

Terwijl de zaken er aldus voorstonden, koesterden de Hollandse ambtenaren de vaste hoop dat zij het klooster spoedig in bezit zouden krijgen. Zij verdeelden de buit reeds onder elkaar en wandelden over de landerijen van het klooster. Vol bewondering over de schoonheid van de plaats maakten zij plannen welke gebouwen zij voor hun eigen genoegen zouden oprichten, welke tuinen en boomgaarden zij zouden aanleggen, hoe zij het klooster door een brug met het kasteel zouden verbinden en het geheel tot een waar lusthof zouden omvormen.

Abt Winandus bleef intussen, voor zover hij daartoe in staat was, zijn zaak zowel in Den Haag als in Brussel schriftelijk verdedigen. Toen de Hollanders bemerkten dat zij hem daardoor nog de mogelijkheid lieten zich te verdedigen, verboden zij met de grootste strengheid dat iemand nog toegang tot de abt kreeg, dat iemand zijn brieven naar anderen of die van anderen naar hem overbracht, en zij stonden hem zelfs geen papier of inkt meer toe om te schrijven. Zelfs de kleding die hem ter verwisseling werd toegezonden, werd uiterst nauwkeurig onderzocht.

Toch wist de abt, ondanks al hun waakzaamheid, heimelijk een weg te vinden om brieven te ontvangen, te schrijven en over en weer te laten bezorgen, namelijk door **Natalis Bombaye**, die destijds de voornaamste kamerbediende was van drossaard Ittersum en zich tegenover de abt trouwer betoonde dan tegenover zijn eigen heer.

Wanneer zijn meester sliep, bezorgde deze man de abt niet alleen papier, inkt en de aan hem gerichte brieven, maar vertelde hij hem ook de inhoud van de brieven die Ittersum uit Holland tegen de abt had ontvangen, of gaf hij hem zelfs de gelegenheid die brieven, heimelijk uit de tas van de slapende drossaard genomen, zelf te lezen.

Daardoor gebeurde het dat de antwoord- en informatiebrieven van de abt dikwijls eerder in Den Haag aankwamen dan de rapporten van de drossaard, tot grote verbazing van de Hollanders, die zich erover verwonderden dat ondanks al hun waakzaamheid de brieven van de abt toch overal terechtkwamen.

Niet onvermeld mag blijven dat genoemde **Natalis Bombaye** gedurende heel de tijd dat dit geschil over de drie Overmaasgebieden duurde, de abt de trouwste en nuttigste diensten bewees en in hoge mate heeft bijgedragen aan het behoud van het klooster. Daarom verdient hij

met recht als weldoener te worden beschouwd, al heeft hij zich na de dood van abt Winandus tegenover het klooster als tegenstander gedragen en het vele ernstige moeilijkheden bezorgd.

In dezelfde tijd, toen abt Winandus als gevangene op het kasteel werd vastgehouden, raakte een jonge religieus van het klooster, reeds diaken, afkomstig uit Visé en genaamd Laurentius de Borre, door een ongeoorloofde liefde voor de dochter van een kok, met wie hij dezelfde taal sprak. Tegen het verbod van zijn oversten in bezocht hij haar herhaaldelijk in de keuken en sprak er langdurig met haar. Tenslotte verloor hij alle zelfbeheersing, besloot het klooster te verlaten en vluchtte ongelukkig naar Maastricht, waar de vrouw de predikanten had verzocht haar met hem in het huwelijk te verbinden.

Toevallig verbleef Natalis Bombaye toen eveneens te Maastricht met zijn meester Ittersum. Hij hoorde hoe iemand in zijn aanwezigheid deze man over zijn onbezonnen liefde aansprak en zag dat hij zo verblind was dat geen enkele waarschuwing nog indruk op hem maakte.

Bombaye bedacht daarop een verstandig plan. Hij zorgde ervoor dat de ouders en bloedverwanten van de jonge vrouw onmiddellijk werden ontboden, zodat zij tegenover de predikanten zouden verklaren dat het ongeoorloofd was iemand zonder toestemming en instemming van de ouders in het huwelijk te verbinden. Toen zij haastig naar Maastricht kwamen, mislukte de voorgenomen huwelijkssluiting.

Laurentius kwam daarop tot bezinning. Hij besefte in welke diepe afgrond hij zich had gestort, weende berouwvol over zijn misstap en keerde samen met de jonge vrouw en haar ouders naar Visé terug. Nadat hij daar enige tijd had verbleven, vroeg hij door bemiddeling van vele brieven en vrienden de abt ootmoedig om vergiffenis en toestemming naar het klooster terug te keren.

De abt liet hem echter naar Aken brengen, naar de **Alexianen**, waar hij ongeveer twee jaar opgesloten verbleef om boete te doen. Daarna werd hij weliswaar vrijgelaten, maar hij werd nooit meer in het klooster opgenomen of opnieuw onder de kloosterlingen toegelaten. Wel stond de abt hem toe bij zijn familie te wonen en verleende hij hem later toestemming om priester te worden. Vervolgens verkreeg hij bij Tongeren een wereldlijk beneficie, waar hij een bescheiden leven leidde tot hij in **1673**, naar men zegt als een goed christen, overleed.

De abt bleef intussen gevangen op het kasteel van Rode. Hij kon niet worden vrijgelaten, omdat men aanvoerde dat alle vonnissen die tegen hem waren uitgesproken wegens onbevoegdheid ongeldig waren, en dat zolang de zaak nog aanhangig was bij de zogenoemde gemengde kamer (camera bipartita), niets mocht worden ondernomen.

Daarom achtte men het raadzaam, op aandringen van vrienden, dat de Spanjaarden gebruik zouden maken van represaille of retorsie, en op hun beurt enige predikanten of Hollandse ambtenaren gevangen zouden nemen, zodat de Hollanders daardoor gedwongen zouden worden de abt zijn vrijheid terug te geven.

Daarop trok een afdeling Spaanse soldaten het stadje Rode binnen. Maar de soldaten waren meer uit op buit dan op het gevangen nemen van ambtenaren of predikanten en verrichtten niets dat tot een eervolle bevrijding van de abt kon bijdragen. Ook wilde de abt zelf niet langs deze weg bevrijd worden of heimelijk ontsnappen, maar slechts op waardige wijze in vrijheid worden gesteld.

Dat gebeurde uiteindelijk, dankzij de bemiddeling van **Stephanus de Gamarca**, gezant van de koning van Spanje bij de Staten-Generaal, en bovendien na betaling van een geldsom. Na een gevangenschap van **tien maanden en tien dagen** werd hij op **16 oktober 1657** door Hollandse ambtenaren met eerbetoon naar het klooster teruggebracht.

Intussen bleef de hoofdzaak betreffende de drie Overmaasgebieden onzeker en onbeslist. Van de uiteindelijke uitspraak hing het behoud of de ondergang van de abdij af. Hoewel alle omstandigheden eerder rampspoed dan voorspoed voorspelden, bleef de abt tegen alle verwachting in hopen. Te midden van al deze gevaren verloor hij niets van zijn moed.

Sterker nog, gedurende zijn gevangenschap liet hij in **1658** alle graanschuren van het klooster, die men heden nog kan zien, geheel vanaf de fundamenten herbouwen. Het werk werd met verbazingwekkende snelheid voltooid, alsof hij zijn vijanden wilde tonen dat hij hen niet vreesde.

Daar hield zijn bouwactiviteit niet op. In **1660** en **1661** liet hij ook het Akense toevluchtshuis van het klooster, dat in **1656** was afgebrand, zeer degelijk herbouwen. Daaraan was voorafgegaan dat hij in **1660**, op **29 en 31 juli**, een aangrenzend perceel voor de kloostererfenis had verworven en van het stadsbestuur van Aken toestemming (amortisatierecht en vrijstelling) had verkregen. Bovendien schonk het stadsbestuur hem de hoek buiten de muur vóór het huis van Rode, waar zich de tuin van het huis **Lewenstein** uitstrekte. Van deze schenking bestaan nog documenten van **19 november 1663**.

Al geruime tijd was zonder resultaat geprocedeerd over de heerschappij over de Overmaasgebieden voor de rechters van de **camera bipartita**. Door de eindeloze uitvluchten van de Hollanders, die er geen belang bij hadden dat het proces eindigde, en door de talloze nevenkwesties die daaruit voortkwamen, bestond nauwelijks nog hoop dat de zaak ooit zou worden beslist.

Daarom besloten beide partijen uiteindelijk te onderzoeken of zij door een minnelijke schikking een einde aan het proces konden maken.

Ten slotte werd in **1658** aan beide zijden overeengekomen dat de koning van Spanje en de Staten van Holland de drie Overmaasgebieden gelijkelijk onder elkaar zouden verdelen.

Nadat dit was vastgesteld, werden de delen zo gelijk mogelijk gewaardeerd. Na langdurig beraad besloot men vervolgens door **loting** vast te stellen welk deel iedere partij zou ontvangen.

In het jaar 1661 viel bij de loting de stad **Rode** met de daarbij behorende landerijen, de immuniteit en de rechtsmacht van de stad, alsmede het gehele district **Kirchrode**, aan de Hollanders toe. Daardoor leek de toestand van het klooster volkomen hopeloos.

De abdij ondervond onmiddellijk aan welke heren zij als buit was overgeleverd. Want nog diezelfde zomer werden door de Hollanders uit Maastricht uitgezonden soldaten uitgezonden, die de paarden, koeien, schapen en al het overige vee van het klooster wegvoerden. Zij verkochten dit voor **1400 florijnen**. Bovendien roofden zij al het graan dat van de landerijen van de abdij naar Kirchrode was gebracht, zodat er voor de abdij letterlijk niets overbleef.

Toch bleef te midden van al deze rampspoed de grootmoedigheid van abt **Winandus** ongeschokt. Daarbij werd hij in alles gesteund door **Stephanus de Gamarra**, gouverneur van de

citadel van Gent en gezant van de koning in Holland, een bijzondere vriend van de abt, terwijl ook de landvoogd der Zuidelijke Nederlanden hem gunstig gezind was.

Hierdoor kwam de zaak van de abdij van Rolduc opnieuw ter sprake. Ondanks de bezwaren die werden ingebracht, dankzij de volharding van zijn vrienden, de uitgaven van aanzienlijke geldsommen en de hoge beloningen die aan de inwoners van de te verdelen gebieden werden aangeboden, opdat zij onder het gezag van de koning mochten blijven, bereikten uiteindelijk de inspanningen, het beleid, de raadslagen, de ontzaglijke arbeid, de gevaren, de vele reizen en vermoeienissen van abt Winandus hun doel.

De katholieke koning verkreeg namelijk uiteindelijk **Rode**, samen met die gebieden waarin de goederen van de abdij waren gelegen, alsmede enkele aangrenzende plaatsen, waarbij de Hollanders, uit overweging voor de abdij, genoegen namen met een enigszins groter deel van het grondgebied.

Zo liep abt Winandus bij de inwoners van de gebieden die aan de Hollanders toevielen weliswaar verwijten en zelfs enige vijandigheid op, maar onder de onderdanen van de koning verwierf hij een blijvende herinnering en grote lof. Terecht mag hij worden genoemd **een vader des vaderlands**, een verdediger van het katholieke geloof in deze streken en de redder van de abdij van Rolduc.

Deze overeenkomst tussen de commissarissen van beide partijen werd gesloten op **26 december 1661**, onder voorbehoud van bekrachtiging door de koning en de Staten, die binnen vier maanden zou volgen.

De afgifte van de koninklijke bekrachtiging werd echter uitgesteld tot **november 1662**. Door deze vertraging kon de abt zich nog niet veilig achten, omdat de Hollanders zich bij het uitblijven van de bekrachtiging op de eerdere verdeling wilden blijven beroepen en intussen de gebruikelijke belastingen bleven innen.

Uiteindelijk bevestigde de koning op **18 oktober** bij officieel diploma de verdeling. Deze werd vervolgens in **juni 1663** overal in de betrokken gebieden officieel afgekondigd.

Daarom stroomden hem duizend gelukwensen toe, vreugdekreten, lofredes in proza en vers en brieven van alle kanten, en toch niet zoveel als hij verdiende. Zelfs de paus, die hem nog uit de tijd kende toen deze apostolisch nuntius te Aken was geweest en hem zeer genegen was, beloonde zijn verdiensten door hem het voorrecht te verlenen de **mijter** te dragen, een onderscheiding die vóór hem aan geen enkele abt van Rolduc was verleend.

Voorts werden de schadeposten die het klooster tussen **1648 en 1662** door de Hollanders had geleden, geschat op ongeveer **vijfentwintig- tot dertigduizend rijksdaalders**. Tegen de tijd waarin dit geschreven wordt, was daarvan door Gods voorzienigheid uiteindelijk niets meer te vergoeden.

Nu genoot het klooster eindelijk een volledige vrede. Al zijn bezittingen waren teruggegeven; met de Hollanders was een overeenkomst gesloten, en ook met de Fransen, door wie het land eveneens geteisterd was en die zelfs eens een aanslag op de persoon van de abt hadden beraamd om hem gevangen weg te voeren. Sinds de vrede met Frankrijk, die in **1660** bij de Pyreneeën was gesloten, restte er voor het volledige herstel van het klooster nog slechts één zaak: dat ook het kloosterleven volgens de regel weer volledig tot bloei zou komen.

Toen de abt kort na de behaalde overwinning hierover tijdens een maaltijd met zijn medebroeders sprak, verklaarde hij dat het billijk was dat, nu God het klooster van een onmiddellijke ondergang had gered en het de rust had teruggegeven, de religieuzen zich dankbaar zouden tonen door nauwkeuriger dan voorheen de goede gebruiken van het religieuze leven in acht te nemen. Eén van de broeders antwoordde echter dat hij liever wilde blijven zoals zij waren, dat wil zeggen volgens de oude gewoonten blijven leven. De abt nam dit antwoord hoog op: hij wierp boos tafelkleed en mes op tafel en stond verontwaardigd van de maaltijd op.

"**Maar niet eerst komt het geestelijke, doch eerst het natuurlijke, daarna het geestelijke.**"

God had deze abt immers verwekt om de **stoffelijke** of **tijdelijke** belangen van het klooster te bewaren en te herstellen; weldra zou Hij ook een opvolger schenken die de **geestelijke** zaken opnieuw tot bloei zou brengen.

Abt Winandus bleef zich daarom tot het einde van zijn leven met grote zorg voor de belangen van het klooster inzetten. Omdat de schenking van **3000 rijksdaalders**, waarover hierboven gesproken is, voor de abdij niet alleen nutteloos maar zelfs zeer schadelijk was gebleken, hield hij niet op de katholieke koning zolang hij leefde telkens opnieuw te verzoeken een gelijkwaardige of zelfs grotere vergoeding aan de abdij te schenken, als compensatie voor de onschatbare schade die zij in dienst van de koning had geleden.

Er was namelijk geen enkele hoop meer iets van **Joannes Guilielmus Bonaerts** te verkrijgen. Deze werd uiteindelijk weliswaar door de dienaren van de koning gearresteerd en bracht een lange tijd in de gevangenis door, namelijk te Brussel in de gevangenis die **Traurenborch** werd genoemd. Daarna wist hij echter naar Holland te vluchten. Pas nadat hij daaruit was teruggekeerd en aan de koning had betaald wat hij verschuldigd was, werd hij vrijgelaten. Voor het klooster viel daarom niets meer van zijn vordering op hem te verwachten.

Daarom verzocht de abt de koning het **hertogelijke viswater voorbij Rode**, de jaarlijkse cijns die de molen van het klooster aan de koning verschuldigd was, en het domein **Kirchrode** als blijvend erfelijk bezit aan de abdij te schenken.

Vooralsnog had dit verzoek echter geen ander gevolg dan dat het de vijandigheid aanwakkerde van **Spies**, rentmeester van de abdij, en van **Trips**, mede-eigenaar van het domein Kirchrode. Rond het einde van het leven van abt Winandus, dus omstreeks **1663**, gaven zij samen met de oudere **Henricus Poyck**, plaatselijke schout, het begin aan de onruststokende plannen van enkele fanatieke inwoners van Kirchrode. Over deze gebeurtenissen zal later, onder abt **Amezaga**, uitvoeriger worden gesproken.

In **1664**, toen de krachten van de abt reeds begonnen af te nemen, begonnen de fanatieke inwoners van Kirchrode openlijk plannen te maken om de abdij haar bezit te ontnemen en de parochie aan de heer Trips toe te wijzen. Men meende dat deze voortdurende tegenwerking in niet geringe mate heeft bijgedragen aan de versnelde dood van de abt.

In datzelfde jaar gaf de drossaard van Trips toestemming het koninklijke gezag over **Merckstein** op te heffen en Merckstein opnieuw te verenigen met de jurisdictie van de stad en de immuniteit van Rode. De vijftien jaren waren immers verstreken waarna de inwoners van Merckstein, overeenkomstig de onder abt Duckweiler gesloten overeenkomst, weer onder het gezag van de abdij zouden komen, hoewel de abdij de overeengekomen **5600 florijnen** nog niet volledig had terugbetaald.

Deze maatregel viel de inwoners van Merckstein allerminst in goede aarde. Zij voerden aan dat de vijftien jaren nog niet werkelijk verstreken waren, omdat de abdij gedurende de Hollandse overheersing niet ongestoord van haar rechten had kunnen genieten. De drossaard had intussen bovendien bepaald dat voortaan geen rechtspraak meer door de schout en schepenen van Merckstein mocht worden uitgeoefend, maar dat alle zaken naar Rode moesten worden verwezen. Daarom kochten de inwoners van Merckstein zich in **1666** voor **38.000 Brabantse florijnen** het recht om opnieuw een eigen schout en schepenbank te hebben.

In **1664** bezweek abt **Winandus Lamberti** uiteindelijk aan de tering (tuberculose). Zijn gezondheid was reeds lang zwak geweest en was verder ondermijnd door zijn voortdurende zorgen, zware werkzaamheden, slapeloze nachten en geestelijke bekommernissen. Hij was van nature een opgewekt man. Wanneer hij tijdens zijn laatste ziekte slijm – of beter gezegd longweefsel – ophoestte, placht hij schertsend te zeggen:

"Zie, daar komt weer een ijveraar,"

waarmee hij bedoelde dat de twisten van de inwoners van Kirchrode zijn ziekte opnieuw hadden verergerd.

Op **6 mei** ontsliep hij vroom in het klooster **Mariavalle** te Aken, nadat hij waardig met alle sacramenten van de Kerk was gesterkt.

Hij was een man die zowel naar geest als naar lichaam uitmuntte; uitstekend onderlegd in de theologie en de rechtsgeleerdheid; vol goede bedoelingen; aangenaam in de omgang; waardig in zijn levenswandel; bezonnen in zijn raad; bekwaam, energiek en doortastend in het bestuur; met groot gezag onder zowel ondergeschikten als gelijken; uitzonderlijk in de gunst bij vorsten en overheden; geliefd bij zijn onderdanen; gevreesd door zijn tegenstanders; uitnemend thuis in het Latijn, Frans en Spaans, naast zijn moedertaal; kortom, een man die als het ware door Gods bijzondere voorzienigheid was geschapen voor de behandeling van grote staats- en kerkelijke zaken.

Allen die voortaan in dit klooster geestelijk of lichamelijk voedsel zullen ontvangen, behoren daarom uit dankbaarheid voor zijn ziel te bidden.

Grafschrift van abt Winandus Lamberti

Hij werd begraven in deze kerk, in de Sint-Nicolaaskapel vóór het altaar. Vijfendertig jaar later liet abt Johannes voor hem een grafmonument oprichten met het volgende opschrift:

Hier rust

de zeer eerwaarde en hooggeachte heer

WINANDUS LAMBERTI

eenendertigste en eerste gemijterde abt van dit klooster,

die

te midden van de uiterst woelige oorlogstijden,

ondanks ontelbare gevaren onderweg,

gevangenschap,

verlies van goederen,

opoffering van gezondheid en leven,

voor de godsdienst

en

voor de koning

dit klooster en zijn vaderland heeft behouden.

Hij stierf op de vierde dag vóór de idus van mei
(6 mei)

Ruste in vrede.

Matthias de Amezaga, tweeëndertigste abt

Na enkele maanden van beraad benoemde de koning op **29 september 1664 Matthias de Amezaga**, proost van Limburg, tot abt. Hij was een goed en vredelievend man. Toen hij de officiële benoemingsbrieven, die zijn broer — legeraanvoerder — en enkele vrienden voor hem hadden verkregen, ontving, beschouwde hij dit niet als een gunstig voorteken. Integendeel, hij voorzag dat de zorgen van het abbatiaat hem binnen korte tijd de dood zouden brengen; een voorgevoel dat niet ongegrond bleek.

Gedurende zijn gehele bestuur, dat slechts ongeveer **twintig maanden** duurde, had hij voortdurend te kampen met de uiterst vijandige **ijveraars van Kirchrode**.

Zij werden daarbij aangespoord door de tegenstanders van de abdij en door **heer Trips**, die het plan had opgevat het heerlijke recht over Kirchrode terug te kopen en tevens alle heerlijke rechten over de gemeenschap te verwerven, ongeacht de prijs.

Hun voornaamste aanstichters waren:

- **D. Spies van Erenstein**, en
- **Henricus Poyck**, schout van de gemeenschap.

Poyck was vroeger kamerbediende van de abt geweest, vervolgens organist van het klooster, daarna secretaris en ten slotte geleidelijk door de opeenvolgende abten tot schout benoemd.

Door hun persoonlijke vijandschap tegen de abdij en hun verbondenheid met heer Trips wisten zij het grootste deel van de bevolking aan hun zijde te krijgen.

Zij hielden de inwoners voor dat, indien de koning de heerlijkheid opnieuw te koop aanbood, zij zelf haar van de oude heren — onder wie ook Spies behoorde — zouden kunnen terugkopen.

Voor de boeren leek dit aantrekkelijk.

Men wees erop dat de kloostergoederen en de tienden tot dan toe belastingvrij waren geweest; van de ongeveer **500 morgen** grond rond de abdij betaalden nauwelijks **160 morgen** belasting.

Na de terugkoop zouden de abdijgoederen echter opnieuw worden opgemeten en per morgen worden belast.

Bovendien zou men de achterstallige tienden en de lasten waarvan de goederen tot dan toe waren vrijgesteld, alsnog moeten voldoen vanaf het begin van het proces.

Met deze inkomsten, zo beweerden zij, zou men de heerlijkheid gemakkelijk kunnen verwerven.

Door deze en andere fraaie beloften lieten velen van de inwoners zich overhalen de partij van de ijveraars te kiezen en openlijk de ondergang van het klooster te wensen.

Van alle inwoners werden handtekeningen verzameld, zowel tegen de abdij als tegen heer Trips; diens vrienden trachtten op hun beurt even ijverig steunbetuigingen voor hem te verkrijgen.

Sommigen hadden reeds voor de ene partij getekend en ondertekenden vervolgens ook nog voor de andere.

Uiteindelijk behaalde de tegenpartij de overwinning.

Aan de koning werd aangeboden:

- **15.000 florijnen** aan de vroegere heren terug te betalen, en
- bovendien een even groot bedrag aan de koninklijke schatkist af te dragen.

Na langdurige onderhandelingen kende de koning inderdaad de heerlijkheid aan de gemeenschap toe.

De abdij en heer Trips kregen hun geld terug.

Spies, heer van Erenstein, werkte hierbij nauw met de ijveraars samen en beweerde zelfs ten onrechte dat ook hij zijn aandeel had teruggekregen.

Vervolgens verkregen de ijveraars van de Brabantse Raad toestemming alle kloostergoederen opnieuw op te meten.

Na de opmeting berekenden zij dat de gemeenschap wegens de vroeger vrijgestelde gronden en de niet-betaalde tienden ongeveer **30.000 florijnen** van de abdij te vorderen had.

Hieruit ontstond een eindeloze reeks processen, die telkens weer nieuwe geschillen voortbrachten en die tot **1685** voortduurden.

Gedurende al die jaren werd de abdij voortdurend in rechtszaken verwikkeld met de gemeenschap en haar bestuurders.

De ijveraars verkregen onder deze abt dus wel de heerlijkheid, maar tegen een zware prijs.

Zij belastten de gemeenschap met een schuld van ongeveer **25.000 rijksdaalders**, waarvan de rente door de abdij en de andere rechthebbenden naar verhouding van hun bezittingen moest worden gedragen.

Daardoor raakte de gemeenschap in zodanige financiële moeilijkheden dat zij zich daaruit slechts kon bevrijden door:

- de heerlijkheid voor de oude prijs van **15.000 florijnen** aan de vroegere heren terug te verkopen;

- en ongeveer **530 morgen** gemeenschappelijke weidegrond te verkopen om een deel van de schuld af te lossen.

Dit gebeurde uiteindelijk in **1685** en **1687**.

Abt Amezaga betaalde bovendien uit de terugontvangen **5.000 florijnen** van de gemeenschap de schuld af van **2.000 rijksdaalders**, die abt Winandus destijds bij de heer van Opsinnich had moeten aangaan in verband met de zaak van **Guilielmus Bonaerts**.

Ook onder vele andere moeilijkheden en zorgen ging hij gebukt.

Waarschijnlijk hebben deze in niet geringe mate zijn dood bespoedigd.

Hij stierf op **26 juli 1666**.

Nochtans ontbrak het hem geenszins aan bekwaamheid en beleid om zijn ambt waardig te vervullen en de belangen van de abdij zorgvuldig te behartigen.

Nog in **1665** wist hij een belangrijke gunst voor de abdij te verkrijgen.

De **hertog van Gulik** verklaarde namelijk dat de wijn van de abdij bij het vervoer vrijgesteld was van de tolrechten die andere reizigers moesten betalen.

PETRUS MELCHIORIS VAN DER STEGHE, DRIEËNDERTIGSTE ABT

Na een langdurige strijd tussen de kandidaten – moge God geven dat zulke twisten zich in de toekomst niet meer voordoen – verkreeg uiteindelijk, in hetzelfde jaar, op **26 juli**, de dag waarop zijn voorganger was overleden, **Petrus Melchioris van der Steghe**, toen pastoor van **Baelen**, van de koning de abdij.

Dat gebeurde echter niet zonder dat de ministers van de koning hem als voorwaarde een last oplegden: hij moest namelijk ten dienste van de koning op kosten van de abdij een **halve compagnie ruiters** onderhouden. Over deze verplichting zal later nog worden gesproken.

Zoals de Heer, oneindig goed en barmhartig, zich waardig had getoond door middel van abt **Winandus Lamberti** de tijdelijke goederen van het klooster, die op de rand van de ondergang waren gebracht, te bewaren, zo wilde Hij door deze abt niet alleen de geestelijke zaken, die eveneens in gevaar verkeerden en dreigden te bezwijken, ondersteunen, maar ook het geheel ingestorte en bijna uitgedoofde klooster herstellen en in zijn vroegere luister terugbrengen. Daartoe vervulde Hij hem met alle geestelijke gaven die nodig waren om zo'n groot werk tot een goed einde te brengen.

Voordat echter wordt verteld hoe dit alles is geschied, moeten eerst kort enige andere gedenkwaardige gebeurtenissen uit zijn bestuur worden vermeld; niet noodzakelijk in de volgorde waarin zij plaatsvonden, maar zoals zij zich bij het schrijven aandienen.

De schadeloosstelling voor de 5000 rijksdaalders

Allereerst verdient vermelding dat hij vanaf het begin van zijn bestuur met grote volharding de reeds door abt Winandus begonnen onderhandelingen bij de koning heeft voortgezet.

Het doel was dat de koning, in plaats van de vergeefs geschonken **5000 rijksdaalders**, die de abdij niets hadden opgeleverd, een andere gelijkwaardige vergoeding zou toekennen.

Van de vele verzoeken die werden gedaan, werd uiteindelijk één ingewilligd.

De koning had namelijk voor **3000 Brabantse florijnen** het recht verkregen op de jaarlijkse cijns die de abdij voor haar molen verschuldigd was, namelijk **27 malders rogge** en **15 hoenders**. Voortaan zou deze jaarlijkse verplichting vervallen totdat de koning door betaling van de genoemde **3000 florijnen** volledig schadeloos zou zijn gesteld.

Daaraan werd echter de voorwaarde verbonden dat de abdij daarna nooit meer enige verdere vergoeding van de koning zou mogen verlangen.

Toen de schenkingsbrieven reeds op de kanselarij gereed lagen, verscheen echter een tegenstander van de abdij, die zich tot de **'zeloten'** rekende. Hij overhandigde de koning een anoniem geschrift waarin hij beweerde dat de abt de koning door een valse voorstelling van zaken had misleid en daardoor deze schenking ten onrechte had verkregen.

Verder stelde hij dat de abdij voor de inspanningen en kosten die abt Winandus ten behoeve van de Nederlanden had gemaakt reeds ruimschoots schadeloos was gesteld en dat de koning daarom de abdij niets meer verschuldigd was.

Dit anonieme geschrift hield de afgifte van de schenkingsbrieven **enkele jaren** tegen.

Daardoor moest abt Petrus zich buitengewoon inspannen voordat hij uiteindelijk het beoogde resultaat bereikte, hoewel de beschuldigingen van de anonieme aanklager gemakkelijk als volkomen ongegrond konden worden weerlegd.

Pas in **1675** werden de schenkingsbrieven daadwerkelijk uitgevaardigd.

Maar onmiddellijk daarna ontstond opnieuw een proces.

De koninklijke ontvanger beweerde namelijk dat gedurende de drie of vier jaren waarin de brieven waren opgehouden de jaarlijkse cijns toch nog steeds aan de koning verschuldigd was. De abt hield daarentegen vol dat daarvan geen sprake kon zijn.

Kort daarna ontstond bovendien een zeer kostbaar geschil over de molen.

De oude molen was geheel vervallen en stond reeds enige jaren stil. Daarom wilde de abt hem op een geschiktere plaats herbouwen.

Omdat op het eigen abdijbezit geen geschikte plaats beschikbaar was, verwierf hij door ruil **drie en een halve morgen landbouwgrond** van een zekere **Aegidius Jongen**. Deze grondruil vond plaats in **1679**.

Vervolgens liet hij daar vanaf de fundamenten een geheel nieuwe molen bouwen.

Nauwelijks was deze gereed, of de rentmeester stelde dat ook deze molen aan de koning cijns verschuldigd was, omdat hij zonder koninklijke toestemming (*amortisatie*) was gebouwd op grond die in strijd met de regalia door religieuzen was verworven.

Opnieuw moest dus worden geprocedeerd.

Pas in **1692** werd, niet zonder aanzienlijke kosten, de vereiste amortisatie verkregen, echter onder de voorwaarde dat het betreffende perceel als onderpand zou dienen voor de jaarlijkse cijns zolang deze niet van de koning zou zijn afgekocht.

Deze moeilijkheden hielden de abt bijna **twaalf jaar** bezig.

Niet lang na het begin van zijn bestuur trof dezelfde abt een regeling met de heer van **Opsinnich**.

Door terugbetaling van de gelden die **Gerardus Quoidtbach**, de zwager van abt Winandus, onder borgstelling van de abt van dezelfde heer had geleend, verkreeg hij de overdracht van het hypotheekrecht dat deze op de leenroerige goederen van Quoidtbach bezat.

Op grond van die overdracht verwierf de abt voor het klooster het leen **Astenet**, ook wel **Mutschhoff** genoemd.

Dit goed was door de plaatselijke schout verkocht voor **700 rijksdaalders**.

Hoewel de abdij het sinds die tijd ongestoord bezit, wordt de voorrang van dat recht nog steeds betwist; ook **in het jaar 1698**, waarin dit wordt geschreven, vormt deze zaak nog het enige lopende proces van het klooster.

De geschillen met de inwoners van **Kerkrade** over de belasting van goederen en tienden, die reeds onder zijn voorgangers waren begonnen, hielden deze abt gedurende vrijwel zijn gehele bestuur bezig. Daarbij kwamen nog meer dan twintig processen met de plaatselijke schout **Natalis Bombaye**, die zijn schoonvader **Henricus Poyck** als schout opvolgde en zich even vijandig tegenover de abdij opstelde als zijn voorganger.

Beiden vonden in abt Petrus echter een tegenstander zoals zij niet hadden gewenst, iemand die de belangen van het klooster met al zijn kracht verdedigde. Uiteindelijk werd zelfs tegen het einde van zijn leven een regeling getroffen waarbij de gemeenschap met zijn opvolger een overeenkomst sloot, waardoor het klooster opnieuw de oude vrijstelling van belastingen op goederen en tienden zou verkrijgen.

Een eerste overeenkomst werd gesloten op **1 april 1685**, maar deze werd niet bekrachtigd, zoals elders wordt vermeld. Een latere overeenkomst, eveneens uit **1685**, maakte echter een einde aan alle geschillen, zij het onder voorwaarden die iets minder gunstig waren.

Niet minder moeilijkheden ondervond hij met de inwoners van **Merckstein** inzake de verpande geldsom waarvoor het heerlijkheidsrecht nog niet aan de abdij was teruggegeven. Niettemin verdedigde hij haar belangen met kracht.

Toen de senaat namelijk de ambtenaren van de koninklijke schatkist had opgedragen tegen de hardnekkige schuldenaren van de koning op te treden om de verpande gelden terug te vorderen, dreigden de inwoners opnieuw in het nauw te worden gebracht. Maar de dood voorkwam dat de abt het proces kon voltooien; hij liet de afhandeling over aan zijn opvolger.

Voorts moest hij procederen met de burgers van **Kerkrade**, die beweerden dat de abdij verplicht was het onderhoud van hun parochiekerk te bekostigen, terwijl de abt juist stelde dat deze last op de burgers rustte. Deze zaak is tot op heden onbeslist gebleven.

Met de inwoners van **Broeck**, waaronder het dorp **Schleibach** ressorteerde, ontstond een geschil omdat zij van de rentmeester werden aangeslagen voor hoofdelijke belastingen en feodale diensten. Uiteindelijk moest hun hierin een zekere tegemoetkoming worden verleend.

Nadat de goederen van **Freyaldenhoven** aan de abdij waren vervallen omdat de erfpachters de jaarlijkse cijns niet hadden betaald en de goederen daardoor waren verbeurd verklaard, werden zij bij definitief vonnis aan de abdij toegewezen. De abdij nam daarop in **1672** bezit van deze goederen.

Omdat deze allodiale goederen echter aan de algemene lasten van de gemeenschap onderworpen waren, achtte men het raadzaam ze opnieuw aan de oude erfpachters uit te geven tegen dezelfde jaarlijkse cijns als voorheen.

Omstreeks hetzelfde jaar **1672** stelde de abt voor de religieuze vrouwen van het klooster **Sinnich**, die naar zijn oordeel geheel onregelmatig leefden, een aantal nieuwe statuten vast die zij voortaan moesten naleven.

Enkele van de zusters weigerden deze voorschriften echter te aanvaarden. Daarom meende hij dat tegen hun hardnekkigheid zelfs met **excommunicatie** moest worden opgetreden.

De zusters gingen daarop in beroep. De officialis van de bisschop van **Namen** werd als rechter aangewezen. De zaak werd tot **1675** uitgevochten. Uiteindelijk volgde een definitieve uitspraak waarbij de statuten, na enkele wijzigingen, werden goedgekeurd.

Toch bracht deze uitspraak geen volledige tevredenheid: noch de kloosterzusters, noch de abt waren geheel tevreden. Daardoor zijn de statuten uiteindelijk nooit daadwerkelijk ingevoerd.

Deze rechtszaak kostte de abt bijna **duizend rijksdaalders**. Hoewel hij niet geheel bereikte wat hij oorspronkelijk had beoogd, bracht zij toch iets goeds voort.

Want toen **Johannes Bock**, destijds religieus van de abdij en later abt, gedurende het tweede jaar van het proces in **Namen** verbleef om de zaak te behartigen en gastvrijheid genoot bij verschillende religieuze gemeenschappen, leerde hij daar de beginselen kennen van een werkelijk geestelijk kloosterleven. Deze ervaringen zouden later het uitgangspunt vormen voor de hervorming van het klooster van **Rolduc**.

Toen de Fransen omstreeks **1672** vrijwel geheel Holland hadden bezet, ontstond korte tijd de hoop dat ook het klooster van **Hodonck** zou kunnen worden teruggewonnen. Abt Petrus had reeds alle voorbereidingen getroffen, maar toen de Fransen na korte tijd Holland weer verlieten, vervloog ook deze hoop.

De abt liet bovendien op grote kosten het **abdijgebouw**, dat zich van de kerk naar de visvijvers uitstrekte, geheel nieuw optrekken, samen met een vierkante toren.

Hij vernieuwde tevens vanaf de muur omhoog het dak van de grote kerktoren en bouwde daarbij een klein torentje boven het koor.

Ook liet hij een **grote klok** gieten en bouwde hij een nieuw huis op het goed **Speckholtz**.

Hij zorgde er bovendien, zij het niet zonder aanzienlijke kosten, voor dat het recht op het dragen van de **mijter** voortaan blijvend aan de abten verbonden bleef; tot dan toe was dit slechts een persoonlijk voorrecht van abt Lamberti geweest.

In al zijn werkzaamheden toonde hij zich indrukwekkend, waardig en zorgvuldig, en hij bezat in het bijzonder een groot inzicht in de economische leiding van de abdij.

Na deze korte uiteenzetting komen wij nu tot het werk waarvoor de goddelijke Voorzienigheid hem in het bijzonder had bestemd en waarvoor zij hem aan het hoofd van dit klooster had geplaatst.

Tot het jaar **1679** bestond er namelijk vrijwel **geen enkele kloosterdiscipline** meer.

De oorspronkelijke regelobservantie, die onder abt **Richerus** nog had gebloeid, was volledig verdwenen.

Er waren geen statuten meer waarnaar men leefde.

Het gemeenschappelijke leven, dat juist het wezen vormt van de **regel van de heilige Augustinus**, was verdwenen.

De goddelijke diensten werden haastig en zonder enige waardigheid of orde verricht.

De overige tijd bracht men door met gesprekken, drinkgelagen, uitstapjes en jachtpartijen.

Van stilte, studie, gebed, een geregelde dagindeling of enige vaste levensregel was nauwelijks nog sprake; vrijwel ieder leefde geheel naar eigen willekeur.

De abt verlangde er reeds lang naar het klooster hervormd te zien. Omdat hij zich vast had voorgenomen de hand te slaan aan dit zo heilige en noodzakelijke werk, verplichtte hij allen die hij tot de professie toeliet zich ertoe de hervorming te omhelzen zodra deze zou worden ingevoerd.

Tot dan toe hadden echter de oorlogen en andere beslommeringen de uitvoering van dit heilzame voornemen verhinderd. Uiteindelijk deed zich, doordat de ongehoorzaamheid van sommige religieuzen toenam, een gelegenheid voor om het werk daadwerkelijk ter hand te nemen.

Daartoe riep hij in **1679** de heer **Johannes Bock**, die toen met groot geestelijk vrucht pastoor was te **Henri-Chapelle**, naar de abdij terug. Omdat de abt diens voornemen en gezindheid kende, wilde hij zich van diens hulp bedienen bij de uitvoering van dit moeilijke werk.

Het eerste waaraan gedacht moest worden, was het opstellen van statuten of constituties volgens welke men voortaan in het klooster zou leven.

Toen men tevergeefs in andere kloosters had gezocht naar regels die voor deze abdij geschikt waren, achtte de abt het raadzaam Johannes Bock naar **Lotharingen** te zenden. Men vertelde immers dat daar een congregatie van reguliere kanunniken van vrijwel dezelfde orde bloeide, die ongeveer veertig jaar tevoren door de eerwaarde **Petrus Fourier** was hervormd. Hij moest

proberen hun statuten te verkrijgen en tevens één of meer religieuzen van die instelling mee te brengen, die de door de abt aan te nemen novicen volgens hun regel zowel met woord als voorbeeld zouden onderrichten.

Toen Johannes Bock daar aankwam en zijn verzoek aan het generaal kapittel had voorgelegd, wilden zij slechts onder één voorwaarde toestemmen: namelijk dat de abdij van **Rolduc** in hun congregatie zou worden opgenomen.

Omdat een dergelijke voorwaarde onmogelijk kon worden aanvaard, moest men naar andere middelen zoeken om het voorgenomen plan uit te voeren. God, die de kloosterdiscipline op deze plaats volledig wilde herstellen, liet zulke middelen ook niet ontbreken.

In **1680** werd de abt en zijn medewerkers, die zich met de hervorming van het klooster bezighielden, een instelling bekend die veel volmaakter was dan die van de Lotharingse congregatie, namelijk die van de **reguliere kanunniken van de heilige Genoveva**, genoemd naar hun moederklooster te **Parijs**.

Enkele jaren tevoren had de prins-bisschop van Luik, **Maximiliaan Hendrik**, aan deze congregatie de abdij **Val-des-Écoliers** te Luik toevertrouwd.

Enkele religieuzen van dit klooster waren in de zomer naar **Aken** gekomen om van de warme baden gebruik te maken. Daar had abt Petrus met hen kennisgemaakt en van hen de wijze van religieus leven leren kennen die bij hen gebruikelijk was.

Dit beviel hem buitengewoon. Hij sloot tevens vriendschap met hun abt, een zeer verstandig man en een groot kenner van het kloosterleven. Deze stelde al zijn medewerking ter beschikking en bood zelfs aan dat de door abt Petrus aangenomen novicen gedurende enige tijd in zijn klooster zouden worden gevormd in de eerste beginselen van het reguliere leven.

De abt aanvaardde dit vriendelijke aanbod met vreugde en ging onmiddellijk aan het werk.

Omdat hij voorzag dat sommige van zijn religieuzen zich tegen zijn plannen zouden verzetten, achtte hij het verstandig zich vooraf door het gezag van de koning te laten steunen.

Daartoe verzocht hij de landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden, **de hertog van Villa Hermosa**, commissarissen te benoemen die het klooster zouden visiteren.

De landvoogd stemde hiermee gemakkelijk in en wees tevens de bisschop van **Roermond** aan, zoals de abt had gevraagd.

Zo kwam bisschop **Reginaldus**, een zeer godvruchtig man en ervaren in zaken van het reguliere leven, samen met een raadsheer van de Brabantse Raad als medecommissaris op **9 juli 1680** naar Rolduc.

Gedurende vier dagen zette de abt hun de ellendige toestand van het klooster uiteen en drong hij aan op herstel van de misbruiken en op hervorming.

Daarna werden ook de religieuzen gehoord die zich tegen de plannen van de abt verzetten en hun bezwaren kenbaar maakten.

Vervolgens stelden de commissarissen een reglement op, zoals men het noemde, dat voortaan door allen onschendbaar moest worden nageleefd.

Hoewel dit reglement nog eenvoudig was, bevatte het toch verschillende heilzame voorschriften, waardoor men geleidelijk tot een volmaakter levenswijze kon komen.

Opdat deze goed opgestelde voorschriften niet slecht zouden worden nageleefd, besloten de commissarissen bovendien dat de abt een **prior** moest aanstellen die erop zou toezien dat het reglement door allen werd onderhouden.

De abt riep daarop, terwijl de commissarissen nog aanwezig waren, het kapittel bijeen en benoemde **Johannes Bock** tot prior.

Een van de oudere religieuzen verzette zich echter en beweerde dat de abt niemand tot prior mocht benoemen tenzij hij door het kapittel was gekozen.

Toen dit bezwaar gemakkelijk werd weerlegd met voorbeelden van vroegere abten, waarvan de aanwezige religieuzen in het kapittel getuigden, namelijk dat de abten krachtens hun eigen gezag zonder voorafgaande stemming steeds de prioren hadden benoemd, ging men verder.

De nieuwbenoemde prior legde eerst, overeenkomstig de gewoonte, in handen van de abt de eed af. Daarna werd hij naar het koor geleid om bezit te nemen van de plaats die de prioren gewoonlijk innamen.

Nadat de commissarissen het reglement hadden bezegeld en afgekondigd, bleef alles rustig zolang zij zich in het klooster bevonden en werd er niets ondernomen door hen die het reglement slecht gezind waren.

Maar onmiddellijk na hun vertrek, terwijl ook de abt afwezig was, kwam een van de oudere religieuzen naar de prior. Hij verklaarde dat hij namens het kapittel sprak en deelde hem mee dat de kapittelheren hem weliswaar als **prior van de abt**, maar niet als **prior van het kapittel** erkenden. Daarom verzocht hij hem af te zien van de uitoefening van het priorambt.

Toen vervolgens de maaltijd begon, nam dezelfde oudere religieus de plaats in die de prior toekwam.

Dit was de eerste openlijke tegenstand van de religieuzen die de hervorming niet wensten. Daarna nam deze oppositie steeds ernstiger vormen aan.

De abt wist echter, op advies van zijn medecommissaris, van de **Raad van Brabant** op **18 augustus** uitvoeringsbrieven te verkrijgen, krachtens welke hij zijn ongehoorzame religieuzen kon dwingen het reglement na te leven.

Maar de tegenstanders zochten zich elders steun voor hun ongehoorzaamheid, zoals later zal blijken.

De abt had inmiddels **zeven jongemannen** aangenomen, die door de prior volgens de voorschriften van het nieuwe reglement in het kloosterleven zouden worden onderwezen.

Voordat zij echter het habijt zouden ontvangen, achtte men het wenselijk hen samen met de prior naar **Luik**, naar de abdij **Val-des-Écoliers**, te sturen om daar ten minste veertien dagen te worden gevormd.

Toen zij daar eenmaal waren aangekomen, bleek het beter dat zij niet slechts kennis zouden nemen van het reglement, maar ook de constituties van die religieuze gemeenschap zouden

overnemen en bovendien ten minste **drie maanden** zouden worden geoefend in de naleving ervan.

Daarom werden de jongemannen op **19 augustus** daarheen gezonden.

Zij hadden tevoren geen idee wat hen te wachten stond. De meesten van hen hadden zich bij de hervorming niets anders voorgesteld dan een zekere eenvormigheid in kleding, een bescheiden religieuze levenswijze en enkele andere bijkomstigheden van weinig belang.

Toen zij echter in Luik bemerkten dat vrijwel alles anders was dan zij zich hadden voorgesteld en de levenswijze leerden kennen die daar met de grootste nauwgezetheid werd onderhouden, wensten zij niets vuriger dan juist deze levenswijze ook in het klooster van **Rolduc** ingevoerd te zien.

Men kan nauwelijks beschrijven hoeveel moeite de prior zich gedurende hun verblijf moest getroosten om hen moed in te spreken en hen aan de strenge kloosterdiscipline van dat klooster te laten wennen.

Wanneer hun gelegenheid werd gegeven met elkaar te spreken, mopperden en klaagden zij onderling.

Omdat zij dit niet openlijk mochten doen, deden zij het heimelijk en zochten zij afgelegen plaatsen op om samen te komen, minder om hun lichaam dan om hun hart te luchten.

De prior moest hen dagelijks één of zelfs meermalen bezoeken om hen te troosten en aan te moedigen. Toch slaagde hij er nauwelijks in de onrust van hun gemoed te bedaren.

Zo verliepen de drie maanden.

Ondertussen beraadslaagden de oudere religieuzen in Rolduc hoe zij zich tegen de invoering van de hervorming konden verzetten.

Vooral probeerden zij alle medebroeders die als pastoor buiten het klooster werkzaam waren naar hun zijde over te halen, waarin zij ook grotendeels slaagden.

Zodat de abt, behalve de prior en twee religieuzen die met hem verwant waren, vrijwel allen tegenover zich vond.

Slechts één van de pastoors wilde zich niet bij een van beide partijen aansluiten.

Nadat deze samenzwering tot stand was gekomen, richtten zij zich eerst tot de **Raad van Brabant** met het verzoek hun, aangezien zij arme religieuzen waren die geen persoonlijk bezit hadden, toe te staan op kosten van het klooster tegen hun overste te procederen.

Toen hun dit werd geweigerd en zij de hoop op steun van de Raad hadden opgegeven, besloten zij zich te wenden tot de **pauselijke nuntius** te **Brussel**.

Dit was **Tanara**, die later kardinaal werd.

Aan hem stelden zij voor dat de abt onder het voorwendsel van een hervorming zijn religieuzen door middel van de wereldlijke overheid wilde onderdrukken. Hij had immers de landvoogd verzocht commissarissen te benoemen die een klooster, dat rechtstreeks aan de Heilige Stoel onderworpen was, zouden visiteren en er voorschriften zouden uitvaardigen.

Zij verklaarden dat zij bereid waren de kloosterdiscipline te aanvaarden, mits alles geschiedde krachtens het wettig gezag van de paus.

Deze ogenschijnlijk overtuigende argumenten vonden bij Tanara, die een groot verdediger was van de rechten van de Heilige Stoel, gemakkelijk gehoor. Daarom hield hij voortaan voortdurend de zijde van de tegenstanders van de abt.

Na afloop van de drie maanden keerden de **zeven kandidaten** uit Luik naar het klooster terug.

Op het feest van de **Presentatie van de Heilige Maagd Maria** ontvingen zij het religieuze habijt.

De oudere religieuzen wilden echter tot aan de dood van de abt nooit samen met hen aan één tafel eten.

Deze nieuwe regeling was echter niet alleen geen nadeel, maar zelfs zeer nuttig, omdat de novicen, afgescheiden van de ouderen, ongestoord de oefeningen van hun proeftijd konden verrichten.

Daarna weigerden de tegenstanders ook nog langer het koor te bezoeken, omdat de getijden niet langer op dezelfde tijden als vroeger werden gebeden en de goddelijke diensten niet meer volgens de oude gewoonten werden gevierd.

Zij bespotten bovendien de novicen en maakten hen belachelijk omdat zij een **cingulum** (koordgordel) droegen, die zijzelf niet gebruikten; omdat zij een **ronde kraag** droegen, terwijl zijzelf een vierkante, meer wereldse kraag hadden; en omdat zij een eenvoudige **rochet** droegen, terwijl zijzelf geplooide superplieën droegen.

Toen de abt vervolgens verbood de superplieën nog langer te plooien, waren er zelfs religieuzen die daarom op **Paaszondag** en gedurende de paasdagen zonder superplie in het koor verschenen.

Onmiddellijk nadat de novicen het habijt hadden ontvangen, namen de tegenstanders opnieuw hun toevlucht tot de pauselijke nuntius. Zij beklaagden zich erover dat de abt, zonder hen te horen, de novicen had ingekleed en de hervorming had ingevoerd. Volgens hen kon geen van beide rechtmatig of rechtsgeldig geschieden zonder instemming van het kapittel.

De nuntius schreef daarop op **19 december** aan de abt dat hem de bezwaren van de religieuzen gegrond voorkwamen, vooral omdat de abt tegen hun wil in, niet langs wettige kerkelijke weg maar met behulp van de wereldlijke overheid, nieuwe verplichtingen wilde opleggen en het klooster trachtte te hervormen. Hij spoorde de abt aan zich met zijn religieuzen te verzoenen en waarschuwde hem dat, indien zij zich bleven verzetten, hij de steun van de nuntius niet langer mocht verwachten.

Door deze bescherming van de nuntius en door de geheime contacten met de novicen, die zij tot afvalligheid en samenspanning trachtten te verleiden, werden de oudere religieuzen steeds driester. Zij beperkten zich niet langer tot openlijke ongehoorzaamheid, maar vervielen zelfs tot grove baldadigheden.

Zo had de abt een hek laten plaatsen bij de kloosterpoort, dat niet alleen mensen maar ook vee moest tegenhouden. Enkele religieuzen rukten dit hek met geweld weg.

De abt meende dat de daders zelfs met militaire middelen tot de orde moesten worden gebracht. Daarom verkreeg hij van de landvoogd der Nederlanden toestemming om, indien nodig, soldaten te gebruiken om de ongehoorzamen tot hun plicht te dwingen.

Hij kreeg vervolgens van de prins van Nassau, gouverneur van Gelre, een kleine afdeling soldaten, die in het geheim het klooster werden binnengebracht.

Daarna liet hij de betrokken religieuzen bij zich komen en eiste dat zij het weggenomen hek zouden terugbrengen. Toen zij dit weigerden, werden de soldaten, die zich in een aangrenzend vertrek verborgen hielden, tevoorschijn geroepen en brachten zij de religieuzen ernstig aan het schrikken.

Hun werd echter verder geen geweld aangedaan. Ieder afzonderlijk werd naar een eigen kamer gebracht, waar hij enkele dagen verbleef. Eén van hen, die het minst schuldig was, kreeg na korte tijd weer vrijheid; de twee anderen bleven opgesloten doordat hun kamers van buitenaf waren afgesloten.

Terwijl deze drie op de beschreven wijze door de soldaten werden weggevoerd, vluchtten twee andere oudere religieuzen de kerktoren in en luidden de klok luid, zodat de gehele omgeving in beroering werd gebracht.

Intussen liep het noviciaatsjaar door en was inmiddels reeds de zesde maand verstreken sinds de inkleding van de novicen. Toch stonden de resultaten in geen verhouding tot alle moeite die aan hun vorming werd besteed.

Van de zeven was er één priester, die wegens lichamelijke zwakte het religieuze habijt weer moest afleggen; God had hem kennelijk voor een andere taak bestemd.

Er bleven dus zes over.

Van hen bleef slechts één vanaf het begin standvastig in zijn voornemen. Hij was het in alles met zijn oversten eens en liet zich door geen enkel schandaal, geen spot, geen overreding en geen bedreiging afbrengen van de goede weg die hij was ingeslagen.

De vijf anderen daarentegen hielden niet alleen weinig van de kloosterdiscipline, maar mopperden ook voortdurend op hun oversten. Waar zij elkaar konden ontmoeten, klaagden zij onderling over de strengheid van de discipline, de soberheid van de tafel en het gebrek aan beleid van hun oversten. Wanneer zij elkaar niet persoonlijk konden spreken, schreven zij elkaar brieven vol klachten.

Uiteindelijk bleek dat zij niet alleen met de oudere religieuzen, maar ook onderling tegen de abt hadden samengespannen.

Met de ouderen waren zij overeengekomen dat zij na hun professie het juk van de hervorming zouden afwerpen en zich bij hen zouden aansluiten.

Onderling hadden zij bovendien afgesproken nergens mee in te stemmen wat hun vóór hun intrede niet uitdrukkelijk was meegedeeld. Zij bezwoeren elkaar dit zelfs onder ede en verbonden zich, op straffe van hun eeuwig heil, elkaar trouw te blijven. Indien iemand van hen door zijn oversten uit het klooster zou worden verwijderd omdat hij niet wilde instemmen met voorschriften die verder gingen dan de constituties die zij zelf hadden aangenomen en het eerder genoemde reglement, dan zouden allen om dezelfde reden vertrekken.

Deze onderlinge overeenkomst werd op **12 mei** schriftelijk vastgelegd, door allen onder ede bekrachtigd en ondertekend.

Het is niet verwonderlijk dat deze novicen zich zo gemakkelijk lieten misleiden. Vanaf het begin waren zij immers nooit werkelijk gewonnen geweest voor de hervormde kloosterdiscipline, omdat zij hadden gedacht dat zij in Rolduc een geheel ander soort leven zouden aantreffen dan waartoe zij nu werden verplicht.

Daar kwam nog bij dat de voorbeelden, raadgevingen en aansporingen van de oudere religieuzen gemakkelijk indruk maakten op hun zwakke karakter.

Bovendien konden zij wegens het verschil in tafelvoorziening niet zo overvloedig eten als hun lichamelijke gesteldheid volgens henzelf vereiste.

Verder verbleven zij voortdurend gezamenlijk in één kleine en benauwde ruimte, waar zij buiten de uren van het goddelijk officie, zowel om te spreken als om te studeren en te eten, steeds samen moesten blijven en nauwelijks ooit naar buiten mochten.

Dit alles was voor de novicen een zware beproeving, die zelfs sterkere karakters had kunnen doen wankelen.

Toch kon men onder de toenmalige omstandigheden nog niet anders handelen. Om niets te verzwijgen moet bovendien worden gezegd dat ook de oversten zelf nog niet over voldoende ervaring beschikten in het kloosterleven om met meer zachtheid rekening te houden met de zwakheid van deze jonge religieuzen.

Al deze omstandigheden boden weliswaar slechts geringe hoop dat de hervorming tot een goed einde zou worden gebracht; toch verloor abt Petrus de moed niet. Integendeel, hij zette zich met nog grotere vastberadenheid voor de zaak in.

Daarom besloot hij de constituties van de reguliere kanunniken van Sint-Genoveva, aangepast aan dit klooster, naar Rome te sturen om door de paus te laten goedkeuren. Juist hierbij wierpen de novicen het eerste obstakel op. Toen zij namelijk op **24 mei** werden bevolen de constituties, die naar Rome zouden worden gezonden, te ondertekenen, weigerden allen op één na dit te doen, hoewel zij zich reeds op **21 september van het voorafgaande jaar** door eigenhandige ondertekening tot de naleving ervan hadden verplicht.

De verwijdering van de twee meest weerspannigen bracht de overige novicen echter spoedig tot andere gedachten. Op **14 juli** kregen twee novicen bevel hun habijt af te leggen, terwijl de oudere religieuzen tegen hun verwijdering protesteerden. Nadat zij waren uitgezet, trokken zij naar Brussel, waar zij hun klachten tegen de abt aanvulden en tevergeefs bij de pauselijke internuntius om volledig herstel in hun rechten verzochten.

De volgende dag werden de overgebleven novicen opnieuw bijeen geroepen; zij ondertekenden toen allen bereidwillig de constituties. Kort daarna werden bovendien twee andere novicen toegelaten in de plaats van de uitgezette.

Op **16 augustus** werden de constituties naar Rome gezonden, voorzien van aanbevelingsbrieven aan de kardinalen **Rospigliosi** en **Norfortius**, die binnen de congregatie van kardinalen belast met de zaken van de reguliere orden een vooraanstaande plaats innamen. Zij konden de constituties echter niet onmiddellijk aan de congregatie voorleggen, omdat haar secretaris kort tevoren tot het college van kardinalen was verheven. Dit uitstel gaf de internuntius **Tanari** de

gelegenheid en de tijd om het klooster en de abt ernstig te verontrusten en alles wat tot dan toe goed was begonnen, in verwarring te brengen.

Toen hij inzag dat hij de abt niet van zijn voornemen om de kloosterdiscipline te herstellen kon afbrengen, wilde hij de indruk wekken dat hijzelf aan dit zo noodzakelijke werk zijn medewerking wilde verlenen. Daarom verwierp hij het door de wereldlijke overheid vastgestelde reglement en verklaarde dat men de Apostolische Stoel om de nodige middelen moest vragen om dit grote werk te volbrengen. Tevens beloofde hij zelf naar Rome te schrijven om alle daarvoor vereiste bevoegdheden te verkrijgen.

Enkele maanden later liet hij de abt weten dat hij uit Rome de bevoegdheid had ontvangen om dit klooster persoonlijk of door door hem aangewezen commissarissen te visiteren en er wetten en statuten vast te stellen. Hij was dan ook voornemens enkele deskundige mannen te benoemen, die met volledige volmacht naar Rolduc zouden komen om alles te regelen wat voor het herstel van de kloosterdiscipline en de onderlinge eensgezindheid noodzakelijk was.

Hoewel de abt hem hiervan tevergeefs probeerde af te brengen en ten minste verzocht de bisschop van Roermond als commissaris aan te wijzen, verkreeg hij zelfs dat niet. De internuntius zond immers niet de personen die de abt wenste, maar juist degenen die door de opstandige religieuzen waren voorgedragen en die openlijk hun partij kozen.

Op **19 oktober** kwamen aldus drie commissarissen aan, met een door de internuntius gedelegeerde bevoegdheid, echter zonder toestemming van de koning. Daarom verkreeg de abt, op advies van de procureur-generaal, een verbod waardoor de commissarissen de begonnen visitatie na enkele dagen moesten onderbreken totdat zij de koninklijke goedkeuring hadden verkregen.

Toch werd het klooster door hen bezocht. Zij begonnen met de kerk, vervolgens hoorden zij de abt en de prior met hun medestanders, daarna de tegenpartij. Ieder kreeg gelegenheid zijn klachten naar voren te brengen. Ten slotte stelden zij een aantal statuten op die voortaan door allen moesten worden nageleefd. Hieraan werd gewerkt tot **2 november**.

Voordat deze statuten werden afgekondigd, drongen de commissarissen er bij de abt op aan dat hij twee oudere religieuzen, die de voornaamste aanstokers van de ongeregeldheden waren geweest en inmiddels uit hun bewaking waren ontsnapt en buiten het klooster rondzwierven, weer zou opnemen, mits zij boete deden. De abt stemde daarmee in.

Omdat bovendien het noviciaatsjaar ten einde liep, besloot men eerst een kapittel bijeen te roepen over de toelating van de novicen tot de professie. Toen dit kapittel bijeen was, verklaarde de oudste van het convent namens zichzelf en zijn medestanders dat zij de inkleding van de novicen van het voorgaande jaar als geldig erkenden en hun toelating tot de professie geheel aan het oordeel en geweten van de abt overlieten.

Daarop werden de beide voortvluchtige religieuzen, nadat zij eerst nederig om vergiffenis hadden gevraagd, weer in genade opgenomen.

Op **3 november** werd opnieuw een kapittel gehouden. Daar werden de door de commissarissen opgestelde statuten voorgelezen, afgekondigd en aan allen opgelegd. Tevens werd besloten dat de kosten van de visitatie en de rechten van de commissarissen door de abt moesten worden betaald.

Om zich van die betaling te verzekeren wilden de commissarissen de abt een door hem en vervolgens volgens de kapittelorde door alle religieuzen te ondertekenen verklaring laten voorleggen, waarin zij toestemming zouden geven om geld te lenen ten laste van het klooster, zodat hun vermeende rechten konden worden uitbetaald.

De abt wees dit onredelijke verzoek echter af. Nog diezelfde dag liet hij de commissarissen vertrekken en gaf hun **zestig rijksdaalders** als reisgeld.

Vervolgens stelde hij beroep in tegen al hun bezwarende besluiten, vooral tegen de statuten, die niet alleen onvoldoende waren om het klooster te hervormen, maar zelfs de oude misbruiken wettigden.

Zo stonden zij ongelegen drinkgelagen, vrije gesprekken en omzwervingen gedurende de gehele dag toe; zij kenden de religieuzen een persoonlijk geldbezit toe; uit de middelen van het klooster werd hun een jaarlijkse toelage gegeven om kleding te kopen; bovendien werd de prelaat verplicht iedere religieus die eenmaal of tweemaal per jaar zijn ouders of vrienden wilde bezoeken, naar gelang van de afstand en de duur van de afwezigheid een passende reiskostenvergoeding te verstrekken.

Kortom: door de kracht van deze statuten dreigden bijna alle oude misstanden tot vaste regel van het kloosterleven te worden verheven.

Ondanks dit beroep riep de abt op **10 november** een kapittel bijeen. Daar verklaarde hij dat hij zich, ter wille van de vrede en het welzijn van het religieuze leven, zou neerleggen bij de door de commissarissen vastgestelde bepalingen. Nadat hij enkele maatregelen voor de uitvoering ervan had getroffen, werd diezelfde dag een schijnbeeld van vrede en eensgezindheid opgericht.

De prior nam opnieuw de oude, brede kraag aan en legde de gordel af. Allen keerden terug naar de gemeenschappelijke tafel; de religieuzen van beide partijen zaten tegenover elkaar, terwijl de novicen hun volgens oud gebruik bedienden.

Maar omdat de kennisgeving van het ingestelde beroep niet langer dan tien dagen kon worden uitgesteld, werd deze op **12 november** door een notaris aan de ouderen betekend. Nauwelijks twee dagen later stortte dat schijnbeeld van verzoening in. De tegenstanders wilden niet langer aan de gemeenschappelijke tafel verschijnen, begonnen opnieuw de orde in het koorgebed te verstoren, de prior nam het eerder afgelegde kledingstuk weer aan, en alles keerde terug tot de vroegere toestand.

Diezelfde dag werd ook beroep ingesteld tegen de abt van **Frigidi Montis** (Koudenberg te Brussel), die een van de commissarissen was. Tevens werden apostolische herroepingsbrieven gevraagd. Hij verleende die echter slechts met **devolutieve** en niet met **schorsende werking**, omdat hij meende dat een beroep de uitvoering van een uitspraak betreffende de verbetering van de zeden niet mocht opschorten. Ook tegen deze weigering stelde de abt opnieuw beroep in, als tegen een nieuwe benadeling.

Bovendien voegden de commissarissen nog een andere grief toe: zij beperkten de termijn waarbinnen een beroep te Rome kon worden ingesteld – hoewel die volgens het recht langer was – tot slechts **zes maanden**.

Enkele dagen later werd een kapittel gehouden over de toelating van de novicen tot de professie. Daar verklaarde de oudste religieus, naar eigen zeggen namens zijn medebroeders, bezwaar te maken tegen hun toelating. Toen hem werd gevraagd waarom hij nu afkeurde wat in het vorige

kapittel, in aanwezigheid van de commissarissen, was goedgekeurd, antwoordde hij dat hij zich toen alleen uit hoop op een komende vrede had geschikt; nu die hoop vervlogen was, kon hij op geen enkele wijze meer instemmen met de professie van de novicen.

De abt antwoordde daarop dat hij de twee voortvluchtige religieuzen uitsluitend onder die voorwaarde weer in genade had aangenomen. Nu aan die voorwaarde niet was voldaan, verklaarde hij zich niet langer door die overeenkomst gebonden.

Daartegen protesteerde één van de betrokken religieuzen ter plaatse in het kapittel. De overige aanwezigen – waaronder ook de novicen over wier toelating werd beslist – brachten vervolgens hun stem uit. Slechts **twee** novicen werden door de abt waardig geacht onmiddellijk tot de professie te worden toegelaten. Voor de overige **twee** werd de beslissing enkele maanden uitgesteld, opdat zij intussen duidelijkere tekenen van hun roeping zouden geven en door ernstige verbetering van hun fouten zouden tonen dat zij daarvoor geschikt waren.

Zo legden de twee eersten op **23 november** hun professie af, zonder dat iemand zich daartegen verzette, behalve dat één van de oudere religieuzen na afloop van de plechtigheid protesteerde tegen hun korte kragen.

Omdat de oudere religieuzen de goddelijke officies nalatig bijwoonden, achtte men het wenselijk de jongere geprofesten zo spoedig mogelijk tot de priesterwijding voor te bereiden. Daarom werden zij vóór Kerstmis naar **Luik** gezonden om het subdiaconaat te ontvangen.

Daar werden zij echter door de suffragaanbisschop afgewezen, omdat de tegenstanders hem hadden wijsgemaakt dat hun professie ongeldig en dus nietig was. Daarom moesten zij wachten tot de eerstvolgende wijding. Toen de bisschop later beter was ingelicht en bovendien door tussenkomst van vrienden was overtuigd, werden zij alsnog tot het subdiaconaat toegelaten.

Ondertussen verkeerde de abt gedurende **acht volle maanden** in grote zorg vanwege de ijver van de commissarissen, die krachtig aandrongen op de uitvoering van hun bepalingen. Aanvankelijk vreesde hij vooral dat internuntius **Tanara** in Rome de bekrachtiging daarvan zou verkrijgen, nog voordat de constituties die hijzelf daarheen had gezonden, onderzocht waren. Daarom overwoog hij zijn prior naar Rome te sturen om de goedkeuring van die constituties te bespoedigen.

Maar nadat men te Leuven en te Luik, waarheen de prior zich voor overleg had begeven, de zaak had besproken, achtte men het beter dat de procedure in Rome door een procureur zou worden gevoerd. De prior zou intussen in het klooster blijven, om de jonge religieuzen door onderricht en voorbeeld te vormen en de abt met raad en daad ter zijde te staan.

Van de zijde van de Romeinse Curie was overigens niets ongunstigs te vrezen; integendeel, alles gaf aanleiding tot goede verwachtingen. Op **13 december 1681** was het beroep daar ontvangen en toegelaten, en een gunstige afloop was toegezegd.

Toen echter omstreeks **mei 1682** de termijn voor het instellen van het beroep verstreken was, begonnen de commissarissen van internuntius Tanara, zonder zich daar iets van aan te trekken, de abt Petrus met kerkelijke straffen te bedreigen. Zij beriepen zich op een gewaarmerkt afschrift uit het register van de Congregatie van Kardinalen, waaruit bleek dat het beroep was toegelaten. Zij eisten dat de abt hun statuten uitvoerde of bewees dat dit reeds was gebeurd.

Vervolgens vaardigden zij op **16 mei** naar aanleiding van een verzoekschrift van de tegenpartij een besluit uit, waarbij zij verklaarden dat de abt op **12 juni** automatisch de straf van schorsing (*suspensio*) zou oplopen, tenzij hij vóór die datum de statuten aannam.

Het hielp niets dat de abt aan de bevooroordeelde commissarissen een afschrift voorlegde waaruit bleek dat kardinaal **Norfolk** als rapporteur van de zaak was aangewezen. Evenmin hielp het dat hij verklaarde bereid te zijn de statuten aan te nemen voor zover zij de verbetering van de zeden betroffen, maar niet voor zover zij een versoepeling van de kloostertucht inhielden; dat hij bovendien niet verlangde de oudere religieuzen tot naleving van de constituties te dwingen die hij aan de jongeren had opgelegd.

De commissarissen wachtten deze verklaringen niet af. Op **8 juni** lieten zij hun besluit aan de buitenpoort van het klooster aanplakken. Volgens dat besluit zou de abt, indien hij niet gehoorzaamde, vier dagen later geschorst zijn.

Hoewel deze gewelddadige handelwijze van de commissarissen op tal van gronden ongeldig en nietig was, bracht zij de abt toch in grote moeilijkheden. Indien men hem na het verstrijken van de termijn werkelijk als geschorst zou beschouwen, zouden zijn tegenstanders moed vatten, de jonge geprofesten en novicen ernstig aanstoot nemen, terwijl hijzelf door de tegenpartij als een weerspannige en verachter van het kerkelijk gezag bij de internuntius en zelfs bij de paus zou worden aangeklaagd.

Men besloot daarom dat de abt zich enige tijd uit het klooster zou verwijderen, alsof hij elders zaken te doen had. Intussen zou de prior te Brussel al het mogelijke doen om deze onrechtvaardige schorsing van het hoofd van een onschuldige prelaat af te wenden.

Toen geen ander middel meer voorhanden was, deed de abt bovendien een beroep op de bescherming van de koning, die krachtens het oude advocatierecht van de stichters beschermheer van dit klooster was. Hij diende bij de Raad van Brabant een uitvoerig verzoekschrift in tegen de handelwijze van de commissarissen en verkreeg een **verbod (interdictie)** tegen hun procedure.

Dit verbod werd reeds op **12 juni** aan de gedelegeerde rechters betekend, zodat de abt van zijn grootste zorg bevrijd was. Vier dagen later, tegen het einde van juni, keerde ook de prior terug. Kort daarop kwam bovendien uit Rome een nieuw bevel van de Congregatie van Kardinalen, waarin de commissarissen verboden werd hun maatregelen tegen de abt verder uit te voeren. Daardoor was zijn positie volledig veiliggesteld.

Toch veroorzaakte het door de Raad van Brabant verleende verbod enige onrust in Rome. In het verzoekschrift dat daaraan ten grondslag lag, werd namelijk een zekere **Salgado** als rechtsgeleerde aangehaald, die in Rome zeer omstreden was wegens zijn opvattingen over de macht en rechtsbevoegdheid van de Romeinse Curie.

Internuntius Tanara had het verzoekschrift bovendien, samen met de rechterlijke verboden, naar Rome gezonden en zich er krachtig over beklaagd dat men zich tot de wereldlijke overheid had gewend in een zaak die de pauselijke rechtsmacht betrof.

De abt wist de Romeinse autoriteiten echter tevreden te stellen door te verklaren dat alles buiten zijn medeweten en zonder overleg met zijn prior te Brussel was gebeurd en dat hij geenszins de bedoeling had iets te ondernemen wat de rechten van de paus of van de kerkelijke jurisdictie zou kunnen schaden.

Hij stelde bovendien in Rome een procureur aan, die namens hem voor de Heilige Congregatie protest zou aantekenen tegen iedere voorstelling alsof hij de kerkelijke vrijheid of de pauselijke rechtsmacht had willen aantasten. Ten slotte droeg hij ook zijn prior op, dat deze, indien hij in Brussel iets mocht hebben gedaan wat onjuist was, dit onmiddellijk zou herroepen voor zover dit nodig was om de eer van zijn in gevaar verkerende abt te beschermen.

Al deze maatregelen bleken uiteindelijk eerder nodig om de onrust onder de tegenstanders van de abt te bedaren dan om de Heilige Congregatie te overtuigen, want daar werd de zaak daarna niet verder meer ter sprake gebracht.

Op **26 juli 1682** werden opnieuw twee novicen tot de professie toegelaten. Het waren echter niet twee van de eerste zeven (van wie slechts twee professie hadden gedaan), maar twee anderen die later het habijt hadden ontvangen.

De twee wier noviciaat, ter verdere beproeving, tot ongeveer een half jaar na afloop van het eerste jaar was verlengd, waren minder geschikt bevonden. Toen zij bovendien weigerden opnieuw het habijt af te leggen, moesten zij met geweld daarvan worden ontdaan. Nadat zij begin mei uit het klooster waren verwijderd, vertrokken zij, vergezeld van een wereldlijke beschermheer op wie de oudere religieuzen hun vertrouwen stelden, naar Brussel om bij de internuntius klachten in te dienen. Onderweg werd deze begeleider echter aangehouden en vastgezet, terwijl zijzelf de toegang werd geweigerd.

Intussen werd te Rome zowel het beroep als de constituties, samen met de gehele hervormingszaak, onderzocht door de kardinalen **Norfolk**, **Taya** en **de Lauria**. Zij zetten zich zo ijverig voor de zaak in, dat zij vóór de zomervakantie – wanneer de kardinalen Rome gewoonlijk verlaten – de zaak geheel overeenkomstig de wens van de abt wilden afhandelen. Zij keurden de constituties goed die de abt aan de Heilige Stoel had voorgelegd, verwierpen de door de commissarissen uitgevaardigde statuten, verklaarden dat de abt bevoegd was zonder toestemming van het kapittel novicen het habijt te geven – in tegenstelling tot wat de tegenpartij beweerde – en ontsloegen de abt bovendien van iedere verplichting de buitensporige kosten van de visitatie aan de commissarissen te betalen.

Voordat het vonnis echter openbaar werd gemaakt, werden de tegenstanders opgeroepen om eventuele bezwaren naar voren te brengen. Daarom kreeg ook de abt gelegenheid afstand te doen van het voorrecht van de **Gouden Bul**, dat verbood inwoners van Brabant buiten hun eigen gewest voor de rechter te dagen. Bovendien moest de tegenpartij nog enige maanden de tijd krijgen om haar klachten uiteen te zetten.

Toen er niets tegen de uitspraak werd ingebracht, bleef slechts over dat een apostolisch schrijven werd uitgevaardigd waarin alle constituties van het klooster volledig zouden worden opgenomen.

Maar terwijl dit alles gedurende de zomer in voorbereiding was, liep tevens het leven van abt Petrus ten einde. God, die niet alleen rijk is in beloning maar ook bereid de beproefde arbeid van zijn trouwe dienaar te vergelden, wilde hem reeds belonen voordat hij zijn werk geheel voltooid zag. Het werd hem immers niet vergund vóór zijn dood nog mee te maken dat de levensregel die hij in zijn klooster had ingevoerd, door de paus officieel werd goedgekeurd en bekrachtigd.

Zijn overlijden, dat plaatsvond op **1 december 1682**, was evenals zijn gehele leven vol godsvrucht, heiligheid en stichting. Enkele bijzonderheden zijn bewaard gebleven.

Op **25 november**, het feest van de heilige Catharina, werd hij door een hevige borstvliesontsteking getroffen. De ziekte ontwikkelde zich zo snel dat hij binnen vijf of zes dagen aan het einde van zijn leven kwam. Toch bleef hij tot zijn laatste ademtocht volledig helder van geest en gaf hij na zijn dood nog wijze aanwijzingen voor de zaken van het klooster, vooral voor het werk van de hervorming.

Toen voorstanders van de hervorming hem vroegen wat er van die hervorming zou worden als hij zou sterven, beval hij hun de moed niet te verliezen en niet aan een goede afloop te twijfelen.

"Wanneer gij alle menselijke hoop hebt opgegeven, zult gij plotseling de hulp van de Heer zien."

De gebeurtenissen bewezen later hoe waar deze voorspelling was.

Hij zag de dood niet alleen met kalmte en volledige overgave tegemoet, maar ook met een groot verlangen naar het hemelse vaderland. Toen zijn vrienden zich afvroegen of zijn leven nog niet noodzakelijk was om de hervorming blijvend te vestigen, richtte hij zich tot God met de woorden van de heilige Martinus:

"Domine, si adhuc sum populo tuo necessarius, non recuso laborem."
"Heer, indien ik nog nodig ben voor uw volk, weiger ik de arbeid niet."

Na zijn biecht te hebben afgelegd en de heilige Eucharistie te hebben ontvangen, smeekte hij op de dag vóór zijn dood met diepe droefheid van hart dat God hem barmhartig zou vergeven wat hij ook maar gezondigd mocht hebben.

Na het ontvangen van het heilig Oliesel wendde hij zich tot al zijn religieuzen, zowel ouderen als jongeren. Hij riep God en zijn heilige engelen tot getuigen dat alles wat hij voor de hervorming had gedaan, niet was voortgekomen uit hartstocht, boze ijver of enig menselijk motief, maar uitsluitend uit verlangen naar Gods eer, het heil van de zielen en het herstel van de kloostertucht. Daarom, zo zei hij, mochten de ergernissen die uit zijn optreden waren voortgekomen niet hem worden toegerekend, maar degenen die zich zonder redelijke grond tegen zijn oprechte bedoelingen hadden verzet.

Vervolgens sprak hij de jongere religieuzen nog een lange en hartelijke vermaning toe. Hij spoorde hen aan trouw te blijven aan de levensregel die zij hadden aangenomen, God standvastig te dienen en hem te vergeven indien hij iemand ooit door zijn gestrengheid had gekwetst. Hij verklaarde dat hij door de lasten van zijn ambt niet altijd zelf het voorbeeld had kunnen geven dat hij had gewild.

In de nacht vóór het feest van de heilige Andreas liet hij een reliek van het Heilig Kruis bij zich brengen en merkte op dat de heilige Andreas een groot vereerder van het kruis was geweest. Nadat hij de reliek eerbiedig had gekust, sprak hij de woorden van Simeon:

"Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace."
"Nu laat Gij, Heer, uw dienaar gaan in vrede, volgens uw woord."

In deze geest van godsvrucht en overgave volhardde hij tot zijn laatste ademtocht. Omstreeks middernacht, op het feest van de heilige Andreas, gaf hij rustig zijn ziel terug aan zijn Schepper.

Hij was **61 jaar** oud geworden en had het klooster **vijftien jaar** lang op voortreffelijke wijze bestuurd. Vooral gedurende de laatste drie jaren had hij zich met buitengewone inspanningen en grote kosten geheel gegeven aan het werk van de hervorming.

Hij is terecht een man die een blijvende plaats verdient in de herinnering van het nageslacht en die door alle toekomstige bewoners van dit huis geprezen behoort te worden, omdat zij de vruchten van zijn arbeid zullen oogsten.

Door de ontijdige dood van de abt was het werk van de hervorming echter in een zodanige toestand geraakt dat het vrijwel geheel verloren leek.

Van de oudere religieuzen waren er namelijk nog slechts twee die de hervorming wensten: de prior en een bloedverwant van de overleden abt, die zijn oom en abt gedurende het gehele hervormingswerk steeds krachtig en uiterst trouw had bijgestaan. Aan hem had de hervorming dan ook zeer veel te danken. Van de jongeren die de nieuwe levenswijze hadden aanvaard, waren er in totaal vier geprofeste religieuzen en twee novicen.

Van deze geprofesten ondergingen echter allen, op één na, een menselijke zwakheid. Dat is onder deze omstandigheden nauwelijks verwonderlijk. Niets leek immers zekerder dan dat de tegenstanders van de hervorming bij de verkiezing van een nieuwe abt de overhand zouden krijgen.

Welke menselijke voorzichtigheid had de jongeren er dan niet toe kunnen brengen zich bij de sterkste partij aan te sluiten? En indien een oudere religieus tot abt zou worden gekozen, zouden zij dan niet zelfs hun eigen professie in gevaar brengen?

In totaal waren er dus slechts drie personen die de hervorming werkelijk waren toegedaan.

Maar juist wanneer er meer waren geweest, zou de vinger van God in dit werk minder duidelijk zichtbaar zijn geweest. Dan zou minder duidelijk zijn gebleken dat de kloostertucht niet door menselijke bekwaamheid, maar door goddelijke macht in dit klooster was hersteld, doordat God alle menselijke middelen voor haar herstel had laten wegvallen.

De begrafenis van de overleden abt verliep vervolgens zeer rumoerig.

Allereerst ontstond er een twist tussen de prior en de oudere religieuzen over de vraag wie de uitvaartdiensten zou leiden. De ouderen wilden de prior geenszins erkennen, hoewel hij uitsluitend door de abt in zijn ambt was aangesteld. Zij wilden deze eer liever aan de proost van Limburg toekennen.

Uiteindelijk werd besloten dat noch de een noch de ander, maar een aanwezige kanunnik uit Aken de uitvaartplechtigheden zou verrichten.

Daarna werd een overvloedige maaltijd gehouden, waaraan zowel de jongeren als de ouderen deelnamen. De prior trok zich met zijn kleine groep geprofesten en zijn novicen terug op zijn kamer; de overige jongeren en ouderen bleven gezamenlijk met de gasten drinken.

Toen de wijn hun hoofden begon te verhitten, ontstond er een woordenwisseling tussen een van de jongeren en een wereldlijke herder die een bloedverwant van de overleden abt was. Hun geschreeuw trok de aandacht van alle aanwezigen. Zodra men wist waarover de twist ging, koos ieder partij, al naargelang men de overleden abt en zijn aanhangers dan wel diens tegenstanders gunstig gezind was.

Zo ontstond een grote en verwarde ruzie. De prior zag zich tenslotte genoodzaakt erbij te komen om de onrust te bedaren. Niet alleen werd hij niet aangehoord, maar hij werd zelfs met weinig eerbiedige woorden ontvangen en onder luid geschreeuw uitgejouwd.

De oudere religieus op wie de gezamenlijke stemmen voor de komende abtsverkiezing waren gericht, koos daarbij openlijk partij tegen de prior en schaarde zich achter de jongere religieus en de genoemde wereldlijke herder. Hij beweerde zelfs dat de prior allerminst erkend moest worden en dat ook een jongere religieus hem geen gehoor verschuldigd was.

Toevallig bevond zich onder de aanwezigen een kapitein, door de landvoogd aan de prior toegevoegd om hem tegen geweld te beschermen. Hij was als vriend ter begrafenis aanwezig.

Deze kapitein gaf de proost van Limburg een vriendelijke waarschuwing en liet hem weten dat hij namens de koning opdracht had de prior te beschermen.

Naar men zegt antwoordde de proost daarop met een weinig passende opmerking, alsof hem groot onrecht was aangedaan doordat men zijn verheffing tot bisschop had verhinderd.

De officier trok daarop zijn zwaard alsof hij de belediging van zijn vorst wilde wreken en liet zijn manschappen uit de stad bijeenroepen. Ook hij maakte zich gereed de prior te verdedigen.

Een van de pachters trok eveneens zijn mes. Een religieus zag dit en greep hem vriendschappelijk bij de hand om hem tegen te houden. Toen de man zijn mes terugtrok, verwondde hij daarbij ernstig de vingers van de religieus.

Intussen arriveerden de soldaten van de landvoogd. Met getrokken zwaarden drongen zij de zaal binnen, joegen sommigen uiteen en voerden anderen, die zij in verschillende vertrekken wijn drinkend aantroffen, gevangen weg.

Zo eindigden de uitvaartplechtigheden.

De volgende dag kwamen de oudere religieuzen zonder rumoer bijeen en vroegen de prior afstand te doen van zijn ambt, of ten minste toe te staan dat een van de oudere religieuzen hem gedurende de vacature van de abtszetel in het bestuur zou bijstaan.

Toen zij geen van beide verzoeken ingewilligd kregen, trok ieder zich zwijgend terug, totdat na de komst van de koninklijke commissarissen opnieuw zou worden vergaderd om door stemming een nieuwe abt voor te dragen.

De begrafenis

Abt Petrus werd begraven in de **Sint-Annakapel**, vóór het altaar. Zijn onmiddellijke opvolger Johannes liet aan de evangeliezijde van de kapel een gedenkteken in de muur aanbrengen met het volgende opschrift:

Sta stil, reiziger.
Hoor Petrus spreken vanuit zijn graf;
want als de mensen zwijgen, zullen de stenen spreken.

Hier rust
de zeer eerwaarde heer

****PETRUS MELCHIORIS**

VON DER STEEG**

Drieëndertigste abt van dit klooster,

die de oude kloostergebouwen,
door ouderdom vervallen,

vanaf de fundamenten opnieuw heeft opgebouwd

en ze heeft vernieuwd
in pracht,
luister
en stevigheid.

Hij herstelde,
na de verwoesting door oorlogen
en de algemene rampspoed van het menselijk bestaan,

de tucht van het reguliere
en canonieke kloosterleven.

Nadat hij in dit dubbele bouwwerk
zijn krachten had verbruikt,

is hij uit de arbeid
naar de rust overgegaan,

op **1 december 1682**,

op de leeftijd van **61 jaar**,

na **39 jaar professie**,

38 jaar priesterschap,

en **15 jaar als abt**.

Hij ruste in vrede.

JOANNES BOCK, vierendertigste abt

Jaar 1683

Nadat het rumoerige schouwspel waarvan bij de zojuist beschreven begrafenis sprake was, voorbij was, riep Joannes, prior van het klooster, op de tweede dag na de begrafenis van de abt de overige kloosterlingen bijeen in het kapittel. Toen allen die aanwezig waren daar waren samengekomen, stelde hij hun voor om bij de gouverneur van de Nederlanden te verzoeken **Reginaldus, bisschop van Roermond**, als commissaris voor hen aan te stellen.

Openlijk schenen allen met dit voorstel in te stemmen; heimelijk echter deden degenen die zich tegen de hervorming verzetten door middel van nederige verzoekschriften pogingen om andere commissarissen te verkrijgen, van wie zij wisten dat dezen hun zaak zouden begunstigen.

Maar bij de **markies van Grana**, gouverneur van de Spaanse Nederlanden, een man die zeer ijverde voor al wat goed was, gaf het verzoek van de prior de doorslag. Overeenkomstig diens wens werden aangewezen: de bisschop van Roermond, een voortreffelijk ijveraar voor de reguliere tucht, samen met de heer **Ryckewart**, als kanselier van de Raad van Brabant, en de secretaris **Ysdoren**. Op het feest van Driekoningen van het jaar 1683 kwamen zij naar het klooster om de stemmen te verzamelen.

Toen vervolgens de stemming werd gehouden, kwamen de stemmen van bijna allen samen op één van de voornaamste tegenstanders van de hervorming. Hij behoorde naar professie vrijwel tot de jongsten van de senioren en was ook naar leeftijd zeer jong, aangezien hij nauwelijks zijn achtentwintigste levensjaar had voltooid. Hij was bovendien onervaren en weinig vertrouwd met het reguliere leven, daar hij bijna steeds óf voor zijn studie in Parijs óf thuis bij zijn ouders had verbleven.

Ook drie van de geprofeste jongeren — er waren er in totaal vier — brachten hun stem op hem uit. Deze drie waren namelijk reeds sinds 11 december van het voorafgaande jaar gebonden door een onder ede afgelegde en ondertekende overeenkomst met de senioren. Daarin hadden zij zich verplicht om één van de niet-hervormde medebroeders van de oude observantie tot abt te kiezen en, na de benoeming van de nieuwe prelaat, niet de voorschriften van de overleden abt maar die van de apostolische commissarissen te zullen volgen. Van ieder afzonderlijk bestaat hierover onderaan het origineel van genoemde bepalingen een eigenhandig geschreven verklaring.

Slechts één van de jongeren bleef zijn prior trouw en standvastig toegedaan. Hij alleen stelde de prior als abt voor, hoewel de bisschop van Roermond hem dat geenszins had aangeraden. Ook **D. Petrus Jansenius**, een bloedverwant van de overleden abt, gaf hem zijn stem. Deze laatste had zelf drie aanhangers; sommigen stemden bovendien op **D. Goswinus Dautzenberg**, proost van Limburg.

Voor prior Joannes scheen er geen enkele hoop te bestaan. Enerzijds stond hij volkomen afkerig tegenover het dingen naar een waardigheid of het door vrienden laten bewerken daarvan; anderzijds was hij streng voor de jongeren, die nog niet aan de tucht gewend waren, en bij alle senioren bijzonder gehaat als de bedenker en raadgever van het plan om de hervorming te beginnen. Hij moest dus verwachten dat allen zich tegen zijn bevordering zouden verzetten.

En zo gebeurde het inderdaad.

Maar God, die besloten had het reeds eerder voorspoedig begonnen en voortgezette werk van de hervorming, dat nu bijna tot volledige vernietiging was gebracht, door hem opnieuw te bevestigen en in zijn barmhartigheid tot voltooiing te brengen, inspireerde — op grond van de inlichtingen van de hoogeerwaarde bisschop van Roermond — bij de voortreffelijke markies De Grana, bestuurder van de Nederlanden, zulk een genegenheid voor vroomheid en godsdienst en zulk een hoge dunk van de verdiensten van deze man, dat hij, nadat hij voor het verkrijgen van goddelijk licht zeer godvruchtig het sacrament van de Eucharistie had ontvangen, op **30 januari Joannes, prior van het klooster van Rolduc, tot abt benoemde**.

Hij sloeg daarbij geen acht op de herhaalde aandrang van de tegenstanders ten gunste van degene die zijzelf hadden voorgedragen, en evenmin op de bezwaren en lasterlijke aantijgingen tegen de persoon en de leer van Joannes waarmee zij hun geschriften tegen hem hadden volgestopt.

Voor de zeer godvruchtige vorst was het voldoende dat hij door het oprechte verslag van de bisschop van Roermond ervan overtuigd was geraakt dat niemand in het klooster wat betreft verdiensten van levenswandel met Joannes kon worden gelijkgesteld, en dat, indien juist hij niet tot de abtswaardigheid werd verheven, alle hoop verloren zou zijn om de pas ingevoerde reguliere tucht ongeschonden te bewaren en tot voltooiing te brengen.

Zo werd Joannes, met slechts **twee stemmen** voor hem en tegen de verwachting van vrijwel iedereen in, tot de prelatuur verheven. Maar als meerderen hem hadden gesteund, zou de **vinger Gods** bij de voltooiing en bevestiging van het hervormingswerk, in een zaak die zozeer tot wanhoop was geraakt, niet zo duidelijk zichtbaar zijn geweest.

De markies De Grana voelde dat God in hem werkzaam was. Toen de inmiddels benoemde abt daarom naar hem toe kwam om hem de verschuldigde dank te betuigen, feliciteerde hij hem en droeg hem op ervan overtuigd te zijn dat hij:

niet door mensen, noch door een mens, maar door God tot abt was aangesteld.

De formulering *non ab hominibus neque per hominem* is duidelijk ontleend aan **Galaten 1:1**, waar Paulus zegt dat zijn apostelschap „niet van mensen en ook niet door een mens” afkomstig is. Heyendal past die bijbelse formulering hier retorisch toe op de benoeming van Bock.

Op **2 februari** werden de koninklijke benoemingsbrieven uitgevaardigd en kort daarop aan Joannes, die in Aken verbleef, overgebracht. Hij ontving ze met niet minder droefheid van zijn kant dan van de kant van zijn tegenstanders. Hij had immers liever gezien dat een ander waardig was bevonden, aan wie het zware werk dat met deze waardigheid verbonden was, zou worden opgelegd.

Maar toen het bericht van deze onverwachte benoeming, terwijl Joannes nog in Aken verbleef, het klooster vooruit was gevlogen, gingen enkele senioren — hetzij als teken van vreugde, hetzij om gezamenlijk de daardoor ontstane neerslachtigheid van zich af te zetten — samen met enige vrienden van buitenaf zitten en verkwikten zich met wijn.

Een van de jongeren merkte dit op en voegde zich bij hun gezelschap. Hij dronk vervolgens zo buitensporig veel wijn dat hij, geheel buiten zichzelf en zijn verstand verloren hebbend, in de kloostergang zijn behoefte wilde doen. Op diezelfde plaats viel hij neer en rolde vervolgens,

halfnaakt en ten aanschouwen van degenen die daar langskwamen, door zijn eigen uitwerpselen.

Toen hij de volgende dag de wijn had uitgeslapen, vond hij het voldoende om, schaamteloos als hij was, deze buitengewoon smerige gebeurtenis met gelach en grappen af te doen.

Daarom vergeleek een van de senioren hem niet ongeestig met de overspelige vrouw bij Salomo:

„Zij eet, veegt haar mond af en zegt: ik heb niets verkeerds gedaan."

Dit is een verwijzing naar Spreuken 30:20.

Maar deze ontaarde kloosterling overtrof die schandelijkheid vervolgens nog door zoveel andere overtredingen, brutaliteiten en uitspattingen, die hij ten slotte ongeveer twaalf jaar later bekroonde door het klooster volledig te verlaten en van het religieuze leven afvallig te worden.

De overige jongeren waren door de benoeming van de nieuwe abt evenzeer opgewekt als de senioren die zich tegen de hervorming hadden verzet terneergeslagen waren. Deze laatsten lieten hun plan om zich verder te verzetten varen. De anderen keerden terug tot hun vroegere gevoelens van vroomheid, waarvan zij slechts zover waren afgeweken dat zij zich aan de omstandigheden hadden aangepast en de rampen trachtten te vermijden die hun ongeruste gemoed hun had voorspeld.

10 februari – installatie en abtswijding van Joannes

Op **10 februari** werd de gekozen Joannes volgens de gebruikelijke plechtigheden binnengeleid en in het daadwerkelijke bezit van de prelatuur gesteld. Op **16 februari** werd hij te Luik in het kathedrale kapittel voorgedragen, op **19 februari** bevestigd, en op de **21ste van dezelfde maand**, nadat hij bij de reguliere kanunniken van Sint-Geneviève geestelijke oefeningen had gehouden, werd hij door de hoogeerwaarde heer **Antonius Blavier, bisschop van Dionysopolis**, met assistentie van de abten van **Val-Dieu** en **Belle-Retour**, door de plechtige zegening als abt geïnstalleerd.

Nadat dit alles was volbracht, bleef hij nog tot **5 maart** te Luik, om zich in afzondering en stilte, door aandachtige overweging van zijn ambt en door voortdurend de goddelijke genade af te smeken, voor te bereiden op het **Fortiter et Suaviter** — „met kracht en zachtheid" — waarmee hij, zoals hij zelf zei, de hem opgedragen taak wilde aanvatten.

Terwijl hij daar nog verbleef, werd zijn standvastigheid, evenals tevoren toen hij nog in het klooster was, op allerlei manieren op de proef gesteld. Enkele religieuzen van andere orden, die zich als vrienden voordeden maar door zijn tegenstanders op hem waren afgestuurd, trachtten hem ertoe te bewegen de door zijn voorganger gegeven constituties af te schaffen, of ten minste toe te staan dat sommige ervan gewijzigd of verzacht werden.

Zij keurden namelijk veel in die constituties af en verweten hun gebrek aan gematigdheid, buitensporige strengheid en zelfs dwalingen.

Maar de abt antwoordde hun bescheiden doch krachtig dat zij iets van hem verlangden wat hij niet kon toestaan: de constituties waren aan het oordeel van de **Apostolische Stoel** onderworpen en hij wachtte haar onherroepelijke oordeel af. Zolang het onderzoek naar de constituties voortduurde, kon hij, zelfs al zou hij dat willen, daarin niets veranderen. Zodra dat onderzoek echter voltooid was, zou hij graag verbeteren wat de Heilige Stoel daarin afkeurde en zou hij datgene wat haar behaagde, voor zover het aan hem lag, onschendbaar onderhouden.

Terugkeer naar Rolduc

Na zijn terugkeer uit Luik liet de abt zowel de medebroeders van de nieuwe als die van de oude observantie bij zich komen.

Aan de eersten legde hij zijn voornemen voor om de begonnen hervorming ongeschonden te bewaren en in Rome op de bevestiging van de constituties aan te dringen. Hij ondervond bij niemand verzet.

Aan de laatsten vroeg hij slechts dit: dat zij voortaan samen met de jongeren het koorgebed en de refter zouden bezoeken, iets wat zij tot dan toe geweigerd hadden te doen. Voor het overige mochten zij naar eigen goeddunken volgens hun oude gebruiken blijven leven, mits zij degenen die de reguliere tucht onderhielden niet lastigvielen of hinderden.

Allen stemden daarmee in, op één na, die onder hen de oudste was. Ook tegenover hem toonde de abt zich inschikkelijk: hij stond hem toe alleen aan een afzonderlijke tafel te eten en bood hem zelfs uit eigen beweging een bediende aan die hem zou bedienen.

Door deze welwillendheid werd die senior zozeer gewonnen dat hij ongeveer **zes weken later uit eigen beweging, zonder daartoe gevraagd te zijn, aan de gemeenschappelijke tafel plaatsnam**.

Op **8 maart** begonnen senioren en jongeren gezamenlijk met de abt dezelfde tafel te gebruiken en gezamenlijk de goddelijke diensten te verrichten. De senioren werden overigens vrijgelaten om naar eigen inzicht te handelen, terwijl de jongeren begonnen hun constituties nauwkeurig na te leven. Hun zwakheid moest echter nog in enkele zaken van minder belang worden ontzien, totdat allen voldoende sterk geworden waren om alles volmaakt te onderhouden.

Zo bracht de **zachtheid en bedachtzaamheid van de nieuwe overste**, na langdurige onenigheden, opnieuw vrede en rust in het klooster.

14 augustus 1683 – de constituties worden door Rome goedgekeurd

Op **14 augustus van hetzelfde jaar** berichtte de procurator die te Rome de zaak van de hervorming behartigde aan de abt dat de constituties van het klooster door de **paus plechtig waren goedgekeurd en bevestigd**.

Daar waren twee onderzoeken door congregaties van kardinalen aan voorafgegaan: het ene een algemeen onderzoek, het andere een bijzonder onderzoek. Niet lang daarna stuurde dezelfde procurator de constituties aan de abt toe, uitvoerig opgenomen in een op perkament uitgevaardigd **apostolisch breve**. De uitvaardiging daarvan had **veertig Romeinse dukaten** gekost.

Het was een klein document, maar kostbaar en voor geen enkele prijs naar waarde te schatten, dat de abt en alle welgezinden grote vreugde bracht.

Toch konden de in het pauselijke breve opgenomen constituties dat jaar nog niet in het kapittel worden afgekondigd. Daarvoor was namelijk bovendien het diploma van de katholieke koning vereist, zonder welk document het in de Spaanse gebieden verboden was pauselijke rescripten openbaar te maken.

Dat diploma kon in dat jaar echter niet worden aangevraagd. Dit werd verhinderd door de **inval van de Fransen in het hertogdom Limburg in oktober**. Zij hielden het land lange tijd met vijandelijke troepen bezet.

Om te voorkomen dat de abt door hen gevangen zou worden genomen als zekerheid voor de betalingen die zij eisten, moest hij het klooster verlaten en **elf volle maanden in Aken verblijven**.

Gedurende die tijd verkeerde het klooster meer dan eens in het grootste gevaar geheel te gronde te gaan. Door de waakzaamheid van de beheerder werd het echter telkens gered, zij het niet zonder betaling van aanzienlijke geldbedragen.

God vulde intussen door zijn aanwezigheid de zo langdurige afwezigheid van de herder bij zijn nog jonge kudde aan. Hij schonk namelijk aan allen die de nieuwe observantie aanhingen de standvastige wil om in het naleven van de constituties te volharden alsof de prelaat zelf aanwezig was.

Toch beviel één zaak sommigen van hen allerminst en gaf zij aanleiding om in brieven aan de abt hun beklag te doen. Het scheen namelijk dat de **wijnkelder en de bierkelder, samen met de keuken**, aan de willekeur van enkele senioren waren overgelaten, zodat dezen naar eigen goeddunken met hun vrienden konden eten en drinken.

Hun vrolijkheid liep daarbij soms zo hoog op dat zij zich in luidere kreten uitte. Die waren zelfs tot in de meest afgelegen vertrekken van het klooster hoorbaar en wekten in de harten van sommigen verontwaardiging en prikkels van afgunst.

Jaar 1684

Het jaar des Heren 1684 was niet alleen voor het klooster, maar ook voor de gehele streek buitengewoon rampzalig, zowel vanwege de afpersingen van de Fransen, zwaarder dan waaronder dit land, voor zover men weet, ooit tevoren gebukt was gegaan, als vanwege een droogte waarvan men zich geen gelijke kon herinneren. Van de maand april tot het einde van augustus viel er zelfs geen druppel regen, terwijl voortdurend een noorden- of oostenwind waaide; deze verdroogde alle gewassen of deed dikke, stinkende nevels opkomen, op een wonderlijke wijze.

De abt bracht negen volle maanden van dit jaar in Aken door, in grote benauwenis van het hart. Deze werd hem veroorzaakt zowel door de algemene rampspoed als door brieven vol klachten over het bestuur van het klooster, die hem door zijn religieuzen werden toegestuurd, en ten slotte door de lange en verdrietige afwezigheid van zijn geestelijke zonen.

Toen er eindelijk een overeenkomst met de Fransen tot stand was gekomen, nadat hij zich tevoren voor de betaling van de geldsom die de provincie hun had beloofd als borg had gesteld en hen tot aan het Franse grondgebied had begeleid, keerde hij tegen het einde van september eindelijk naar het klooster terug. Niet lang daarna werd hij voor openbare aangelegenheden van de provincie naar Brussel afgevaardigd. Bij die gelegenheid verkreeg hij zonder moeilijkheden het koninklijk diploma waarin de constituties van het klooster werden bevestigd.

Op 9 november, dezelfde dag waarop abt Joannes in dit klooster twee novicen met het habijt van de reguliere kanunniken bekleedde, nam Arnoldus Lambertus Soons, kanunnik van dit klooster, te Leuven het habijt van de kapucijnen aan. Hij was degene op wie bij de verkiezing vrijwel de stemmen van alle medebroeders waren samengekomen om hem tot abt te verheffen. Maar omdat hij wegens zijn zwakke gezondheid niet kon volharden, trad hij na drie maanden uit en keerde naar het klooster terug, waar hij de nieuwe levenswijze, waartegen hij zich zo sterk had verzet, omhelsde.

Op 1 december bracht abt Joannes in de kapittelzaal, in aanwezigheid van alle kapittelgerechtigde leden die de hervorming hadden aanvaard, de constituties van het klooster naar voren, die door paus Innocentius XI waren goedgekeurd en door een diploma van de katholieke koning Karel II waren bekrachtigd, en kondigde af dat zij voortaan als wet moesten worden onderhouden. Eerst had hij echter aan ieder vrijelijk de gelegenheid gegeven om naar voren te brengen of hij ergens bezwaar tegen had. Maar, door Gods gunst, werd niemand gevonden die enig bezwaar maakte.

Vervolgens werden vele voorschriften vastgesteld betreffende de waardigheid en de orde van de goddelijke diensten. Vanaf dat ogenblik en vervolgens werd begonnen de hand krachtiger en met meer ervaring aan het tot dan toe nog onvoltooide werk van de hervorming te slaan. Abt Joannes ging daarbij overal en in alles door zijn eigen voorbeeld voorop. Hij had zichzelf immers de allerstriktste naleving van de constituties opgelegd. Hij leefde als één van de anderen, gebruikte met hen dezelfde spijzen, kleding en andere benodigdheden, en schafte het gebruik van de abten van dit klooster af om een afzonderlijke tafel te hebben. Alleen wanneer hij in het openbaar moest verschijnen, werd hij soms door één dienaar vergezeld.

Op de vijftiende van dezelfde maand legde abt Joannes in het kapittel, in aanwezigheid van alle medebroeders die de hervorming hadden aanvaard, vrij uitvoerige kapittelstatuten voor en las deze voor. Voortaan moesten zij worden onderhouden door degenen die met bepaalde ambten belast waren. Daaruit leerden de abt, de prior, de provisoir, de koster, de kledingmeester, de bibliothecaris, de refectorarius, alsmede de pastoors en anderen die voor de zielzorg werden uitgezonden, op welke wijze ieder zijn ambt moest vervullen.

Deze statuten werden ondertekend door de abt en door allen die vervolgens in dit klooster hun religieuze geloften zouden afleggen. Zij moesten zich onmiddellijk na hun professie in het kapittel door dezelfde ondertekening tot naleving van deze statuten verplichten; hetgeen tot op heden nog steeds gebeurt. Bovendien werd bepaald dat alles wat voortaan in het kapittel behandeld zou worden, door allen onder ede als religieus geheim moest worden bewaard.

Jaar 1685

Het begin van dit jaar gaf aanleiding tot een openbare godsvrucht waarbij een grote menigte volk samenstroomde. Omstreeks middernacht, op de eerste dag van het nieuwe jaar, wordt in onze kerk het Allerheiligste Sacrament uitgesteld en wordt het einde van het voorbije jaar met het begin van het nieuwe verbonden door gebed en het zingen van de Ambrosiaanse hymne.

Want reeds lang vóór zijn verheffing tot abt had Joannes de gewoonte om uit persoonlijke devotie omstreeks middernacht van diezelfde nacht naar de kerk te gaan, om dank te zeggen voor de weldaden van het voorbije jaar en voor het komende jaar de hulp van de goddelijke genade af te smeken. Toen hij abt geworden was, volgden ook anderen zijn voorbeeld: eerst de religieuzen, daarna enige gelovige leken, die door hun voorbeeld geleidelijk de gehele omgeving naar de kerk trokken. Uiteindelijk werd deze godsvrucht zelfs vanaf de kansel aan het volk bekendgemaakt en aanbevolen, en vóór middernacht begon men met het luiden van de grootste klok een teken te geven. Zo groeide dit gebruik in de loop van de tijd uit tot een openbare plechtigheid.

De winter van dit jaar was voor mensen en dieren zeer noodlottig wegens het gebrek aan hooi en veevoer als gevolg van de droogte van het voorafgaande jaar.

Abt Joannes, die tot dan toe in vrijwel alle vrouwenkloosters van de stad Aken wegens zijn geestelijke omgang en zijn briefwisseling met religieuzen bekend en geliefd was geweest, haalde

zich aan het begin van dit jaar de haat en afkeer van een zekere overste op de hals. Zij had hem trachten te overtuigen dat het een rijk klooster niet geoorloofd was om bij het toelaten van vrouwen met hun familieleden afspraken over bruidsschatten te maken.

Toen dit bekend werd, begon hij niet alleen in dat klooster, maar ook in alle andere kloosters van dezelfde plaats veracht en verguisd te worden en met de gehate naam **jansenist** te worden aangeduid. Zo kon hij zelf met de apostel zeggen:

„Ben ik dan uw vijand geworden, omdat ik u de waarheid zeg?"

Op **11 februari** keerde de heer **A. Lambertus Soons**, over wie bij 19 november van het voorafgaande jaar gesproken is, na het habijt van de kapucijnen te hebben afgelegd, naar het klooster terug. Hij nam opnieuw het kloosterhabijt aan en, voor zover zijn zwakke gezondheid dit toeliet, omhelsde hij de hervormde levenswijze en hield daaraan vast tot aan zijn dood, die vijf jaar later plaatsvond te **Falkenburg**, in zijn ouderlijk huis.

In hetzelfde jaar begon abt Joannes iedere zondag in de kloosterkerk voor het volk te preken. Hij zette dit gedurende enige jaren met grote geestelijke vrucht voort, totdat zijn krachten tekortschoten. Ook wilde hij dat alle pastoors en priesters steeds de vrijheid zouden hebben om ieder jaar gedurende acht of tien dagen naar het klooster te komen voor geestelijke oefeningen. Meestal stond hij hun daarbij met zijn eigen onderricht en vermaningen terzijde, zodat zij, met hernieuwde ijver bezield, terugkeerden om de hun toevertrouwde zielzorg met grotere nauwgezetheid te vervullen.

Slechts weinigen kwamen om deze reden naar het klooster zonder vandaar een beter inzicht en waardering mee terug te nemen voor de waarheid die zij tot dan toe hadden bestreden, en zonder meer waardering voor een strengere levensdiscipline. Zo was er een lector van de karmelieten die door de eerder genoemde overste was gestuurd om de abt van zijn opvatting over de bruidsschatten van vrouwelijke religieuzen af te brengen. Dit mislukte zozeer, dat integendeel de lector zelf, zowel in deze kwestie als in andere zaken betreffende de christelijke zeden, de opvatting van de abt overnam.

Op **13 mei** werd een opening in de kloostermuur gemaakt en daarin een deur aangebracht, waardoor men vanuit de benedenste kloostergang toegang kreeg tot de boomgaard. De abt liet dit doen opdat men na het middag- en avondmaal tijdens het gesprek naar buiten zou kunnen gaan om vrijere lucht te scheppen. Tot dan toe was immers alleen op dinsdag en donderdag na de vespers toestemming verleend om buiten de omheining van het klooster te wandelen.

Op **28 mei** riep de abt het kapittel van de priesters bijeen en zette hij de noodzaak uiteen waardoor hij gedwongen was geweest, wegens de door de sedisvacatie uitgeputte middelen, de betaling van de schulden van de overleden abt en van de rechten verbonden aan zijn eigen verheffing, de oorlogsheffingen en andere rampen, voor rekening van het klooster een bedrag van **800 rijksdaalders** te lenen.

Toen de schuldeiser een schuldbekentenis verlangde, vroeg hij de instemming en ondertekening van de kapittelheren. Die verkreeg hij gemakkelijk, omdat zij heel goed wisten hoe langdurig en buitensporig de afpersingen van de Fransen waren geweest en zich erover verwonderden dat het klooster in die rampzalige toestand niet nog zwaarder belast was geraakt. Abt Joannes betaalde deze **800 rijksdaalders**, samen met de rente, op **23 januari 1693** terug.

Op **11 september** nam abt Joannes, samen met de heren **Spies van Erenstein** en **Trips van Anstel**, en in aanwezigheid van de Brusselse raadsheer **baron de Herzelles**, opnieuw de

wereldlijke heerlijkheid over **Kirchrode** in bezit. Het klooster was deze sinds de tijd van abt Amezaga kwijtgeraakt. De gemeenschap droeg haar recht weer over aan de vroegere heren, nadat zij door betaling van een dubbele prijs aan de koning en door zeer zware uitgaven de heerlijkheid over de plaats voor zichzelf had verworven.

Beide partijen werden door een zekere noodzaak tot deze overeenkomst gebracht. Het klooster vreesde namelijk de ongunstige afloop van een zeer zwaar proces, waarin de ijverige inwoners van Kirchrode de belasting van de tienden en van alle goederen van het klooster eisten, evenals een enorm bedrag aan achterstallige betalingen vanaf het begin van het proces. De inwoners van hun kant gingen gebukt onder een zeer zware schuldenlast, die dagelijks steeds groter werd, omdat door de verdeling van de gemeenschap in twee partijen de rente over de geleende gelden waarmee de heerlijkheid was afgekocht, niet werd betaald.

Daarom werd de heerlijkheid, met toestemming van de koning, aan de vroegere heren teruggegeven voor hetzelfde bedrag van **vijftienduizend gulden**, waarvoor zij haar oorspronkelijk van de koning hadden verkregen. Een derde deel van dit bedrag, namelijk **vijfduizend koninklijke florijnen**, leende abt Joannes, met toestemming van het kapittel, van **Henricus Franciscus Bonhomme**, kanunnik van de kerk van Utrecht en later deken. Met Gods hulp betaalde hij dit bedrag dertien jaar later terug.

Zo kwamen eindelijk de uiterst zware en kostbare processen ten einde, die zowel het klooster als de gemeenschap geheel te gronde dreigden te richten. Zowel bij de teruggave van de heerlijkheid als vóór en na die gebeurtenis werden bovendien maatregelen voorgesteld om de gemeenschap van haar zeer zware schuldenlast te bevrijden. Deze werden eveneens met succes uitgevoerd.

De hoofdzaken daarvan waren:

1. De genoemde **vijftienduizend gulden**, die door de heren aan de gemeenschap werden betaald, moesten worden gebruikt om een deel van de schulden af te lossen.
2. **Driehonderdvijftig bunders gemeenschappelijke gronden**, die aan de gemeenschap toebehoorden, zouden met toestemming van de koning worden verkocht en de opbrengst daarvan zou eveneens aan de schuldeisers worden betaald.
3. De steengroeven die in die gemeenschappelijke gronden lagen, zouden voor hetzelfde doel worden geëxploiteerd.
4. Met het klooster zou een overeenkomst worden gesloten over de belasting van zijn goederen en tienden, terwijl het resterende deel van de schulden van de gemeenschap door allen gezamenlijk en eensgezind zou worden gedragen en de rente daarop uit de gemeenschappelijke kas zou worden betaald.

Verder komt de inhoud van de overeenkomst of schikking tussen het klooster en de gemeenschap, die zowel op **7 mei van dit jaar** als op **9 mei 1687** werd gesloten betreffende de belasting van de goederen en de abdijtienden, hierop neer:

Het klooster zou voor de tienden, die tot dan toe van iedere bijdrage in de zakelijke lasten waren vrijgesteld, jaarlijks een belasting betalen die overeenkwam met **120 bunders**. Voor alle landerijen die binnen het rechtsgebied van Kirchrode lagen, zou het in plaats van de belasting

over **555 bunders**, die het tot dan toe had betaald, voortaan jaarlijks een belasting over **640 bunders** betalen. Zo werden aan de vroegere belasting op de landerijen nog **85 bunders** toegevoegd.

Op deze wijze werd de totale belasting op de goederen van het klooster verhoogd van **595 tot 800 bunders**. Daarin waren echter **40 bunders** begrepen die de pastorie van Kirchrode voor haar rekening moest nemen. Na aftrek daarvan zou het klooster voortaan over al zijn goederen en tienden binnen Kirchrode belasting betalen naar **760 bunders**.

De proceskosten werden aan beide zijden tegen elkaar weggestreept. Voor achterstallige betalingen hoefde het klooster niets te voldoen, behalve dat het voor de periode vanaf **1685**, toen de abt voor de Raad van Brabant had verklaard bereid te zijn uit de goederen van het klooster bij te dragen zoals dat in het land gebruikelijk was voor goederen van dezelfde aard, tot het jaar **1687** wegens de achterstallige bedragen eenmaal **200 rijksdaalders** moest betalen.

En dit was uiteindelijk de opbrengst van ongeveer **dertigduizend rijksdaalders** die de partij van de ijveraars, terwijl zij zich inspande om het klooster ten val te brengen, tot schade van het klooster had uitgegeven en daarmee haar eigen ondergang had gekocht.

Deze voorwaarden waren voor het klooster weliswaar zwaar. De schade werd echter voor een groot deel gecompenseerd, enerzijds door de nieuw ontgonnen tiendplichtige gronden uit de verkochte gemeenschappelijke gronden die aan het klooster toevielen, anderzijds door de verlichting die zou voortvloeien uit de belasting van de abdijgoederen nadat de **vierentwintig jaren belastingvrijdom**, die aan de kopers van genoemde gemeenschappelijke gronden waren toegestaan, zouden zijn verstreken.

Op **25 november**, toen de eerste novice die door abt Joannes was aangenomen zijn professie zou afleggen, kwam de wijziging van de oude professieformule ter sprake. Daarin stonden enkele overbodige zaken en bovendien kon, sinds de koning zich het recht van benoeming van de abten had toegeëigend, niet langer gehoorzaamheid worden beloofd aan een abt die door het grootste en gezondste deel van de gemeenschap canoniek gekozen zou zijn.

De stemmen van de religieuzen gaven echter de doorslag om de oude formule te behouden, als een blijvend gedenkteken van het recht van vrije verkiezing dat zij vroeger hadden bezeten. Aan de professie werd evenwel de belofte toegevoegd om niet alleen volgens de regel, maar ook **volgens de constituties van dit klooster** te leven. Alle aanwezige kapittelheren stemden daarmee in, op één na.

Volgens deze toevoeging legde die eerste novice zijn professie af, en hetzelfde deden voortaan allen die hem volgden.

Voor deze professie werden geen familieleden van degene die professie zou doen uitgenodigd, zoals vroeger altijd gebruikelijk was geweest. Ook dit werd voortaan steeds in acht genomen, om zo, als het ware, tegenover God genoegdoening te verrichten voor de zeer ernstige uitspattingen en buitensporigheden die vroeger bij professiefeesten op deze plaats gebruikelijk waren.

Tegen het einde van dit jaar verscheen plotseling op de velden een buitengewone hoeveelheid **muizen**, die overal in de wijde omgeving alle gewassen kaalvraten. Daardoor namen zij de boeren voor een groot deel de moeite uit handen om voor het volgende jaar wintergraan te zaaien.

Jaar 1686

Aan het begin van dit jaar werd overwogen de toen vacante pastorie van **Hersel** te ruilen tegen de pastorie van **Merkstein**. **Anatanus**, hulpbisschop van Keulen en scholaster van Sint-Gereon, wenste dat deze ruil tot stand kwam. Enkele medebroeders verzetten zich daar echter tegen. Zij zeiden dat men oude stichtingen niet lichtvaardig moest veranderen en niet moest afwijken van de vrome wil en bedoeling van de eerste stichters.

Daarom werd de zaak niet voortgezet. Omdat het aantal onderdanen van de pastorie van Hersel was afgenomen, werd deze door de abt, met dispensatie van de bisschop, voor deze keer aan een wereldlijk priester toegewezen.

Tegen het einde van januari kwam de pastorie of het vicariaat van **Eupen** vacant door de dood van de vorige pastoor. Deze had meer dan **600 rijksdaalders** in de muur van de schoorsteen verborgen achtergelaten. Na lang zoeken werden die uiteindelijk gevonden. De abt verdeelde het geld zo, dat **300 rijksdaalders** zouden worden besteed aan de stichting van een school en een kapelanie in Eupen, en dat het resterende bedrag door de arme bloedverwanten van de overleden medebroeder zou worden ontvangen.

De abt zelf wilde dat geen enkele **teruncius** daarvan aan het klooster zou toevallen. Ook bij de overige abdijpastorieën hield hij zich steeds nauwgezet aan dit beginsel, waarbij hij verklaarde dat wat een pastoor boven zijn behoeften overhield, aan de armen van de parochie toekwam. Wat er verder met de **300 rijksdaalders** gebeurde die voor de stichting van de school bestemd waren, zal bij het jaar **1698** worden vermeld.

In het voorafgaande jaar was ook de pastoor van **Baelen** gestorven. Hij liet echter veel meer schulden achter dan de pastoor van Eupen geld had nagelaten: zijn schulden bedroegen namelijk meer dan **duizend rijksdaalders**. Om die reden moesten zijn opvolgers de huisraad van Eupen onder elkaar verdelen, omdat alle roerende goederen van de pastorie van Baelen, tot zelfs een kluwen garen toe, wegens de schulden openbaar waren verkocht.

In dit jaar werd, door de inspanningen van een zekere vrome priester en met de steun van abt Joannes, in het **hertogdom Limburg** een vereniging van pastoors en priesters opgericht. Zij kwamen iedere maand bijeen om te bespreken hoe het priesterlijke leven volgens de voorschriften van de heilige canones moest worden ingericht en hoe het pastorale ambt op de juiste wijze moest worden vervuld.

Dit strekte zowel henzelf als de hun toevertrouwde zielen tot groot voordeel, maar bracht enige schade toe aan de bedelorden. Doordat de pastoors hun taak zelf zorgvuldiger vervulden, hoefden zij immers minder vaak dan vroeger een beroep te doen op de diensten van de bedelreligieuzen.

Daarom werd deze vereniging het voorwerp van voortdurende afgunst. De genoemde pastoors en priesters werden herhaaldelijk aangevallen, bij vooraanstaande personen en bij het volk in diskrediet gebracht, bij hun oversten aangeklaagd, en men schroomde niet hun geloof en leer verdacht te maken door openbare preken, particuliere beschuldigingen en het verspreiden van lasterlijke geschriften.

De vereniging werd niettemin goedgekeurd en bevestigd door **twee of drie bisschoppen van Luik**, dan wel door hun vicarissen-generaal.

Tot dusver had het klooster nog niet openlijk een slechte naam gekregen wegens het **jansenisme**, maar in dit jaar begon men het bij deze gelegenheid die lasterlijke benaming op te dringen.

Twee lectoren, gevormd in de leer van Leuven, die vanwege hun ijver, vroomheid en geleerdheid zeer hoog werden gewaardeerd, volgden elkaar op in het onderwijs. Zij wekten bij de abt en de overige religieuzen, die aandachtig naar hen luisterden, een grote ijver op om de waarheid in praktijk te brengen en de mensen tot een ware bekering te brengen.

Daarom benadrukten zij in hun prediking met grotere kracht de noodzaak de **smalle weg naar de hemel** te bewandelen en ware boetvaardigheid te betrachten. Niet alleen enkele religieuzen, maar zelfs de abt zelf stelden zich daarom openlijk ter beschikking om de biechten van boetelingen te horen.

Omstreeks september gebeurde het echter dat in het land van **Gulik** en de aangrenzende streken op vele plaatsen dysenterie uitbrak. Om daartegen de bescherming van de heilige Lucia af te smeken, stroomden pastoors met hun parochianen in processievorm naar het klooster. Zeer velen van hen gingen naar de abt en de overige biechtvaders om hun zonden te biechten en daarvoor vergeving te verkrijgen.

Maar omdat velen wegens hun onduldbare onwetendheid omtrent de geloofsgeheimen en wegens het ontbreken van werkelijke bekering niet geschikt werden bevonden om de absolutie te ontvangen, en hun daarom de Eucharistie werd geweigerd, vervulden zij, met hun pastoors voorop, de gehele streek tussen **Rijn en Maas en daarbuiten** met zulke luide klachten en verspreidden zij overal zo'n kwalijke roep over het klooster van Rode, dat zij, om nog voor godsdienstiger te worden aangezien, meenden zich zeer gematigd tegenover het klooster op te stellen wanneer zij zijn kloosterlingen niet openlijk als **ketters** bestempelden.

Ook de **bedelbroeders** spanden tegen de abt en zijn religieuzen samen. Zij bevestigden de geruchten onder het volk, of vergrootten die zelfs, door openbare aanvallen vanaf de kansel, lasterlijke stellingen, persoonlijke beschuldigingen in particuliere gesprekken en verzonnen aantijgingen. Dit deden zij hetzij omdat men in het klooster hun hulp bij het horen van biechten niet langer nodig had, hetzij omdat zij nauwelijks konden verdragen dat hun praktijk om vrijwel iedereen zonder onderscheid absolutie te geven indirect werd afgekeurd, hetzij ten slotte omdat zij op deze wijze de gunst van het opgewonden volk trachtten te winnen.

En deze slechte naam van het klooster bleef niet beperkt tot het gewone volk, maar bereikte ook de hoven van vorsten in verre landen, zelfs **Wenen en Madrid**, en bovendien de **Romeinse Curie**, doordat monniken daarover berichten stuurden.

Dit alles verhinderde echter niet dat, te midden van al dit rumoer, zeer veel pastoors en priesters wier harten door de Heer waren geraakt, uit **Aken, Maastricht, Luik, het hertogdom Limburg** en andere naburige plaatsen in dit en de volgende jaren hierheen kwamen om geestelijke oefeningen te doen, en vervolgens onderricht en geestelijk opgebouwd terugkeerden.

Op **2 augustus** werd **Boeda**, de hoofdstad van het koninkrijk Hongarije, door de christenen veroverd. Daarom werden op **7 september** in deze kerk plechtige dankdiensten aan God gehouden.

De oogst was dit jaar, doordat de muizen in het voorafgaande jaar de gewassen hadden kaalgevreten, zeer gering; des te overvloediger was echter de oogst aan **geestelijke vruchten**.

Want op aansporing van de abt spoorde de lector van het klooster, **de heer Philippus Hocqueux**, een man die grote welsprekendheid met uitzonderlijke vroomheid en geleerdheid verenigde, de kloosterlingen tot volmaaktheid aan. Hij wist allen die naar hem luisterden ertoe te brengen niet alleen alle constituties, waarvan men tot dan toe dispensatie had verkregen, **naar de letter en met de grootste nauwgezetheid** te gaan onderhouden, maar zich ook door een innerlijke geest te laten bezielen, waarbij in allen een krachtige ijver voor gebed, versterving en boetvaardigheid en een vurige liefde werd ontstoken.

Daarom moet werkelijk worden erkend dat deze hervorming door toedoen van deze voortreffelijke priester haar **uiteindelijke voltooiing** bereikte.

Ook alle oudere kloosterlingen, op twee na, namen het hervormde habijt aan en begonnen alles uit de gemeenschappelijke kledingvoorraad te ontvangen. Sommigen die zich vroeger met grote verbittering tegen de nieuwe inrichting hadden verzet, omhelsden haar nu van harte en bleken voortaan haar nauwgezette nalevers en verdedigers te zijn.

Op **1 december** wijdde abt Joannes, krachtens een delegatie van de apostolische nuntius, de nieuwe kerk te **Eygelshoven** in. Deze was vanaf de fundamenten gebouwd door **D. Petrus Jansen**, kanunnik en geprofeste van dit klooster en pastoor van die plaats.

De kosten waren voornamelijk gedragen door de pastorie, waarvan de inkomsten gedurende enkele jaren, terwijl de pastoor in het klooster verbleef, voor dit werk waren aangewend; daarnaast door hetgeen de pastoor verdiende uit uitvaartdiensten en diensten die hij in de omgeving verrichtte; verder door het klooster, dat een aanzienlijke hoeveelheid kolen, hout en andere zaken bijdroeg; en ten slotte door de parochianen, die ieder naar vermogen iets bijdroegen.

Vanaf dit jaar begon men ook nauwlettender toe te zien op de **dienstboden van het klooster**. Er werd bepaald dat zij iedere ochtend vóór het begin van hun werkzaamheden de mis moesten bijwonen. In de daaropvolgende jaren werd daaraan toegevoegd dat zij in de winter de ochtend- en avondgebeden moesten bijwonen, waarbij deze in de volkstaal werden voorgelezen; dat er 's avonds steeds een korte vermaning tot hen zou worden gehouden; dat tijdens de maaltijd door een van hen uit een geestelijk boek zou worden voorgelezen; dat zij in stilte zouden eten; en dat op zon- en feestdagen niemand zonder toestemming het klooster mocht verlaten of afwezig mocht zijn bij de catechismus, die de abt zelf gedurende vele jaren voor hen en andere aanwezigen hield, enzovoort.

Verder werd bepaald dat op de dagen waarop brood werd uitgedeeld aan de gezamenlijk bijeengekomen armen, een van de religieuzen hen vóór het ontvangen van de aalmoes zou onderrichten in de **grondbeginselen van het geloof**. Ook dit gebruik is daarna steeds voortgezet.

JAAR 1687

In deze tijd waren de omstandigheden van het klooster zeer benard, zodat de inkomsten nauwelijks voldoende waren om in de dagelijkse behoeften te voorzien. Dat is ook niet verwonderlijk, want vóór de verheffing van deze abt hadden de kosten van de rechtsgedingen — waarvan het klooster er soms wel twintig en zelfs meer tegelijkertijd te voeren had —, vervolgens de zeer kostbare onderneming van de hervorming, en ten slotte de periode waarin de abtszetel onbezet was, de financiële middelen van het klooster volledig uitgeput.

Na de verheffing van de abt was het eerste jaar voor het klooster uiterst zwaar geweest door de drukkende heffingen van de Fransen; het tweede door de droogte en de langdurige afwezigheid van de abt; het derde door de verwoesting door muizen.

Hoewel dit alles de werkelijke oorzaken waren van de huidige nood en armoede, verkozen sommige oudere kloosterlingen, die de verheffing van abt Joannes nog altijd niet met voldoende welwillendheid verdroegen, een andere, verzonnen oorzaak te bedenken: namelijk dat Joannes geschikter zou zijn voor het bestuur van geestelijke dan van wereldlijke zaken, en dat het klooster door zijn onbekwaamheid in het beheer van de huishouding tot deze armoede zou zijn vervallen.

Daarom kwamen enkelen van hen onderling bijeen en beraamden het plan de koning te verzoeken een beheerder van de tijdelijke goederen van het klooster aan te stellen. Deze zou als enige belast zijn met de behartiging van de wereldlijke aangelegenheden van de abdij en volledige bevoegdheid hebben alles wat de huishouding betrof naar eigen inzicht te regelen, terwijl Joannes intussen, tevreden met slechts de titel van abt, zich uitsluitend met de geestelijke zaken zou bezighouden.

Maar deze samenzwering, die overigens de eerste en minst ernstige van alle was, werd, zodra zij ontdekt was, ook meteen verijdeld. De verdere loop van de gebeurtenissen heeft bovendien voldoende aangetoond hoe weinig gegrond deze beschuldiging tegen deze zeer waardige prelaat was.

Want juist dit jaar was het laatste waarin het klooster gebrek leed. Tot dan toe was de nood zo groot geweest dat men, wegens de moeilijkheid om nog langer in het levensonderhoud te voorzien, in ditzelfde jaar zelfs had overwogen de dienstboden te ontslaan en de bij het klooster gelegen goederen aan een rentmeester te verpachten. Dit plan werd echter — doordat God de omstandigheden aldus beschikte — terecht verworpen.

Daarna volgde een zodanige overvloed van middelen als uit hetgeen over de volgende jaren zal worden verteld zal blijken. God zegende de tijdelijke goederen op bijzondere wijze, zelfs te midden van de oorlogen. Want deze oorlogen, die twee jaar na het hier behandelde jaar opnieuw begonnen tussen de koning van Frankrijk enerzijds en de katholieke koning, de keizer en de overige verbonden vorsten anderzijds, duurden voort tot het jaar 1698.

Daarnaast werd abt Joannes dit jaar door nog een andere onaangename kwestie getroffen, waarin ook enkele oudere kloosterlingen een zekere rol speelden.

Een novice, de zoon van de prefect van **Neuss**, was ongeveer tien maanden eerder door de abt ingekleed, nadat deze had toegegeven aan het hardnekkige aandringen van diens vader. Vanwege zijn gevaarlijke karakter en zijn buitengewone lichtzinnigheid en onstandvastigheid werd hij op **8 maart** van dit jaar door alle religieuzen van de nieuwe observantie — die als enigen hem uit hun dagelijkse omgang werkelijk konden kennen — unaniem ongeschikt geoordeeld om professie af te leggen en vervolgens ontslagen.

Zijn vader nam dit zeer kwalijk, vooral omdat de jongeman niet lang daarvoor door de abt was geprezen, terwijl deze toen niet wist welk oordeel sommige kapittelleden inmiddels over hem hadden gevormd. Daarom verlangde de vader dat hem nauwkeurig de redenen zouden worden meegedeeld waarom zijn zoon ontslag had verdiend. Bovendien vroeg hij enkele oudere medebroeders, met wie de jongeman nooit had samengeleefd, naar hun oordeel over hem. Zij verklaarden schriftelijk dat zij in hem nooit enige reden voor ontslag hadden aangetroffen en dat zij hem naar hun oordeel de professie waardig achtten.

Toen de vader echter bemerkte dat hij niets zou bereiken door tegen het kapittel te procederen, stelde hij zich ermee tevreden enkele brieven vol beledigingen en bedreigingen als vergelding aan de abt te sturen.

De abt had een dergelijke behandeling van deze man geenszins verdiend. Hij had immers zelfs geen vergoeding gevraagd voor kost en kleding van diens zoon, maar hem gedurende vijftien volle maanden geheel kosteloos onderhouden. Ook had hij geen enkele obool willen aannemen toen de vader bij de opname van zijn zoon een vrij aanzienlijk geldbedrag aanbood, opdat hij zich volledige vrijheid van handelen zou voorbehouden overeenkomstig hetgeen het recht vereiste.

Deze prijzenswaardige handelwijze heeft dezelfde prelaat gedurende zijn gehele bestuur gevolgd: hij eiste van niemand iets en nam allen kosteloos op, omdat hij geen geld maar **goede religieuzen** zocht. Het oordeel van het kapittel over de ontslagen jongeman werd later overigens ruimschoots door diens levenswandel bevestigd.

Op **25 mei** bracht de echtgenote van de prins van Vaudémont, uit het geslacht van de hertogen van Lotharingen, een zeer godvruchtige vrouw die door een nauwe geestelijke vriendschap met abt Joannes verbonden was, een **Turks meisje** naar dit klooster.

Zij was de dochter van een Turkse generaal en was tijdens het beleg van **Boeda** gevangengenomen door de zoon van genoemde prins, die onder keizer Leopold diende. Nadat zij tevoren in de geloofsgeheimen van de christelijke godsdienst was onderwezen, werd zij in de huiskapel door de abt gedoopt. De genoemde prinses en haar zoon traden daarbij als doopgetuigen op — waarbij deze laatste veeleer haar bevrijder dan haar gevangennemer was.

Niet alleen deze dame, maar ook verscheidene andere personen van vorstelijke rang bezochten abt Joannes vanwege zijn deugdzaamheid en vroomheid en maakten gebruik van zijn geestelijke leiding; zij onderhielden met hem een voortdurende geestelijke briefwisseling.

In deze zomer verkreeg dezelfde abt in Rome voor alle parochies die tot de pastorieën van het klooster behoorden, en ook voor enkele andere parochies waarvan de pastoors zijn geestelijke leiding volgden, **volle aflaten**, te verdienen door gedurende veertig uren gebeden te verrichten bij de kerkwijding. Daarmee wilde hij zoveel mogelijk dronkenschap, danspartijen en andere buitensporigheden tegengaan die bij de feestmaaltijden ter gelegenheid van de kerkwijding gebruikelijk waren.

Op **12 september** bezocht de abt van **Orval** in het hertogdom Luxemburg dit klooster. Hij was een zeer heilig man, die zijn klooster ongeveer twintig jaar eerder had teruggebracht tot de letterlijke naleving van de regel van de heilige Benedictus en die daar de geest van de heilige Bernardus opnieuw tot leven had gewekt, welke geest daar tot op de huidige dag op bewonderenswaardige wijze voortleeft.

De aanleiding voor zijn komst hierheen was een reis naar Aken, omdat hem door de artsen het gebruik van de Akense thermen was voorgeschreven.

Deze abt had in zijn gezelschap een man die hem als een eenvoudige bediende vergezelde en zeer eenvoudig in wereldlijke kleding gekleed was. Deze man was echter een prins uit een beroemd Frans geslacht, naar ik mij niet vergis uit het geslacht van de **prinsen van Auvergne**, en een neef of oomzegger van de zeer vooraanstaande **kardinaal de Coislin**.

Dit was echter voor iedereen zo volkomen onbekend dat zelfs de abt niet wist wie hij was of uit welk geslacht hij stamde, behalve dat hij bij zijn aankomst zelf had bekendgemaakt dat hij uit een adellijke familie afkomstig was.

Deze man had afstand gedaan van zeer rijke kerkelijke beneficies die hij als commendatair abt bezat, en had ook de hem door zijn oom gedane toezegging van opvolging in een bisschopszetel versmaad. Onbekend was hij naar Orval gekomen en had de abt gevraagd hem toe te staan daar op eigen kosten te wonen en de tuinman als knecht bij te staan.

Toen hem dit was toegestaan, verzocht hij na verloop van tijd als een grote gunst dat hij de resten van de groenten zou mogen koken en als **keukenhulp** dienst mocht doen. En deze man, die niet alleen door zijn afkomst maar ook door zijn geleerdheid zeer aanzienlijk was, bracht vele jaren door met deze allerlaagste werkzaamheden.

Veel later, nadat hij daar bij genoemde abt had verbleven, gebeurde het dat een van de religieuzen van dit klooster door de pokken werd getroffen. Deze religieus was vanwege zijn uitzonderlijke heiligheid en eenvoud bijzonder geliefd bij de genoemde prins; zij hadden elkaars verdiensten immers dikwijls leren kennen doordat de prins hem tijdens zijn ziekte bezocht.

Toen deze religieus op zekere nacht in zijn cel op zijn bed lag en voor de prins geluk en heil wenste, verzuchtte hij bij zichzelf:

‘O, allerliefste broeder N., ach, was je maar bij mij!’

Op hetzelfde ogenblik voelde hij de deur van zijn cel opengaan en hoorde hij een stem tot hem zeggen:

‘Binnenkort zult gij bevrijd worden.’

Hij vatte dit op als een voorteken van zijn naderende dood. Kort daarop nam hij afscheid van de abt en de broeders, nadat hij eerst met toestemming van de abt over zijn boeken en bezittingen had beschikt.

Vervolgens vertrok hij naar Frankrijk om zijn heilige zuster, die als enige van zijn geheim op de hoogte was en hem jaarlijks een toelage voor zijn levensonderhoud placht te sturen, en die kort tevoren tot abdis van haar klooster was gekozen, aanwijzingen te geven hoe zij haar ambt zo goed mogelijk moest vervullen.

Toen hij reeds niet ver meer van **Parijs** verwijderd was, werd hij door koorts getroffen. Toch maakte hij zijn gastheer pas bekend wie hij werkelijk was toen hij bemerkte dat hem nog slechts enkele uren te leven restten. Eerst toen onthulde hij hem zijn geheim.

Toen de gastheer de naam hoorde van de prins naar wie men reeds lange tijd op zoek was geweest, berichtte hij zo snel mogelijk diens ziekte aan zijn verwanten die in Parijs verbleven. Zij haastten zich met rijtuigen en een groot gevolg naar hem toe.

Maar voordat zij aankwamen, was **de heer De Pont**, die men zijn *chapelain* noemde, reeds overleden, om in plaats van het tijdelijke vorstendom dat hij had veracht het eeuwige rijk in de hemel te ontvangen.

Bij zijn nog niet begraven lichaam begonnen onmiddellijk wonderen plaats te vinden. Daarom moest het achter traliewerk worden geplaatst, opdat het vrome volk zijn kleding niet zou afscheuren en stukken van zijn lichaam zou afsnijden om die als **relikwieën** te bewaren.

Tot dusver had abt Joannes geheel alleen, zonder enige hulp, zowel de geestelijke als de wereldlijke zaken moeten behartigen en vervulde hij tegelijk de taken van prior, directeur, rentmeester en econoom. Tegen het einde van dit jaar begon hij echter de zorg voor de keuken van de huisbedienden en voor de registers aan een van de jongere kloosterlingen toe te vertrouwen. Dit gaf sommige ouderen aanleiding tot afgunst.

Dit jaar werd ook een misbruik afgeschaft dat hier als een wet in acht werd genomen, namelijk dat de nieuwgewijden gedurende zes volle opeenvolgende weken de plechtige hoogmis vierden en het ambt van weekdienstdoende priester vervulden. Er werd bepaald dat zij, wanneer zij volgens de gewone beurtorde hun eerste mis vierden, slechts gedurende één week en vervolgens, buiten hun gewone beurt om, nog slechts eenmaal de plechtige mis als deken zouden zingen.

Het altaar dat abt Petrus in deze kerk ter ere van de heilige Anna had opgericht, werd dit jaar overgebracht naar de nieuwe kerk van Afden en daar als hoofdaltaar opgesteld. Ook de twee zijaltaren die in deze kerk aan weerszijden van de trappen naar het koor stonden en elk twee zijden hadden, werden middendoor gezaagd. De beide helften die naar het koor gericht waren, werden eveneens naar Afden overgebracht; de twee andere helften werden in de zijkapellen van deze kerk opgesteld.

Ook dit jaar namen buiten het klooster het geschreeuw en de laster tegen het klooster sterk toe, terwijl binnen het klooster nood en gebrek heersten. Dit laatste kwam echter in dit jaar ten einde; het eerste bleef nog vele jaren voortduren, zoals in het vervolg van deze kroniek zal worden vermeld.

JAAR 1688

Aan het begin van dit jaar verbleef abt Joannes in Brussel voor zaken van de gemeenschap van Kerkrade. Daar kwam hij tot overeenstemming met **Natalis Bombaye**, de schout van die gemeenschap, met wiens voorgangers ontelbare processen en geschillen waren gevoerd. Over alles, met uitzondering van één zaak betreffende de goederen te Anstel, bereikte hij een akkoord. Voortaan leefde hij steeds in vrede met hem, tot groot voordeel van het klooster.

Niet alleen met genoemde schout, maar met alle mensen trachtte hij, voor zover het van hem afhing, vrede te bewaren. Hij had een bijzondere afkeer van rechtsgedingen en gaf er de voorkeur aan iets van zijn volste recht prijs te geven boven zich in geschillen te verwikkelen. Juist daarom werd hij meer dan eens door mensen die door een andere geest werden gedreven bekritiseerd en zelfs beschuldigd. Kwaadwilligen, die niets anders tegen hem konden aanvoeren, maakten aldus juist datgene waarvoor hij geprezen had moeten worden tot stof voor verwijten en beschuldigingen.

In de zomer van dit jaar werd de hooggelegen plaats boven de grote visvijver geëgaliseerd. Deze plaats was voordien hellend, steil en met doornen en struiken begroeid. Met grote inspanning werd zij tot een vlak terrein gemaakt, waarbij ook de medebroeders meewerkten. Men beplantte het met struiken in de hoop er een bosje van te maken en het werd bestemd als wandelplaats voor de broeders na de maaltijd. Niet lang daarna werd aan het begin van het pad ook een huisje gebouwd waarin zij konden rusten en beschutting vinden tegen regen en hitte.

Op **23 mei** begon abt Joannes voor het eerst gebruik te maken van de bevoegdheid om zijn religieuzen de clericale tonsuur en de vier lagere wijdingen toe te dienen. Dit gebeurde met toestemming van de hoogeerwaarde heer **Antonius Blavier**, wijbisschop van Luik. Deze verbleef

enkele dagen als gast in het klooster en diende in deze kerk het sacrament van het vormsel toe aan mensen uit de omgeving. Hij verklaarde dat de abt vrijelijk van deze bevoegdheid gebruik mocht maken, aangezien deze aan alle abten ten aanzien van hun eigen religieuzen toekwam. Ook daarna is dit steeds zo gedaan.

Op **17 oktober** werd de abt, door buitengewone vermoeidheid en inspanning bij het vermanen en geestelijk oefenen van enkele priesters — vooral van een prior van een klooster van de Kruisheren, die een hervorming onder zijn medebroeders overwoog — onwel en ongeschikt om zijn werkzaamheden voort te zetten.

Hoewel hij zich slecht voelde, hield hij diezelfde zondag volgens zijn gewoonte en uit ijver toch een preek tot het volk. Midden in zijn preek begaven zijn krachten hem op de kansel en moest hij plotseling ophouden en afdalen. Terwijl hij zich door het dormitorium naar zijn kamer haastte, viel hij onderweg flauw en braakte hij bloed. Volgens het oordeel van de artsen zou hij zonder twijfel zijn gestorven als zijn zeer dierbare vriend, die hem volgde, hem niet in zijn armen had opgevangen en ondersteund toen hij viel.

Maar door Gods voorzienigheid bleef hij behouden. In korte tijd herwon hij zijn gezondheid en krachten, hoewel hij gedurende enkele maanden het preken achterwege liet.

JAAR 1689

Omstreeks april 1689 werd opnieuw openlijk oorlog verklaard tussen de Fransen en de Spanjaarden. Deze oorlog was reeds het jaar tevoren begonnen tussen de koning van Frankrijk en de overige vorsten. De koning van Frankrijk meende namelijk dat de succesvolle vorderingen van keizer Leopold tegen de Turken zijn eigen plannen om zijn heerschappij uit te breiden zouden verhinderen. Zonder zelfs maar de oorlog te verklaren had hij daarom onverwachts **Philippsburg** in Duitsland aangevallen en ingenomen. Vervolgens rukte hij verder op en verwoestte geheel Duitsland aan deze zijde van de Rijn met vuur en zwaard en veranderde het in puinhopen.

In dezelfde tijd spanden de voornaamste mannen van Engeland samen tegen koning **Jacobus**, die katholiek was en trachtte het orthodoxe geloof in zijn koninkrijk te herstellen. Zij riepen **Willem, prins van Oranje**, bevelhebber van de Hollandse troepen en schoonzoon van koning Jacobus, heimelijk naar Engeland. Deze maakte zich ten koste van zijn schoonvader meester van het koninkrijk. Jacobus kreeg toestemming met zijn gezin naar Frankrijk te vluchten en smeekte daar de zeer christelijke koning om hulp tegen de usurpator.

Deze twee oorzaken brachten vrijwel alle koningen en vorsten van Europa, zowel katholieke als protestantse, bijeen tegen de koning van Frankrijk. Uiteindelijk sloot zich dit jaar ook de koning van Spanje bij hen aan vanwege de band tussen het huis Oostenrijk en de katholieke koning. De oorlog duurde bijna tien jaar voort, tot grotere roem van de Fransen dan van de geallieerden.

Want in twee of drie zeer bloedige veldslagen bij **Fleurus**, **Landen** en elders leden de geallieerde legers zeer zware verliezen. Daarentegen ontnamen zij de katholieke koning **Namen, Bergen, Ath, Charleroi** en andere steden, met uitzondering van Luxemburg, dat reeds in de vorige oorlog was ingenomen. Ook **Hoei en Dinant** ontnamen zij aan de prins-bisschop van Luik. **Luik en Brussel** legden zij door beschietingen in de as; in laatstgenoemde stad maakten zij binnen vierentwintig uur meer dan vijfduizend huizen, naast talrijke kerken, kloosters en paleizen, met de grond gelijk.

De geallieerden verdedigden zich echter onder Willem, de nieuwe koning van Engeland en zeer bekwame opperbevelhebber van alle strijdkrachten, niet zonder succes: zij heroverden Namen, beschermden Luik, enzovoort.

Toen dus het bericht bekend werd dat de oorlog tussen de Fransen en Spanjaarden was uitgebroken, trok abt Joannes om veiligheidsredenen op **21 april** naar Aken. Daar bleef hij totdat met de vijand overeenstemming was bereikt over de contributies. Niet lang daarna werden hierover met succes onderhandelingen gevoerd en keerde de prelaat naar het klooster terug.

In hetzelfde jaar begon abt Joannes, nadat hij het gebouw van de innerlijke hervorming vrijwel tot voltooiing had gebracht, ook voor het eerst de hand te slaan aan de uiterlijke gebouwen. Hij begon met het huis van God, dat tot dan toe zonder stenen vloer had gelegen. Hij liet de gehele kerk bevloeren met gehouwen steen. Reeds eerder had hij uit dezelfde steensoort trappen naar het koor laten aanbrengen, waarlangs men naar het schip van de kerk afdaalde.

Voordat hij echter de vloer liet leggen, beval hij dat onder het in het midden van de kerk opgerichte grafmonument van **hertog Walram** gegraven zou worden om te onderzoeken of zich misschien onder de grond een gemetselde ruimte bevond waarin het lichaam rustte.

Maar zijn beenderen werden **onmiddellijk in de aarde aangetroffen, diep begraven**, en nog geheel intact. Het waren beenderen van een man van grote lichaamslengte. Bovendien werden iets verder naar voren, in de richting van het koor, de beenderen aangetroffen van **drie vrouwen**, van wie algemeen werd aangenomen dat het hertogin **Jutta en haar dochters** waren. Bij hen werden nog enkele resten van kleding gevonden die met **gouden boorden** waren afgezet.

Dit alles werd vervolgens **opnieuw begraven op dezelfde plaats waar het was aangetroffen**.

Met het leggen van deze nieuwe kerkvloer werd op **14 juni** begonnen.

Op de **28ste van dezelfde maand** vluchtte **Aegidius Braunman**, geprofest lid van de abdij, uit het klooster. Over hem hebben wij ook in het jaar 1683 gesproken. Vanaf die tijd begon hij bij ons geen goede naam meer te hebben. Zijn naam zou hier verzwegen zijn, indien hij niet zelf door openlijk zijn voornemen te laten varen en vele andere ernstige misstappen te begaan, zijn eigen goede naam te gronde had gericht.

Hij was van een zodanige aard dat hij niet in een gemeenschap en onder de tucht van de gehoorzaamheid kon leven. Daarom was hij belast met het bestuur van de **parochie van de stad Rode**. Maar nadat hij ongeveer drie jaar pastoor was geweest, werd hij bij de abt van een zeer ernstige zaak beschuldigd. De abt riep hem daarop terug, onder het voorwendsel dat hij opdracht zou krijgen een of andere vijver in de nabijheid met vis te laten bevolken.

Na zich enkele dagen te hebben verzet, keerde hij uiteindelijk terug. Maar wat hij aanvankelijk bij zijn biecht had uitgebraakt, slikte hij vervolgens door ontkenning weer in. Daarna weigerde hij de constituties ook maar enigszins na te leven, bleef naar eigen goeddunken leven en stapelde ongehoorzaamheid op ongehoorzaamheid.

Hoewel de abt hem uiterst zachtmoedig vermaande, kwam hij niet alleen niet tot inkeer, maar beledigde hij hem bovendien, telkens wanneer zich daartoe een gelegenheid voordeed, op de meest schaamteloze wijze. Zijn waanzin ging zelfs zo ver dat hij de zeer zachtmoedige abt ervan beschuldigde hem bitter te haten en een onverzoenlijke en wrede gezindheid tegenover hem te hebben. Hij liet zelfs een hypochondrische arts bij zich komen om daarvan een verklaring te

verkrijgen. Hij noemde de abt een indringer en een onrechtmatige overste en schaamde zich niet hem openlijk en recht in zijn gezicht te zeggen dat hij hem niet als zijn overste erkende.

Toen de abt hem wegens dergelijke buitensporigheden opdroeg in het openbaar genoegdoening te geven en na drie dagen in het kapittel om vergiffenis te vragen, verkoos hij uit het klooster te vluchten. Ongeveer twee maanden verbleef hij bij enkele vrienden.

Op voorspraak van zijn ouders en verwanten, die voor hem smeekten — iets wat hij voor zichzelf nooit had gedaan — en nadat de abt hem de verzekering had gegeven dat hij niet gevangen zou worden gezet, keerde hij op **18 augustus** naar het klooster terug. Hij had er echter zo'n afkeer van dat hij zelfs de muren ervan niet kon verdragen en verklaarde dat hij steeds precies het tegenovergestelde zou doen van wat hem werd opgedragen.

Om voor zijn welzijn te zorgen stond de zeer welwillende abt hem op zijn verzoek toe bij zijn ouders in **Aken** te gaan wonen, terwijl het klooster in zijn onderhoud zou voorzien. Na daar vier jaar te hebben verbleven, vergold hij de menslievendheid van zijn overste met ondankbaarheid door deel te nemen aan de samenzwering waarover bij het jaar **1696** zal worden gesproken. Meer hierover kan men in het **Diarium** vinden.

JAAR 1690

Aan het begin van dit jaar begon abt Joannes te proberen het klooster van **Sinnich** te herstellen en te hervormen. Het verminkte lichaam van dit klooster was, nadat zijn geest als het ware verdwenen was — dat wil zeggen nadat de reguliere kloostertucht vrijwel geheel was uitgedoofd — volgens zijn schuldeisers, die reeds de laatste resten ervan voor zich zagen, met grote schreden op weg naar zijn ondergang.

De abt werd tot dit plan aangespoord enerzijds door de vele brieven van de overste van het klooster, waarin zij de ondergang van zowel de geestelijke als de wereldlijke toestand met gejammer beschreef en voortdurend om een geneesmiddel tegen zoveel ellende vroeg, en anderzijds door zijn eigen besef van zijn ambt en verantwoordelijkheid.

De dood van de prior van dat klooster en de noodzaak een nieuwe in zijn plaats aan te stellen, boden de gelegenheid de zaak te bespoedigen. Tegen het einde van het jaar liet de abt daarom een plechtige visitatie van het genoemde klooster houden. Na afloop daarvan wist hij de overste en de overige monialen er gemakkelijk van te overtuigen dat er in de inmiddels zo wanhopige toestand slechts één middel tot redding bestond.

Zij moesten namelijk instemmen met de toelating van enkele eerbare jonge vrouwen van niet-adellijke afkomst. Uit hun bruidsschatten konden de schulden van het klooster worden betaald en de goederen van hun lasten worden bevrijd. Deze jonge vrouwen zouden volgens een nieuwe vorm van regulier leven worden opgeleid onder leiding van de abt en van enkele vrome religieuzen die van elders zouden worden geroepen. Het beheer van de wereldlijke goederen zou, met instemming van beide partijen, blijvend aan een bekwame rentmeester worden toevertrouwd.

Allen stemden ermee in en ondertekenden een daartoe opgesteld document. Daarbij werden echter voorwaarden toegevoegd: de oudere religieuzen zouden niet verplicht zijn de nieuwe levenswijze te volgen en ieder van hen zou vrij zijn óf in het klooster te blijven wonen óf een jaarlijks pensioen te ontvangen en dit elders naar eigen keuze te besteden.

De overste kreeg echter spoedig berouw over dit akkoord. Door het te ondertekenen meende zij namelijk te hebben ingestemd met haar eigen afzetting als overste.

Daarom stuurde zij niet veel later een zekere **heer Witschel**, de echtgenoot van haar zuster en heer van **Soers**, een ketterse en stoutmoedige man, naar de abt. Op **19 december van het voorafgaande jaar** had deze zich onder het mom van vriendschap naar het klooster begeven. Onder het bedrieglijke voorwendsel dat hij uit nieuwsgierigheid het hierboven genoemde contract wilde zien, vroeg hij het hem te tonen.

De abt, die geen kwaad vermoedde, liet hem te goeder trouw het originele document zien. Witschel wilde het vervolgens niet teruggeven en na enige woordenwisseling scheurde hij het in aanwezigheid van de abt brutaal en tevergeefs in stukken.

Deze onrechtmatige daad kwam de ketterse man duur te staan. Hij werd namelijk wegens deze zaak gearresteerd en naar de gevangenis van **Kerkrade** gebracht. Hij moest zich met een grote geldsom vrijkopen van een nog veel hogere boete waartoe de rechters hem zouden hebben veroordeeld als hij geen schikking had getroffen.

Maar zelfs daardoor werd hij niet wijzer. Toen hij later in het klooster van Sinnich met getrokken zwaard de werklieden bedreigde die op bevel van de abt een plaats voor de opname van nieuwe religieuzen inrichtten, werd hij door soldaten van de landvoogd gearresteerd en naar de gevangenis gebracht. Van de Raad van Brabant kon hij slechts toestemming krijgen om die gevangenis te verlaten onder de voorwaarde dat hij persoonlijk zou verschijnen telkens wanneer hij werd opgeroepen.

De abt meende niet dat het berouw van de overste hem van zijn voornemen moest doen afzien. Nadat hij eerst overleg had gepleegd met de voornaamste raadsheren van de **Raad van Brabant** en met andere vooraanstaande mannen, verkreeg hij van de bisschop van **Gent** twee zeer vrome religieuzen uit het klooster van **Sint-Barbara**, gewoonlijk **Joorisvranch** genoemd, in die stad.

Samen met vijf jonge vrouwen, van wie deze religieuzen de leermeesteressen zouden worden, bracht hij hen op **7 maart van dit jaar**, onder bescherming van soldaten, naar het klooster van Sinnich. De overste en één religieuze die haar nog trouw bleef, verzetten zich daartegen en protesteerden op alle mogelijke manieren. De overige religieuzen stemden ermee in en verheugden zich zelfs over de vernedering van hun overste, die zij haatten.

De overste daagde daarop de abt voor de **Raad van Brabant**. Maar daar ondervond zij precies het tegenovergestelde van wat zij had verwacht. De Raad deed namelijk tweemaal uitspraak tegen haar: eerst voorlopig en vervolgens definitief. Daarbij werden alle maatregelen die de abt in deze zaak tot dan toe had genomen of nog zou nemen goedgekeurd. De overste werd veroordeeld tot betaling van alle proceskosten en bovendien werd aan de abt het beheer van haar wereldlijke goederen toegewezen.

Onder deze gunstige omstandigheden richtte de abt een clausuur in die door de nieuwe religieuzen moest worden onderhouden. Hij paste de gebouwen aan de reguliere kloostertucht aan en liet, niet zonder aanzienlijke kosten, enkele cellen herstellen.

Vervolgens gaf hij op **4 juni** aan vier van de jonge vrouwen het **habijt van de hervorming**. Samen met hun twee leermeesteressen begonnen zij de nieuwe levenswijze met grote nauwgezetheid te onderhouden. Zij vierden het goddelijk officie met nieuwe waardigheid en orde en namen alle overige voorschriften van het religieuze leven zo volmaakt in acht dat er voor een volledige hervorming nauwelijks nog iets te wensen overbleef.

Ook begon men zorg te dragen voor het beheer van de wereldlijke goederen, en reeds vanaf de eerste maatregelen werden vele zaken in een betere toestand gebracht.

Niets was vreugdevoller dan dit begin, maar niets werd in het verdere verloop treuriger.

De overste, wier listen de uitvoering van haar plannen niet hadden kunnen verhinderen, liet zich noch door het vonnis van de Raad van Brabant, noch door de bevelen van de landvoogd om daarmee op te houden, tot andere gedachten brengen. Uiteindelijk vond zij bij de kerkelijke rechters in een procedure ten principale mensen die haar kwalijke pogingen begunstigden.

Nadat namelijk de procedure over het bezit was beëindigd, wist zij van de apostolische internuntius gedaan te krijgen dat de abt van Sint-Gertrudis te Leuven als rechter in de hoofdzaak werd aangewezen. Deze nam pater Desirant als assessor naast zich. Reeds vanaf het begin gaf hij niet onduidelijk blijk van zijn partijdigheid ten gunste van de overste. Spoedig overlaadde hij de abt met ongekende bezwarende maatregelen. Tegen deze moest de abt, door het onophoudelijke aandringen van de overste gedwongen, telkens opnieuw in beroep gaan en zich tot de internuntius wenden om diens tussenkomst te verkrijgen, alsook tot andere rechters die zonder enige partijdigheid in deze zaak optraden. De overste van Sint-Gertrudis zette haar plan echter onverzettelijk voort, tot zelfs een vonnis wegens weerspannigheid toe, terwijl de abt van Rolduc telkens opnieuw bezwaar tegen hem maakte en tegen alle decreten van de vermeende rechter in beroep ging.

Terwijl dit alles gaande was, liep het noviciaatsjaar ten einde, zonder dat er enige hoop bestond dat het geschil vóór het einde van het noviciaat zou worden beslist. In Brussel keerde alles zich tegen de abt, met uitzondering van alleen de Raad van Brabant.

Maar de overste, die zich van elders verzekerd voelde, had reeds verklaard dat zij zich niet zou onderwerpen aan de dagvaardingsbesluiten van deze Raad. Overal liep zij de abt vóór: aan het hof van de landvoogd, bij de Geheime Raad, bij de raadslieden van de vorst en aan het aartsbisschoppelijk hof.

Het spookbeeld van het jansenisme doemde overal op. En allen die in deze zaak iets vermochten, meenden God een dienst te bewijzen wanneer zij konden bijdragen tot het verijdelen van de overigens zeer heilige pogingen van een man die door zijn tegenstanders van jansenisme werd beschuldigd.

Toen de toestand uiteindelijk uitzichtloos was geworden, moest men erin toestemmen de zaak aan het oordeel van de bisschop van Roermond te onderwerpen. De internuntius had deze namelijk als scheidsrechter in de zaak aangewezen, in de hoop dat de kwestie misschien door een minnelijke schikking zo kon worden opgelost dat de novicen veilig hun professie konden afleggen.

Maar toen de abt op **27 april van het volgende jaar** met deze bisschop bijeenkwam, bemerkte hij dat deze goedgelovige oude man zó tegen hem was ingenomen en door de aanbevelingen van de graaf van Sint-Pieter zózeer naar de zijde van de overste was overgehaald, dat hij voorwaarden voor een schikking voorstelde die nog gunstiger voor de overste waren dan zij zelf had durven hopen.

Daarbij kwam nog een moeilijkheid: vrijwel de gehele Limburgse adel was door duizend listen en lasterpraatjes, die overal tegen de abt werden verspreid, voor de zaak van de overste gewonnen.

Ten slotte werd alle hoop de bodem ingeslagen door een samenzwering van de ouders van de novicen. Zij waren daartoe overgehaald door een zekere kerkelijke persoon die bij hen groot gezag genoot. Deze had spijt van zijn vroegere vriendschap met de abt, omdat hij vreesde dat door die omgang de smet van de naam 'jansenist' ook aan hem zou blijven kleven en wellicht zijn eerzuchtige plannen zou dwarsbomen.

Op zijn advies besloten de ouders gezamenlijk noch in te stemmen met verlenging van het noviciaat van hun dochters, noch met verdere betaling van hun onderhoud, maar hen in juni, ontdaan van het kloosterhabijt, naar huis terug te halen.

En zo gebeurde het ook. Op **18 juni 1691** verlieten alle vijf novicen, samen met de twee religieuzen die hun leermeesteressen waren, het klooster nadat zij het religieuze habijt hadden afgelegd. Zo kwam er een bijzonder droevig einde aan een zo gelukkig begonnen onderneming. De leermeesteressen keerden terug naar hun klooster in Gent.

Onmiddellijk daarna vierde de overste samen met haar medestandster haar overwinning. Zij liet de tralies van de clausuur verwijderen en alle werken die de abt had laten uitvoeren afbreken.

Niet lang daarna wist zij zowel van de Geheime Raad van de koning als van de bisschop van Luik te verkrijgen dat, zolang deze zaak onbeslist bleef, de bisschop van Roermond aan het klooster een geestelijk bestuurder zou geven, terwijl alleen het gezag over de wereldlijke goederen bij de abt zou blijven.

Maar omdat de abt, zoals hij de hervorming uitsluitend ter wille van het geestelijke leven had ondernomen, na het mislukken van die hervorming de zeer bezwarende zorg voor de wereldlijke zaken niet langer wilde dragen, legde hij deze taak spoedig vrijwillig neer.

Op bevel van die goede bisschop kwam daarop een gewelddadige en brutale man, **Wiro de Charlis** geheten. Deze bezorgde de goede religieuzen die de abt trouw waren gebleven grote moeilijkheden.

De overste weigerde de door de abt aangestelde prior te erkennen. Zij ontzegde hem zelfs zijn levensonderhoud en sloot hem uiteindelijk ook uit het klooster, waarbij zijn huisraad naar buiten werd geworpen. Deze prior bleef daarna steeds buiten het klooster.

De bisschop van Roermond bleef tot ongeveer het jaar **1697** aan dit klooster een biechtvader of geestelijk bestuurder geven. Uiteindelijk echter, op **28 oktober 1697**, terwijl abt Joannes zelf in het klooster aanwezig was om de professie van een novice in ontvangst te nemen, kwamen de langdurige geschillen tot een einde.

Deze processen waren eerst gevoerd voor de bisschop van Gent en vervolgens — nadat de overste tegen diens uitspraak in beroep was gegaan — voor die van Antwerpen. Zij hadden tot dat moment met grote kosten voor beide partijen maar met weinig resultaat voortgeduurd. Door bemiddeling van enkele edelen werden zij uiteindelijk door een schikking beëindigd.

De voornaamste bepalingen van deze overeenkomst waren:

1. De proceskosten zouden aan beide zijden tegen elkaar worden weggestreept en geen van beide partijen zou van de andere enige schadevergoeding ontvangen. De overste had namelijk van de abt enige duizenden rijksdaalders geëist als vergoeding voor de schade die haar klooster volgens haar door de voorgenomen hervorming had geleden. Het herstel daarvan was een van de belangrijkste twistpunten in deze processen.

2. De abt zou, zoals van oudsher gebruikelijk was geweest, voortgaan een prior aan het klooster van Sinnich te benoemen. Het klooster zou verplicht zijn hem een vastgesteld bedrag voor kleding en onderhoud te betalen. Om echter tegemoet te komen aan de wensen van de vrouwelijke kanunniken van Rolduc die afkerig waren van de nieuwe regeling — of liever om zijn eigen religieus te sparen die anders naar die ellendige plaats zou moeten worden gestuurd — stond hij hun voorlopig een monnik toe die, zolang het de abt behaagde, daar de taak van prior zou vervullen.

Een ander langdurig twistpunt dat voor de bisschop van Antwerpen aanhangig was geweest, betrof de **hervorming van het klooster en het herstel van zijn wereldlijke goederen**. De genoemde bisschop erkende voldoende dat beide voor dit klooster hoogst noodzakelijk waren. Maar op welke wijze het een of het ander nog tot stand kon worden gebracht, nu de plannen van de abt inmiddels waren verijdeld, wist hij niet.

De zaken waren namelijk inmiddels zo ver gekomen dat, zelfs indien hij de oorspronkelijke plannen van de abt had willen goedkeuren, er geen enkele mogelijkheid meer bestond deze uit te voeren.

Daarom beperkte hij zich ertoe voorlopig te bevelen dat de overste de statuten zou naleven die ooit door de **overste van Namen**, ten tijde van abt Petrus, waren opgesteld en die zij destijds zelf had aangehaald om aan te tonen dat haar klooster geen andere hervorming nodig had.

Deze statuten zouden voortaan door haar en de monialen worden nageleefd. **Abt Joannes heeft echter, vanwege de onvolkomenheid ervan, nooit aangedrongen op de invoering daarvan.**

De voortreffelijke poging van Joannes om dit klooster te herstellen liep dus uiteindelijk hierop uit. Hoeveel arbeid hij eraan besteedde, hoeveel moeilijkheden, laster, onrecht, beschimpingen en vervolgingen hij moest verdragen, hoeveel kosten hij maakte en hoezeer hij tot dan toe zijn ijzeren krachten uitputte — wie zou dat, gezien de omvang van de zaak, naar waarde kunnen schatten?

Gedurende de gehele tijd dat de novicen daar verbleven — en dat was meer dan een jaar — begaf hij zich iedere week eenmaal en soms tweemaal te paard vanuit zijn klooster daarheen en keerde vervolgens weer terug. Wanneer hij daar was, putte hij zich geheel uit met het onderrichten, aansporen en troosten van de novicen. Hij kreeg een uiterst karige tafel voorgezet, waaraan dikwijls zelfs het noodzakelijke ontbrak. Bovendien werd hij door de overste met ontelbare beledigingen en beschimpingen overladen. Haar boosaardigheid en brutaliteit tegenover hem waren zo groot dat zij nauwelijks beschreven kunnen worden.

Eén voorbeeld moge volstaan. Toen de hervorming reeds geruime tijd teniet was gedaan en de abt eens daar overnachtte, stuurde de overste omstreeks middernacht een dienstmeid — voor zover de abt kon vernemen om enkele vonken van het bijna gedoofde vuur weer aan te wakkeren — zijn kamer binnen. Zij moest hem, terwijl hij sliep, beroven van al zijn kleren en andere zaken die hij bij zich had, vooral van zijn papieren.

Maar toen de abt haar bemerkte en riep wie daar was, sloeg de brutale vrouw op de vlucht. Zij had zijn broek meegenomen, met daarin ongeveer vijfentwintig rijksdaalders, en men zag dat zij zich in de kamer van de overste terugtrok. Het gestolene werd nooit teruggegeven. Toen het voorval algemeen bekend werd, werd het onderwerp van praatjes en spot onder leeglopers.

Op deze en andere onwaardige wijzen werd de abt door de brutale vrouw gekweld. Onder bescherming van de graaf van Sint-Pieter liet zij vrijwel niets onbeproefd. De abt verdroeg dit

alles echter met zoveel geduld, nederigheid en zelfbeheersing, dat hij zelfs aan sommige vrienden, die wellicht minder volgens de regels van de christelijke levenswijze naar de zaak keken, minder rekening leek te houden met zijn waardigheid dan passend was.

Zo had deze abt dus met zijn onderneming hetzelfde succes als zijn voorganger Petrus. Beiden besteedden grote sommen geld aan de vergeefse poging de ongeneeslijke wonden van hun dochterklooster te genezen.

Joannes bereikte echter twee dingen méér dan zijn voorganger. Ten eerste leed hij naast het verlies van zijn uitgaven ook in aanzienlijke mate schade aan zijn gezondheid. Ten tweede wist hij de overige religieuzen, die Petrus vijandig gezind waren geweest, geheel aan zich te binden en tot een uitstekende levenswandel terug te brengen, met slechts twee uitzonderingen. De ene bleef steeds aan de zijde van de overste en spoorde haar tot allerlei kwaad aan; de andere achtte het verstandiger tussen beide partijen door te laveren.

Wat hierboven in het kort is verhaald, begon weliswaar hoofdzakelijk in dit jaar, maar strekte zich over **acht volle jaren** uit. Wie daarover meer bijzonderheden wil weten, raadplege het dagboek van die jaren.

Nu keren wij terug naar hetgeen van dit jaar nog te vermelden valt.

Op **26 april** werd een van de hervormde religieuzen naar **Lommersum** gezonden om daar de pastorale zorg over de parochie op zich te nemen. Vanuit het klooster kreeg hij de voor het huishouden meest noodzakelijke huisraad mee, alsmede levensmiddelen om het eerste jaar van zijn pastoraat door te komen.

Zijn voorganger, een van de oudere leden van het huis, had gedurende de zes jaren waarin hij aan het hoofd van die kerk had gestaan, zowel de wereldlijke als de geestelijke belangen zo slecht behartigd, dat hij uit zijn pastoraat moest worden teruggeroepen, beroofd van vrijwel al zijn bezittingen en bovendien bezwaard met een schuld van meer dan **vijfhonderd rijksdaalders**. Ongeveer een jaar later stierf hij in het klooster een vrome dood, nadat hij door zijn onmatigheid een ziekte had opgelopen en alle tekenen van ware boetvaardigheid had getoond.

In dit jaar werd deze kerk gewit, nadat reeds eerder de inrichting ervan was voltooid.

Vervolgens richtte de abt zijn aandacht op het herstel van de gebouwen van het klooster. Het dak van de slaapzaal aan de zijde van de weide stak niet buiten de muur van het gebouw uit. Daardoor liep al het regenwater langs de muur naar beneden, tot grote schade aan die muur en tot ongemak van de religieuzen.

Daarom liet hij allereerst het gehele dak aanzienlijk buiten de muur verlengen. Daaronder werden steunconstructies aangebracht en loden goten geplaatst, waardoor het regenwater dat van het dak afstroomde naar de gemeenschappelijke afvoer in het midden werd geleid.

Daarna ging hij over tot de verfraaiing van de benedenliggende kloostergang of omgang. Deze was rondom open, had geen glazen ramen en geen bestrating, en was met zijn ruwe, afschrikwekkende muren eigenlijk één grote duiventil. Overal stonden zuilen onder de balken en in de openingen van de muren nestelden vogels, tot groot ongemak van de religieuzen vanwege het voortdurende voortbrengen van jongen en de uitwerpselen die op de hoofden van voorbijgangers vielen.

De abt liet hier eerst de houten trappen die toegang tot de kerk gaven vernieuwen. Vervolgens liet hij de gehele benedenomgang met gehouwen steen bestraten, het bovenste derde gedeelte

met planken bekleden, rondom met glazen ramen afsluiten en alle muren en plafonds met fraai pleisterwerk bekleden en witten.

Een refter, een kleedkamer, een keuken en andere ruimten die voor een regelmatig kloosterleven noodzakelijk waren, ontbraken. Bovendien waren alle gebouwen weinig geschikt voor de nauwgezette naleving die de kloosterconstituties voorschreven. De abt voorzag zorgvuldig in deze tekortkomingen.

Hij vond ruimte voor nieuwbouw op de plaats waar de slaapzaal en het gebouw dat tot aan de prelatuur doorliep samenkwamen. Dit gebouw was van de slaapzaal gescheiden door een hoek waarin het oude, verrotte dak voortdurend lekte. Hij verbond beide gebouwen en verlengde de gang van de slaapzaal tot aan de woning van de abt.

In dit gebouw vond hij zeer geschikte plaatsen voor de aanleg van een keuken, die hij voortaan steeds gescheiden wilde houden van de keuken van het dienstpersoneel.

Naast de keuken was voldoende ruimte voor een refter. Deze liet hij in eenvoudige maar fraaie vorm uitvoeren. Om ervoor te zorgen dat geen enkel praktisch gemak ontbrak, werden met grote inspanning nieuwe trappen aangelegd die de keuken en de nabijgelegen refter met de kelders verbonden.

Bovendien maakte hij de graanzolders toegankelijk via een nieuwe poort die hij op de buitenplaats van het klooster naast de grote kerktoren liet oprichten.

En om ten slotte niets te laten ontbreken wat voor een regelmatig kloosterleven noodzakelijk was, richtte hij vanuit de gang van het abtsgebouw een **bibliotheek** in. Daarvoor nam hij een aantal vertrekken in gebruik en liet hij een nieuwe gang aanleggen tussen de kamers en de bibliotheek.

Hij voorzag de bibliotheek tevens, voor zover de middelen het toelieten, van boeken, zoals men ook tegenwoordig nog kan zien. Vrijwel alle boeken van enige betekenis die zich in het klooster bevinden, zijn door hem aangeschaft.

Aan het uiteinde van de bibliotheek richtte hij een **kapel** in, afgescheiden van het overige gedeelte door gordijnen. Daar werd het kapittel gehouden.

Ten slotte voltooide hij ook het gehele abtsgebouw aan de binnenzijde, dat tot dan toe alleen aan de buitenzijde was afgewerkt.

Al deze werkzaamheden werden in een tijdsbestek van ongeveer **vier jaar** grotendeels voltooid, te beginnen vanaf het begin van het jaar **1690**, en kostten enkele duizenden rijksdaalders.

Vanuit het klooster ging hij vervolgens over tot de hoeven. Bijna alle liet hij, omdat zij uit leem en bouwvallig vakwerk bestonden, vernieuwen, zoals in de volgende jaren zal worden verteld.

In hetzelfde jaar werd te **Eupen**, op een plaats die **Der Werdt** werd genoemd, een zeer kostbare kapel gebouwd door enkele kooplieden die **Clebanck** heetten. Dit gebeurde met toestemming — en wellicht zelfs op aansporing — van de plaatselijke pastoor.

Het recht van benoeming of bediening van deze kapel werd aan een religieus van dit klooster, die daar later als pastoor hulp zou verlenen, toevertrouwd tegen een vrij geringe jaarlijkse vergoeding.

Jaar 1691

Omstreeks het begin van dit jaar werd begonnen met een uiterst nuttig en hoogst noodzakelijk werk: de **vernieuwing van de cijnsboeken van het klooster**. Daarin was in de loop van verscheidene eeuwen zo'n grote verwarring ontstaan, dat tot dusver niemand erin geslaagd was ze behoorlijk te ontwarren, hoewel velen zich gedurende honderd jaar en langer met dit werk hadden beziggehouden.

Overal was onbekend welke goederen met cijnzen en hypotheken waren belast. Zowel de cijnzen als de hypotheken waren over duizenden afzonderlijke posten verspreid en bovendien zo onnauwkeurig en verward in de boeken opgetekend, dat alles door elkaar liep. Soms trof men op één enkel blad tien of twaalf cijnzen of hypotheekposten aan die op geheel verschillende zaken betrekking hadden.

Gedurende drie jaren werd hieraan met zoveel succes gewerkt, dat iedere opbrengst weer met de daarbij behorende hypotheken werd verbonden en iedere hypotheek weer bij de goederen werd ondergebracht waarop zij rustte. Alles werd vervolgens in tabellen gebracht, zodat men als het ware in één oogopslag alle hypotheken die op één en dezelfde plaats betrekking hadden bijeen kon zien, in dezelfde volgorde waarin zij daar gelegen waren.

Het werk vergde niet weinig inspanning, want om de hypotheken terug te vinden en te identificeren moesten alle oude registers van het klooster worden doorgenomen en moest ieder afzonderlijk terrein ter plaatse worden geïnspecteerd. Na drie jaar was het werk voltooid.

Op **3 maart van dit jaar**, de eerste zaterdag van de Veertigdagentijd, begonnen de heren medebroeders op voorschrift van de abt en met algemene instemming om twee uur 's middags de **Litanie van Alle Heiligen** te zingen. Dit gebeurde om te voorkomen dat de kerk gedurende de vastentijd minder druk bezocht zou worden dan in andere perioden, hetgeen ongepast werd geacht. Later werd het zingen ervan echter vervangen door het reciteren van de psalmen, omdat de gezondheid van sommigen de inspanning van het zingen niet verdroeg.

Aan het begin van diezelfde maand bleek bij het opmaken van de rekeningen met de pachters dat gedurende de twee voorafgaande jaren op de hoeven van het klooster voor het oprichten van nieuwe gebouwen en het herstellen van oude gebouwen een bedrag van **833 rijksdaalders** was uitgegeven.

Een belangrijk gedeelte van dit jaar werd in beslag genomen door de ongelukkig verstoorde hervorming van **Sinnich**. De abt werd ziek door de inspanningen die hij daaraan had besteed en herstelde pas vele jaren later volledig van zijn gezondheid.

Wiro de Charlis, een stoutmoedig en aanmatigend man, werd door de bisschop van Roermond gezonden en kwam, bovendien voorzien van brieven van de bisschop van Luik en van de nuntius, naar Sinnich om daar het ambt van prior en biechtvader uit te oefenen. Daartegen baatte voor de abt niets de handhaving die hij voor zichzelf en voor de door hem aangestelde prior van de Raad van Brabant had verkregen. Maar hierover is in het voorafgaande jaar reeds uitvoerig genoeg gesproken.

In deze zomer werd de **sacristie met vierkante gebakken tegels bevloerd**.

Op **25 augustus** werd te Aken in de Minderbroederskerk het feest van de heiligverklaring van **Johannes van Capistrano** gevierd. Daar droeg abt Joannes, bijgestaan door elf of twaalf van zijn eigen religieuzen en andere geestelijken, een pontificale mis op en gaf hij de broeders van het convent een bijdrage.

Jaar 1692

In dit jaar werd tegen de abt een proces aangespannen door de inwoners van **Baelen** over de zogenaamde *campana bannalis* — de **ban- of rechtsklok** — waarvan zij de kosten op het klooster en de pastoor wilden afwentelen, alsof dezen tiendheffers waren.

Maar zij deden er zichzelf schade mee dat zij in één en hetzelfde proces zowel het klooster als de pastoor hadden aangesproken. Toen het geschil eenmaal aanhangig was gemaakt, zagen zij namelijk in dat zij ten minste tegenover de pastoor geen goede rechtsgrond hadden.

Omdat zij echter volgens de rechtsgang niet de pastoor buiten de zaak konden laten en alleen tegen de abt konden procederen zonder eerst alle tot dan toe gemaakte proceskosten te betalen, gaven zij er de voorkeur aan de gehele procedure te staken en zelf alle kosten voor de terugbetaling van de klok te dragen.

Een ander proces werd tegen de abt aangespannen door de schout van **Lommersum**. Hij wilde hem dwingen schulden te betalen die de pastoor van die plaats — nadat deze door de abt was teruggeroepen — bij hem had gemaakt voor eten en drinken.

De prelaat verloor dit proces, hoewel hij ten gunste van de schuldeisers afstand had gedaan van alle roerende goederen van de pastoor. Dit schiep voor het klooster voor de toekomst een tamelijk ernstig precedent wegens de verstrekkende gevolgen ervan. Dat nadeel zou zonder twijfel zijn voorkomen wanneer men de abt, overeenkomstig zijn aard en zijn voorkeur voor een minnelijke schikking, zijn gang had laten gaan en anderen zich destijds niet in de zaak hadden gemengd.

Op **9 januari van dit jaar** ging **Aegidius Braunman**, een religieus van dit klooster die zich zeer slecht had gedragen, op kosten van het klooster bij zijn vader in **Aken** wonen, zoals hierboven reeds vooruitlopend is vermeld.

De aanleiding voor deze toestemming was dat de abt hem persoonlijk had aangetroffen in de pastorie van **Kerkrade**, bij een bepaald meisje dat daar met toestemming van haar tante woonde, opdat het huis niet geheel leeg en onbewoond zou blijven.

Hij ontkende daar vaker geweest te zijn dan die ene keer waarop de abt hem had betrapt, hoewel hij zeer dikwijls van dergelijke bezoeken was beschuldigd. Daarom had de abt bevolen hem in het oog te houden. Toen men hem vervolgens de pastorie zag binnengaan, ging men op hetzelfde ogenblik waarop dit aan de abt werd gemeld naar hem toe, en vond de abt de man **in een binnenkamer verborgen bij het meisje**.

Ik wil niet beweren dat tijdens deze bezoeken iets kwaads is gebeurd. Ik zou liever geloven dat hij, om de tijd te verdrijven, naar die man ging die van alles genoeg had. Niettemin zag de zaak er bijzonder slecht uit en verspreidde zij in de omgeving een zeer kwalijke geur van verdenking.

Daarom werd hem, op straffe van opsluiting, verboden voortaan niet alleen die pastorie, maar ook ieder ander huis in de omgeving zonder toestemming binnen te gaan.

Maar hij verklaarde openlijk dat hij geenszins van plan was dit bevel na te leven. Hij beweerde dat hij door de onbedwingbaarheid van zijn karakter gedwongen werd juist alles te doen wat hem verboden werd en dat, als hij daardoor ooit in de gevangenis zou belanden, men niet van hem moest verwachten dat hij dat zou verdragen.

De abt had medelijden met zijn zwakheid en stond hem, op zijn verzoek, toe bij zijn vader te gaan wonen.

Op **30 juni** kreeg abt Joannes opnieuw het bezit van de **heerlijkheid Merkstein**, waarvan het klooster sinds **1664** verstoken was geweest.

De inwoners van Merkstein hadden uiteindelijk besloten de heerlijkheid terug te geven. Samen met de koninklijke fiscaal drong de abt er, krachtens een besluit van de Raad, krachtig bij hen op aan de **5.600 florijnen** aan het klooster terug te betalen die abt Balduinus vroeger aan de koning had betaald om de heerlijkheid te verwerven en die de inwoners van Merkstein beloofd hadden aan het klooster terug te betalen.

Tot dusver had men hen zelfs met rechtszaken niet kunnen dwingen dat bedrag daadwerkelijk te voldoen. Zij beweerden ten onrechte dat het genoemde bedrag reeds aan vroegere abten zou zijn betaald. Daarvoor konden zij echter geen enkel bewijs leveren, behalve enkele zwakke vermoedens: zij konden geen kwitantie tonen en evenmin enige rekening of verantwoording waaruit betaling van het geld bleek.

Zij hadden daarom noodzakelijkerwijs drie mogelijkheden: óf zij moesten hun schuld aan de abdij betalen, óf de jaarlijkse rente daarover voldoen, óf ten slotte de heerlijkheid teruggeven.

Zij kozen voor het laatste en verkregen van de koning toestemming om dat te doen. Die toestemming was overigens reeds twee jaar eerder verleend en de koninklijke brieven daarover waren toen in behoorlijke vorm uitgevaardigd; het daadwerkelijke bezit werd echter pas op deze dag overgedragen.

De reden voor die vertraging was de volgende. Toen de open brieven moesten worden opgesteld, had een kwaadwillig persoon heimelijk en listig daarin een bepaalde clausule laten opnemen die in strijd was met het ontwerp of concept dat vóór de uitvaardiging aan de abt was getoond. Door die clausule werd hem namelijk het recht ontnomen om een **schout, schepenen en andere ondergeschikte functionarissen** te benoemen, een bevoegdheid die de vroegere abten wel hadden bezeten.

Om die reden wilde de abt de koninklijke brieven niet aannemen.

Uiteindelijk nam hij in dit jaar toch bezit van de heerlijkheid, nadat eerst met de inwoners was overeengekomen dat **zij op eigen kosten zouden bewerkstelligen dat de abt de genoemde benoemingsbevoegdheid terugkreeg**. Indien zij dat niet deden, zou het de abt vrijstaan zijn recht alsnog volledig geldend te maken.

Vervolg van 1692

In dit jaar werd de **keurvorst van Beieren** aangesteld over de Spaanse Nederlanden, met de bevoegdheden van gouverneur.

Op **18 september** vond een buitengewoon hevige aardbeving plaats. Op verscheidene plaatsen stortten kastelen en huizen in, bronnen droogden op en weilanden veranderden in moerassen. De kerk van het klooster werd zo hevig geschokt dat de top van de gevel aan de zijde van de weide naar beneden viel en de gewelven honderden scheuren opliepen.

Op **22 november** legde een zekere jongeman, **Nicolaus Dobbelstein**, brouwer en bakker, met toestemming van het kapittel in handen van de abt drie eenvoudige geloften af. Hij zou het

klooster in wereldlijke kleding als **oblaat** dienen. Hij was de eerste aan wie deze gunst ten deel viel en wellicht ook de laatste.

Jaar 1693

Op **23 januari** betaalde abt Joannes aan **Hermannus Lamberts** een hoofdsom terug van ongeveer **650 rijksdaalders**, die hij aan het begin van zijn bestuur gedwongen was geweest te lenen. Door de oplopende rente was dit bedrag inmiddels tot 900 rijksdaalders gestegen. Zo zegende de Heer hem zelfs in oorlogstijd in zijn tijdelijke aangelegenheden.

In deze tijd was **Luik** een wapenplaats van de geallieerden. Daarom was ook aan de Spaanse gebieden bevolen schansgravers daarheen te sturen. Zij moesten rondom de voorsteden, over een omtrek van verscheidene mijlen, verdedigingslinies aanleggen waarbinnen een bevriend leger kon worden opgenomen. Aan het begin van dit jaar werd de abt daarheen afgevaardigd om deze last af te wenden of door betaling af te kopen.

Enkele jaren tevoren was de abt, om meer mensen van nut te kunnen zijn, begonnen enkele jongemannen wegens hun studie in het convent op te nemen. Hun aantal was dit jaar zo toegenomen dat het tien of twaalf bedroeg. Uiteindelijk leerde de ervaring echter dat het samenleven met deze wereldlijke jongemannen de kloostertucht niet weinig schaadde.

Vooral bevonden zich onder hen enkele onhandelbare figuren die door hun ouders hierheen waren gestuurd omdat zij elders niet in bedwang konden worden gehouden. Maar ook hier lieten zij zich niet verbeteren; integendeel, zij brachten zelfs jongemannen met een beter karakter op het verkeerde pad.

Daarom werd besloten hen allen weg te sturen en voortaan niemand meer tot deze vorm van samenleven toe te laten, tenzij hij naar het kloosterleven streefde, of van zodanige leeftijd en gesteldheid was dat hij het verdiende tot gezelschap en ontspanning van de abt te worden toegelaten.

Tot dit besluit droegen ook bepaalde brutaliteiten van deze jongemannen bij, evenals laster en kwaadsprekerij die sommigen van hen tegen de abdij verspreidden.

Vooral speelde mee dat één van hen, een zoon van de rector van de scholen te Luik, uit nieuwsgierigheid de brieven van de kanunniken van Rolduc aan hun vrienden, en die van hun vrienden aan hen, had geopend. Men vermoedde dat dit hem was ingefluisterd door enkele vijanden van het klooster, opdat zij in die brieven wellicht de geheimen van de denkbeeldige **jansenistische ketterij**, of haar voorteken, **de heer Arnauld**, zouden ontdekken.

Als dit inderdaad hun bedoeling was, dan moesten zij daarvoor maar in hun eigen hersenen zoeken, want deze denkbeeldige ketterij was afkomstig uit dat rijk der verbeelding en kon nergens anders worden gevonden.

Op **15 oktober**, het feest van de heilige Theresia, wijdde abt Joannes, krachtens een opdracht van de apostolische nuntius, in deze kerk vier altaren:

het eerste, in de noordelijke kapel, ter ere van **Sint-Anna**;

het tweede, aan de zuidzijde, ter ere van **Sint-Nicolaas, bisschop**;

het derde, rechts van de trappen van het koor, ter ere van de **Heilige Maagd Maria**;

het vierde, links van diezelfde trappen, ter ere van **Sint-Augustinus**.

Deze altaren moesten opnieuw worden gewijd omdat zij eerder hadden moeten worden afgebroken om de kerk vóór het leggen van de vloer met anderhalve voet te kunnen ophogen.

Abt Joannes had ook de fronten van de twee altaartjes rechts en links van de koortrappen, samen met hun ijzeren hekwerken, laten vervaardigen.

In het altaar van Sint-Anna bevinden zich relieken van de martelaar **Sint-Pius**, samen met andere onbekende relieken. In de drie overige altaren bevinden zich relieken van de martelaar **Sint-Felix**, eveneens met andere onbekende relieken.

Opgemerkt moet worden dat in de opdracht van de apostolische nuntius weliswaar alleen de vier hierboven genoemde titelheiligen werden vermeld, maar dat de abt bij de wijding aan ieder van hen nog een tweede heilige toevoegde, namelijk:

Sint-Anna en Sint-Catharina; Sint-Nicolaas en Sint-Dionysius; de Heilige Maagd Maria en het Heilig Kruis; Sint-Augustinus en Sint-Jan de Evangelist.

De reden daarvoor was dat deze toegevoegde heiligen vroeger in deze kerk ieder een eigen altaar hadden gehad. Die altaren waren echter op bevel van de bisschop als overbodig afgebroken.

Het altaar van **Sint-Dionysius**, dat eveneens was afgebroken, bezat bepaalde inkomsten waarvan het klooster nog steeds een gedeelte ontving, namelijk **11½ vaten rogge en evenveel haver**, afkomstig van twaalf morgen land langs de weg die vanuit Kerkrade naar **Eygelshoven** loopt, aan de westzijde, en aan de oostzijde langs de weide van de molen van **Baelsbruggen**; bovendien **22 Akense marken** uit de weide die *der Denys bendt* werd genoemd.

Jaar 1694

Op **17 januari** overleed vroom **Leonardus Hensacens**, priester en pastoor van Kerkrade. Hij was de eerste religieus van de hervormde generatie die stierf en vrijwel de jongste van allen — als het ware de eersteling en het lam dat aan de Heer werd aangeboden — en hij betaalde als eerste van zijn medebroeders de laatste penning van zijn werken aan de zalige eeuwigheid.

Omstreeks het begin van dit jaar ontstond een **zeer ernstig conflict tussen het klooster en de nieuwe drossaard van Kerkrade, N. Van den Heck**. De aanleiding was de volgende.

Deze nieuw aangestelde man had het gewone volk opgestookt om, naar het voorbeeld van hemzelf en zijn vrouw, in het openbaar danspartijen te houden. Hijzelf en zijn vrouw dansten zelfs met mensen uit de allerlaagste lagen van het volk, die hij met opzet daartoe had aangezet, uit minachting voor de abt en de pastoor.

Dit gedrag was ongehoord en was sinds vele jaren niet meer vertoond. Alle weldenkende mensen ergerden zich aan deze schandelijke brutaliteit. Zowel de predikanten van het klooster als de pastoor van **Eygelshoven** hadden daarom vanaf de kansel zeer scherp tegen dit gedrag gepreekt.

De drossaard werd door deze veroordelingen, en tevens door de vijandschap die tussen hem en de pastoor van Eygelshoven bestond, nog verbitterder. Hij greep iedere gelegenheid aan, passend of ongepast, om dingen te doen die de heren van Rolduc onaangenaam waren.

Zo gebeurde het onder andere dat de knechten van het klooster met wagens over de gemeenschappelijke gronden van Kerkrade reden om stenen naar de pastoor van Eygelshoven te brengen. De drossaard liet daarop de paarden van het klooster in beslag nemen, alsof er iets onwettigs was gebeurd.

De pastoor van Eygelshoven, die destijds in het klooster vrijwel alles naar eigen goeddunken regelde, wilde de drossaard met gelijke munt betalen. Samen met de schout van Kerkrade beraamde hij daarom — **zonder dat de abt er ook maar iets van wist** — de arrestatie van de drossaard.

Toen deze op de dinsdag na Pinksteren vanuit de kloosterkerk naar huis wilde terugkeren, werd hij in naam van de abdij gearresteerd en naar het dorp Kerkrade gebracht.

Als redenen voor deze overhaaste en ondoordachte arrestatie werden aangevoerd dat de drossaard over de velden van Kerkrade zijn **reebok** had laten rondlopen en dat hij binnen de heerlijkheid Kerkrade, vooral in de bossen van het klooster, had gejaagd.

Omdat de redenen voor de arrestatie als weinig zwaarwegend werden beschouwd, was de man overtuigd dat hij de zaak zou winnen. Juist daarom begon hij, om het klooster des te grotere schade toe te brengen, op grote schaal feestmalen te houden en zich met de inwoners van Kerkrade te vermaken. Onder hen had hij toen veel vrienden, omdat hij een vijand was van schout **Bombaye**, die door al deze mensen werd gehaat.

De arrestatie duurde verscheidene maanden. In die periode verteerde de drossaard door het houden van maaltijden met zijn vrienden en aanstokers **meer dan 400 rijksdaalders**.

Intussen werd de zaak in Brussel met grote verbittering van beide partijen gevoerd. De abt hield zich daarbij geheel passief, omdat hij de eer wilde ontzien van degenen die de arrestatie hadden veroorzaakt.

Toen de zaak echter steeds langer aansleepte en het klooster daardoor groot gevaar liep, greep de abt uiteindelijk toch in.

Hij beëindigde het gehele geschil door met de drossaard overeen te komen hem **100 dukaten** te betalen en de door beide partijen gemaakte proceskosten tegen elkaar weg te strepen.

Deze schikking vond plaats op **18 oktober 1694**.

Daarna nodigde de abt de drossaard en diens vrouw uit voor een maaltijd, **om de onderlinge vriendschap te herstellen**.

Vervolg van het jaar 1694

Omstreeks dezelfde tijd waarin die drossaard zich aan zoveel brutaliteiten te buiten ging, scheen het alsof de duivel, nadat de ketenen van de hel waren verbroken, over de gehele wereld was losgebroken en overal zowel de aanzienlijken als het gewone volk had opgehitst tegen ijverige zielzorgers.

Overal riep men als uit één mond:

„Laten wij hun banden verbreken en hun juk van ons afwerpen."

Overal spande men samen om de buitensporigheden van de danspartijen te rechtvaardigen en om oude misbruiken, die reeds lang waren afgeschaft, als het ware opnieuw in hun vroegere rechten te herstellen.

Het was voldoende een goede priester willekeurig en naar believen van **jansenisme** te beschuldigen om alle waarheden van het Evangelie die hij verkondigde als van dwaling

verdachte leerstellingen te verwerpen, en hemzelf bloot te stellen aan vervolgingen en kwellingen van allerlei aard, zonder enige hoop bij zijn oversten bescherming te kunnen vinden.

Om aan zo groot een kwaad een geneesmiddel te bieden, vaardigde de allerheiligste paus **Innocentius XII** in datzelfde jaar een apostolisch breve uit. Daarin verbood hij ten strengste iemand met de hatelijke en vage benaming *jansenist* te brandmerken of hem van ambten en waardigheden uit te sluiten, tenzij wettig bewezen was dat hij ervan verdacht werd één of meer van de beroemde **vijf stellingen** aan te hangen.

Maar zelfs daarmee kwam aan de vervolgingen geen einde. De tegenstanders, die gesteund werden door de bisschoppen van de Nederlanden en door wereldlijke vorsten, legden het pauselijke breve juist zo uit dat zij er des te meer aanleiding in vonden om hun tegenstanders nog zwaarder te onderdrukken.

In de maand **juni van ditzelfde jaar** kwam een klacht openlijk naar buiten die reeds geruime tijd in stilte was rondgegaan. Zij was zogenaamd gericht tegen de medebroeders die uit het **hertogdom Limburg** afkomstig waren, maar in werkelijkheid richtte zij zich indirect tegen één bepaalde religieus uit die streek.

Deze religieus had zich belast met het beheer van de interne aangelegenheden van het klooster, had met veel moeite de registers van de abdij vernieuwd, oude stukken in het archief onderzocht en onder de abt het economisch beheer van het klooster gevoerd. Tijdens diens afwezigheid bewaarde hij bovendien de sleutels van de kelders. Daardoor had hij zich de afgunst van enkele oudere kloosterlingen op de hals gehaald.

Door anonieme personen — en via hen zelfs door enkele vooraanstaande personen uit de heerlijkheid Kerkrade — werd hun ingefluisterd dat de Limburgers het klooster bestuurden, boven de anderen werden bevoordeeld, alles naar eigen goeddunken regelden, alleen Limburgers toelieten en jongemannen uit andere streken afwezen.

Dit alles was volkomen in strijd met de waarheid. Behalve de abt droeg immers niemand zelfs maar de titel van een ambtsdrager, en de Limburgers vormden onder de overige kloosterlingen nog niet eens ongeveer de helft.

Toch vond deze kwaadsprekerij gemakkelijk geloof bij mensen die tegenover de een of de ander minder welwillend gestemd waren. Doordat dezelfde beschuldiging voortdurend werd herhaald, vond zij ook ingang bij enkele jongere religieuzen, wier zwakheid vatbaar was voor dergelijke indrukken.

Daardoor ontstond bij sommigen een zekere vervreemding en achterdocht tegenover hun Limburgse medebroeders. In de daaropvolgende jaren bracht dit de broederlijke eenheid in niet gering gevaar, en pas na ongeveer vijf jaar kon deze gezindheid met moeite geheel uit hun harten worden weggenomen.

Maar, zoals gezegd, heel deze intrige had tot doel die ene religieus uit zijn ambt te verwijderen en hem weer tot de gewone rang terug te brengen, zodat hij niet langer zou denken dat hij voor de zaken van het klooster onmisbaar was.

Wat gebeurde er vervolgens? Een reeds tamelijk bejaarde man, die veel invloed bij de abt had, trad op hem toe en vertelde hem dat de gehele heerlijkheid Kerkrade tegen de Limburgers morde en dat zeer verstandige mannen van oordeel waren dat er, ter wille van de vrede, beslist een

verandering moest komen en dat die ene religieus buiten het klooster moest worden geplaatst, opdat de partijvorming niet verder zou toenemen.

De abt begreep gemakkelijk uit welke bron dit alles voortkwam en waarop deze raadgevingen waren gericht. Omdat hij echter de vrede liefhad, stemde hij, hoewel tegen zijn zin, in met de voorstellen.

Hij liet de religieus, die het slachtoffer van de afgunst was geworden, vertrekken om het pastoraat van **Eupen** te gaan besturen. De rector van die kerk, die daar op zeer lofwaardige wijze de zielzorg had uitgeoefend, werd teruggeroepen om het ambt van de vertrokken religieus over te nemen.

Deze verandering en overplaatsing vond echter niet plaats uit noodzaak of op ingeving van de Heilige Geest, maar op aandringen van mensen die aan hun eigen hartstochten toegaven. Daarom liep zij aan beide kanten tamelijk ongelukkig af.

In het klooster ontstonden daardoor niet lang daarna ernstige twisten; in **Eupen** raakte alles in beroering.

Toen namelijk de nieuwe pastoor van Eupen, in de vijfde maand na zijn aankomst, het noodzakelijk achtte zelf in de parochiekerk catechismusonderricht te geven aan het onontwikkelde volk — een taak die daar gedurende enige jaren door de aldaar wonende **kapucijnen** was verricht — maakte hij zowel de kapucijnen zelf als de bestuurders van hun gemeenschap, die hun beschermers waren, zeer vijandig tegenover zich.

Door hen werd hij voor de **Raad van Brabant** gedaagd. Daar won hij zijn zaak tegen hen.

Bovendien verbood de Raad de inwoners, op straffe van een zware boete, nog langer de catechismuslessen van de kapucijnen bij te wonen, die zij inmiddels in hun eigen kerk waren begonnen te geven.

Uit wraak daarvoor werd de ongelukkige pastoor door eindeloze processen, laster, beledigingen en beschuldigingen achtervolgd: nu eens voor de Raad van Brabant, dan voor de Geheime Raad, vervolgens voor de aartsdiaken, voor de vicaris-generaal van Luik, voor de rechter van Limburg, voor de gouverneur van de Nederlanden, de hertog van Beieren, daarna voor de internuntius te Brussel, vervolgens voor de nuntius te Keulen en ten slotte voor de prins-bisschop van Luik.

Door onverzoenlijke en woedende mensen werd hij met zo onvermoeibare ijver belaagd dat hij, na ongeveer **drie jaar** daar verbleven te hebben — waarin hem nauwelijks gedurende veertien dagen rust werd gegund — gedwongen werd voor hun woede te wijken en zijn pastoraat neer te leggen.

Over deze zaak zal hieronder meer worden verteld.

Degene die de abt tot deze overplaatsing had geadviseerd, zag vervolgens dat zijn raad het tegendeel had bereikt van wat hij had beoogd.

Hij had er namelijk voor gezorgd dat zijn medebroeder werd verwijderd, zodat hijzelf des te noodzakelijker voor het klooster zou worden. Maar enkele maanden later werd hij zelf van de zorg voor de kloosterzaken ontheven.

Ook had hij gedacht door deze overplaatsing de vermeende Limburgse partij te breken, zodat na de dood van de abt bij de verkiezing van een nieuwe abt geen onenigheid zou ontstaan — terwijl

hijzelf vrijwel als enige door bijna iedereen als de meest geschikte werd beschouwd en volgens de algemene opinie slechts op de mijter hoefde te wachten.

Maar door met zijn intriges tegen zijn medebroeder de genegenheid van diens vrienden van zich te vervreemden, had hij voor zichzelf de voordien tamelijk open weg naar de prelatuur niet weinig afgesloten.

Zo onzeker zijn de berekeningen van mensen.

Jaar 1695

Op **13 februari van dit jaar** begonnen de twisten van de inwoners van Eupen met hun pastoor.

Toen deze zelf in zijn parochiekerk catechismusonderricht wilde geven, kwamen de paters kapucijnen, vergezeld van een grote groep burgemeesters en andere aanhangers, tijdens zijn dienst opnieuw binnen. Zij traden daarbij zo brutaal en gewelddadig op dat hun begeleiders de pastoor, terwijl hij catechismusonderricht gaf, luidkeels onderbraken, allerlei onwaardige dingen riepen, tegen de pastoor protesteerden en hem bedreigden.

Vervolgens begonnen zij opzettelijk tijdens het catechismusonderricht de hymne **Veni Creator** te zingen om hem te storen.

Op hetzelfde ogenblik dat de pastoor zittend het volk onderrichtte, besteeg een van de paters kapucijnen de preekstoel en begon daar te preken.

De pastoor zette daarop de **vespers** in en dwong hem daardoor zijn preek af te breken.

Dit brutale optreden van de kapucijnen en de plaatselijke bestuurders werd door de Raad van Brabant zo ernstig geacht dat de Raad het verbod ophief dat de tegenstanders tegen de pastoor hadden weten te verkrijgen, en hun op straffe van **1.000 rijksdaalders voor iedere overtreding** verbood de pastoor nog langer te hinderen of hem bij de uitoefening van zijn ambt te storen.

Maar deze overwinning kwam de pastoor duur te staan.

Vanaf dat ogenblik werden de bestuurders en de kapucijnen zijn onverzoenlijke vijanden. Niet alleen hijzelf, maar ook alle parochianen die zijn zijde kozen, ondervonden hun woede.

De burgemeesters kwelden degenen die openlijk verklaarden vóór de pastoor te zijn met alle mogelijke vormen van tegenwerking. Wanneer de pastoor de hulp van enkele vrienden nodig had om naar waarheid te getuigen over bepaalde handelingen van zijn tegenstanders, lieten de burgemeesters hen onmiddellijk voor het gerecht dagen en bestookten hen met lasterlijke processen.

Ook verhoogden zij de lasten van degenen die verklaarden de pastoor gunstig gezind te zijn, zodat anderen door hun lot zouden worden afgeschrikt en niet langer partij voor de pastoor zouden durven kiezen.

Wie zou alle onrechtvaardigheden kunnen opsommen die deze mensen, die zich erop hadden toegelegd de pastoor en zijn vrienden schade toe te brengen, hebben begaan?

Maar hierover kan beter de uitvoerige beschrijving van de pastoor zelf worden geraadpleegd, die in het archief wordt bewaard. Ook verderop zal nog over de belangrijkste onderdelen van deze vervolging worden gesproken.

Op **15 maart** bevrijdde abt Joannes het klooster van een schuld van **2.300 rijksdaalders**. Hij betaalde deze hoofdsom in contanten terug aan de nonnen van **Mariadal te Aken**, samen met ongeveer **400 Akense rijksdaalders** aan rente.

Deze schuld drukte reeds sinds de tijd van wijlen abt Petrus op het klooster. Onder hem waren vijf of zes jaarlijkse kapittelgelden die de abdij verschuldigd was onbetaald gebleven vanwege de zeer hoge uitgaven die hij had moeten doen voor de hervorming en voor het abtsgebouw.

Deze kapitaalschuld loste abt Joannes dus in dit jaar volledig af — **dezelfde Joannes die door zijn tegenstanders ervan werd beschuldigd dat hij zich te weinig om de tijdelijke en financiële aangelegenheden van het klooster bekommerde.**

Vervolg van het jaar 1695

In diezelfde maand werd **de heer Petrus Jansen**, die pastoor te **Eysden** was, bevolen zich voortaan uitsluitend met zijn pastoraat bezig te houden. Door de abt werd hij ontheven van dat deel van de zorg dat hij tot dan toe droeg voor zowel de externe als de interne aangelegenheden van het klooster.

Hierdoor voelde hij zich zo zwaar gekrenkt dat hij veranderde in een van de felste tegenstanders van de abt.

Wie zou het geloven? Of liever: wie zou het, als hij het geloofde, niet betreuren?

Deze man was vroeger de eensgezinde vertrouweling van de abt geweest, diens leider en vertrouweling, iemand die zich ten aanzien van de gehele aangelegenheid van de hervorming van het klooster en zelfs van de verheffing van de abt zeer verdienstelijk had gemaakt. De abt had hem op zijn beurt zo grote macht over de goederen en zaken van het klooster toegestaan, dat al het beste wat zich bevond in de kelders, voorraadkamers, stallen, bossen, hoeven en kolenmijnen onder zijn toezicht stond; in de zakelijke aangelegenheden gebeurde vrijwel niets zonder dat hij het uitvoerde of erbij betrokken was.

In de heerlijkheden was zijn macht zo groot dat vrijwel alles daar naar zijn goeddunken werd bestuurd. Onder de ondergeschikten was zijn gezag zo groot dat gehoorzaamheid of verzet tegen hem vrijwel hetzelfde betekende als gehoorzaamheid of verzet tegen de overste zelf. Ook zijn persoonlijke gezag was zo groot dat de abt vrijwel niets durfde te doen of na te laten zonder hem als raadgever of goedkeurder; en men vreesde en respecteerde hem nauwelijks minder dan hijzelf de abt eerbiedigde en gehoorzaamde.

Omdat hij bovendien reeds vele jaren namens de abten de openbare aangelegenheden van het klooster en van het land behartigde, had hij bij de onderdanen van de abt zoveel gezag verworven dat hij, zo hij al niet méér geliefd was, in ieder geval méér gevreesd werd dan de abt. Bij aanzienlijken en edelen had hij zoveel kennissen en vrienden dat hij door hen, ook al werd hij niet méér geëerd, toch zeker vaker werd bezocht dan de abt.

Deze man dus, die door zoveel banden aan de abt verplicht was en aan wie de abt op zijn beurt zoveel verplicht was, veranderde van vriend in diens bitterste tegenstander. Hij bracht zelfs bijna de waardigheid van de abt in gevaar.

Dit moge de abten tot een ernstige waarschuwing dienen: onder de zaken die zij aan de macht van hun religieuzen toevertrouwen, moeten zij ook zichzelf rekenen. Zij moeten de taken van hun

bestuur zó onder enkelen verdelen dat zij hun eigen gezag uitsluitend voor zichzelf volledig bewaren.

Want wanneer iemand de grenzen van zijn middelmatige positie overschrijdt en de hem toevertrouwde macht minder gematigd begint te gebruiken dan passend is, zal de overste hem nauwelijks nog, of niet zonder moeite, tot de rang van een gewone ondergeschikte kunnen terugbrengen. En als hij dat toch durft, maakt hij van een vertrouweling en onmisbare medewerker gemakkelijk een gevaarlijke vijand, die hem met zijn eigen wapens bestrijdt.

Precies dat gebeurde in dit geval.

De genoemde medebroeder was namelijk gedurende enkele daaropvolgende jaren de leider van degenen die op verschillende manieren tegen hun abt in opstand kwamen. Daarbij deed en zei hij zelf vele onwaardige dingen en schreef hij zelfs weloverwogen met zijn pen veel zaken die eerder vergetelheid dan vermelding verdienen.

Een voorbeeld daarvan kan men zien in de uitvoerige brieven die hij aan de abt schreef, meer met gal dan met inkt. Daarin overlaadde hij, zonder vanwege de bitterheid van zijn gemoed nog te overwegen wie hij was, tegen wie hij sprak en wat hij tegen wie zei, zijn overste schriftelijk met verwijten, beschimpingen en beledigingen die een fatsoenlijk en eerbaar man nauwelijks in het heetst van een ruzie tegen zijn gelijke zou uitspreken.

Maar hevige toorn heeft nu eenmaal de eigenschap dat zij, hoewel zijzelf een vorm van waanzin is, meent rechtvaardig en redelijk bewogen te worden; en hoewel zij meestal niets gezonds of bezonnens bedenkt, toch meent woorden van gezond verstand en bezonnenheid voort te brengen. En zelfs mensen die ongeneeslijk boos zijn, schamen zich ervoor zulke woorden aan het papier toe te vertrouwen wanneer zij later tot inkeer zijn gekomen.

Op **21 juli** betaalde abt Joannes aan de erfgenamen van **de heer Cloeps**, destijds raadsheer van Brabant, behalve een rente van **250 pond**, een hoofdsom van **1.000 Brabantse florijnen**. Deze waren in 1659 door de Staten van Limburg aan abt Winandus Lamberti toegewezen, opdat hij ze aan genoemde raadsheer zou betalen als erkenning en dankbaarheid.

Abt Winandus had deze som aan een zekere **Radermecker, drossaard te Kelmis**, toevertrouwd om ze te innen. Deze had het geld ook ontvangen, maar niet aan de heer Cloeps betaald.

Toen abt Joannes dus met genoemde Radermecker tot de uiterste armoede was vervallen — om aan een zeer ernstig proces te ontkomen — moest hij uit eigen middelen de genoemde **1.250 florijnen** betalen en zo de nalatigheid van een ander duur bekopen.

Maar God zij gezegend, die hem gaf waaruit hij ook dit kon betalen.

Omstreeks dezelfde tijd werden te **Aken**, in de refter van het klooster, door de zeer geleerde **eerwaarde heer Wilhelm Wildt**, kanunnik van de kerk van de Heilige Maagd Maria te Aken en lector van dit klooster, na voltooiing van een vierjarige theologische studie, zeer uitvoerige theses opgesteld die door enkele priester-medebroeders in het openbaar moesten worden verdedigd.

Daarin was de gehele leer opgenomen en met argumenten onderbouwd, ook op die punten waarop zij zo hevig door de beschuldigers van **jansenisme en rigorisme** werd aangevallen.

De theses waren door de zeer geleerde auteur degelijk en grondig opgesteld en werden door de leerlingen met veel lof verdedigd.

Toch werd er van verschillende kanten luid tegen geprotesteerd, vooral door bedelorden. Sommigen beweerden dat zij met de hand van de beul in het openbaar moesten worden verbrand; anderen dat zij met de bliksems van Rome moesten worden getroffen.

Er was zelfs iemand die in zijn schaamteloosheid zo ver ging dat hij een exemplaar van de theses op een schandplaats, waar prostituees gewoonlijk tot bespotting werden tentoongesteld, tussen de ijzeren halsbanden op het kerkhof van de hoofdkerk, aan de muur van de kerk nabij het kruisbeeld, met een spijker bevestigde.

Maar alle fatsoenlijke mensen verafschuwden deze schanddaad. Bovendien werd de geringe onbeschaamdheid van enkelen ruimschoots gecompenseerd door de zeer rijke vruchten die velen uit de verdediging van de theses trokken.

In de opdracht van deze theses aan de **Almachtige God** had de auteur melding gemaakt van de onlangs door Gods genade in dit klooster ingevoerde hervorming. Als grondlegger daarvan had hij wijlen abt **Petrus Melchioris** genoemd en hem met een indrukwekkende lofrede als een voortreffelijk man geprezen.

Maar omdat hij ook aan abt Joannes enig aandeel in dit zo voortreffelijke werk had toegekend en had gezegd dat **de verjonging van al het goede** aan beiden verschuldigd was, aan de één voor wat reeds werkelijkheid was en aan de ander voor wat nog werd verwacht — *alteri in re, alteri in spe* — meende **de heer Petrus Jansen, pastoor te Eysden**, dat dit een belediging was voor zijn overleden oom.

Hij legde de aangehaalde woorden van de zeer beroemde professor uit alsof deze had willen zeggen dat **abt Joannes de hervorming daadwerkelijk had voltooid, terwijl zijn voorganger Petrus slechts had gehoopt haar te voltooien**.

Zo verhinderde zijn woede hem de volkomen duidelijke woorden juist te begrijpen.

Hij liet daarom een schriftelijk openbaar protest tegen de theses opstellen en dit namens hemzelf en enkele bloedverwanten door een notaris aan de abt in de refter betekenen.

Toen zijn gemoedsverhitting echter was bedaard, zag en erkende hij zijn vergissing. Hij vroeg daarvoor nederig vergiffenis en verkreeg die ook.

Maar kort daarna, toen hij niet in zijn vroegere positie binnen het bestuur werd hersteld, **barstte zijn woede opnieuw en nog heviger los.**

De kerk van Eupen wordt een zelfstandige parochie

Begin september werd de kerk van **Eupen afgescheiden van die van Baelen** en tot een zelfstandige parochiekerk verheven, wat zij tot dan toe niet was geweest.

Als eerste pastoor werd **Nicolaus Heyendal** door de bisschop aangesteld. De bisschop beweerde dat het recht van de eerste benoeming hem rechtens toekwam.

De aanleiding voor deze verheffing was de volgende.

Toen de bestuurders van Eupen niet meer wisten welke kant zij op moesten om zich te wreken op hun eigen pastoor, door wie zij voor de Raad van Brabant waren verslagen, kwam het hun uiteindelijk te binnen dat de kerk van Eupen nog niet tot parochiekerk was verheven.

Zij wendden zich onmiddellijk tot de aartsdiaken en verklaarden dat de bevolking van Eupen zo talrijk was dat het absoluut noodzakelijk was hun kerk tot parochiekerk te verheffen. Hun

gemeenschap was bovendien bereid de kerk uiteindelijk van inkomsten te voorzien, maar onder de voorwaarde dat **zijzelf voortaan het benoemingsrecht zouden bezitten**.

De door de kapucijnen opgehitste sluwe mannen hoopten op deze manier in één keer zowel de abt van zijn **patronaatsrecht** te beroven als hun pastoor uit zijn ambt te verdrijven.

De aartsdiaken was de pastoor zeer vijandig gezind. Hij was namelijk door de ongunstige berichten van de kapucijnen zo tegen hem vooringenomen dat hij, zonder hem niet alleen gehoord maar zelfs maar gedagvaard te hebben, een tweede en derde decreet tegen hem had uitgevaardigd waarbij hij hem uit zijn ambt schorste.

Hij verbood iedereen, op straffe van een zware boete, hem nog langer als pastoor te beschouwen en beval hem ondertussen de kapucijnen toe te staan in de parochiekerk catechismusonderricht te geven.

De pastoor wendde zich tegen deze gewelddadige handelwijze tot de **Raad van Brabant** om bescherming te verkrijgen. Tegen de decreten en maatregelen van de aartsdiaken verkreeg hij verbodsbevelen, waarbij deze werd verboden zijn reeds gegeven bevelen uit te voeren of in de toekomst soortgelijke bevelen uit te vaardigen.

Deze tegenstand — of liever gezegd deze **rechtmatige verdediging** — van de pastoor verbitterde de aartsdiaken zozeer dat hij zelfs overwoog de pastoor door soldaten te laten wegvoeren. Hij zou dat ook hebben gedaan indien de privileges van het land dit niet hadden verhinderd.

De zo gekrenkte man luisterde daarom gemakkelijk naar de verzoeken van de bestuurders, temeer omdat hij daarvan zelf voordeel verwachtte: wanneer het pastoraat officieel werd opgericht, zou degene die het ambt verkreeg namelijk van hem het recht van kerkelijke instelling moeten ontvangen.

Daarom liet hij vervolgens door de landdeken ter plaatse volkomen onregelmatige inlichtingen verzamelen en door hem verklaringen afnemen die precies overeenkwamen met het doel dat hij voor ogen had. Vervolgens drong hij er bij de vicaris van de bisschop krachtig op aan dat aan het verzoek van de burgemeesters van Eupen gehoor zou worden gegeven.

De zaak werd ter beoordeling aan de rechtsgeleerden van de vicaris voorgelegd. Zij kwamen tot het oordeel dat er **geen grond voor afscheiding** bestond, vooral omdat ter plaatse reeds voldoende in de zielzorg was voorzien.

Desondanks bood de abt, omdat hij wist dat de aartsdiaken dit wenste en hem wilde verzoenen, uit eigen beweging aan de kerk van Eupen van een vaste dotatie te voorzien.

Dat dit aanbod hem niet geweigerd kon worden met uitsluiting van alle anderen, stond buiten twijfel. Hij stelde echter als voorwaarde dat **degene die door hem reeds als pastoor was aangesteld, als eerste van de bisschop de collatie en kerkelijke instelling zou ontvangen**.

Dit werd inderdaad zo aanvaard, hoewel de burgemeesters van Eupen hevig protesteerden, vooral tegen de persoon van de pastoor. Zij hadden immers maar één doel: hem te verdrijven. Zij protesteerden en stelden alles in het werk om dat te bereiken.

Voor de abt was de dotatie van de genoemde kerk gemakkelijk. Hij hoefde immers slechts de inkomsten die de bedienaars van de kerk tot dan toe genoten, **voor altijd aan de kerk toe te wijzen**.

De kosten van de formele oprichting bedroegen overigens ongeveer **100 rijksdaalders**, die door de abt en de pastoor ieder voor de helft werden betaald.

Zo ontving **Nicolaus Heyendal** zijn kerkelijke aanstelling en werd hij op **5 september** als eerste pastoor in de kerk van Eupen geïnstalleerd:

onder toejuiching van de goeden en onder tandenknarsen van de slechten.

Maar daarmee **was aan de ellende nog geen einde gekomen.**

Terwijl dit alles zich buiten het klooster afspeelde, werden thuis, in een enorme kookpot van woede, krankzinnige plannen tegen de voortreffelijke abt uitgebroed, die in het volgende jaar tot een openlijke samenzwering zouden uitbarsten.

Maar terwijl de duivel door tweedracht het klooster trachtte te vernietigen, bouwde Joannes de hoeven ervan op. Want in dit jaar werd de hoeve van Speckholtz rondom met een muur omgeven en afgesloten, nadat reeds eerder onder hem het grootste deel van de gebouwen was opgetrokken. Ook de hoeve van Crombach werd vrijwel geheel rondom in baksteen opgetrokken.

JAAR 1696

Dit jaar was vervuld van vele onlusten onder de medebroeders, zowel door actief optreden als door hetgeen zij te verduren kregen. Want allereerst begonnen enkelen van hen, die om verschillende redenen gekrenkt waren, nu openlijk uit te voeren wat zij reeds enige tijd heimelijk hadden overwogen en beraamd: zij wilden ervoor zorgen dat hun abt, alsof hij een indringer was die zijn ambt onwaardig en onbekwaam tot bestuur was en bovendien van ketterij verdacht werd, zou worden afgezet en tot de rang van een gewone kloosterling zou worden teruggebracht, of althans van het bestuur zou worden beroofd.

In totaal waren zij met vijf. Vier van hen hadden vóór de hervorming hun professie afgelegd. Eén van hen — wat zeer te betreuren viel — was een begaafd man en geschikt om belangrijker zaken te behartigen; het ontbrak hem immers noch aan ervaring, noch aan verstand, noch aan vaardigheid, noch aan de gunst van vrienden. De overige drie waren zowel in aantal als in betekenis ongeveer zoveel waard als een nul achter een ander getal.

Als vijfde sloot zich bij hen aan die Aegidius Braunman, die vroeger het klooster had verlaten. Alsof hij zijn abt met gelijke munt wilde terugbetalen voor de gunst dat deze hem reeds vier jaar op kosten van het klooster bij zijn vader had laten onderhouden, voegde hij zich niet alleen bij de anderen, maar verschafte hun bovendien overvloedig materiaal voor hun beschuldigingen.

Want toen deze kwaadwillige man nog als jongere in het klooster verbleef, had hij een dagboek bijgehouden waarin hij iedere dag alles noteerde wat hij over de abt en de medebroeders hoorde of waarnam en wat door kwaadwillige uitleg in een ongunstige betekenis kon worden verdraaid. Uiteindelijk stelde hij zichzelf beschikbaar als aanstichter en werktuig van de gehele intrige.

De samenzweerders achtten het zelfs goed deze man in hun geheime raad op te nemen, hoewel de voornaamste aanstichter van de samenzwering hem kort tevoren nauwelijks een blik waardig had gekeurd en hem dikwijls als iemand die het religieuze kleed onwaardig was, had verfoeid. Maar in die omstandigheden was zo iemand voor een slechte zaak noodzakelijk.

Zij besloten bovendien hun zaak te verbinden met de vriendschap van aanzienlijke wereldlijke personen. Daarom werden zij uitgenodigd in het huis van een vooraanstaande fabrikant, waar zij geregeld kwamen en waar het hun niet ontbrak aan maaltijden, drank, dobbelstenen,

speelkaarten en andere genoegens waarmee wereldlijke mensen gewoonlijk de gunst van anderen trachten te winnen.

Dat was bepaald niet goed. Maar zo moest het volgens hen gebeuren: enerzijds om de verdenking van rigorisme af te weren die hun eigen aanklagers tegen hen konden inbrengen en die in die tijd op geen andere wijze van geestelijken kon worden afgewend, anderzijds om te voorkomen dat hunzelf werd verweten waarvan de abt beschuldigd moest worden. Tegelijk moesten zij steun voor hun zaak verkrijgen van wereldlijke personen, die men door dergelijke diensten voor zich moest zien te winnen.

Zij probeerden ook hun aantal te vergroten door enkele pastoors uit hun eigen kring naar hun zijde over te halen. Met dat doel nam **Aegidius Braunman**, als afgezant van de partij en naar eigen zeggen in opdracht van zijn medestanders, het op zich de pastoors van **Capellen** en **Baelen** te bezoeken om hun gevoelens hierover te peilen.

Maar tot zijn ergernis werd hij misleid door de sluwe behendigheid van zijn medebroeders. Op aanraden van de pastoor van Capellen, een zeer voorzichtig en rechtschapen man, veinsden zij namelijk enige tijd tegenover hun medebroeder een welwillende houding jegens hun overste, totdat hij zijn gehele gemoed had blootgelegd en de geheimen van zijn partij aan de pastoor had meegedeeld. Hij hoopte deze door de belofte van een mijter tot zijn standpunt over te halen.

De pastoor stuurde echter alle stukken zo spoedig mogelijk aan de abt. Daardoor was de abt van alles op de hoogte nog vóór Aegidius naar zijn medestanders was teruggekeerd.

Onder die stukken bevonden zich brieven van **Humbertus, aartsbisschop van Mechelen**, een onverzoenlijke vervolger van degenen die hij Jansenisten en Rigoristen placht te noemen. Deze brieven waren gericht aan een zekere heer N., die de zaak van de samenzweerders — waartoe hij door de voornaamste aanstichter van deze aanklacht tegen zijn eigen abt was aangezet — met grote nadruk bij de aartsbisschop had aanbevolen. Tegelijk had hij hem een door zijn medesamenzweerders opgesteld en ondertekend geschrift met beschuldigingen toegezonden, opdat hij daarover zijn oordeel zou geven.

Dat geschrift bevatte voornamelijk **zeven punten van beschuldiging tegen de abt**, die deels zijn bestuur en deels zijn geloof en leer betroffen:

1. Dat hij aan de oude professieformule, die de kanunniken van Rolduc uitspraken na de woorden *secundum regulam canonicorum regularium S. Augustini* — „volgens de regel van de reguliere kanunniken van Sint-Augustinus" — de woorden *et constitutiones hujus monasterii* — „en de constituties van dit klooster" — had toegevoegd; en dat hij iets verderop de woorden *praefatae ecclesiae nostrae praelatis quos pars sanior congregationis nostrae elegerit* — „aan de oversten van onze genoemde kerk, die door het gezondere deel van onze gemeenschap gekozen zullen zijn" — had geschrapt en vervangen door *ejus legitimis successoribus* — „aan zijn wettige opvolgers".

2. Dat hij, zonder medeweten van de oudere kapittelleden, twee wereldlijke personen, namelijk de portier en de brouwer van het klooster, als lekenbroeders had aangenomen en hen door een kapittelbesluit in het klooster had opgenomen, zonder de ouderen te kennen of te horen; en dat deze lekenbroeders na deze handeling het wereldlijke kleed waren blijven dragen, in strijd met de kerkelijke canones.

3. Dat hij door een kapittelbesluit van enkele jongeren, waarbij de ouderen opnieuw waren uitgesloten en geminacht, een groot gedeelte van de inkomsten van het klooster had afgescheiden om daarmee de kerk van Eupen te doteren.

4. Dat hij toeliet dat de privileges en voorrechten van het klooster verloren gingen en met voeten werden getreden, waaronder vooral het jachtrecht. Als bewijs voerden zij aan dat de jager van de vrouwe van **Thoor** de jager van het klooster in het rechtsgebied van **Ubach** zijn geweer had afgenomen. Nadat onze jager vervolgens hetzelfde had gedaan met de jager van Thoor, had de abt op eigen gezag en zonder medeweten van iemand bevolen diens geweer terug te geven, zonder dat aan onze jager op zijn beurt zijn eigen geweer werd teruggegeven.

5. Dat hij al deze vernieuwingen in het klooster van **Sinnich** had ingevoerd zonder medeweten van de kapittelleden, waaruit zulke schandelijke en kostbare processen waren ontstaan.

6. Dat hij door onvergeeflijke traagheid en nalatigheid had toegelaten dat de hoeve van **Schleibach** met een eeuwigdurende belasting werd bezwaard, terwijl zijn voorgangers zich daartegen zo krachtig en met zoveel kosten hadden verzet.

7. Dat hij uit de grootste goddeloosheid had bevolen een afbeelding van de Heilige Maagd Maria weg te nemen, waaraan eeuwigdurende aflaten verbonden waren en die tot dan toe in de hoogste verering had gestaan. Ter ere daarvan was een kaars gesticht die tijdens de hoogmis moest branden. Hij zou hebben bevolen dat dit beeld in de meest verachtelijke hoek van de sacristie werd gezet, waar de stompjes van kaarsen werden bewaard.

Bovendien zou hij een oudere medebroeder, die tijdens een preek buiten het klooster in een bepaalde kapel in algemene bewoordingen tegen verachters van heiligenbeelden had gesproken, daarom streng hebben berispt en hem vervolgens hebben verboden nog te preken. En toch zou hij, om — zoals de tekst scherp zegt — „dit gif van de beeldenstormerij te verbergen", een nieuw tabernakel op het hoogaltaar hebben laten oprichten, zodat hij kon beweren dat voor het genoemde beeld daar geen plaats meer was.

Aan deze volgens hen allerzwaarste beschuldiging voegden zij twee notariële akten toe.

Nadat de abt deze stukken had ontvangen, schreef hij onmiddellijk een **rondzendbrief aan alle medebroeders binnen en buiten het klooster**. Daarin nam hij de zeven beschuldigingen letterlijk over zoals zij in het geschrift van zijn tegenstanders stonden en weerlegde ze uitvoerig.

Omdat deze brief wegens zijn lengte niet volledig in deze kroniek kan worden opgenomen — hoewel hij dat zeker zou verdienen — wordt hier ten minste de kern weergegeven van het antwoord van de abt op elk van de beschuldigingen.

Antwoord op het eerste punt

In de oude professieformule was geen enkel woord geschrapt of veranderd. Dat bleek duidelijk uit alle eigenhandig geschreven professieakten die de medebroeders tot op die dag bij hem hadden afgelegd.

Wel waren de woorden *et constitutiones hujus monasterii* — „en de constituties van dit klooster" — toegevoegd. Maar dat was gebeurd overeenkomstig de wil van paus **Innocentius XI**, die deze constituties had goedgekeurd en bevolen had dat zij onverkort moesten worden onderhouden; overeenkomstig het diploma van de koninklijke majesteit, die er door haar gezag kracht aan had verleend; en tenslotte overeenkomstig de instemming en de stemmen van de kapittelleden, die allen met deze toevoeging hadden ingestemd.

De tegenstanders waren dus veeleer zelf schuldig aan schending van hun professie, omdat zij zo onbeschaamd en onverdiend tegen hun eigen overste in opstand kwamen.

Antwoord op het tweede punt

De twee genoemde personen hadden geen professie afgelegd als lekenbroeders en evenmin plechtige geloften gedaan. Zij waren slechts als **oblaten** aangenomen. Het was daarom helemaal niet vreemd dat zij wereldlijke kleding droegen.

Zij waren weliswaar voor hun leven aangenomen, maar dit had het klooster geen enkele last bezorgd; integendeel, het strekte het klooster aanzienlijk tot voordeel. Beiden hadden het klooster reeds vele jaren trouw gediend zonder daarvoor hun loon te hebben ontvangen. Ook in de toekomst zouden zij wellicht nog langere tijd en beter dienen, terwijl zij daarvoor niets anders ontvingen dan kost en kleding.

Het waren bovendien mannen van zo beproefde levenswandel en zo opvallende rechtschapenheid dat men slechts kon wensen dat **alle religieuzen door hun levenswijze en gedrag even aanbevelenswaardig waren**.

Tenslotte waren beide mannen wettig aangenomen na voorafgaand beraad, besluit en instemming van het gehele kapittel.

Als de oudere kanunniken daarbij niet aanwezig waren geweest, moesten zij dat zichzelf verwijten. Zij hadden immers al vele jaren noch de wekelijkse kapittelvergaderingen willen bijwonen, noch de kapittels die gehouden werden voor de toelating van novicen.

Wellicht was het de abt ontgaan dat van de genoemde huisgenoten slechts één eenvoudige geloften had afgelegd, terwijl de ander zelfs dat niet had gedaan; sterker nog: indien deze laatste zich slecht zou gedragen, kon hij op ieder gewenst moment uit het klooster worden ontslagen, **maar hijzelf kon het klooster niet naar eigen believen verlaten**.

Ten derde

Wat **Eupen** betreft, was datgene gedaan wat de kapittelleden die gewoon waren opgeroepen te worden en te verschijnen, hadden goedgekeurd; wat de aartsdiaken en de vicaris van Luik dringend verlangden; en waarvan zeer geleerde mannen, die hierover waren geraadpleegd, oordeelden dat het gedaan moest worden om de rechten van het klooster te behouden. Het zou door de bestuurders van Eupen zelf zijn gedaan, indien de abt hen niet vóór was geweest, omdat dit voor de zekerheid en de rust van de pastoors van die plaats buitengewoon wenselijk was.

Dat aanzienlijke deel van de inkomsten waarvan zij klaagden dat het was afgescheiden, bestond uit **vijfentwintig rijksdaalders per jaar**, die de rectoren van genoemde kerk reeds sinds lange tijd krachtens een beschikking van de abten hadden genoten. Men kon dus niet zeggen dat goederen waren afgescheiden die voor altijd bestemd waren geweest voor het onderhoud van een lid van het klooster, enzovoort.

Ten vierde

Wat het geweer betreft: de zaak was zo dat de abt had bevolen het terug te geven om een rechtsgeding te vermijden, in de hoop dat ook het onze zou worden teruggegeven. Voor het overige was daardoor niets afgedaan aan het jachtrecht van de abdij, aangezien men tot dat tijdstip daar zonder enige tegenwerping was blijven jagen.

Er was dus slechts sprake van het verlies van een **geweer**, niet van het verlies van een recht. De abt had een afkeer van processen. En had de schrijver van de onderhavige aanklacht maar eenzelfde afkeer daarvan gehad, dan zou het niet gebeurd zijn dat **Drossardus** op zijn gezag was gearresteerd, waaruit voor de abdij een zo kostbaar proces was voortgekomen.

Ten vijfde

Het was onwaar dat de zaak betreffende **Sinnich** zonder medeweten van de kapittelleden was begonnen. De zaak was in het kapittel voorgelegd aan twaalf medebroeders, onder wie ook **D. Petrus Jansen** en **D. Aegidius Braundman**, en was unaniem besloten en goedgekeurd.

Er was niets anders gedaan dan hetgeen de vrouwe zelf — hoewel zij zich later anders had opgesteld — zo vaak had verzocht, en waarop het grootste en verstandigste deel van de kloosterzusters samen met hun vrouwe had aangedrongen.

De internuntius apostolicus en de voornaamste raadsheren van de Geheime Raad en de Raad van Brabant hadden het plan goedgekeurd; de Staten van het land Limburg hadden het bevorderd; de zeer ellendige toestand van het genoemde klooster en het geweten van de abt hadden het geëist. D. Petrus Jansen zelf had zich voor een deel met de uitvoering belast.

Het getuigde overigens van grote onvoorzichtigheid om de wijsheid van iemand anders te willen afmeten aan de afloop van een onderneming. Abt **Petrus Melchioris** had met hetzelfde klooster soortgelijke zaken ondernomen en na vele uitgaven ongeveer hetzelfde resultaat bereikt, zonder dat iemand hem daarom ooit had beschuldigd — hoewel hij zijn plan zelfs nooit aan het kapittel had voorgelegd, zoals hier wel was gebeurd.

Ten zesde

De aanklagers dwaalden ver van de waarheid af wanneer zij beweerden dat de belasting van de hoeve **Schleibach** onder deze abt of door zijn nalatigheid was opgelegd. De registers van het klooster toonden immers duidelijk aan dat deze betaling reeds onder abt **Petrus** was ingesteld en voortgezet.

Toen deze zag dat zijn verzet vergeefs was, had hij, na hierover advies te hebben ingewonnen, uiteindelijk uit eigen beweging toegegeven. Hij volgde daarmee het voorbeeld van andere kerken die reeds van oudsher het recht van vrijstelling bezaten, zoals de kerk van de Heilige Maagd te **Aken**, die eveneens gedwongen waren deze last te dragen.

Vooral voor degene die steeds bij de rekeningen van de hoeven aanwezig was geweest en tot op dat ogenblik over dit punt nooit enige moeilijkheid had geopperd, was deze laster, evenals de andere beschuldigingen, ondraaglijk brutaal.

Ten zevende

Bij het zevende punt ontlokte een dubbele smart uit het hart van de abt een uitvoeriger antwoord dan bij de overige punten.

Ten eerste omdat hij begreep dat hem in dit artikel door zijn eigen kloosterlingen openlijk de laster werd aangewreven van **iconoclastische ketterij en goddeloosheid jegens de Moeder Gods** — een beschuldiging waartegen niet geduld, maar juist godsvrucht ongevoelig blijven onmogelijk maakte.

Ten tweede omdat hij moest vaststellen dat in de harten van zijn zonen, die niet aarzelden hun vader ervan te beschuldigen dat hij in zijn hart het vergif van zo grote goddeloosheid verborgen

hield, het gif van woede en kwaadaardigheid zozeer de overhand had gekregen dat zij, hoewel zij beter wisten, zo'n afschuwelijke laster begingen.

Zij wisten immers hoe toegewijd de abt was aan de verering van de **Heilige Maagd**. Zij wisten dat hij zijn kloosterlingen de plechtige viering van al haar feesten had voorgeschreven, zelfs van die welke door het volk niet werden gevierd; dat hij ter ere van haar een nieuw altaar had laten bouwen en wijden; dat hij gewoon was daar dagelijks de mis te vieren; en dat hij in de door hemzelf opgestelde constituties van het klooster aan alle religieuzen had voorgeschreven dagelijks na de middagrefter het **rozenkransgebed en de Litanie van Loreto** te bidden.

Zij wisten bovendien dat de abt het beeld van de Heilige Maagd alleen daarom van het hoogaltaar had laten verwijderen omdat het de oprichting van het nieuwe tabernakel, dat hij had laten vervaardigen, in de weg stond — een werk dat zij kort tevoren zelf uitbundig hadden geprezen.

Evenmin was het waar dat het beeld naar een verachtelijke plaats was verbannen. Het was op een eervolle en passende plaats in de sacristie neergezet, waar het enige tijd bleef. Vervolgens werd het naar de credenstafel overgebracht, totdat twee kleine bouwwerken gereed zouden zijn die de abt aan weerszijden van het altaar wilde laten aanbrengen. In het ene zou het beeld van de Moeder Gods en in het andere dat van de heilige **Lucia** worden geplaatst; daar zijn zij tot op de huidige dag te zien.

Hieruit kan gemakkelijk worden begrepen welk antwoord de abt op deze laatste beschuldiging kon geven.

Maar het was wel vermakelijk dat degene die de abt verweet dat hij beelden niet vereerde en de heiligen niet eerde, **in zijn gehele kerk zelf slechts één beeld bezat**, en in de kapel van Sint-Leonardus slechts enkele verminkte en beschadigde beelden had staan. Hij liet die kapel bovendien in zo'n vervallen en afschrikwekkende toestand verkeren dat meer godvruchtige priesters er niet durfden te celebreren. Dit wierp de abt hem bij wijze van wedervergelding voor.

In dezelfde brief voegde de abt eraan toe dat de redenen duidelijk waren waarom deze vijf medebroeders tegen hun abt hadden samengespannen.

D. Petrus Jansen, die zich tot dan toe nooit tegen hem had verzet, was plotseling buiten zichzelf geraakt en hevig in opstand gekomen nadat hij om zeer gerechtvaardigde redenen en tot volle tevredenheid van de religieuzen was ontheven van de zorg voor de zaken van het klooster.

D. Joannes ab Acken en **D. Wilhelmus Haes** waren tegen hun overste in opstand gekomen omdat hij de eerste vaderlijk had berispt wegens een ergerlijke dronkenschap en de tweede wegens een ongeoorloofde misviering in een volstrekt onbetamelijke kapel.

D. Joannes Meessen had zich in de hitte van zijn opwinding, waarin hij soms terechtgewezen moest worden, gemakkelijk door de tegenstanders laten meeslepen en ertoe laten brengen het geschrift mede te ondertekenen. Maar na korte tijd zou hij ook gemakkelijk uit eigen beweging tot bezonnener inzicht terugkeren, zoals inderdaad gebeurde.

Wat tenslotte **D. Aegidius Braundman** betreft, die altijd zozeer vervreemd was geweest van zijn overste en van de reguliere kloostertucht, daarvan viel niets beters te verwachten.

Ten slotte betreurde de abt uit vaderlijke genegenheid hun misstap. Hij wenste hun toe dat zij even strenge bewakers en beoordelaars van hun **eigen levenswandel** zouden zijn als zij dat van die van hun overste waren.

Daarna had hij nog in bescheiden bewoordingen iets gezegd over zijn eigen levenswijze onder zijn medebroeders, over de huidige toestand van het klooster en over de aanzienlijke verbeteringen die onder zijn bestuur tot stand waren gebracht.

Hij besloot zijn brief met een dringend beroep op alle medebroeders om hem, uit hoofde van zijn nederigheid, vrijmoedig te wijzen op alles wat zij in zijn leven, zijn gedrag of zijn gehele wijze van besturen berispelijk hadden gevonden. Hij zou dit niet als een geringe weldaad beschouwen en de vermaner daarvoor dankbaar zijn.

Na ontvangst van deze brief kwamen **alle medebroeders eensgezind in beweging om de eer van hun overste te verdedigen**. Om hem daarvan des te zekerder te maken, voegden zij onderaan de brief een verklaring toe.

Daarin verklaarden zij dat zij, niet alleen op grond van de rechtvaardiging die de zeer uitvoerige brief bood, maar ook op grond van de hun zeer goed bekende onberispelijkheid van zijn levenswandel, overtuigd waren van de **onschuld van hun abt ten aanzien van de hem ten laste gelegde misdrijven**.

Zij verklaarden tevens dat zij hem als hun zeer verdienstelijke vader met kinderlijke genegenheid liefhadden en vereerden; dat zij hem dankten voor zijn goede bestuur; dat zij met dankbaarheid erkenden dat de goederen van het klooster door hem aanzienlijk waren vermeerderd en in een zeer goede toestand waren gebracht; dat zij het optreden van die vijf medebroeders ten zeerste afkeurden; en dat zij bereid waren **ter verdediging van de eer van hun overste tegen deze en alle andere beschuldigingen zelfs met opoffering van hun eigen middelen en inkomsten uit hun pastoraten** op te komen.

Deze verklaring werd, tegelijk met de brief van de abt, ondertekend door **vierentwintig medebroeders** — dat wil zeggen **door allen zonder uitzondering, behalve die vijf**.

De eensgezindheid van de medebroeders brak de strijdlust van de oproerkraaiers, maar nu zij de zaak eenmaal zo ver hadden doorgedreven, meenden zij dat zij hun begonnen onderneming moesten voortzetten. Daarom werd **Aegidius Braunman** door hen naar Brussel gezonden. Daar diende hij, onder de voorgewende naam van de reguliere kanunniken van de abdij van Rolduc, bij de Geheime Raad een geschrift in dat vol stond met allerlei lasterlijke aantijgingen en beschuldigingen. Of deze dezelfde waren als de zeven hierboven genoemde, is onbekend, want het geschrift zelf heeft men nooit kunnen inzien.

Wel staat vast dat de Raad daarop bij wijze van apostille bepaalde dat degenen die zich over hun abt beklaagden, vóór alles het genoemde geschrift met hun naam moesten ondertekenen. Maar ten minste twee van de vijf medestanders weigerden dit te doen, omdat zij blijkbaar inzagen dat de zaak daardoor zou uitlopen op een procedure waarin beide partijen zouden worden gehoord — iets waarop zij allerminst hadden gerekend. Daarom schijnt door hen met dit geschrift geen verdere procedure te zijn gevoerd.

In dezelfde tijd beschuldigden ook de **kapucijnen en de bestuurders van Eupen** hun eigen pastoor van jansenistische en rigoristische leer. Zij hoopten hun pastoor op dezelfde wijze te kunnen verdrijven als die onrustige medebroeders, over wie hierboven gesproken is, zichzelf beloofden hun abt tot de orde te brengen.

Beide partijen grepen dit middel aan naar aanleiding van brieven die de koning van Spanje, op aandringen van de aartsbisschop van Mechelen, aan de Raden van de Nederlanden en aan de Universiteit van Leuven had geschreven. Daarin verbood de koning — uitgaande van de veronderstelling dat er in de Nederlanden mensen waren die met dergelijke verderfelijke leerstellingen besmet waren — dat iemand tot prebenden, leerstoelen, beneficiën of ambten zou worden bevorderd wanneer hij verdacht werd van **jansenisme, rigorisme of nieuwlichterij**.

Kwaadwillige mensen legden dit bevel in een andere betekenis uit. Zij meenden voortaan iedereen verdacht te kunnen maken van een dergelijke smet aan wie zijzelf die gehate benamingen wilden opplakken, en dat degenen die door hun tegenstanders met deze laster waren getroffen niet alleen van verdere bevordering konden worden uitgesloten, maar zelfs uit de ambten en beneficiën konden worden verdreven die zij reeds feitelijk bezaten.

Toen dus beide partijen dit middel hadden aangegrepen — de ene om hun pastoor uit te schakelen, de andere om hun abt af te zetten — deelden zij onderling hun geheimen, leverden elkaar wapens en verschaften elkaar raadgevingen en geschriften.

Om die reden kwamen de bestuurders van Eupen naar de zijde van Rolduc. Vast staat dat hun door de tegenstanders van de abt een grote hoeveelheid documenten werd verschaft waarmee zij tegen de pastoor konden optreden, zoals zij ook inderdaad deden.

Dat is niet verwonderlijk, want de zaak van beide partijen zou er voordeel bij hebben gehad wanneer óf de abt óf zijn religieus wegens jansenisme, rigorisme of nieuwlichterij veroordeeld werd. Het zou immers evenzeer tegen de abt hebben gepleit wanneer hij een rigoristische leerling onder zich had, als tegen de pastoor wanneer de abt met die smet besmet zou blijken.

Nu moet echter wat uitvoeriger worden verteld over de vervolging die tegen de **pastoor van Eupen** werd ontketend.

Toen de bestuurders van Eupen zagen dat de fiscaal van Brabant hen dreigend naderde met executoriale bevelen om een boete te innen die zeer veel inwoners van Eupen hadden opgelopen omdat zij, in strijd met de verboden van de Raad van Brabant, de catechismuslessen waren blijven bezoeken die de kapucijnen in hun kerk tijdens de uren van de parochiale catechese waren begonnen te houden; en toen zij tegelijk bemerkten dat alle listen waarvan zij zich tot dan toe hadden bediend om hun pastoor te verdrijven niets hadden uitgehaald — een pastoor van wie zij gezworen hadden dat zij hem nooit rustig zouden laten leven voordat zij hem hadden verjaagd — besloten zij hem uiteindelijk te beschuldigen van **rigorisme en andere buitensporigheden**, zodat zij zich met één en dezelfde onderneming zowel van de executie door de fiscaal als van hun pastoor zouden kunnen bevrijden.

Zij boden daarom aan de **hertog van Beieren, gouverneur van de Nederlanden**, een geschrift aan dat uit elf of twaalf uiterst leugenachtige aanklachten bestond. Deze waren erop gericht geloofwaardig te maken dat hun pastoor inderdaad schuldig was aan het rigorisme en jansenisme waarvan zij hem beschuldigden.

Na herhaalde afwijzingen liet de hertog van Beieren zich uiteindelijk door de beschermheren van de tegenstanders overhalen en zond hij dit geschrift naar de **vicaris-generaal en tevens coadjutor van Luik** — precies wat de tegenstanders hadden verlangd, omdat zij hoopten dat zij een goedgelovig en goedhartig man gemakkelijk om de tuin zouden kunnen leiden. Hij kreeg de opdracht de beschuldigingen uit het geschrift te onderzoeken en, indien de waarheid daarvan zou blijken, ervoor te zorgen dat de pastoor uit zijn ambt werd verwijderd.

Het zou te lang duren alle listen op te sommen waarvan deze mensen zich bedienden om de coadjutor te misleiden en voor hun zaak te winnen. Zij brachten onder de bevolking oproer tegen de pastoor teweeg en haalden overal de parochianen over hun pastoor te verafschuwen, zodat de coadjutor tot het oordeel zou komen dat het voor het zielenheil noodzakelijk was hem uit zijn ambt te verwijderen.

Zij wisten van de coadjutor gedaan te krijgen dat voor de pastoor van **Lontzen**, die daartoe een soortgelijke bevoegdheid had ontvangen, bepaalde informele verklaringen tegen de pastoor konden worden afgelegd, waarvan zij later tijdens het proces gebruik konden maken.

Die beklagenswaardige pastoor van Lontzen misbruikte zijn opdracht echter zozeer dat hij als commissaris aanwezig was bij een zeer oproerige vergadering van vrijwel de gehele bevolking, die door de bestuurders was bijeengeroepen. Deze bijeenkomst vond plaats nabij het kapucijnenklooster, op een weide, op de voorlaatste dag van de carnavalsdagen. Daar waren volgens de schrijver alle dronkaards, schurken en misdadigers volgens afspraak bijeengekomen om tegen hun pastoor te schreeuwen, omdat diens preken hun slechte levenswandel zo dikwijls hadden gegeseld.

Tijdens deze oproerige bijeenkomst werden met luide stem enkele vragen voorgelezen. Men vroeg onder meer of de pastoor niet door iedereen gehaat werd, of hij geen ketterijen en nieuwigheden had onderwezen, enzovoort. De partijgangers antwoordden daarop onder luid geschreeuw: **“Ja, ja!”**, zonder zelfs maar de stem van degene die de vragen voorlas goed te kunnen verstaan.

Toen de pastoor met een notaris en getuigen ter plaatse verscheen om te zien wat men tegen hem ondernam, werd hij met stokken aangevallen, smadelijk behandeld en van de plaats verdreven.

De pastoor van Lontzen liet van dit alles een openbare akte tegen de pastoor opmaken. Maar de coadjutor berispte hem terecht voor zijn dwaasheid, omdat hij daarmee de grenzen van zijn opdracht had overschreden.

De coadjutor probeerde vervolgens de bestuurders met hun pastoor te verzoenen. Hij beval hun ten slotte één of twee vredelievende mannen naar Luik te sturen om daar samen met de pastoor voor hem te verschijnen en een verzoening te beproeven. In plaats van twee vreedzame mannen zonden zij echter **tien van de felste en luidruchtigste tegenstanders van de pastoor** uit hun gehele gezelschap.

Toen dezen voor de coadjutor verschenen, schreeuwden zij zo heftig en twistziek dat de pastoor geen gelegenheid kreeg iets te zeggen. Zij verklaarden bovendien geen enkele vredesvoorwaarde te zullen aanvaarden behalve dat de pastoor uit Eupen verwijderd zou worden.

Daarna stelde de coadjutor rechters-gedelegeerden aan die ter plaatse de zaak van de pastoor moesten onderzoeken. De bestuurders probeerden deze rechters met geschenken voor zich te winnen; toen zij daar niet in slaagden, weigerden zij zich aan hun oordeel te onderwerpen.

De pastoor zelf heeft al deze gebeurtenissen uitvoerig beschreven in een verslag dat in de archieven kan worden geraadpleegd.

Hier hoeft slechts vermeld te worden dat de coadjutor, nadat hij lange tijd door de voortdurende aandrang van de tegenstanders was lastiggevallen, zich uiteindelijk gedwongen zag zelf naar

Eupen te komen om de zaak te onderzoeken. Hij werd vergezeld door een assessor, een Norbertijn, licentiaat in de theologie en voorzitter van het Norbertijnencollege te Leuven.

Toen de rechtbank eenmaal was gevormd, stonden de rechters de tegenstanders op hun verzoek toe de elf of twaalf beschuldigingen uit het hierboven genoemde geschrift door getuigen tegen de pastoor te bewijzen.

Maar zij deden iets geheel anders. Zij lieten de genoemde beschuldigingen varen en dienden een nieuw geschrift in met **drieënveertig andere beschuldigingsartikelen**. Deze hadden zij deels uit preken van de pastoor en deels uit andere handelingen van hem en van andere medebroeders bijeengeraapt, waarbij zij alles in de slechtst mogelijke betekenis verdraaiden. Zij vroegen toestemming deze artikelen te bewijzen.

Hoewel dit volgens de rechtsorde eigenlijk niet toegestaan had mogen worden voordat zij eerst de eerdere beschuldigingen, die de hertog van Beieren aan de coadjutor had toegezonden, hadden bewezen, droegen de rechters — die de procesorde blijkbaar onvoldoende begrepen — de pastoor toch op elk van die **43 artikelen** afzonderlijk te erkennen of te ontkennen.

De pastoor deed dit onder protest. Vervolgens werden de tegenstanders toegelaten tot het bewijs van de artikelen die hij ontkende. Hij ontkende alle artikelen waarin iets laakbaars werd beweerd.

Daarop besteedden zij **drie volledige dagen** aan het voorbrengen van getuigen, maar zij konden zelfs niet één enkel artikel bewijzen.

De zwaarste beschuldiging van allemaal was dat de pastoor zou hebben geleerd dat **Christus de Heer niet voor alle mensen gestorven was**. Daarvoor was slechts één afzonderlijke getuige, een schepen, die durfde te verklaren dat hij dit gehoord had.

Toen deze echter door de rechters werd ondervraagd, moest hij erkennen dat de pastoor niets anders had gezegd dan hetgeen het **Concilie van Trente** leert: dat de Heer weliswaar voor allen gestorven is, maar dat de verdiensten van zijn lijden niet op allen worden toegepast.

Verder was er niets van enig gewicht dat de persoon van de pastoor zelf betrof.

Zij deden echter des te meer moeite om te bewijzen dat het **klooster Rolduc** en de **vergadering van de Limburgse pastoors**, waarvan de pastoor zelf lid was, overal verdacht werden van jansenisme of rigorisme. Daaruit zou dan ten minste indirect volgen dat ook de pastoor zelf niet vrij was van verdenking van deze smet.

Daartoe riepen zij eerst het gehele kapucijnenklooster als getuige op — dat wil zeggen de voornaamste tegenstanders van de pastoor. Dit was een tamelijk ongebruikelijk voorbeeld, aangezien mannen van die orde volgens de regel van Sint-Franciscus eigenlijk niet de bevoegdheid hadden als partij in een gerechtelijke procedure op te treden.

De rechters gingen toch naar hun klooster om hun verklaringen af te nemen. Maar omdat zij niets anders konden aanvoeren dan wat zij naar eigen zeggen uit de biecht wisten, kregen zij van de rechters een berisping en werd hun bevolen te zwijgen.

Vervolgens werden van overal uit naburige plaatsen andere getuigen aangevoerd om te verklaren over de openbare reputatie van de heren van Rolduc. Onder hen waren zowel priesters als leken, maar allen die de pastoor kenden, verklaarden dat hij **zijn ambt goed vervulde** en dat zijn tegenstanders hem uit haat vervolgden.

Ten slotte was ook onze **Aegidius Braunman** bij de paters kapucijnen verborgen aanwezig, opdat hij, indien nodig, de tegenstanders van de pastoor behulpzaam zou kunnen zijn.

Er werd dus **in het geheel niets tegen de pastoor bewezen**; integendeel, op grond van de verklaringen en bekentenissen van zijn tegenstanders zelf werd hij door de rechter **onschuldig verklaard**.

Hoewel de coadjutor hem vervolgens de gelegenheid gaf om ook positief de valsheid van alle beschuldigingen aan te tonen door middel van meer dan zestig getuigen die hij gereed had, werd hij door zoveel tumult, geschreeuw, spitsvondigheden, bezwaren en tegenwerpingen van zijn tegenstanders gehinderd en tegengewerkt, dat uiteindelijk nauwelijks vier of vijf van zijn getuigen mochten worden gehoord. Deze verklaarden echter tegenover de rechter ruimschoots voldoende om de onschuld van de pastoor te bevestigen. De pastoor zelf wilde de tegenstanders niet nog verder blootstellen aan de schande die hun optreden reeds had veroorzaakt. Toen de ochtend was aangebroken, maakte hij zich daarom gereed om te vertrekken.

Toen zijn tegenstanders dit bemerkten en tegelijkertijd inzagen dat zij met al hun rumoer, geweldplegingen, samenscholingen, geschreeuw en protesten in aanwezigheid van de coadjutor, en ondanks de uitgave van vele duizenden florijnen, niets hadden bereikt, lieten zij de **grote klok luiden**, als ware het een oproep tot de wapens.

Daardoor kwamen alle oproerigen in beweging. Zij haastten zich naar de verblijfplaats van de coadjutor, ongetwijfeld met de bedoeling door luid geschreeuw gezamenlijk hun afkeer van de pastoor te betuigen en zo de coadjutor ertoe te bewegen hem te bevelen Eupen te verlaten.

De coadjutor was echter bij de eerste klank van de klok zo verschrikt, omdat hij inzag dat de zaak op oproer dreigde uit te lopen, dat hij onmiddellijk het dorp te voet verliet en tot **Membach** vluchtte. Vandaar begaf hij zich rechtstreeks naar Verviers. Vervolgens schreef hij aan de hertog van Beieren en verklaarde openlijk dat hij de pastoor **onschuldig** had bevonden, maar de betrokken lieden oproerig en verdorven. Hij verzocht dat zij naar verdienste gestraft zouden worden.

Dat zou ongetwijfeld ook gebeurd zijn, indien de coadjutor zich niet door hun smeekbeden en geschenken had laten bewegen en de straf had afgewend die de Raad van Brabant reeds op het punt stond tegen hen uit te spreken.

Dit alles wordt veel uitvoeriger en nauwkeuriger verteld in het verslag van de pastoor. Hier behoeft slechts kort te worden vermeld dat tijdens dit oproer, dat door het luiden van de klok was ontstaan, de menigte die de kapucijnen toegedaan was, **de pastorie zou hebben bestormd en met de grond gelijkgemaakt**, indien zij niet door de bestuurders zelf — die zagen dat hun plan verkeerd uitpakte — was tegengehouden. Zozeer waren deze mensen vervuld van razernij en verblinding.

Al deze gebeurtenissen vonden te Eupen plaats **van 17 tot 22 mei**, in aanwezigheid van abt Joannes en van een grote menigte goede pastoors en priesters, vooral medebroeders, die allen zich inspanden voor de verdediging van de pastoor van Eupen, niet onwetend dat door diens zijde ook **hun eigen zaak op het spel stond**.

Op **24 mei van dezelfde maand** werd in de abdij een generaal kapittel gehouden. Alle medebroeders waren aanwezig op drie na. Eén van hen zei ziek te zijn; een tweede was

aanvankelijk aanwezig geweest maar was zonder reden vertrokken voordat het kapittel geëindigd was; de derde was **Aegidius Braunmann**, die reeds overwoog het klooster te verlaten.

De overige aanwezigen waren met achtentwintig. Van hen behoorden slechts twee tot de congregatie van Abiron; alle anderen stonden met ongelooflijke trouw aan de zijde van hun abt.

Daar werd uitvoerig een voorstel besproken dat door de tegenstanders was gedaan om de vrede te herstellen. Het hield in dat aan de abt een **coadjutor met recht van opvolging** zou worden gegeven, die vrij zou zijn van iedere verdenking van jansenisme of rigorisme en die bovendien mannen van deze richting zou haten en vervolgen. Zo zou het klooster niet ten onder gaan door de afkeer die deze naam aan alle vorstelijke hoven opriep.

Dit voorstel werd door allen verworpen wegens zijn buitengewone onwaardigheid en absurditeit, vooral omdat als coadjutor de **proost van Limburg** werd voorgesteld, een man die reeds op hoge leeftijd was en zelfs enige jaren ouder dan de abt.

Er werd een veel geschikter middel voorgesteld en aangenomen om de verdenking die aan deze naam kleefde weg te nemen. Er zou namelijk een gemeenschappelijke en openbare verklaring worden opgesteld en door allen ondertekend, waarin de medebroeders eensgezind hun geloof en leer zouden belijden. Zij zouden verklaren dat zij alles wat strijdig was met het ware geloof en de zedenleer verafschuwden en veroordeelden, in iedere betekenis waarin de Apostolische Stoel het veroordeelde, en dat zij standvastig en onveranderlijk aan haar uitspraken vasthielden.

Deze verklaring werd eensgezind door **zesentwintig medebroeders** ondertekend. Er werden afschriften en gewaarmerkte kopieën van gemaakt en deze werden gezonden aan de Heilige Stoel, het koninklijk hof, de hertog van Beieren, de Geheime Raad en eveneens aan de bisschop van Luik.

Zo kwam deze storm uiteindelijk tot bedaren.

Want drie dagen later trokken drie medebroeders van de tegenpartij — **Joannes ab Aken, Joannes Messen en Wilhelmus Haes** — voor een notaris en getuigen de volmacht of opdracht in die zij aan Braunmann hadden gegeven. Tegelijkertijd verklaarden zij dat zij geen enkele klacht meer tegen de abt hadden.

Alleen **Aegidius Braunmann** weigerde toe te geven. Hoewel de abt hem vaderlijk uitnodigde tot bezinning te komen en naar het klooster terug te keren, met de belofte dat hem niets zou worden aangerekend, weigerde hij. Hij protesteerde tegen het bevel om terug te keren en ging als weerspannige in beroep bij de Apostolische Stoel.

Daarop vertrok hij als afvallige naar **Rome**. Toen hij daar geen gehoor vond, verliet hij Rome en verbleef, naar men zegt, ergens in Italië. Inmiddels is hij reeds voor het vijfde jaar van het klooster afwezig, terwijl de Heer weet welk einde hij uiteindelijk zal vinden.

Nu alleen deze ene persoon nog volhardde, terwijl de anderen tot inkeer waren gekomen, bleef hij als enige van zijn gezelschap, met verbitterd hart, machteloze en vergeefse woede koesteren.

Vanaf dit jaar en naar aanleiding van deze gebeurtenissen ontstond de gewoonte om **jaarlijks een generaal kapittel bijeen te roepen**, vooral met het doel de eenheid van geest in de band van de liefde te bevestigen en te versterken. Hoezeer dit doel werd bereikt, bleek voor het eerst zeer duidelijk uit dit kapittel.

In hetzelfde jaar liet abt Joannes de oude, uit leem opgetrokken en bouwvallige hoeve van **Anstel** afbreken. Op een andere plaats, vlak bij de landerijen, liet hij vanaf de fundamenten een nieuwe hoeve van baksteen bouwen. Het werk werd in dit jaar begonnen en in het volgende voltooid. Inclusief hout en arbeidskosten bedroegen de kosten ongeveer **drieduizend keizerlijke florijnen**.

Zo vermeerderde Joannes ieder jaar aanzienlijk het bezit van het klooster: hij betaalde de schulden van zijn voorgangers af, herstelde kapitalen, bouwde de abdij en haar hoeven op, won bezittingen terug — terwijl zijn tegenstanders intussen klaagden dat hij het klooster slecht bestuurde.

In augustus gingen de bestuurders van Eupen, die maar geen einde maakten aan hun razernij tegen hun pastoor, naar de **apostolische nuntius te Keulen**. Zij verzochten hem hun beroep toe te laten dat zij het jaar tevoren tegen de aanstelling van de pastoor en de oprichting van de parochie Eupen hadden ingesteld.

Om die reden moest de pastoor naar Keulen reizen. Daar toonde hij duidelijk de zeer grove leugens van de Eupenaren aan en wist hij hun poging ook in deze zaak te verijdelen. Het verslag van de pastoor zelf hierover en de stukken betreffende zijn gehele vervolging worden in de archieven bewaard.

In het klooster werd in dit jaar bovendien een **rond of veelhoekig dak op het torentje bij de buitenpoort** aangebracht.

Jaar 1697

Als gevolg van het besluit van het generaal kapittel van het voorgaande jaar werd op **7 mei** opnieuw een generaal kapittel gehouden. Op één wettig verhinderde afwezige na waren allen aanwezig. Er deed zich geen enkele onrust voor. Na gezamenlijk in de zaal de maaltijd te hebben gebruikt, waarbij men elkaar uitvoerig van wederzijdse genegenheid verzekerde, keerde ieder naar zijn eigen plaats terug.

Die zomer werd in het klooster een **ondergrondse waterleiding** aangelegd vanaf de bron die zich nabij de bovenste visvijver bevond. Het water werd geleid naar een in de kelder onder de keuken aangelegde cisterne. Daaruit kon het met een pomp overvloedig worden opgehaald, zowel voor alle behoeften van de keuken als voor het brouwen van bier.

Deze waterleiding was zo breed dat een mens erdoorheen kon kruipen wanneer zij gereinigd moest worden. Zij was over de gehele lengte overwelfd en met bitumen afgedicht. Het werk kostte minstens **driehonderd keizerlijke florijnen**.

Bovendien werd de gehele binnenplaats, vanaf de buitenpoort van het klooster tot aan de ingang van het abdijgebouw, met stenen bestraat, hetgeen eveneens aanzienlijke kosten meebracht. Ook werd een gracht en een put aangelegd nabij het verblijf van de dienstmeiden. Verder werd de grote toren van de kerk hersteld.

Ten slotte liet abt Joannes voor **Winandus Lamberti**, eertijds abt van dit klooster en een bestuurder die blijvende herinnering verdiende, een grafsteen vervaardigen die men in de kerk kan zien. Deze kostte 43 keizerlijke florijnen. Zijn voorgangers hadden nagelaten dit te doen.

De pastoor van Eupen, die gedurende de voorafgaande winter enige rust had genoten, werd die zomer opnieuw door krachtiger intriges aangevallen, waardoor hij uiteindelijk gedwongen werd zijn ambt neer te leggen.

De **prins-bisschop van Luik**, die hem tot dan toe zozeer genegen was geweest dat hij diens zaak als de zijne bij de koninklijke ministers had aanbevolen, was in dat jaar door zijn suffragaan, **Lamargelle van Keulen**, beïnvloed. Diens broer, die in Eupen heer was, was een felle tegenstander van de pastoor. Bovendien werd de prins-bisschop door zijn jezuïet-biechtvader en door andere jezuïeten zodanig tegen de pastoor ingenomen dat hij hem volstrekt uit zijn ambt wilde verwijderen.

Deze gunst, zo werd gezegd, was reeds lang aan de bestuurders van Eupen beloofd; er moest alleen nog een aannemelijk voorwendsel worden gevonden.

Toen nu een man onder afschuwelijke razernij gestorven was, die — zoals men zei — reeds krankzinnig was geweest voordat de pastoor van zijn ziekte op de hoogte was gebracht, en die wegens de onmogelijkheid hem het viaticum toe te dienen alleen de absolutie en het laatste oliesel had ontvangen, verzonnen kwaadwillige mensen uit pure laster dat de pastoor **uit haat en kwaadwilligheid had toegestaan dat de zieke zonder de sacramenten stierf**.

Met smeekschriften verzochten zij de genoemde vorst hen eindelijk van zo'n goddeloze pastoor te bevrijden.

De prins stuurde hun geschrift, dat met valse en meineedige verklaringen was bevestigd, naar de coadjutor met de opdracht de pastoor uit zijn ambt te verwijderen.

Maar de coadjutor, die het karakter van deze mensen wantrouwde, stuurde de stukken naar de pastoor met een termijn waarbinnen hij moest antwoorden.

Deze weerlegde de schaamteloze laster onmiddellijk zo overtuigend, zowel door zijn eigen verdediging als door het aantonen van de valsheid van de getuigen, dat de coadjutor zich niet genoeg kon verbazen over de vermetelheid en kwaadaardigheid van de aanklagers.

Daarop legde de coadjutor **zelf bij de prins een krachtig getuigenis af van de onschuld van de pastoor**.

Er moest dus een **ander voorwendsel worden gezocht om de pastoor uit zijn ambt te zetten**. Uiteindelijk beweerden zij dat hij bij al zijn parochianen gehaat was. Dit bevestigden zij met een groot aantal handtekeningen, die zij door duizend listen van hun kwaadaardigheid zelfs van onwillige parochianen hadden weten los te krijgen, ja zelfs door bedreigingen en straffen van hen die de pastoor bijzonder waren toegedaan. Daaruit concludeerden zij dat hij om die reden verwijderd moest worden, omdat hij in de parochie niets goeds meer zou kunnen uitrichten nu de gemoederen zozeer tegen hem verbitterd waren.

Deze leugen vond bij de vorst gemakkelijk geloof en overtuigde hem ervan dat het noodzakelijk was de pastoor terug te roepen. De vorst werd immers voortdurend aangespoord door zijn jezuïet, voor wie het reeds voldoende was om de terugroeping van de pastoor te eisen dat deze door zijn tegenstanders als **jansenist en rigorist** werd afgeschilderd.

Daarom droeg de vorst zijn coadjutor op de abt van Rolduc te bevelen zijn religieus uit het pastoorsambt terug te roepen.

De coadjutor kon niets anders doen dan tegenover de vorst de onschuld van de pastoor te verdedigen, de abt van Rolduc te waarschuwen en vervolgens zowel persoonlijk als schriftelijk de vorst te smeken in deze zaak niets te ondernemen zonder de andere partij gehoord te hebben en zonder de voorgeschreven rechtsorde in acht te nemen. Hij verklaarde zich bereid in een gerechtelijke procedure het tegendeel te bewijzen. Hij zei te kunnen aantonen dat de als

verdacht voorgestelde handtekeningen van de parochianen gekocht, bijeengebedeld en afgedwongen waren, en dat het grootste deel van de parochianen juist aan zijn pastoor gehecht was.

Maar niets hielp. De oren van de vorst waren voor al deze voorlopige maar zeer duidelijke bewijzen gesloten: **de pastoor moest vertrekken**.

Daarom schreef de vorst aan de abt en eiste dat deze zijn religieus een opvolger zou geven. Tegelijkertijd gaf hij de coadjutor opdracht — waarbij de abt iedere mogelijkheid tot verweer werd ontnomen — de pastoor uit zijn ambt te schorsen indien de abt het bevel niet uitvoerde, en zolang de abt niemand anders in zijn plaats benoemde, voorlopig een wereldlijk priester daar aan te stellen.

Hoewel het de abt niet aan middelen ontbrak om zich tegen een dergelijk gewelddadig optreden te verzetten, gaf hij er toch de voorkeur aan — omdat hij overal vrede en eendracht nastreefde — de vorst ter wille te zijn. Hij wilde diens gemoed in deze gevaarlijke tijden niet ernstig tegen zich innemen, noch een langdurige reeks rechtsgedingen veroorzaken, noch ten slotte de coadjutor, een rechtschapen man en vriend van de abt, dwingen tegen zijn geweten te handelen door een pastoor te schorsen van wiens onschuld hij overtuigd was, of de vorst ernstig tegen zich in het harnas jagen door diens bevelen niet uit te voeren.

Daarom keerde de pastoor, **gehoorzaam aan de wens van zijn abt en verheugd**, naar het klooster terug. Hij was voorzien van een schitterend getuigenis van de coadjutor over de onberispelijkheid van zijn leven, zeden en leer, en van een brief vol vaderlijke vertroosting.

De goede parochianen betreurden zijn vertrek ontroostbaar. Meer dan **duizendvierhonderd** van hen waren hem bijzonder dierbaar geworden wegens zijn onvermoeibare arbeid voor hun zielenheil en de onvermoeibare standvastigheid die hij gedurende al zijn vervolgingen had getoond.

In zijn plaats kwam dezelfde man die hem drie jaar tevoren was opgevolgd. Onder hem kwamen alle vroegere twisten tot bedaren, terwijl de pastoor in het bezit bleef van het recht in de parochie catechismusonderricht te geven — juist de kwestie waaruit al die onlusten waren ontstaan. De paters kapucijnen verminderden echter door hun optreden de vruchten van dit catechismusonderricht niet weinig.

Op **25 november** wijdde de abt in Kirchrode twee nieuwe klokken, die samen met de derde, oude klok een bijzonder fraaie harmonie vormden.

Op de hoeve **Newmerberen** werd een mooi en groot bakstenen gebouw opgericht, waaronder zich stallen voor koeien, paarden, schapen enzovoort bevonden.

Jaar 1698

Op **22 april** vertrok de voortreffelijke pater magister **Norbertus Delbecque**, dominicaan en doctor van zijn orde, uit het klooster. Hij had daar gedurende drie jaar theologie onderwezen en in de aula algemene stellingen verdedigd tegen alle opponenten, waarbij hij aan beide zijden grote geleerdheid had getoond.

Vanaf dat moment werden niet langer, zoals tot dan toe gebruikelijk was geweest, lectoren van buiten het klooster aangesteld. In plaats daarvan werden twee medebroeders uit de eigen gemeenschap met deze taak belast: de een zou de Heilige Schrift verklaren, de ander de theologie. Dit was tot groot voordeel en nut van het klooster.

Maar deze onderneming zou, zoals het vervolg zal laten zien, **niet zonder beproeving blijven**.

De taak om theologie te doceren werd opgedragen aan de religieus die het jaar tevoren uit het pastoorsambt van Eupen was teruggeroepen.

In zijn plaats was te Eupen dezelfde man gezonden die hem onmiddellijk daarvoor in die zielzorg was voorafgegaan. Dit werd slecht opgenomen door een andere van de oudere kloosterlingen. Deze was vroeger eveneens op die plaats pastoor geweest en had met de dringendste smeekbeden verzocht van die last bevrijd te worden, hetgeen de abt nauwelijks twee jaar eerder had toegestaan. Nu was hij echter van gedachten veranderd en verlangde hij opnieuw dat hem diezelfde last, waarvan hij vroeger bevrijd wilde worden, zou worden opgelegd.

Toen zijn wens niet werd ingewilligd, raakte hij uit ongeduld zozeer van streek dat hij in het klooster geen rust meer kon vinden. Uiteindelijk sloot hij, na langdurige afwezigheid uit het klooster, zelfs vriendschap met **Martinus Briccius**, met wie hij tot dan toe zeer vijandig had verkeerd, en beraamde met hem in het geheim plannen tegen zijn overste.

Daar kwam nog bij dat degene aan wie het ambt van lector was opgedragen opnieuw afgunst ondervond. Zoals hij in 1694 afgunst had gewekt omdat hij tot prefect van de huishouding was benoemd en om die reden naar Eupen was gezonden, zo werd hij nu opnieuw benijd vanwege zijn nieuwe functie als lector.

Daarom begonnen kwaadwilligen opnieuw te morren tegen de **Limburgers**. Onder elkaar klaagden zij dat Limburgers overal boven anderen werden verkozen, dat zij eerder dan anderen tot het kloosterleven werden toegelaten en dat zij de anderen bovenmatig minachtten.

Deze beschuldiging was volkomen ongegrond. Geen enkele Limburger had namelijk enig aandeel in het bestuur van het klooster. Van de **31 medebroeders** — zoveel waren er in totaal — waren er slechts **tien Limburgers**. Van de tien pastoors van het klooster waren er slechts **twee Limburgers**. Van de zeventien religieuzen die deze abt tot dan toe had aangenomen, waren er slechts **zes Limburgers**.

Maar voor het schele oog van de afgunst verschijnt alles dubbel.

Deze zo dikwijls herhaalde klacht tegen de Limburgers werd opgepikt door twee jongere geprofesten — zij hadden nauwelijks twee jaar professie achter zich — die afkomstig waren uit het gebied van Rolduc. Zij hadden deze klachten dikwijls gehoord toen zij nog in de wereld leefden en bleven ze ook na hun intrede in het klooster horen van degenen bij wie de naam van de Limburgers gehaat was.

Door het veelvuldige horen waren zij langzamerhand tot dezelfde mening en overtuiging gebracht, zonder de waarheid verder te onderzoeken. Daarom begonnen ook zij nu en dan met gelijkgezinden over deze zaken te praten en tegenover hun kameraden te klagen over het bestuur van het klooster.

De man die betrokken was geweest bij de **samenzwering tegen de abt die twee jaar eerder beschreven werd**, en die zich nog steeds niet met de abt had verzoend, bemerkte hoe deze jongeren dachten. Omdat hij de abt ten val wilde brengen uit wrok omdat hij niet naar zijn wens tot pastoor van Eupen was benoemd, besloot hij de hartstochten van deze onvoorzichtige jongeren door zijn overdrijvingen nog sterker aan te wakkeren.

Eerst wist hij hen ertoe te bewegen hun klachten tegen het bestuur van het klooster, tegen de abt en tegen de medebroeders die zij niet mochten, **schriftelijk vast te leggen**. Vervolgens haalde

hij hen over hun namen onder deze klachten te zetten. Ten slotte moesten zij hem het geschrift toevertrouwen, zodat hij het aan een tegenstander van de abt kon tonen.

Zij deden zelfs meer dan hij verlangde. Zij stelden **meer dan honderd punten van beschuldiging** op tegen hun overste en tegen de medebroeders die zij haatten — dat wil zeggen tegen allen die volgens hen door talent en bekwaamheid boven hen uitstaken. Daarbij bedekten zij hun kwaadaardigheid doorgaans met de mantel van een valse ijver voor de kloostertucht en de constituties.

Bij deze beschuldigingen was het hun vooral te doen om degenen tegen wie zij het sterkst gekant waren, **verachtelijk te maken**, niet alleen in de ogen van de overige medebroeders, maar ook bij leken, vooral bij de vooraanstaande personen uit deze streek.

Daarom namen zij in hun geschrift volkomen onschuldige opmerkingen van hun medebroeders op, waarvan zij zich herinnerden die ooit gehoord te hebben over andere, niet-Limburgse medebroeders en over functionarissen uit het gebied van Rolduc. Deze woorden werden kwaadaardig en gewelddadig in de slechtst mogelijke betekenis verdraaid.

Vervolgens zorgden zij ervoor dat deze uitspraken bekend werden bij degenen over wie zij beweerden dat ze gezegd waren, om ook hen tegen de Limburgers en hun gelijkgezinden op te zetten.

Alles wat zij maar konden bedenken om die medebroeders verachtelijk en gehaat te maken, deelden zij mee aan de aanstichter van de samenzwering van **1696** en aan zijn overige medestanders. Deze hielden op hun beurt niet op ook de gemoederen van andere broeders te bewerken en alle mogelijke middelen aan te wenden om enkelen van hen naar hun zijde over te halen.

Eindelijk meende de pastoor van **Aelden**, die de abt voortdurend moeilijkheden bezorgde, dat hij nu bereikt had wat hij wenste. Nadat hij behalve één oudere religieus, die reeds vroeger zeer aan de abt gehecht was geweest, ook deze twee jongeren aan zijn zijde had gekregen en zij hem zo'n overvloed aan beschuldigingsmateriaal hadden verschaft, twijfelde hij er niet meer aan dat de abt zijn waardigheid zou verliezen. Hij pochte daar zelfs openlijk op.

Maar uiteindelijk werd de samenzwering ontdekt door een rechtschapen religieus die eveneens door hen was benaderd. De twee misleide jongeren kwamen daarop tot zichzelf. Nu hun ogen geopend waren, zagen zij hoezeer zij door hun hartstochten verblind waren geweest en **hoe ellendig zij ten val waren gekomen**.

Op 5 juni, nadat aan de abt een akte van berouw en herroeping van het gebeurde was overhandigd, wierpen zij zich in de refter, ten overstaan van alle medebroeders, op de knieën en smeekten zij openlijk om vergiffenis. Vervolgens werd, nadat tien dagen later een generaal kapittel was gehouden, door drieëntwintig medebroeders met grote instemming een openbare en gemeenschappelijke akte van protest ondertekend. Daarin verklaarden zij allen openlijk dat zij er geenszins mee zouden instemmen dat — zoals de oproerkraaiers beoogden — aan de koning zou worden gevraagd commissarissen te zenden om een onderzoek in te stellen tegen de abt en het bestuur van het klooster.

Ja, die twee jongere religieuzen hebben uit hun misstap zelfs zoveel voordeel getrokken, dat men zou kunnen menen dat het voor hen heilzamer is geweest na hun zonde zo volmaakt weer op te staan dan nooit gevallen te zijn.

En dit was ten slotte de laatste poging van de tegenstanders. Nadat deze was verijdeld, waagden zij niets meer, maar trachtten zij zich veeleer met hun abt te verzoenen. En waarom zouden zij zich ook niet verzoenen met een overste die zo zachtmoedig, zo vredelievend, zo weinig indachtig aan aangedaan onrecht, zo liefdevol jegens zijn tegenstanders en bovendien in heel zijn leven en bestuur zo onberispelijk was, dat zelfs de strengste beoordelaars niets in hem konden afkeuren behalve een zekere overmaat aan nederigheid, geduld en mildheid jegens zijn tegenstanders en vooral jegens zijn religieuzen?

Zij meenden dat door deze overmaat onrustige karakters de vermetelheid hadden kunnen opvatten om tegen een overste van zoveel deugdzaamheid wegens de geringste oorzaken in opstand te komen, iets waaraan zij onder een strengere prelaat zelfs niet zouden hebben durven denken. Zij voegden eraan toe dat, om ondergeschikten bij hun plicht te houden, strengheid met mildheid verbonden moest worden, opdat degenen die niet door vrijwillige liefde aan hun oversten gehoorzamen, ten minste door vrees voor straf van het kwaad worden weerhouden.

Maar indien een gebrek gelegen was in zijn buitengewone geduld, zachtmoedigheid, gematigdheid van karakter en nederigheid, dan had men zijn tegenstanders waarlijk mogen toewensen dat hun eigen gebreken de deugden van hem waren geweest.

Op 5 augustus, door bemiddeling van de Brusselse raadsheer, de heer Kerrenbroeck, en doordat zich nog een andere gelegenheid voordeed, werden de eerwaarde heer abt en heer Petrus Jansen met elkaar verzoend; zo niet tot volledig herstel van hun vroegere vriendschap, dan toch ten minste tot herstel van de christelijke naastenliefde. Zo werd eindelijk het schandaal weggenomen dat deze verdeeldheid al geruime tijd had veroorzaakt.

Kort daarna kwam ook een andere van de oudere heren weer tot goede verstandhouding, die naar aanleiding van de hem geweigerde pastorie van Eupen tegen de abt in verzet was gekomen. Daarna begon dezelfde prelaat met de zijnen in aangename rust te leven, terwijl zowel de tijdelijke als de geestelijke aangelegenheden steeds meer ten goede gingen en het geroep van het volk en van de monniken, dat tot dan toe overal tegen het bestuur van dit klooster had weerklonken, geleidelijk afnam en ten slotte geheel verstomde.

In dit jaar werd te **Eupen een kapelanie gesticht**, die voortaan steeds ter vrije begeving van de pastoor zou staan. De geschiedenis van deze stichting is als volgt. De abt had, zoals eerder gezegd, aan de inwoners van Eupen **driehonderd rijksdaalders/imperialen** geschonken uit de gelden van wijlen Hermann Brandt, vroeger medebroeder en pastoor te Eupen.

De inwoners van Eupen hadden zich op hun beurt verplicht aan de kas van de gemeenschap een bedrag toe te voegen, totdat men een jaarlijkse opbrengst van **veertig imperialen** zou bereiken. Daarmee zou een kapelaan worden onderhouden die de pastoor zou bijstaan — want tot dan toe had een zo grote gemeenschap geen kapelaan gehad.

Door de vele verzoeken van de inwoners van Eupen en door de aansporingen van de abt werd een voortreffelijk en ijverig priester ertoe bewogen zijn zeer behoorlijke beneficie, dat hij elders bezat, op te geven en naar Eupen te komen, om daar het ambt van kapelaan en schoolmeester uit te oefenen.

De bestuurders van de gemeenschap en meer dan tweehonderd inwoners verbonden zich daartoe bij een overeenkomst, bekrachtigd door hun ondertekende namen. Behalve een behoorlijke woning en brandhout beloofden zij hem, boven de genoemde veertig imperialen, jaarlijks nog **dertig imperialen** te betalen.

Dit deden zij ook enige jaren, totdat zij met de pastoor begonnen te twisten en procederen over de wijze waarop de parochiale catechese moest worden gegeven. Toen begonnen zij, in de hoogste mate onrechtvaardig, de kapelaan — die inmiddels zijn beneficie elders had opgegeven — zijn jaarlijkse toelage, die hij met zeer zware arbeid verdiende, te weigeren, uitsluitend omdat hij het met de pastoor eens was.

De **driehonderd imperialen** die de abt als bijdrage had gegeven, brachten zij hem terug, met de bewering dat zij zich daardoor voortaan bevrijd achtten van de verplichting van de aangegane overeenkomst. Daarbij bekommerden zij zich er in het geheel niet om dat zij zich tegenover de kapelaan voor de duur van diens leven hadden verbonden.

De abt weigerde het geld aan te nemen, maar zij wierpen het op zijn tafel, lieten het daar liggen en vertrokken. Vanaf dat moment ontving de kapelaan niets meer van hen; zij waren namelijk van plan hem door gebrek aan levensonderhoud tot vertrek te dwingen.

Maar omdat deze voortreffelijke priester zeer velen had die hem bijzonder waren toegedaan — vooral degenen die door hun handtekening zelf zijn jaarlijkse toelage hadden toegezegd — en zij geenszins konden verdragen dat hij die plaats zou verlaten, werd in dit jaar uiteindelijk, op initiatief van de pastoor, het volgende plan opgevat: iedere inwoner die de kapelaan goedgezind was, zou naar vermogen en vrijgevigheid éénmalig iets bijdragen, waarna dit tot één kapitaal zou worden samengebracht en voor een jaarlijkse opbrengst zou worden belegd.

Er werd daarom in het dorp een collecte gehouden, die **zeshonderd imperialen** opbracht. De abt voegde daaraan de eerder aan hem teruggegeven driehonderd toe en bovendien nog **honderd uit eigen middelen**. Zo werd een totaalbedrag van **duizend imperialen** bijeengebracht, dat in dit jaar werd belegd voor de duurzame stichting en inkomsten van de kapelanie.

In de stichtingsakte werd bepaald dat de inwoners die vrijwillig aan dit werk hadden bijgedragen **geen enkel recht op de begeving** zouden hebben. Deze zou geheel ter vrije beschikking van de pastoor staan; op diens aanwijzing zou de kapelaan steeds kunnen worden aangesteld en ontslagen.

De verplichtingen van de kapelaan werden eveneens in de stichtingsakte vastgelegd. Zij kwamen alle neer op twee zaken: **ten eerste** moest hij de pastoor bijstaan in alle pastorale werkzaamheden, en **ten tweede** moest hij toezicht houden op de school.

Op 21 mei gaf de abt aan de deken van de Sint-Servaaskerk te Maastricht, de heer **Franciscus Bonhomme**, een hoofdsom van **vijfduizend Brabantse florijnen** terug. Dit kapitaal had al **dertien jaar** bij hem berust en was bestemd voor het terugverkrijgen van de **heerlijkheid Kerkrade**.

En dit gebeurde tot beschaming van zijn kwaadwillige tegenstanders.

1. Uitspraak tegen Randerode en de vrede van Rijswijk

Op 4 juli verkreeg de abt een vonnis tegen Randerode te Baesweiler, waarover hieronder meer.

Tegen het einde van dit jaar werd in Holland, in het kasteel **Rijswijk**, niet ver van Den Haag, na een bloedige oorlog van ongeveer tien jaar tussen bijna alle christelijke vorsten, een duurzame vrede gesloten. In het daaropvolgende jaar werd eveneens vrede gesloten tussen de christenen en de Turken.

Eveneens in dit jaar en het daaropvolgende werden vier of vijf lutheranen, die behoorden tot de huishouding van de heer **von Funderfelt**, een Brandenburgse kolonel afkomstig uit Zweden en schoonzoon van de heer **Hermann Lamberts**, in dit klooster in het geloof onderricht en bekeerden zij zich.

Een van hen was een neef van genoemde kolonel en kapitein van een compagnie. Nadat de echtgenote van de heer Lamberts, die zeer veel tot de bekering van genoemde heer had bijgedragen, was overleden, verklaarde hij met grote stelligheid dat hij haar geest verscheidene malen had gezien en haar met hem had horen spreken en om zijn hulp had horen smeken.

Omdat hij overigens een man was met een standvastig en gezond verstand en van een zodanig karakter en maatschappelijke positie dat men hem niet voor vatbaar voor zinsbegoochelingen kon houden, legde hij de zaak eerst ter beoordeling voor aan geleerde mannen. Vervolgens ondernam hij, in gezelschap van een lector in de theologie, een bedevaart naar **Mont-Aigu [Scherpenheuvel]**, om deze ziel uit het vagevuur te bevrijden.

Hij vertelde dat zij, zoals afgesproken, opnieuw aan hem verscheen in de kerk van Mont-Aigu tijdens het misoffer, hem vervolgens instemmend toeknikte en verdween, en dat hij vanaf dat ogenblik door geen dergelijke verschijningen meer werd lastiggevallen.

Wat moet men hiervan denken?

2. De zaak Randerode te Baesweiler

Zoals hierboven reeds enigszins werd aangegeven, kende de hoogste rechtbank van Gulik te Düsseldorf in dit jaar aan het klooster een jaarlijkse rente toe van **vijf mud rogge**, die de adellijke familie **von Randerode te Baesweiler** aan het klooster verschuldigd was.

Maar al bijna dertig jaar was daarvan helemaal niets betaald. De schuldenaar ontkende zelfs dat hij het klooster ook maar iets verschuldigd was en drong erop aan dat de abdij haar bewijsstukken zou tonen.

Er moest daarom **meer dan dertig jaar worden geprocedeerd**, totdat de rechtbank uiteindelijk in dit jaar een reeds eerder in deze zaak gewezen uitspraak bevestigde. Zij kende de abt niet alleen de jaarlijkse rente toe, maar ook de achterstallige termijnen, de daarop verschuldigde rente en de proceskosten. Alles tezamen beliep dit ongeveer **tweeduizend imperialen**.

Omdat de schuldenaar wegens zijn geringe vermogen zo'n groot bedrag niet kon betalen, sloot de abt begin december van dit jaar de volgende overeenkomst met hem.

In de eerste plaats zou Randerode aan het klooster een graanrente van **tien malder rogge** overdragen, die hij vrij van iedere last bezat. De abdij zou deze voortaan krachtens erfelijk recht bezitten. Tevens zou hij de abt alle originele bewijsstukken betreffende deze rente overhandigen. Dit gebeurde onmiddellijk.

Vervolgens zou het klooster jaarlijks, na aftrek van de lasten, alle inkomsten ontvangen uit de goederen die hij in Baesweiler bezat, totdat zijn schuld volledig was afbetaald.

Deze verwerving was tamelijk belangrijk. Tot dan toe bezat het klooster namelijk geen enkel schriftelijk bewijsstuk waarop het zijn recht op de vijf mud kon baseren; het bezat slechts het feitelijke bezit ervan, zonder een zekere hypotheek of onderpand.

Nu echter bezat het voor de vijf mud **tien malder**, verzekerd door zeer deugdelijke documenten en de meest zekere hypothecaire waarborgen.

JAAR 1699

Daaronder staat een chronogram. In gewone betekenis luidt het ongeveer:

De twist gaat naar buiten; de vreugdevolle vrede keert terug naar de deuren;
Heilzame stemmen klinken in Rolduc en daar heerst zij.

De vreemde hoofdletters dienen waarschijnlijk om het jaartal **1699** als chronogram te vormen.

Op 26 januari werd de doorluchtigste keurvorst van Keulen en bisschop van Luik in het klooster als gast ontvangen en gebruikte hij er de maaltijd, waarbij hij van grote welwillendheid jegens het klooster blijk gaf.

In ons klooster **Mariëndal** werd begonnen met de bouw van een groot gebouw. De bouw daarvan werd ook in de daaropvolgende jaren voortgezet, om dat vrouwenklooster geschikt te maken voor de clausuur. Zonder clausuur was het namelijk in het aartsbisdom Keulen niet langer toegestaan nieuwe kandidaten tot de professie toe te laten.

In de omgeving van hetzelfde klooster deed zich in dit jaar iets voor **dat op een wonder leek**. Het is de moeite waard dit ter ontspanning in versvorm te verhalen.

---

3. Het wonder met de Kruisreliek

Toen het laatste jaar van de zeventiende eeuw liep,
zag de Eifel een wonderbaarlijke zaak — maar toch een ware —
die ertoe bijdroeg dat de eer van het Kruis ten hoogste werd verheven.

Een Jood en twee metgezellen, die door het doopsel christen waren geworden,
braken de deuren open van een beroemde kerk,
die van oudsher de naam **Ara** droeg.

Onder dekking van de duistere nacht
namen zij uit de heilige voorwerpen alles mee wat zij konden:
gewaden en vaatwerk.

Daarna kozen zij allerlei afgelegen wegen,
want angst, schuldgevoel en het verlangen te ontkomen
dreven de heiligschenners voort; roekeloos trokken zij naar de bossen.

Onder de buit bevond zich, behalve de reliekschrijnen
waarin het heilige linnen van de heiligen werd bewaard,
een kostbaar kruis.

Midden in het kristal daarvan was een stukje opgenomen
van het **levendmakende hout**,

waaraan de gedode ledematen van de Verlosser
vastgehecht waren geweest.

Dit kruis nu viel de Jood ten deel om te dragen,
evenals vijf kelken, maar verder niets.

Alles wat hij droeg, woog
beslist niet meer dan tien pond.

Terwijl zij gezamenlijk voortijlden,
verklaarde de Jood, buiten adem, aan zijn metgezellen
dat hij onmogelijk verder kon gaan:

hij klaagde dat de last zijn krachten verre te boven ging.

Zijn metgezellen lachten hem uit,
maar hij bleef erbij en wees op de zwaarte van zijn last.

Wat voor wonder is dit?

Is soms het gewicht van het kruis en de vijf kelken
ondraaglijk zwaar?

Nee.

Maar dit is de verborgen kracht
van het **levendmakende hout**.

Wat jij, dief, hebt geroofd,
heeft nu jouzelf gegrepen;
jij bent zelf de buit van je eigen buit geworden.

Maar ik ga verder met het verhalen
van de wonderlijke gebeurtenissen.

Uiteindelijk vermoedden zijn metgezellen
de werkelijke oorzaak van het wonder.

Zij braken daarom de glazen bedekking open
en namen het stukje van het heilige hout,
samen met de te vereren as van de heiligen,
uit het reliekschrijn.

Op de donkere helling van een berg,
waar door de nauwelijks betreden weg haast geen pad zichtbaar was
en waar de zeer duistere nacht verhinderde
de omgeving te onderscheiden,

verborgen zij de relieken
onder de met mos bedekte stam van een struik.

Vanaf dat moment bleef bij niemand nog enige twijfel bestaan
dat juist dat zeer kleine stukje van het heilige hout
de schouders met zo'n groot gewicht had bezwaard.

Want de last had zijn zwaarte grotendeels verloren
en daardoor werd het lopen voor de Jood weer gemakkelijk.

---

4. De vlucht en ontdekking

Maar doordat zij rondzwierven, hadden zij midden in de nacht
nog maar de helft van hun tocht afgelegd.

Toen het licht terugkeerde, waren zij 's morgens
nauwelijks een uur gaans van **Ara** verwijderd.

Maar dat deerde hen niet.

Want een dichte nevel omhulde hen,
die voor hen, vluchtelingen voor het licht,
een uitstekend beschermend scherm vormde.

Zo gingen zij, als het ware beschermd
door een veilige duisternis, verder.

Onderweg bekeken zij de buit
die zij door hun misdaad hadden verkregen.

Toen zij zagen dat de voet van een kelk
van minderwaardig metaal was gemaakt,

rukten zij die nogal onvoorzichtig
van het middenstuk los
en begroeven hem in de aarde.

Maar een **vroeg opgestane ploeger**, die daar aanwezig was
zonder door hen te zijn gezien, zag wat zij deden.

Toen zij vertrokken waren, ging hij kijken
wat zij begraven hadden.

Hij naderde de plaats en herkende aan een fragment
dat het om **dieven van heilig vaatwerk** ging.

Daarop begaf hij zich te paard naar het naburige dorp
en waarschuwde de boeren.

Zonder uitstel kwam een groep boeren bijeen.
Zij zetten de achtervolging op de dieven in.

Niet ver daarvandaan troffen zij hen aan,
namen hun de buit af
en **grepen twee van hen**.

Want de **derde dief** vertrouwde op zijn snellere benen,
vluchtte het bos in
en ontkwam aan het dreigende noodlot.

Gelukkig was hij weliswaar,
maar **gelukkiger dan hij was de Jood**, die nu tweemaal gevangen was.
Want nauwelijks had de menigte boeren hem gegrepen,
of de kracht van het heilige hout had hem reeds tevoren gegrepen
en hem innerlijk tot een gevangene van Christus gemaakt.

De vreugde over het terugverkrijgen van de buit
werd sterk getemperd door verdriet,
toen men de reliekschrijnen van de heilige as
en het kruis van de Verlosser gebroken en leeg aantrof.

Maar weldra vervulde een vreugde,
met rijke rente vermeerderd, hun harten,
toen de Jood vooropging
en zijn eigen weg terugging,
die hij de vorige nacht had afgelegd.

Het gehele volk en de geestelijkheid volgden hem
in een plechtige, eerbiedige processie.

De kostbare relieken werden teruggevonden
op de plaats waar zij midden tussen het struikgewas waren weggeworpen.

Als door een goddelijke ingeving gedreven
ging de Hebreeër rechtstreeks naar de struik
waaronder zij het eerbiedwaardige stukje
van het levendmakende hout hadden verborgen.

Toen hij vlak bij de plaats gekomen was
waar het driemaal edele hout
en de as van de heiligen lagen,
wees hij de plek met zijn wijsvinger aan.

Vervolgens wierp hij zich languit ter aarde,
met gezicht en lichaam naar de grond gekeerd,
en riep tot de Allerhoogste.

Daarna vroeg hij smekend
het hout te mogen aanschouwen
waarvan hij het ondraaglijke gewicht
zo sterk had gevoeld.

En deze gunst werd hem op zijn verzoek spoedig verleend.

Maar de Heer schonk hem nog een **grotere genade**:

Hij boezemde hem het verlangen naar het geloof in
en maakte zijn geest ontvankelijk,
zodat hij in zeer korte tijd nauwkeurig leerde
wat de godsdienst leert.

Ten slotte schonk Hij hem een groot verlangen
om door het heilige water van het **doopsel**
zelfs zijn zware misdaden vóór zijn dood uit te boeten.

God verhoorde de vrome verlangens
die Hij zelf in hem had gewekt.

Want zodra hij de leer van het geloof
voldoende had leren kennen,

werd hij naar de plaats van terechtstelling gebracht
en **onder de galg zelf gedoopt**.

Zonder angst en met vreugde
stak hij zijn hals in de strop,
terwijl hij met zijn laatste adem eerbiedig
de heilige namen van **Jezus en zijn moeder Maria** uitsprak.

Toen hij gestorven was —
want hem was toestemming gegeven om begraven te worden —
was de plaats van zijn doopsel
tevens de plaats van zijn graf.

Degene die zijn metgezel in de misdaad was geweest,
deelde ook in zijn straf.

Och, had hij ook maar gedeeld in zijn [nieuwe] leven!

Maar deze ongelukkige, zonder berouw en zonder droefheid,
beëindigde zijn leven als een redeloos dier.

Ach! Door welk verschrikkelijk onderscheid
zijn uw beider lotgevallen van elkaar gescheiden,
o God, allerbeste rechter der mensen!

De Jood eindigde als een zoon van de Kerk;
de gelovige daarentegen onderging het lot van de Jood.

Zoals Gij, Christus, de Joodse tiran van de buit van de onderwereld beroofdet,
zo duldt Gij zelf dat uw bezit
door razende dieven wordt geroofd.

Laat het zo zijn dat de goddeloze, als een uitverkoren werktuig,
zijn zonden vermeerdert
door heilige vaten te roven.

Want wie zou weigeren, Christus,
uw kruis te dragen, waaraan Gij genageld zijt,

wanneer het feit dat hij het
met de slechte bedoeling van een dief heeft gedragen,
voor hem de volkomen zekere oorzaak
van zijn **eeuwige heil** is geworden?

Pastorie van Baelen

Tegen het einde van dit jaar verzocht en verkreeg de **pastoor van Baelen** van de abdij een derde medebroeder, met wie de pastorale taak verdeeld kon worden.

In de ongeveer veertien jaren waarin hij tot dan toe aan het hoofd van die kerk had gestaan, waren de omstandigheden van zijn pastorie namelijk zodanig verbeterd dat er, waar voordien één persoon niet voldoende inkomsten had om zonder schulden te leven, nu zelfs voor **drie medebroeders ruimschoots genoeg** was.

JAAR 1700

In de zomer werd op het landgoed **Rutzenfelt** vanaf de fundamenten een groot en stevig gebouw van goed gebakken baksteen opgetrokken. Het lag aan de zuidzijde en bood stallen voor runderen en kudden.

Bovendien werd aan de zijde die naar de binnenplaats gericht was een bakstenen muur gebouwd, aansluitend aan de graanschuur.

In het klooster werd het dak boven de middelste boog van de zuidelijke vleugel van de kerk geheel vernieuwd en in de vorm van een **torentje** uitgevoerd.

Verder werd op de heuvel aan het uiteinde van de tuin een klein huisje gebouwd. Ook die tuin had abt Johannes daar nieuw laten aanleggen, aangezien het klooster voordien geen tuin had gehad.

Tegen het einde van september, op de **28ste, als ik mij niet vergis**, overleed paus **Innocentius XII**, die de Kerk van God op zeer lofwaardige wijze had bestuurd.

Begin oktober stierf plotseling de heer **Hermann Lamberts**, een zeer vermogend man uit deze gehele streek.

Hij had abt Johannes tot executeur-testamentair benoemd. In zijn testament had hij onder andere een kapelanie gesticht in de parochiekerk van **Sint-Foillan te Aken**. Het recht om deze kapelanie in de toekomst te begeven vertrouwde hij aan drie personen toe, onder wie telkens de op dat moment fungerende **abt van Rolduc**.

In hetzelfde testament legateerde hij aan abt Johannes, als erkenning voor het werk dat deze bij de uitvoering van het testament zou moeten verrichten, **honderd imperialen**. De erfgenamen voegden daar uit eigen beweging nog dertig aan toe.

Met dit geld werden voor de bibliotheek van Rolduc de delen van de **concilies in achttien banden** aangekocht.

Op **1 november** overleed **Karel II**, koning van Spanje en vorst der Nederlanden.

Bij testament had hij **Filips, hertog van Anjou**, als erfgenaam van zijn koninkrijken aangewezen. Deze was de tweede zoon van de Dauphin van Frankrijk en via zijn moederlijke verwantschap een kleinzoon/neef in de dynastieke lijn van **Lodewijk de Grote [Lodewijk XIV]**.

Deze erfopvolging werd in alle Spaanse koninkrijken met onbeschrijfelijke vreugde ontvangen, vooral omdat de monarchie daardoor **ongedeeld bleef**.

Daarmee werd tevens de aanmatiging en arrogantie van de Hollanders beschaamd. Terwijl koning Karel nog leefde, hadden zij namelijk reeds verondersteld zijn monarchie te kunnen verdelen en aan ieder van degenen die aanspraak op de opvolging maakten een deel toe te wijzen. Zij waren zelfs van plan geweest daarvoor tegen de keizer de wapens op te nemen, indien

deze, ontevreden met wat hun behaagde, niet bereid zou zijn geweest zich met zijn toegewezen deel tevreden te stellen.

Verkiezing van Clemens XI

Op **23 november** werd kardinaal **Albani**, een man van grote vroomheid en geleerdheid, met de eenstemmige stemmen van **57 kardinalen** tot paus gekozen. Hij nam de naam **Clemens XI** aan.

Dit gebeurde op de feestdag van paus Sint-Clemens.

Hij deed met alle argumenten waarover hij beschikte — en zelfs met smeekbeden — zijn uiterste best om toestemming te krijgen de verkiezing te weigeren.

Pas na veel gebed en overleg met mannen die uitmuntten in vroomheid en kennis, liet hij uiteindelijk, met grote moeite, toe dat hij tot paus werd uitgeroepen.

Moge God geven dat het verdere verloop beantwoordt aan een zo heilig begin.

Drossaard Van den Heck

Drossaard Van den Heck, die bij het begin van zijn ambtsuitoefening het klooster met zoveel hoogmoed had bejegend en het zoveel moeilijkheden had aangedaan, raakte door armoede volledig aan het einde van zijn middelen.

Hij werd daardoor gedwongen zijn ambt te verkopen en maakte tegen het einde van dit jaar plaats voor zijn opvolger.

Afsluiting van de zeventiende eeuw

Nu men aan het einde van dit jaar en daarmee tevens aan het einde van de **zeventiende eeuw** is gekomen, lijkt het, voordat wordt overgegaan naar het begin van de achttiende eeuw, nuttig om voor de kennis van het nageslacht hier kort uiteen te zetten **in welke toestand de aangelegenheden van dit klooster zich bevonden toen de zeventiende eeuw eindigde**.

Dit zal overzichtelijker gebeuren door eerst te spreken over de **discipline en de naleving van de kloosterregel**, vervolgens over de **gebouwen van het klooster**, daarna over de **tijdelijke goederen en financiële toestand**, vervolgens over de **wijze van bestuur**, daarna over de **huiselijke aangelegenheden**, en ten slotte over de **pastorieën van het klooster**.

OVER DE NALEVING VAN DE CONSTITUTIES

De constituties van dit klooster worden door alle medebroeders die ze hebben geprofest, nauwgezet nageleefd, behalve dat er daarin enkele bepalingen voorkomen die óf onvolmaakt, óf enigszins duister zijn, óf minder goed passen bij plaats en tijd. Deze zijn daarom óf ten goede gewijzigd, óf nader uitgelegd, óf aan de bestaande inrichting aangepast, en worden op de volgende wijze onderhouden.

I. De kleine uren van het goddelijk officie, die in de ochtend worden verricht, worden niet gezongen, zoals in het eerste hoofdstuk van de constituties is voorgeschreven, maar psalmodiërend gereciteerd. De Priem wordt met de Lauden verbonden, de Terts met de Sext.

Daarom gaat men om zeven uur niet naar de kerk, behalve op zon- en feestdagen; dan wordt het officie gevierd overeenkomstig hetgeen in de constituties is voorgeschreven.

Ook wordt tegenwoordig overdag slechts één mis gezongen. En wanneer er een officie voor de overledenen moet worden gehouden, wordt de conventsmis als requiemmis opgedragen.

De reden voor deze vermindering is dat er tijd overblijft voor de studie en het onderricht in de theologie.
(bij hoofdstuk I van de constituties, nrs. 2, 3 en 4)

II. Zowel in de winter als in de zomer begint de namiddagmeditatie om **halfzes**, eveneens om dezelfde reden.
(aldaar, nrs. 10 en 11)

III. Wanneer voor de maandgedachtenis of de jaargedachtenis het officie voor de overledenen moet worden gebeden, wordt dit de voorafgaande dag gereciteerd in plaats van de avondmeditatie.
(bij hoofdstuk II, nr. 14)

IV. De maandelijkse recollectie wordt niet door ieder afzonderlijk op een door hemzelf gekozen dag gehouden, zoals de constituties bepalen, maar door allen gezamenlijk op één en dezelfde dag. Op die dag wordt men tevens vrijgesteld van studie en theologieonderricht.

Dit is om verschillende redenen veel geschikter.
(bij hoofdstuk III, nr. 6)

V. De kloostergeloften worden niet tweemaal, maar slechts eenmaal per jaar plechtig vernieuwd, namelijk, wanneer de overste aanwezig is, op de **vooravond van Pinksteren**, voorafgegaan door een recollectie van zes dagen, opdat deze zeer godsdienstige plechtigheid niet door al te veel herhaling aan waardigheid verliest.
(bij hoofdstuk IV, nr. 1)

VI. De Regel van de heilige Augustinus wordt gewoonlijk op vrijdag gelezen. Maar wanneer op donderdag of zaterdag moet worden gevast, wordt zij liever op die dag gelezen. Na de Regel volgt steeds het gewetensonderzoek over de naleving ervan.
(aldaar, nr. 3)

VII. Het gehele hoofdstuk over de armoede wordt zo volmaakt nageleefd dat ook degenen die de hervorming niet hebben aangenomen, alles uit de gemeenschappelijke kleerkamer ontvangen.

Daaruit volgt tevens dat aan ieder met zoveel liefde, bereidwilligheid en vrijgevigheid wordt verschaft wat noodzakelijk en zelfs meer dan noodzakelijk is, dat niemand enige reden heeft om iets voor persoonlijk gebruik als eigen bezit te verlangen.
(bij hoofdstuk V)

VIII. Gedurende de gehele Advent wordt overeenkomstig de constituties gevast. Om bepaalde redenen wordt echter dispensatie verleend, zodat tot aan het feest van de heilige Lucia vlees wordt opgediend, met dien verstande dat slechts **één maaltijd per dag** wordt gebruikt.
(bij hoofdstuk IX, nr. 10)

IX. Uitwendige verstervingen, zoals het kussen van de voeten van de medebroeders, op de grond eten en openlijk zijn fouten belijden, worden in de refter nooit verricht vanwege de aanwezigheid

van oudere medebroeders en vreemdelingen, tenzij iemand wegens een ernstiger vergrijp wordt opgedragen iets dergelijks te doen.

In het kapittel worden deze oefeningen echter wekelijks verricht.
(aldaar, nr. 12)

X. Omdat de leer over de **Onbevlekte Ontvangenis van de Heilige Maagd Maria** nog niet als geloofsdogma is vastgesteld en de Kerk nog toestaat dat de negatieve opvatting van de school van de heilige Thomas wordt aangehangen, wordt bij de gebruikelijke begroeting niet geantwoord:

Et virgo immaculate concepta
— „En de Maagd, onbevlekt ontvangen" —

maar wordt zij slechts geprezen.
(bij hoofdstuk X, nr. 7)

Dit is een interessante passage, omdat de tekst dus expliciet de toestand **vóór de dogmaverklaring van 1854** beschrijft.

XI. De vigilies waarop 's avonds het stilzwijgen wordt onderhouden, zijn zes in getal, namelijk de vooravonden van **Kerstmis, Pasen, Pinksteren, Maria-Boodschap, Sint-Augustinus en de kerkwijding**.

In de Goede Week wordt het stilzwijgen onderhouden op woensdag- en donderdagavond; op vrijdag gedurende de gehele dag en op Stille Zaterdag alleen 's avonds.
(bij hoofdstuk XII, nr. 7)

XII. Op dinsdag en donderdag wordt na het middageten tijd voor een wandeling toegestaan. De constituties beperken deze tot drie kwartier vóór vijf uur, maar zij wordt verlengd tot kwart over vijf.

Daartegenover is de avondrecreatie in de winter een halfuur korter dan bepaald, hetgeen men toestaat.
(bij hoofdstuk XII, nr. 8)

XIII. Slechts eenmaal per jaar — en dit niet volgens een vaste regel — wordt, bij wijze van buitengewone ontspanning, voor de medebroeders een middagmaal bereid in een van de buitenbezittingen van het klooster, of zelfs in het klooster zelf maar buiten de refter, of in de nabijheid daarvan in de open lucht. Tevens wordt hun voor de gehele dag gelegenheid gegeven te wandelen.
(aldaar, nr. 9)

XIV. Met uitzondering van de overste bedienen en lezen allen om beurten gedurende een aantal dagen in de refter, maar nooit gedurende gehele weken, opdat zwakkeren niet te zeer vermoeid raken.
(bij hoofdstuk XIII, nr. 9)

XV. In de refter wordt als een onschendbare regel het stilzwijgen onderhouden. Daarvan wordt nooit dispensatie verleend en om geen enkele reden wordt het aantal gangen vermeerderd.

Bij inkledingen, professies en eerste missen wordt de gewone maaltijd in stilte gebruikt, precies zoals op andere dagen.

Zelfs begroetingen die met tekens en gebaren worden gegeven, zijn volstrekt verboden.

Buiten de refter gebruikt de gemeenschap nooit een maaltijd, behalve eenmaal per jaar tijdens het generaal kapittel, wanneer men in de aula dineert en daarbij mag spreken.
(bij hoofdstuk XIII, nrs. 1 en 11)

XVI. Voor artikel VII van hoofdstuk XVII bestaat nauwelijks gelegenheid, omdat de medebroeders slechts zeer zelden het klooster verlaten.

Wanneer iemand echter om zijn ouders te bezoeken of om een andere reden van de overste toestemming heeft gekregen om uit te gaan, wordt hem gewoonlijk **geen begeleider** toegevoegd.
(bij hoofdstuk XVII, nr. 7)

XVII. Wat in het laatste hoofdstuk wordt gezegd, namelijk dat de baard niet volledig afgeschoren moet worden, past niet bij de huidige gewoonten.

Misschien paste dit bij de gebruiken van degenen die oorspronkelijk de constituties van de religieuzen van **Sint-Geneviève** hebben opgesteld.

Al het overige wat in de constituties staat, wordt nauwkeurig en **naar de letter** onderhouden.

OVER DE OVERIGE ZAKEN DIE TOT DE REGULIERE KLOOSTERTUCHT BEHOREN

I. Vóór de hervorming van dit klooster bereikte het aantal kloosterlingen, zowel degenen die in het klooster verbleven als degenen die daarbuiten verbleven, vrijwel nooit de twintig.

Nu is hun aantal echter gestegen tot **32**. Van hen worden **17 in het klooster onderhouden**, terwijl er vroeger slechts zes, zeven, of hoogstens acht of negen aanwezig waren.

II. Buiten het klooster verblijven nog **drie oudere heren** die de hervorming niet hebben aangenomen.

In het klooster zelf bevinden zich er nog **vier** die haar evenmin hebben aangenomen. Zij leven echter eerzaam, rustig en bescheiden volgens de oude gebruiken, maken samen met de anderen gebruik van de gemeenschappelijke kleerkamer en refter en wonen, voor zover hun leeftijd dat toelaat, vrij ijverig de goddelijke diensten bij.

III. Allen die de hervorming hebben geprofest, beijveren zich voor de kloostertucht en wijden zich ijverig aan de studie van de theologie en aan de godsvrucht.

IV. In dit alles toont de overste zichzelf door zijn eigen voorbeeld als een **levende regel**.

Hij gebruikt hetzelfde voedsel als de anderen; draagt kleding van dezelfde stof en hetzelfde model; betrekt alles uit de gemeenschappelijke kleerkamer; houdt geen geld voor zichzelf, behalve om het aan de armen uit te delen; en wanneer hij op reis moet gaan, ontvangt hij zijn reisgeld van de econoom.

Hij heeft slechts één knecht, en ook deze niet voortdurend. Wanneer hij uitgaat, rijdt hij in een eenvoudig rijtuig.

Voor al zijn kloosterlingen is hij te allen tijde gemakkelijk toegankelijk en hij toont hun een werkelijk vaderlijke genegenheid.

Wie zou onder een dergelijke leider een luie of verwijfde soldaat willen zijn?

V. Tegenover alle religieuzen en leken die als gasten komen, wordt met grote liefde gastvrijheid betracht. Aan tafel worden echter soberheid en matigheid in acht genomen.

Er worden nooit feestmalen georganiseerd waarvoor aanzienlijke personen of vrienden worden uitgenodigd.

Men bewijst iedereen welwillendheid en dienstvaardigheid; men mengt zich nooit in partijtwisten; men heeft een afkeer van processen en geschillen; waar mogelijk brengt men mensen die met elkaar in onmin leven weer tot overeenstemming en verzoening.

Men stelt zich tegenover iedereen vriendelijk en welwillend op en bindt zich aan niemand in het bijzonder.

Dit zijn de vaste beginselen van deze abt.

VI. Van degenen die dit klooster binnentreden, wordt **helemaal niets verlangd**, zelfs niet de kosten van het noviciaat wanneer zij weinig vermogend zijn.

Er wordt alleen gelet op hun **goede wil en geschiktheid**.

Bij inkledingen, professies en eerste missen dragen familieleden of vrienden niets bij in de kosten.

De gehele plechtigheid wordt uitsluitend in de kerk gevierd.

Sint-Maartensfeesten, koningsfeesten, carnavalsfeesten en andere dergelijke culinaire feestelijkheden kennen wij hier niet.

VII

Aan de reguliere kloostertucht komt de zuiverheid van de moraaltheologie te hulp. Deze is in dit klooster van dien aard dat de opvattingen van de casuïsten, die door hen zijn bedacht om de gestrengheid van de evangelische wet te verzachten, door allen met afschuw worden verworpen.

Als gidsen op onze weg en als leermeesters van onze school zijn de **heilige Kerkvaders** gekozen, en onder hen in het bijzonder **Sint-Augustinus en de heilige Thomas**. De eerste wordt gerekend tot de voortreffelijkste leermeesters van de Roomse Kerk; de tweede verlicht diezelfde Kerk door zijn bewonderenswaardige geleerdheid en maakt haar vruchtbaar door zijn heilig werk.

VIII

Sinds het begin van het herstel van de kloostertucht werd het theologisch onderwijs gegeven door lectoren die uit Leuven werden gehaald. Dit heeft doorgaans wel veel vrucht opgeleverd, maar betekende niettemin een zekere belasting voor het klooster en ging soms ook gepaard met het verlangen naar een regeling die meer nut zou opleveren.

Sommigen van deze lectoren waren namelijk soms niet nauwgezet genoeg in het in acht nemen van de vastgestelde tijden voor het **begin en het einde van de lessen**, waardoor de orde van de kloostertucht werd verstoord. Soms pasten zij ook de theologische stof die zij behandelden onvoldoende aan de **roeping en de inrichting van ons klooster** aan.

Ook was het samenleven met externe lectoren — vooral met religieuzen die tot een **andere orde of instelling** behoorden — minder geschikt en liet het de medebroeders niet voldoende vrijheid.

Maar tegenwoordig geven twee medebroeders uit het klooster zelf theologieonderwijs aan de jongeren, hetgeen het klooster in tijdelijke zaken een groot voordeel oplevert, **zonder enig nadeel op geestelijk gebied**, om de zaak niet sterker voor te stellen dan zij is.

Over de tijdelijke (wereldlijke) toestand van dit klooster

Tot aan het bestuur van deze abt verkeerden de kerk en de kloostergebouwen van dit klooster in de toestand die op bladzijde 208 van deze kroniek is beschreven.

Geen enkel gebouw was geschikt voor een goed kloosterleven. Alle kloostergebouwen, zelfs het slaapvertrek, waren voor iedereen van buiten vrij toegankelijk. De kloostergangen en wandelgangen stonden zó vol met karren en manden van boeren, die daar vrij toegang hadden, dat men er nauwelijks nog ongehinderd kon passeren.

Alle gebouwen op de hoeven waren van leem opgetrokken, vervallen en bouwvallig.

De cijnsregisters van het klooster waren in een onontwarbare wanorde geraakt, en de inkomsten gingen door die verwarring met de dag verder achteruit.

Het klooster bezat twee heerlijkheden, **Kirchrode** en **Merckstein**, en was bovendien belast met twee kapitaalschulden: de ene bedroeg **2.500 rijksdaalders**, de andere **2.300 rijksdaalders**. Hierdoor bleven gedurende vijf of zes jaar de aan de kanunniken verschuldigde uitkeringen onbetaald.

Daarnaast drukten zware schulden, die onder eerdere prelaten waren aangegaan, op het klooster. Van alle kanten werd het bovendien met zeer ernstige rechtszaken geconfronteerd, die zijn vermogen dreigden uit te putten.

Voorts was het klooster bezwaard met **twee kapitaalschulden**, de ene ten bedrage van **tweeduizend vijfhonderd rijksdaalders**, de andere van **tweeduizend driehonderd rijksdaalders**. Daardoor bleven de kanunniken gedurende **vijf of zes jaar** zonder uitbetaling.

Bovendien drukten zware persoonlijke schulden, die onder vroegere prelaten waren aangegaan, op het klooster. Van alle kanten werd het met zeer ernstige rechtszaken bestookt, die zijn vermogen dreigden uit te putten.

Nu echter is de toestand in al deze opzichten veel gunstiger.

Rond de kerk en de kloostergebouwen zijn nieuwbouw en herstelwerkzaamheden uitgevoerd, die elders in deze kroniek worden beschreven.

Voor de bibliotheek is een zeer geschikte ruimte gebouwd en deze is inmiddels ingericht met boeken ter waarde van **ten minste vijftienhonderd rijksdaalders**.

Alle kloostervertrekken zijn op waardige en verzorgde wijze ingericht en met schilderingen versierd; tevens zijn zij ontdaan van alle hinder die door boeren werd veroorzaakt en voor buitenstaanders ontoegankelijk gemaakt.

Op de hoeven zijn omvangrijke bouwwerken uitgevoerd.

De hoeve **Crombach** is, met uitzondering van een klein gedeelte van de schuur, geheel vervangen: de vroegere lemen en vervallen gebouwen zijn rondom door bakstenen gebouwen vervangen.

Het gehele terrein van **Speckholtz** is zowel met nieuwe gebouwen als met bakstenen muren omgeven.

De hoeve **Anstel** is op een andere plaats dan voorheen geheel opnieuw en uiterst degelijk vanaf de fundamenten in vierkante vorm opgebouwd. Dit heeft bijna **drieduizend rijksdaalders** gekost.

Op **Rutzelfeld** zijn alle stallen vanaf de fundamenten in baksteen opgetrokken en rondom de schuren is een nieuwe muur gebouwd.

Te **Newmerberen** is een groot en zeer stevig gebouw opgericht.

Ook te **Schleibach** en **Streiffeld** zijn belangrijke herstelwerkzaamheden verricht, en indien de abt langer in leven blijft, zullen daar en op andere hoeven nog meer gebouwen worden opgericht.

De cijnsregisters zijn van alle fouten gezuiverd; talrijke vrijwel verloren gegane cijnzen zijn teruggewonnen; de twee heerlijkheden zijn herwonnen; het geld dat daarom geleend moest worden, is tot op de laatste penning terugbetaald; één van de twee oude kapitaalschulden is afgelost; alle persoonlijke schulden, die enkele duizenden bedroegen, zijn voldaan; alle rechtsgedingen zijn óf door een rechterlijke uitspraak beëindigd óf door een schikking tot een einde gebracht, met uitzondering van één noodzakelijk proces, dat echter reeds vele jaren is opgeschort.

Er resteert nog slechts één kapitaalschuld van **tweeduizend vierhonderd rijksdaalders**. Zodra ook deze kan worden afgelost, zal het klooster geheel vrij zijn van schulden.

Wie al deze zaken bij elkaar optelt, zal vaststellen dat de wereldlijke goederen van het klooster onder deze abt, tot op het huidige jaar, met bijna evenveel **duizenden rijksdaalders** zijn vermeerderd als het aantal jaren waarin hij tot nu toe aan het hoofd van het klooster heeft gestaan.

Men moet dit echter niet uitleggen als een teken van hebzucht, maar veeleer als een bijzondere zegen van God, verkregen vanwege de overvloedige aalmoezen die de abt met milde hand onder de armen heeft uitgedeeld.

Want gedurende vele jaren, waarin een malder rogge zes of meer rijksdaalders kostte, heeft hij bevolen jaarlijks **meer dan honderd malder** onder de armen uit te delen. Bovendien heeft hij bepaald dat **van alle geldelijke inkomsten** die het klooster ontving, **telkens een tiende deel** voor aalmoezen moest worden afgezonderd. Tot op heden wordt deze bepaling nog steeds trouw nageleefd.

Over het huidige bestuur van het klooster

De huidige abt besteedt alle tijd die hem overblijft nadat hij zich heeft beziggehouden met openbare aangelegenheden betreffende het vaderland, de heerlijkheden en het klooster, aan

geestelijke zaken. Hij wijdt zich aan het gebed; hij schrijft of vertaalt boeken die tot godsvrucht aansporen in de volkstaal; hij schrijft geestelijke brieven aan personen van iedere stand en rang, onder wie zich zelfs vorsten bevinden, die zijn raadgevingen met verlangen ontvangen.

Hij ontvangt en bemoedigt pastoors en priesters die naar het klooster komen om geestelijke oefeningen te doen. Hij troost en onderricht zijn medebroeders die zich tot hem wenden voor onderricht of geestelijke aansporing. Kortom, hij laat geen enkel ogenblik van zijn tijd ongebruikt voorbijgaan.

De zorg voor de wereldlijke goederen heeft hij toevertrouwd, deels aan een van zijn religieuze medebroeders, deels aan enkele betrouwbare leken die onder diens leiding staan.

Zelf ontvangt hij niets en geeft hij niets uit, behalve voor aalmoezen. Wel heeft hij bepaald dat de econoom ieder halfjaar, in aanwezigheid van twee of drie medebroeders, aan hem rekenschap moet afleggen van alle ontvangsten en uitgaven.

Aan het begin van iedere maand overlegt hij bovendien met de econoom en drie andere medebroeders over zowel de geestelijke als de wereldlijke toestand van het klooster. Hij neemt geen enkele belangrijke beslissing zonder deze eerst met hen te hebben besproken.

De religieuze medebroeder die belast is met de zorg voor de wereldlijke goederen behandelt vooral alles wat betrekking heeft op het beheer van het klooster, met name de voorhof van het klooster, de rechtspraak, het toezicht op de dienstknechten en de landbouw.

Toch wordt niets van enig belang ondernomen zonder vooraf overleg met de overste, die zelf de aangelegenheden van de kloostergemeenschap en van de heerlijkheden behartigt.

Onder de medebroeders wordt niemand **prior**, **subprior**, **provisor** of **econoom** genoemd**; er zijn geen lagere functionarissen of ondergeschikte oversten. Eén is voor allen de abt.**

Hoewel deze regeling wellicht enig nadeel met zich kan brengen, levert zij onder een abt die zo zachtmoedig is, zozeer gesteld is op vrede en rust, en bij wie onruststokers en klagende murmureerders slechts met schroom durven morren, nauwelijks bezwaren op.

Een andere regeling dan die waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen oudere en jongere medebroeders bestaat er niet.

Over de leefregels binnen het klooster

I. Tussen de mannelijke bedienden en de dienstmeisjes is geen enkel onderling verkeer toegestaan. De mannen verblijven in het verblijf van de portier; zij zijn van goed gedrag en toegewijd aan een zedelijke levenswandel. De dienstmeisjes worden samengebracht in het vrouwenverblijf onder toezicht van de opzichteres van de zuivelbereiding; daar verwarmen zij zich ook gedurende de winter.

II. Indien iemand betrapt wordt terwijl hij een dienstmeisje aanspreekt met het oog op een huwelijksaanzoek, of indien blijkt dat het meisje genoegen schept in dat gesprek, wordt zij onmiddellijk ontslagen.

III. Niemand mag onzedelijke of schunnige taal spreken, op straffe van uitzetting.

IV. Op zon- en feestdagen mag niemand vóór de middag afwezig zijn van de preek en na de maaltijd van de catechismus. Op diezelfde dagen is het verboden zonder toestemming de

grenzen van het klooster te verlaten; nog veel minder is het toegestaan een herberg binnen te gaan. Bij herhaling van een dergelijke overtreding volgt verwijdering uit de gemeenschap.

V. Gedurende de gehele winter worden iedere ochtend en iedere avond in de kerk, door een daarvoor aangewezen religieus, de ochtend- en avondgebeden voorgelezen. Eveneens zijn allen verplicht aanwezig te zijn bij:

- de mis die vóór het morgengebed in het vijfde uur wordt opgedragen;
- het gewetensonderzoek dat vóór het avondgebed plaatsvindt;
- en de korte geestelijke vermaning die daarop volgt.

VI. Gedurende de rest van het jaar wordt eveneens op alle zon- en feestdagen om het achtste uur 's avonds een avondgebed in de kerk gehouden. Niemand mag daarbij afwezig zijn.

VII. De tafelzegen en het dankgebed vóór en na zowel de middagmaaltijd als de avondmaaltijd moeten door allen luidop worden uitgesproken, waarbij degene die daartoe is aangewezen voorgaat.

VIII. Tijdens de maaltijd wordt een geestelijk boek voorgelezen. Deze lezing duurt ongeveer tot halverwege de maaltijd. Gedurende die lezing mag niemand spreken.

IX. Bovendien wordt iedere kloosterling opgedragen een van zijn medebroeders als biechtvader te kiezen, door wie hij zorgvuldig wordt onderwezen in de geloofsleer en in een godvruchtige levenswandel.

Op deze wijze zijn alle personeelsleden overal van een goede levenswandel: bescheiden, onderwezen in de geloofsgeheimen, gevormd in christelijke zeden en toegewijd aan de godsvrucht. Sommigen van hen hebben daarin zelfs grote geestelijke vooruitgang geboekt.

Het is niet nodig hen met geschreeuw of harde woorden tot de orde te roepen. Want zij worden geleid door liefde, niet als mensen die slechts dienen zolang zij gezien worden om mensen te behagen, maar als mensen die God vrezen.